

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.: 349.6:502.74(043.3)

GUGULAN EVGHENIA

REPARAREA DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL

552.04 – DREPT FUNCİAR ȘI AL MEDIULUI

Teză de doctor în drept

Conducător științific: _____ TROFIMOV Igor, dr., conf. univ.

Autor: _____ GUGULAN Evghenia

CHIȘINĂU, 2025

© GUGULAN Evghenia, 2025

CUPRINS:

ADNOTARE (în limbile română, rusă, engleză)	5
LISTA ABREVIERILOR	8
INTRODUCERE	9
1. ANALIZA JURIDICO – DOCTRINARĂ PRIVIND REPARAREA DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL	19
1.1. Analiza situației existente în ce privește abordările doctrinare consacrate reparării daunelor cauzate regnului animal	19
1.2. Analiza cadrului normativ specific reparării daunelor cauzate regnului animal	32
1.3. Concluzii la capitolul 1	41
2. DAUNA CAUZATĂ REGNULUI ANIMAL CA ELEMENT AL REPARAȚIUNII	43
2.1. Aspecte definitorii privind repararea daunelor cauzate regnului animal și protecția acestuia	43
2.1.1. Considerațiuni generale privind daunele cauzate regnului animal	43
2.1.2. Noțiunea de „regn animal” în doctrina și legislația națională și a altor state	55
2.1.3. Conceptul de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal	60
2.1.4. Protecția regnului animal – mecanism preventiv în materia de cauzare a daunelor	66
2.2. Categoriile de daune cauzate regnului animal	72
2.2.1. Daune cauzate regnului animal în cadrul vânătoarei sportive și de amator	81
2.2.2. Daune cauzate regnului animal în cadrul pescuitului industrial, sportiv și de amator	89
2.2.3. Daune cauzate resurselor regnului animal ce nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului	90
2.2.4. Daune cauzate speciilor de animale rare, periclitare și vulnerabile	92
2.2.5. Daune cauzate colecțiilor de animale din fauna sălbatică	93
2.2.6. Daune cauzate animalelor din fauna sălbatică folosită în scopuri de import și export, reexport, tranzit, strămutare, aclimatizare și încrucișare	96
2.2.7. Daune cauzate animalelor folosite în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice.....	97
2.3. Concluzii la Capitolul 2	98
3. PROCEDURA REPARĂRII DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL	100
3.1. Generalități privind procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal	100

3.1.1. Prescripția dreptului la acțiune în invocarea răspunderii pentru daunele de mediu.....	104
3.1.2. Procedura prealabilă în cadrul reparării daunelor cauzate regnului animal	107
3.1.3. Procedura de examinare judecătorească în cadrul reparării daunelor cauzate regnului animal	109
3.1.4. Competența materială și teritorială a instanței de judecată asupra acțiunii în repararea daunelor cauzate regnului animal	115
3.1.5. Părțile în acțiunea de reparare a daunei cauzate regnului animal	117
3.1.6. Dovada dreptului la despăgubire și obiectul acțiunii în repararea daunelor cauzate regnului animal	120
3.1.7. Hotărârea judecătorească de obligare la despăgubiri și efectele acesteia	123
3.1.8. Stabilirea întinderii prejudiciului și a despăgubirilor, modalități de plată a acestora	126
3.2. Procedura de reparare a daunelor ca urmare a încălcării legislației privind protecția și folosința regnului animal.....	143
3.2.1. Particularitățile reparării daunelor cauzate regnului animal în procedura civilă	143
3.2.2. Particularitățile reparării daunelor cauzate regnului animal în procedura penală și contravențională	159
3.2.3. Particularitățile reparării daunelor cauzate regnului animal prin prisma reglementărilor specifice Uniunii Europene	172
3.3. Concluzii la Capitolul 3	185
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	186
BIBLIOGRAFIE	190
ANEXE	217
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	225
CURRICULUM VITAE	226

ADNOTARE

Gugulan Evghenia. Repararea daunelor cauzate regnului animal.
Teza de doctor în drept la Specialitatea: 552.04 – Drept funciar și al mediului.
Chișinău, 2025

Structura tezei: adnotare, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 310 titluri, 165 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 20 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: regn animal, resurse ale regnului animal, daună de mediu, răspundere civilă delictuală, răspundere de mediu, cuantificarea daunei de mediu, protecția animalelor, repararea daunelor, procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal.

Scopul lucrării constă în efectuarea, pe baza cercetărilor teoretico-aplicative a materialelor relevante, precum și a experienței existente, a unor investigații ample asupra problemelor pe care le prezintă reglementările de dreptul mediului ce prevăd repararea daunelor cauzate regnului animal și în formularea recomandărilor practice și de *lege ferenda* care, în viziunea noastră, vor spori considerabil eficacitatea acestor reglementări.

Obiectivele cercetării: analiza materialelor științifice din doctrina autohtonă și a altor state consacrate subiectului supus cercetării; studiul cadrului normativ în materia protecției, folosirii resurselor regnului animal și estimării daunelor cauzate acestuia; definirea conceptelor de „regn animal” și de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal; identificarea criteriilor de clasificare a daunelor cauzate regnului animal; delimitarea răspunderii civile delictuale de răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal; stabilirea particularităților procedurii de reparare a daunelor cauzate ca urmare a încălcării legislației privind protecția și folosința regnului animal; determinarea unor standarde internaționale și europene în materia protecției și reparațiunii daunelor cauzate regnului animal; înaintarea unor recomandări de perfecționare a cadrului legal în materie cu titlu de *lege ferenda*.

Noutatea și originalitatea științifică a studiului se manifestă prin abordarea multiaspectuală a domeniului deocamdată puțin studiat în Republica Moldova, oferă o analiză profundă a normelor care ar trebui să stea la baza consolidării unui regim de răspundere de mediu distinctă în ceea ce privește repararea daunelor cauzate regnului animal și vine cu soluții noi, inclusiv de *lege ferenda*, care vor perfecționa cadrul legal în materie.

Rezultatul obținut care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante se exprimă în *fundamentarea* naturii juridice distincte a răspunderii de mediu pentru daunele cauzate regnului animal, ceea ce *a contribuit* la confirmarea necesității stabilirii particularităților și aplicării răspunderii obiective pentru daunele de mediu cauzate regnului animal, fapt care *va spori* considerabil eficiența și corectitudinea practicilor de dezdăunare în această materie.

Semnificația teoretică este conturată prin prisma studiilor realizate în cadrul lucrării de față, de altfel fiind identificate unele dintre cele mai actuale problematice vizând complexitatea subiectului abordat, fiind evidențiate neajunsurile existente în legislația actuală în acest context și fiind identificate anumite propuneri de modificare a cadrului normativ în materia reparării daunelor cauzate regnului animal.

Valoarea aplicativă și implementarea rezultatelor științifice. Ideile și raționamentele științifico-practice privind eficiența aplicării normelor referitoare la repararea daunelor cauzate regnului animal au fost supuse dezbaterilor publice în cadrul a numeroaselor lucrări științifice, publicate în reviste naționale și internaționale. Rezultatele cercetării au fost integrate și în Proiectul Legii privind protecția animalelor, înregistrat pentru dezbateri în Parlamentul Republicii Moldova, autorul fiind, de asemenea, membru al grupului de lucru care a contribuit la elaborarea acestui proiect de act normativ.

Аннотация

Гугулан Евгения. Возмещение вреда, причиненного животному миру.

Диссертация на соискание учёной степени доктора права по специальности: 552.04 – Земельное и экологическое право. Кишинэу, 2025

Структура диссертации: аннотация, введение, три главы, основные выводы и рекомендации, библиография, включающая 310 наименований, 165 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 20 научных работах.

Ключевые слова: животный мир, ресурсы животного мира, экологический ущерб, деликтная ответственность, экологическая ответственность, количественная оценка экологического ущерба, защита животных, возмещение ущерба, процедура возмещения ущерба животным.

Цель диссертации состоит в том, чтобы на основе теоретико-прикладного изучения соответствующих материалов и имеющегося опыта провести широкое исследование проблем, возникающих при применении норм экологического права, предусматривающих возмещение вреда, причиненного животному миру, и сформулировать практические рекомендации и *lege ferenda*, которые, на наш взгляд, позволят значительно повысить эффективность этих норм.

Задачи работы: проанализировать научные материалы отечественных и зарубежных доктрин по исследуемой теме; изучить нормативную базу в области охраны, использования ресурсов животного мира и оценки причиненного ему вреда; определить понятия «животный мир» и «возмещение вреда» в контексте причинения вреда животному миру; выявить критерии классификации вреда, причиненного животному миру; разграничение гражданско-правовой и экологической ответственности за ущерб, причиненный животному миру; установление особенностей процедуры возмещения ущерба, причиненного в результате нарушения законодательства об охране и использовании животного мира; определение международных и европейских стандартов в области охраны и возмещения ущерба, причиненного животному миру; представление рекомендаций по совершенствованию правовой базы в данной области в качестве *lege ferenda*.

Научное новшество и оригинальность результатов проявляется в многоаспектном подходе к малоизученной до сих пор в Республике Молдова области, в детальном анализе норм, которые должны лежать в основе закрепления отдельного механизма экологической ответственности в сфере возмещения вреда, причиненного животному миру, и в новых решениях, в частности, *de lege ferenda*, которые позволят усовершенствовать правовую базу в этой области.

Научная задача особой важности, нашедшая решение, выражается в обосновании отличительной правовой природы экологической ответственности за вред, причиненный животному миру, что способствовало обоснованию необходимости установления особенностей применения объективной ответственности за вред, причиненный животному миру, что позволит значительно повысить эффективность и добросовестность практики применения мер осуждения в данной сфере.

Теоретическая значимость сформулирована на основе исследований, проведенных в данной работе, в которых обозначены наиболее актуальные вопросы, связанные со спецификой темы, выделены недостатки действующего законодательства в данном контексте и обозначены отдельные предложения по дополнению нормативно-правовой базы в области возмещения вреда, причиненного животному миру.

Прикладное значение и внедрение научных результатов. Идеи и научно-практическое обоснование эффективности применения норм о возмещении вреда, причиненного животному миру, стали предметом публичных дискуссий в многочисленных научных работах, опубликованных в национальных и международных журналах. Результаты исследования были также включены в проект закона о защите животных, зарегистрированный для обсуждения в Парламенте Республики Молдова, автор является также членом рабочей группы, участвовавшей в разработке данного проекта нормативного акта.

ANNOTATION

Gugulan Evghenia. Reparation of damages caused to the animal kingdom.

PhD thesis entitled to specialty: 522.04 –

Land and environmental law, Chisinau, 2025

The structure of the thesis: annotation, introduction, three chapters, general conclusions, and recommendations, bibliography of 310 titles, 165 pages of basic text. The obtained results are published in 20 scientific works.

Keywords: animal kingdom, animal kingdom resources, environmental damage, tort liability, environmental liability, quantification of environmental damage, animal protection, damage compensation, animal damage compensation procedure.

The aim of the present work is to carry out, on the basis of theoretical-applicative research of relevant materials and existing experience, a comprehensive investigation of the problems related to environmental law regulations that provide for reparations of damages caused to the animal kingdom and to formulate practical and *lege ferenda* recommendations that, will, as we believe, substantially strengthen the effectiveness of these regulations.

Research objectives: to analyze scientific materials from the local and foreign doctrines on the subject under research; to study the normative framework in the field of protection, use of animal kingdom resources and estimation of damages caused to it; to define the concepts of ‘animal kingdom’ and ‘damage reparation’ in the context of damage to the animal kingdom; to identify the criteria for classifying damage caused to the animal kingdom; delimitation of the delimitation between civil liability in tort and environmental liability for damage caused to the animal kingdom; establishment of the particularities of the procedure for repairing damage caused as a result of infringements of legislation on the protection and use of the animal kingdom; determination of international and European standards in the field of protection and repair of damage caused to the animal kingdom; submission of recommendations for improving the legal framework in this area as a *lege ferenda*.

Scientific novelty and originality of the obtained results is reflected in the multi-aspectual approach of the field, which is still insufficiently studied in the Republic of Moldova, provides an in-depth analysis of the rules that should underpin the consolidation of a distinct environmental liability regime in the field of compensation for damage caused to the animal kingdom and comes up with new solutions, including *de lege ferenda*, which will improve the legal framework in this area.

The important scientific major problem which has been solved is expressed in the *substantiation* of the distinct legal nature of environmental liability for damage caused to the animal kingdom, which has *contributed* to the confirmation of the need to establish the specificities and application of objective liability for environmental damage caused to the animal kingdom, which will considerably *increase* the efficiency and fairness of the practices of *compensation* in this area.

The theoretical significance is outlined through the studies carried out in this paper, identifying some of the most actual issues related to the complexity of the subject, highlighting the shortcomings of the current legislation in this context and identifying some proposals for amending the regulatory framework on compensation for damages caused to the animal kingdom.

The applicative value and implementation of the scientific results. The ideas and scientific-practical judgements and reasoning on the effectiveness of the application of the rules on compensation for damages caused to the animal kingdom have been the subject of public debate in numerous scientific papers published in national and international journals. The results of the research were also incorporated into the draft law on animal protection, registered for debate in the Parliament of the Republic of Moldova, the author being also a member of the working group that contributed to the drafting of this draft normative act.

LISTA ABREVIERILOR

art. – articol

alin. – aliniat

CE – Comisia Europeană

CEDO – Convenția Europeană a Drepturilor Omului

CC RM – Codul civil al Republicii Moldova

CITES – Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție

CPC RM – Cod de procedură civilă al Republicii Moldova

CPP RM – Codul de procedură penală al Republicii Moldova

CSJ – Curtea Supremă de Justiție

lit. – literă

FR – Federația Rusă

LRA – Legea regnului animal

MAI – Ministerul Afacerilor Interne

MJ – Ministerul Justiției

Nr. – număr

ONG – Organizație nonguvernamentală

ONU – Organizația Națiunilor Unite

OUG – Ordonanța de urgență

p. – pagină

pct. – punct

RM – Republica Moldova

UE – Uniunea Europeană

INTRODUCERE

Motto: „Când va fi tăiat ultimul copac, otrăvit ultimul izvor și distrusă ultima brazdă de pământ, de abia atunci vom descoperi că nu putem respira, bea și mânca bani”

Ilie Adrian Barbu

Actualitatea și importanța problemei abordate. Despre noțiunea de mediu nu se poate vorbi decât cu referire la ființa umană, deoarece ea ocupă poziția centrală în mediul natural și artificial, fiind luate în considerare prioritățile firești de a trăi într-un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. În accepțiunea tradițională, prin „mediu” se înțelege: „... (a) nsamblul de condiții și elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspectele caracteristice peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului”¹.

Protecția și folosirea rațională a mediului constituie o problemă de importanță globală, și drept urmare, acest deziderat trebuie să devină o prioritate națională, deoarece vizează, în mod direct, condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății, iar pe cale de consecință, problematicile cu privire la modul de realizare a protecției mediului și a folosirii echilibrate a resurselor acestuia merită să constituie și teme de cercetare științifică.

Realizând o retrospectivă a cadrului normativ autohton privind protecția mediului, putem constata că acest obiectiv a fost legiferat odată cu adoptarea Legii privind protecția mediului înconjurător la 16.06.1993, ulterior consolidat prin prevederi constituționale, la 29.07.1994, urmat de adoptarea la 27.04.1995 a Legii regnului animal.²

Este consacrat că: „... (p)rotecția mediului constituie o prioritate națională și vizează în mod direct condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor”³.

Existența unui mediu curat contribuie incontestabil la asigurarea drepturilor fundamentale ale omului prevăzute de Constituția Republicii Moldova: „... (d)reptul la un mediu înconjurător sănătos. Acest lucru implică menținerea calității principalelor componente ale mediului (aer, apă, sol, flora și fauna) în cadrul unei dezvoltări durabile”⁴.

Conform unor opinii doctrinare, resursele naturale constituie: „... (t)otalitatea elementelor naturale ale mediului ce pot fi folosite în activitatea umană, și anume – resurse neregenerabile –

¹Art. 1, Alin (2) din Ordonanța de urgență a României privind protecția mediului, nr. 195 din 22.12.2005. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 30.11.2005, nr. 1.196.

²Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

³Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

⁴Art. 37, Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. Publicat: 29.03.2016 în *Monitorul Oficial* nr. 78.

minerale, combustibili fosili; regenerabile – apă, aer, sol, floră, faună sălbatică, inclusiv cele inepuizabile: energiile solară, eoliană, geotermală și energia valurilor”⁵.

Legiuitorul autohton definește resursele naturale ca fiind: „... (o) biectele, fenomenele, condițiile naturale și alți factori, utilizabili în trecut, prezent și viitor pentru consum direct sau indirect, care au valoare de consum și contribuie la crearea de bunuri materiale și spirituale”⁶ și le divide în renovabile și nerenovabile. Din conținutul acestei legi, putem desprinde că în categoria resurselor naturale destinate exploataării, resurselor naturale de rezervă și resurselor naturale protejate sunt incluse speciile de animale sălbatice. Drept urmare, lumea animală, formând varietate a biodiversității, reprezintă o categorie a resurselor naturale de regulă regenerabilă, care sunt supuse unui regim de reglementare juridică complex.

S-a apreciat că: „... (L) lumea animală, ca o componentă de bază a biodiversității unui ecosistem natural, joacă un rol important în menținerea echilibrului ecologic. Un șir de specii de animale servesc drept surse pentru obținerea unor materii prime industriale, medicinale, produselor alimentare și altor valori materiale, necesare pentru satisfacerea cerințelor populației și ale economiei naționale. Alte specii sunt utilizate în scopuri științifice, cultural-educative și estetice”⁷.

Cu certitudine, putem afirma că lumea animală formează un element structural al resurselor naturale ce ar trebui în mod eminent să se bucure de un regim de folosire și de protecție durabilă.

Locul specific al regnului animal, ca parte inerentă a mediului natural, este determinat de dependența lui față de mediul de supraviețuire (habitat) în hotarele cărora există un organism sau altul. Sub influența activităților umane, diversitatea regnului animal, spre regret, se află în diminuare continuă. Din fauna sălbatică a Republicii Moldova prin sistemul actelor normative existente în domeniul respectiv sunt ocrotite circa 14.800 de specii de animale (461 de vertebrate și 14.339 de nevertebrate)⁸.

În ultimii 10-20 de ani, factorii antropici și climaterici au avut un impact negativ asupra faunei autohtone. Multe dintre speciile faunistice au devenit relativ rare sau sunt în pericol de dispariție, necesitând măsuri speciale de protecție. Pornind de la aceste considerente a fost

⁵MARINESCU, Daniela. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, București: Universul Juridic, 2008. p.48. ISBN 978-973-127-025-8.

⁶Art.1, Legea cu privire la resursele naturale: nr. 1102 din 06.02.1997. Publicat: 19.06.1997 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 40, nr. 337.

⁷Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

⁸*Cartea Roșie a Republicii Moldova* = The Red Book of the Republic of Moldova/Min. Mediului al Rep. Moldova, Acad. de Științe a Moldovei, Grădina Botanică & Inst. de Zoologie; Comisia Naț.: Valeriu Munteanu [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca (președinte) [et al.] – Ed. a 3-a. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2015 (Combinatul Poligr.). 492 p. ISBN 978-9975-67-998-5.

reeditată *Cartea Roșie*⁹ a Republicii Moldova în care sunt incluse 116 specii de animale (față de 29 de specii incluse în ediția precedentă a *Cărții Roșii*).

Legislația în vigoare reglementează relațiile în domeniul protecției și folosirii animalelor sălbatice (mamifere, păsări, reptile, amfibieni, pești, insecte, crustacee, moluște etc.) care supraviețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, populând permanent sau temporar teritoriul republicii¹⁰. Raporturile izvorâte din protecția și folosirea animalelor domestice, precum și a animalelor sălbatice întreținute în captivitate sau semicaptivitate în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice de asemenea cad sub incidența reglementărilor Legii cu privire la regnul animal, precum și a unui ansamblu vast de acte normative din domeniul respectiv.

În pofida reglementărilor existente în materie la etapa actuală, constatăm că protecția mediului și asigurarea unei folosințe raționale a resurselor regnului animal, încă mai înregistrează indici alarmanți de dăunare a acestor valori naturale epuizabile. Astfel, studiarea chestiunilor legate de prejudicierea și dezdăunarea pentru prejudiciile cauzate mediului la general cât și regnului animal în special, merită o atenție deosebită, iar identificarea de soluții viabile care ar îmbunătăți situația în acest domeniu prezintă un interes atât practic cât și științific.

Actualitatea studiului realizat se axează și pe necesitatea de a identifica ansamblul necesar de mecanisme și proceduri prin care poate fi asigurată repararea eficientă și echitabilă a daunelor cauzate regnului animal. Mai întâi de toate, venim să evidențiem reglementările existente la acest compartiment, și ca consecință vom realiza o succintă analiză a cadrului juridic începând de la enunțare, perfecționare și adaptare a conținutului unor noțiuni ce definesc domeniul, la cerințele și standardele actuale care vor fi în stare să facă față oricăror încercări de a dăuna și periclita tot ce se poate numi „valori de mediu”. Spunem aceasta, deoarece regnul animal constituie un element integrant al mediului ce asigură echilibrul ecologic și funcționarea tuturor componentelor naturale fără de care existența omului ar fi imposibilă.

Primordial, se impune sarcina de a realiza anumite precizări referitoare la faptul ce s-ar încadra în categoriile de daune cauzate regnului animal, cât și mecanismele eficiente de cuantificare și reparațiune a acestor daune de mediu. Deși regnul animal constituie componenta eminentă a mediului, acestea îi pot fi aduse atingeri în maniera în care ele dobândesc un caracter neregenerabil (în cazul speciilor introduse în *Cartea Roșie* și aflate pe cale de dispariție), sau restabilirea acestor specii este de natură durabilă.

⁹*Cartea Roșie a Republicii Moldova* = The Red Book of the Republic of Moldova/Min. Mediului al Rep. Moldova, Acad. de Științe a Moldovei, Grădina Botanică & Inst. de Zoologie; Comisia Naț.: Valeriu Munteanu [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca (președinte) [et al.] – Ed. a 3-a. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2015 (Combinatul Poligr.). 492 p. ISBN 978-9975-67-998-5.

¹⁰Art.1, alin. 2 din Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

Studiul comparativ cu privire la mecanismul de dezdăunare a prejudiciilor cauzate regnului animal consolidează rezultatele cercetării realizate. Această lucrare poate trezi un interes deosebit în rândul cercetătorilor din domeniu cât și în rândul experților cinegetici.

Aceste deficiențe evidențiate în literatura de specialitate conturează premisele necesare pentru inițierea unei cercetări științifice aprofundate, precum și pentru fundamentarea unor intervenții legislative adecvate în domeniu. Lipsa unei abordări sistematice și coerente a reparației daunelor cauzate regnului animal nu doar că denotă o lacună teoretică semnificativă, ci și evidențiază necesitatea unor soluții normative capabile să răspundă provocărilor actuale în materie de protecție juridică a faunei. În acest context, alegerea și formularea temei prezentei teze de doctorat au fost determinate de dorința de a răspunde acestor nevoi stringente ale doctrinei și practicii juridice. Relevanța teoretică a temei rezidă în demersul de clarificare conceptuală și sistematizare juridică a unui domeniu puțin explorat, iar importanța sa practico-aplicativă se reflectă în potențialul de a fundamenta politici publice și reglementări eficiente în materie de răspundere pentru daunele aduse regnului animal.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. Problema protecției mediului este o problemă globală. Studiile de o valoare incontestabilă, care s-au remarcat prin caracterul lor inovator în domeniul mediului și care au abordat în special instituția răspunderii pentru daunele de mediu la nivel internațional, se regăsesc în conținutul lucrărilor elaborate de autorii francezi cu renume, cum ar fi: M. Prieur, M. Despax, G. Martin, P. Girod, F. Trebulle, R. Drago și M. Boutonnet. Contribuția cercetătorilor care au argumentat științific necesitatea consolidării unui mecanism juridic distinct, specific și destinat exclusiv reparării daunelor cauzate regnului animal, stimulează dorința celor care își doresc să obțină noi performanțe în cercetare, proces ce se află în desfășurare.

La nivel internațional reglementările specifice protecției și folosirii raționale ale regnului animal sunt consacrate în diverse acte normative. Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale reprezintă instrumentul principal pentru protecția internațională a drepturilor omului în Europa, fiind semnată la Roma în data de 4 noiembrie 1950 și completată ulterior prin mai multe protocoale. Deși aspectele legate de protecția mediului nu sunt explicit tratate în cadrul Convenției, interpretările Curții Europene a Drepturilor Omului le-au integrat progresiv, impunând statelor un regim real de responsabilitate în această privință aspectele legate de mediu, impunând statelor un regim de responsabilitate în această materie.

Principiul „poluatorul plătește” constituie pilonul pentru prevenirea și repararea daunelor cauzate mediului în conformitate cu reglementările consacrate în dreptul mediului. Acest principiu are o reglementare specială transpusă prin Directiva nr. 2004/35/CE privind răspunderea de mediu referitoare la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului.

Necesitatea protecției mediului la nivelul *aquisu-lui* comunitar este asigurată prin Directiva UE 2024/1203 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal recent adoptată care a înlocuit Directivele 2008/99/CE și 2009/123/CE. Cadrul normativ adaptat cu siguranță îmbunătățește cadrul legal anterior pentru combaterea infracțiunilor de mediu, în special cu extinderea infracțiunilor și introducerea unor pedepse penale și nepenale specifice.

Spre deosebire de Directiva 2008/99/CE privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal, care conținea în total nouă infracțiuni (inclusiv trei infracțiuni de control al poluării, două infracțiuni de gestionare a deșeurilor, trei infracțiuni de biodiversitate și o infracțiune de gestionare a poluării atmosferice, Directiva 2024/1203 reformată nu numai că menține aceste infracțiuni (cu unele modificări care variază de la semnificative la modeste), dar introduce 12 noi infracțiuni. În plus, introduce două noi infracțiuni calificate pentru acte comparabile cu **ecocidul**, în mare parte datorită intervențiilor Parlamentului European în cursul negocierilor acesteia. Această extindere reflectă în mare măsură noile evoluții din legislația și politica de mediu a UE, inclusiv noua legislație de mediu a UE care era în curs de adoptare în timp ce Directiva 2024/1203 reformată era în curs de negociere. Abordarea subiectului supus cercetării la nivel internațional consolidează fundamentarea cercetării propuse.

Încadrarea temei în preocupările naționale și regionale. Analiza literaturii juridice de specialitate, atât naționale, cât și regionale, realizată cu scopul de a evalua măsura în care este acoperită problematica reparației daunelor aduse regnului animal, a evidențiat faptul că acest subiect este abordat doar parțial în lucrările științifice dedicate dreptului mediului. Mai exact, aspectele procedurale referitoare la repararea acestor daune sunt tratate doar incidental, de regulă în secțiunile consacrate răspunderii juridice pentru prejudiciile aduse mediului, în cadrul unor studii care analizează dreptul mediului în ansamblul său.

Instituția reparării daunelor cauzate mediului formează un domeniu specific de reglementare implicând un ansamblu de mecanisme, instrumente și procedee particulare.

Drept urmare, subiectul ce ține de domeniul responsabilizării juridice, mai cu seamă al reparațiunii, a fost și de fapt este un subiect delicat.

Realizând un studiu minuțios al lucrărilor, monografiilor și manualelor cercetătorilor autohtoni cu renume, precum Andrei Smochină, Gheorghe Costache, Ion Guceac, Nicolae Osmochescu, Igor Trofimov, Pavel Zamfir, Natalia Zamfir, Iordanca-Rodica Iordanov, Avornic Gheorghe, Ștefan Belecciu, Grigore Ardelean, Andrian Crețu (*Republica Moldova*), Daniela Marinescu, Ingrid-Ileana Nicolau, Mircea Duțu, Jurj Remus, Vasile Drăghici, Ernest Lupan (*România*) ș.a., constatăm că a fost realizată o contribuție științifică considerabilă privind filiera specifică reparării daunelor cauzate mediului și componentelor sale biotice și abiotice.

Lucrările științifice ale autorilor menționați au constituit temelia teoretică a prezentei

cercetări, iar contribuțiile acestora la dezvoltarea domeniului juridic, în legătură cu tema analizată, sunt valorificate în cadrul acestei teze de doctorat. Recunoaștem valoarea teoretică și aplicativă a acestor studii, însă această lucrare urmărește o actualizare a abordării teoretice asupra fenomenului investigat, precum și formularea unor soluții practice inovatoare și propuneri de îmbunătățire legislativă. Cercetarea de față completează literatura existentă prin introducerea unor perspective noi, relevante pentru contextul socio-juridic actual, și scoate în evidență direcții emergente și aspecte specifice stadiului contemporan de dezvoltare. Deși tema a fost anterior tratată atât de doctrinari autohtoni, cât și străini, considerăm că subzistă arii semnificative insuficient explorate, care necesită o analiză aprofundată din perspectiva propusă în această teză.

Această cercetare își propune să investigheze, într-o manieră sistematică și riguroasă, literatura științifică de specialitate publicată în Republica Moldova și în alte jurisdicții, relevantă pentru problematica reparației daunelor cauzate regnului animal. Demersul urmărește identificarea nivelului actual de dezvoltare a cercetării științifice în acest domeniu, delimitarea și analiza naturii juridice a particularităților aferente diferitelor categorii de daune produse regnului animal, examinarea modului de consacrare și aplicare a principiului vinovăției în raporturile juridice de răspundere, precum și evaluarea criteriilor și procedurilor existente privind acordarea despăgubirilor pentru prejudiciile suferite de regnul animal.

Scopul tezei constă în efectuarea, pe baza cercetărilor teoretice și a materialelor empirice, precum și a experienței existente, unor investigații ample asupra problemelor pe care le prezintă reglementările din dreptul mediului ce prevăd repararea daunelor cauzate regnului animal și în formularea recomandărilor practice și de *lege ferenda* care, în viziunea noastră, vor spori considerabil eficacitatea acestor reglementări.

În demersul atingerii scopului propus, ne-am trasat următoarele **obiective**:

- analiza materialelor științifice din doctrina autohtonă și a altor state consacrate subiectului supus cercetării;
- studiul cadrului normativ în materia protecției, folosirii resurselor regnului animal și estimării daunelor cauzate acestuia;
- definirea conceptelor de „regn animal” și de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal;
- identificarea criteriilor de clasificare a daunelor cauzate regnului animal;
- delimitarea răspunderii civile delictuale de răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal;
- stabilirea particularităților procedurii de reparare a daunelor cauzate ca urmare a încălcării legislației privind protecția și folosința regnului animal;

- determinarea unor standarde internaționale și europene în materia protecției și reparațiunii daunelor cauzate regnului animal;
- înaintarea unor recomandări de perfecționare a cadrului legal în materie cu titlu de *lege ferenda*.

Ipoteza de cercetare: Studiul problematicilor procedurii de reparare a daunelor cauzate regnului animal s-a axat în principiu pe următoarele ipoteze:

- clarificarea și elucidarea minuțioasă a conceptelor utilizate în literatura de specialitate va realiza o claritate în contextul aplicării și interpretării acestora de către cercetători și practicieni;
- determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal și caracterelor specifice ale acestora va clarifica abordarea distinctă ale acestora;
- instituirea unui mecanism procedural clar și neechivoc de dezdăunare a prejudiciilor cauzate regnului animal va simplifica mecanismul de încasare a prejudiciilor cauzate regnului animal;
- aprecierea justă a importanței aplicării răspunderii obiective în materia de reparațiune a daunelor cauzate regnului animal va statua o legitate și transparență în aplicarea cadrului normativ specific;
- consacrarea principiului vinovăției pentru daunele cauzate mediului va înlătura aplicarea unor soluții greșite de instanțele judecătorești.

Cercetarea urmează a fi efectuată prin prisma materialelor științifice publicate în Republica Moldova și în alte state (România, Federația Rusă, Belarus, Kazahstan, Armenia, UE) cu scopul de a identifica situația actuală din doctrină la compartimentul investigării științifice a problemelor pe care le prezintă faptele prejudiciabile, în vederea determinării naturii juridice distincte a faptelor care condiționează prejudicierea resurselor regnului animal.

Studiul de față mai are drept obiectiv și justificarea propunerilor de perspectivă în vederea legiferării unor norme clare ce vizează protecția regnului animal, determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal, aprecierea justă și viabilă a mijloacelor eficiente de dezdăunare a resurselor regnului animal, precum și elaborarea recomandărilor științifico-practice în vederea îmbunătățirii domeniului vizat.

Metodologia de cercetare și justificarea metodelor de cercetare. Baza metodologică și teoretico-științifică a acestei cercetări se circumscrie unui complex de metode generale și practice, fundamentate pe cunoștințe juridico-aplicative, care au asigurat coerența analizei gnoseologice a regimului juridic aplicabil reparării daunelor cauzate regnului animal. Caracterul științific al lucrării presupune utilizarea unui sistem complex de metode teoretico-practice și empirice cu caracter interdisciplinar, abordări care conferă studiului valoare și semnificație

teoretică. Dintre metodele aplicate am evidențiat: *metoda sistemică* (prin analiza sistemică a prevederilor cadrului normativ național); *comparativă* (au fost analizate în aspect comparativ legislațiile de mediu ale Uniunii Europene, României, Federației Ruse, Armeniei, Belarusiei ș.a. cu cea a Republicii Moldova); *istorică* (a fost analizată retrospectiva legislației de mediu privind regimul juridic aplicabil reparațiunii daunelor cauzate regnului animal, evoluția privind protecția animalelor per ansamblu); *logico-rațională* (prin utilizarea raționamentelor logice la analiza opiniilor doctrinare și la formularea propunerilor *de lege ferenda*).

În cadrul studiului, am utilizat o serie de procedee logice, cum ar fi: *analiza și sinteza*, *abstractizarea și generalizarea*, *inducția și deducția*, precum și *metoda comparativă*. De asemenea, am aplicat principii filosofice generale, cum ar fi *obiectivitatea*, *istorismul* și *legătura dintre teorie și practică*.

Elementele de noutate și originalitate științifică a studiului se manifestă prin abordarea multiaspectuală a domeniului deocamdată puțin studiat în Republica Moldova, oferă o analiză profundă a normelor care ar trebui să stea la baza consolidării unui regim de răspundere de mediu distinctă în ceea ce privește repararea daunelor cauzate regnului animal și vine cu soluții noi, inclusiv de *lege ferenda*, care vor perfecționa cadrul legal în materie.

Din rândul elementelor de noutate care reflectă rezultatele științifice noi, înaintate spre susținere, am putea scoate în evidență următoarele:

- 1) au fost delimitate terminologic conceptele de „regn animal” *versus* „animal sălbatic”, „faună”, „fond cinegetic”;
- 2) au fost identificate criteriile și au fost clasificate daunele cauzate regnului animal în baza acestora;
- 3) au fost fundamentate științific delimitarea răspunderii civile delictuale de răspundere de mediu pentru daunele cauzate regnului animal;
- 4) au fost apreciate procedurile de reparare a daunelor civile cauzate ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal;
- 5) au fost identificate și enunțate particularitățile procedurilor de reparare a daunelor de mediu ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal;
- 6) au fost justificate regimurile distincte de răspundere aplicabile răspunderii de mediu și răspunderii civile delictuale;
- 7) a fost constituit fundament științific necesar în vederea elaborării proiectului Legii privind protecția animalelor votat în prima lectură la Parlamentul Republicii Moldova¹¹.

¹¹ Disponibil: <https://www.parlament.md/material-details-md.nspx?param=f86187c4-faf3-4fca-b7e5-6d1fdbaa8010> [accesat: 12.11.2024]

Problema științifică importantă soluționată se exprimă în fundamentarea naturii juridice distincte a răspunderii de mediu pentru daunele cauzate regnului animal, ceea ce a contribuit la confirmarea necesității stabilirii particularităților și aplicării răspunderii obiective pentru daunele de mediu cauzate regnului animal, fapt care va spori considerabil eficiența și corectitudinea practicilor de dezdăunare în această materie.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării este conturată prin prisma studiilor realizate în cadrul lucrării de față, de altfel fiind identificate unele dintre cele mai actuale problematici vizând complexitatea subiectului abordat, fiind evidențiate neajunsurile existente în legislația actuală în acest context și fiind identificate anumite propuneri de modificare a cadrului normativ în materia reparării daunelor cauzate regnului animal.

Lucrarea este axată, în principal pe relevarea și analiza comparativă a dispozițiilor actelor normative naționale și internaționale de referință în materie, și anume, privind răspunderea de mediu cu referire la compartimentul ce ține de prejudicierea regnului animal și corespunzător mecanismelor de dezdăunare a pagubelor produse. Analiza comparată a celor mai reprezentative tratate evidențiază o serie de diferențe și nuanțe în ce privește domeniul de aplicare, definirea și caracterele juridice ale daunelor, legătura de cauzalitate dintre activitățile permise și daunele cauzate.

La nivel aplicativ, interdisciplinaritatea și caracterul teoretico-pragmatic al analizei comparate a materialelor studiate, a evaluării explicațiilor dau conținut și formă răspunsurilor la numeroase întrebări generate de problematica tratată. Lucrarea conține și o serie de propuneri în vederea îmbunătățirii cadrului normativ, cum ar fi: stabilirea unor criterii generale de evaluare a daunelor cauzate regnului animal, includerea în regimul general al răspunderii în domeniu a unui sistem obligațional de protecție financiară în cazul producerii unei amenințări iminente resurselor regnului animal ș.a.

Totodată, prezentul studiu având o majoră actualitate teoretică, dar mai ales și practică, poate constitui o valoroasă contribuție la îmbogățirea doctrinei de specialitate și poate prezenta un real sprijin pentru cei care au preocupări în domeniul protecției mediului, mai cu seamă al reparării daunelor cauzate regnului animal.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul ședinței catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI.

Consolidarea investigațiilor realizate cu privire la subiectul supus cercetării, ansamblului ideilor, argumentelor și recomandărilor se regăsesc și în materialele conferințelor științifico-practice, atât naționale, cât și internaționale (*International Conference: „Law, Public Administration, Sustainable Development and Heritage in the context of artificial intelligence*

processes” – 2022; *International Conference „Ethical and social dimensions in public administration and law* – 8th Edition – 2023; *International Conference „The efficiency of legal norms*”, 13th Edition – 2024 ș.a.), precum și în publicațiile periodice cum ar fi: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare*”, revista *„Legea și Viața*”, revista română *„Fiat Iustitia*”, revista română *„Annales Universitatis Apulensis. Series Jurisprudentia*”.

Sumarul compartimentelor tezei. Structura lucrării este determinată de scopul propus și de logica consecutivă a analizei, conform obiectivelor stabilite. Având în vedere standardele stabilite, structural lucrarea este formată din: foaia privind dreptul de autor, adnotarea, lista abrevierilor, introducerea, trei capitole împărțite în paragrafe, concluziile generale și recomandările, bibliografia, anexe, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Introducere – cuprinde raționamente privind actualitatea, noutatea științifică, importanța teoretică și valoarea aplicativă a rezultatelor obținute prin cercetare. De asemenea, sunt prezentate obiectivele, scopul și metodologia cercetării, precum și problema științifică de importanță majoră rezolvată.

Capitolul 1 „Analiza juridico-doctrinară privind repararea daunelor cauzate regnului animal”, încorporează abordările realizate privind conceptualizarea noțiunilor de „regn animal”, „daună de mediu”, „fond cinegetic”, „resurse naturale”, în contextul reparării daunelor cauzate regnului animal atât în doctrină cât și cadrul național și cel internațional.

Capitolul 2 „Dauna cauzată regnului animal ca element al reparațiunii”, relevă sub aspect conceptual general daunele cauzate regnului animal, „repararea daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal, enunță aspecte ce țin de protecția regnului animal – mecanism preventiv în materia de cauzare a daunelor, reflectă categoriile elementelor ce formează dauna cauzată regnului animal.

Capitolul 3 „Procedura reparării daunelor cauzate regnului animal”, reflectă studiul detaliat asupra categoriilor de procedura aplicabilă reparării daunelor cauzate regnului animal, procedura de reparare a daunelor civile și daunelor de mediu ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal.

Concluzii generale și recomandări încorporează, într-o manieră detaliată abordările științifico-aplicative specifice studiului realizat, dar și propunerile ce urmează a fi transpuse în conținutul unor legi cu aplicabilitate particulară în materia reparării daunelor cauzate regnului animal.

Bibliografia reprezintă fundamentul teoretico-științific și normativ al cercetării, fiind formată din 310 de surse.

1. ANALIZA JURIDICO-DOCTRINARĂ A SITUAȚIEI ÎN DOMENIU PRIVIND REPARAREA DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL

1.1. Analiza situației existente în ce privește abordările doctrinare consacrate reparării daunelor cauzate regnului animal

„Când se aude spunând că libertatea în genere este să poți acționa, așa cum vrei, o atare reprezentare poate fi luată numai ca totală lipsă a culturii gândirii, în care nu se găsește încă nicio urmă în ceea ce este voința liberă în și pentru sine, dreptul, moralitatea etc.”¹².

În realitate, libertatea (de cunoaștere, de decizie, de acțiune) reprezintă o condiție fundamentală a responsabilității, fiind unul dintre principiile de bază ale dreptului în general. Aceasta exprimă un act de implicare a individului în procesul de integrare socială și asumarea responsabilității pentru rezultatele propriilor acțiuni (conduita fiind chiar cadrul direct de manifestare a responsabilității).

Răspunderea, ca și „componenta” esențială a oricărei forme de organizare socială, reprezintă tocmai reacția societății post-factum față de conduita nonconformă prevederilor normelor juridice, conduită prin care se aduce atingere ordinii de drept, tulburându-se normala desfășurare a relațiilor sociale, a echilibrului social¹³.

Sensul obișnuit al noțiunii de răspundere, indiferent de forma sa, constă în obligația de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită unanim recunoscute. Această obligație revine autorului acțiunii (faptei) sancționate, care este întotdeauna apreciată negativ din partea societății.

Totuși, răspunderea juridică este „complexul de drepturi și obligații conexe care, potrivit legii, se nasc ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite și care constituie cadrul de realizare a constrângerii de stat prin aprecierea sancțiunilor juridice în scopul asigurării stabilității raporturilor sociale și al îndrumării membrilor societății în spiritul respectării ordinii de drept”¹⁴.

În aceeași ordine de idei, în contextul problemelor de mediu cauzate de exploatarea nerațională a resurselor regnului animal și sub influența „revoluției” tehnico-științifice, răspunderea juridică în domeniul protecției mediului a devenit un domeniu extrem de dinamic, caracterizat de schimbări continue ale normelor care vizează protecția mediului¹⁵.

¹²HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Principiile filozofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știința statului* (traducere de Virgil BOGDAN și Constantin FLORU). București: Editura Academiei, 1969, p.43.

¹³ IONIȚĂ, Gheorghe – Iulian, IONIȚĂ – BURDA, Ștefania – Diana. *Dreptul protecției mediului*, Ed. a V-a, București: Universul Juridic, 2022. p.257. ISBN: 978-606-39-0998-6.

¹⁴ COSTIN, Mircea. *Răspunderea juridică în dreptul R.S.R.* Cluj-Napoca: Dacia, 1974. pp.31-32. ISBN 2097-485-2.

¹⁵ SION, Ion Grigore. *Ecologie și drept internațional. Cooperarea și strategia internațională în domeniul protecției mediului înconjurător*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1990. pp.126-127. 341.96:349.6.

În general, instituția reparării daunelor cauzate mediului formează un domeniu specific de reglementare implicând un ansamblu de mecanisme, instrumente și procedee particulare.

Drept urmare, subiectul ce ține de domeniul responsabilizării juridice, mai cu seamă al reparațiunii, a fost și de fapt este un subiect delicat.

Realizând un studiu minuțios al lucrărilor, monografiilor și manualelor cercetătorilor autohtoni cu renume, precum *Andrei Smochină, Gheorghe Costache, Ion Guceac, Nicolae Osmochescu, Igor Trofimov, Pavel Zamfir, Natalia Zamfir, Iordanca-Rodica Iordanov*¹⁶, *Avornic Gheorghe*¹⁷, *Ștefan Belecciu, Ingrid-Ileana Nicolau, Grigore Ardelean, Andrian Crețu ș.a.*, constatăm că a fost realizată o contribuție științifică considerabilă privind filiera specifică reparării daunelor cauzate mediului și componentelor sale biotice și abiotice.

De altfel, renumitul cercetător și practician în domeniul jurisprudențial, Nicolae Osmochescu, fiind unul dintre autorii care au stat la temelia tălmăcirii actului constituțional fundamental, a reliefat opinia potrivit căreia: „... (d)repturile omului la un mediu sănătos și echilibrat, din punct de vedere ecologic, poate fi asigurat printr-un ansamblu de măsuri și mijloace juridic-organizatorice ce se raportează și la dreptul de a fi despăgubit pentru prejudiciul suferit ca urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului”.

Consolidarea prevederilor constituționale enunțate *supra* au fost abordate în lucrările cercetătorilor celebri cu o reputație convingătoare în domeniul jurisprudenței, cum ar fi cazul personalității cu notorietate, Andrei Smochină, doctor habilitat în drept, profesorul universitar,. În lucrările sale punctează cu claritate și precizie faptul că: *„Cunoașterea drepturilor și libertăților fundamentale este una din cele mai puternice probe în testarea gradului de cultură a poporului nostru. Acest lucru ne-a permis să prioritizăm modalitățile și instrumentele corespunzătoare depășirii respectivelor dificultăți – îmbunătățirea calității educației, reformarea relațiilor dintre individ și stat/autorități și dezvoltarea economiei, și distribuirea echitabilă a resurselor – iar în cadrul fiecăreia dintre aceste categorii am stabilit recomandările concrete de depășire a dificultăților asigurării dreptului omului la un trai decent”*¹⁸. Putem desprinde cu ușurință **ideea**, potrivit căreia asigurarea dreptului omului la un trai decent cuprinde

¹⁶ AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Dreptul la un mediu sănătos*. p. 10-11. The 7th International Conference: „Ecological and Environmental Chemistry-2022”, March 3-4, 2022, Chisinau, Republic of Moldova EEC-2022 Abstract Book, Volume 2, <http://dx.doi.org/10.19261/eec.2022.v2>. ISBN: 978-9975-159-06-7. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/10-11_41.pdf [accesat: 05.05.2024]

¹⁷ AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Oportunitățile realizării dreptului de acces la justiție în materie de mediu. p. 6-13. În: *Revista națională de drept* Nr. 2, februarie 2007. ISSN 1811-0770 /ISSNe 2587-411X. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6-13_13.pdf [accesat: 05.05.2024]

¹⁸ SMOCHINĂ, Andrei, VLĂESCU, George. Dificultățile asigurării dreptului omului la un trai decent. În: *Materialele Conferinței „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*, Chișinău, 2023. Volumul 1 „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”, p.401-409, ISBN: 978-9975-62-529-6. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/401-409.pdf [accesat: 05.05.2024]

în sine mai multe componente ale vieții omului – socială, politică, educativă, economică, inclusiv distribuirea echitabilă a resurselor, corespunzător și a celor de mediu.

În altă ordine de idei, educația este considerată drept determinantă primordială în vederea asigurării dreptului constituțional la un trai decent. Astfel, deducem o interdependență între categoriile: „educație”, „asigurarea omului la un trai decent”, „dreptul la exprimare și viața intimă”, „mediu sănătos”¹⁹. Analizând, studiile realizate de *profesorul Andrei Smochină*, putem constata o contribuție inestimabilă la cercetarea aplicativă a studiului nostru, prin prisma faptului că asigurarea unui trai decent al omului este o prevedere constituțională fundamentală, care începe mai întâi de toate de la educație în familie, școală, băncile universității, deoarece protejarea mediului și a componentelor acestuia este o prerogativă și necesitate mai mult decât actuală și vitală în perioada respectivă.

Printre primii cercetători autohtoni în dreptul mediului, care au răzbătut calea deloc ușoară au fost cercetătorii Pavel Zamfir și Igor Trofimov, ei au răsturnat accepțiuni clasice, zicem așa, tradiționale în materia reparațiunii daunelor ecologice sau de mediu. De altfel, prin elaborarea și publicarea articolelor științifice, care au precedat volume prețioase ale studiilor, regăsim opinii pe alocuri la prima vedere provocatoare, dar consolidate prin fundamentări științifice.

Profesorul Igor Trofimov, fiind autorul multiplelor publicații, în lucrările sale, precum: *Dreptul mediului. Partea specială* (2000), *Dreptul mediului* (2002), teza de doctorat *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului* (2006), *Dreptul mediului* (2015), trasează cu claritate și precizie maximă abordări conceptuale privind „prejudiciu de mediu”, „daună de mediu”, „pagubă de mediu”, statuând că au aceeași semnificație, sunt sinonime și pot fi utilizate în mod interschimbabil în contextul reparațiunii daunelor cauzate regnului animal. Necesitatea reparării complete a pagubelor cauzate resurselor regnului animal prezumă și alocarea unor mijloace cu destinație specială în vederea restabilirii efectivului de animale și a habitatului acestora. Corespunzător, a fost punctată necesitatea de a stabili criterii de cuantificare a daunelor cauzate resurselor regnului animal și aprecierea mecanismului de calculare a daunelor produse²⁰.

În teza de doctorat, Igor Trofimov explorează percepția raporturilor juridice tradiționale de răspundere, precum și a celor care, deși prezintă trăsături specifice dreptului civil, sunt supuse regimului juridic al dreptului mediului. Delimitarea acestor raporturi de răspundere juridică de alte varietăți de raporturi juridice, în astfel de cazuri, constituie nu doar o problemă teoretică, ci și una practică.

¹⁹ SMOCHINĂ, Andrei, VLĂESCU, George. Educația – determinant primordial al asigurării dreptului constituțional la un trai decent. În: *Studii Juridice Universitare*. Numărul 3-4 (43-44)/2018 / ISSN 1857 – 4122, pp. 85-94. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/85-94_5.pdf [accesat: 10.05.2024]

²⁰TROFIMOV, Igor. *Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv*. Chișinău, 2000, p.159.

Esențialmente, pe lângă aprecieri de ordin terminologic, cercetătorul Igor Trofimov aduce argumentele privind regimul juridic aplicabil caracterului patrimonial de repararea a daunelor cauzate mediului, în mod implicit și a resurselor regnului animal, concretizează caracterele specifice daunelor civile și daunelor de mediu, deosebirea dintre răspunderea patrimonială de dreptul mediului, care survine ca rezultat al cauzării unei daune de mediu și, respectiv, răspunderea patrimonială cauzată prin acțiuni poluatorii de mediu²¹.

În altă lucrare autorii abordează interpretări legislative și doctrinare aplicabile regnului animal și concluzionează cu certitudine că: „...*(r)egnul animal constituie obiect al raporturilor de mediu, deoarece totalitatea unor specii de animale viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol. Ca criteriu de identificare a regnului animal este faptul aflării animalelor sălbatice în condiții de libertate. Deși regnul animal constituie cea mai valoroasă componentă a mediului, acestea îi sunt aduse atingeri în maniera în care ele capătă un caracter neregenerabil (în cazul speciilor introduse în Cartea Roșie și aflate pe cale de dispariție) sau restabilirea speciilor poartă un caracter durabil*”²².

O incursiune succintă în problematica dezvoltării durabile ce condiționează securitatea și protecția ecologică inclusiv și a resurselor regnului animal, o realizează Pavel Zamfir (*Dezvoltarea durabilă prin asigurarea securității ecologice* (2009)), enunțând că: „...*(d)ezvoltarea durabilă a societății, nivelul înalt de viață, precum și securitatea națională și globală pot fi asigurate numai cu condiția păstrării (conservării) sistemelor naturale și menținerii calității mediului. Pentru aceasta este necesar de a crea și promova consecutiv o politică unică globală în domeniul protecției mediului, menținerii echilibrului ecologic, asigurării folosirii raționale a tuturor resurselor naturale și acest obiectiv urmează să devină o prioritate în activitatea statelor și a societății umane*”²³.

În materialele științifice cercetătorul Pavel Zamfir enunță ideea potrivit căreia: „...*(A)doptarea conceptului de evaluare a impactului asupra mediului se bazează, într-adevăr, și pe principiul prevenirii poluării mediului. În această ordine de idei, prevenirea unui eventual prejudiciu adus mediului este considerată o soluție mult mai eficientă decât repararea ulterioară a*

²¹ TROFIMOV, Igor, Reflecții teoretice privind răspunderea în dreptul mediului. În: *Administrarea Publică*, 2015, nr. 1, pp.49- 56. ISSN 1813 – 8489. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Reflectii%20teoretice%20privind%20raspunderea%20patrimoniala%20in%20dreptul%20mediului.pdf [accesat: 05.05.2024]

²² TROFIMOV, Igor, GUGULAN, Eugenia. Definition aspects of the legal regulation concerning the animal kingdom. Chișinău: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2023, nr.16, pp. 81-91. ISSN 1857 – 0976. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/81-91_7.pdf [accesat: 10.05.2024]

²³ ZAMFIR, Pavel. Dezvoltarea durabilă prin asigurarea securității ecologice. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr. 10-12, pp.68-70. ISSN 1811 – 0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dezvoltarea%20durabila%20prin%20asigurarea%20securitatii%20ecologice.pdf [accesat: 10.05.2024]

pagubelor.” (*Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru* (2020) ”²⁴.

Drept continuitate, în portalul bibliografic, putem evidenția și teza de doctorat a autorului Grigore Ardelean, cu titlul: *Repararea prejudiciului ecologic* (2017). Astfel, autorul a abordat necesitatea examinării complexe a funcționalității cadrului normativ aplicabil evaluării și reparării prejudiciului ecologic, a apreciat cauzalitatea modului defectuos de interpretare a normelor existente și a argumentat necesitatea configurării unui regim de răspundere categoriilor de prejudicii de mediu. În analiza acestei lucrări, autorul a subliniat necesitatea formulării unor recomandări specifice, axate pe direcții concrete: clarificarea naturii juridice a „daunei de mediu” și „prejudiciului ecologic”, consacrarea unor noi categorii de prejudicii ecologice (precum prejudiciul de dezvoltare, pierderea unei șanse de a obține un avantaj și prejudiciul de salvare), identificarea unor noi instrumente pentru responsabilizarea în faza prealabilă producerii prejudiciului ecologic, precum și delimitarea și fundamentarea regimurilor distincte de răspundere aplicabile reparării daunelor de mediu și a prejudiciului ecologic cauzat persoanei și bunurilor sale²⁵.

Esența contradicțiilor asupra conceptului de „prejudiciu ecologic” a fost expusă și în ansamblul vast al articolelor științifice, precum: *Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale* (2015)²⁶, *Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează*²⁷ (2016), *Considerațiuni cu privire la titularii dreptului la acțiuni în repararea prejudiciului ecologic* (2017)²⁸, Prin prisma studiilor realizate în această filieră, autorul susține că accepțiunea vizavi de aspectul terminologic dintre „prejudiciu” și „daună” are sorginte delimitativă. De altfel, în lucrările sale cercetătorul Grigore Ardelean cu maximă precizie și claritate, în mod logic, a formulat o serie de aprecieri,

²⁴ZAMFIR, Pavel. Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru. Chișinău: În: *Revista Națională de Drept*, 2019, nr. 7-9 (225-227), pp. 34- 42. ISSN 1811 – 0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/34-42_6.pdf [accesat: 10.05.2024]

²⁵ ARDELEAN, Grigore. *Repararea prejudiciului ecologic*. Chișinău: GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, 2017. p.15. ISBN 978-613-9-41255-6.

²⁶ ARDELEAN, Grigore. Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 12, pp. 29-35. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/5.Noțiunea%20daunei%20de%20mediu%20si%20a%20prejudiciului%20ecologic.%20Delimitari%20conceptuale.pdf [accesat: 05.05.2024]

²⁷ ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează. În: *Legea și Viața*, 2016, nr. 5, pp. 40-45. ISSN 2587-4365. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/40_45_Consacrarea%20diferitor%20tipuri%20de%20prejudicii%20ecologice%20prin%20prisma%20specificitatii%20ce%20le%20caracterizeaza.pdf [accesat: 05.05.2024]

²⁸ ARDELEAN, Grigore. Considerațiuni cu privire la titularii dreptului la acțiuni în repararea prejudiciului ecologic. În: *Teoria și practica administrării publice*, 19 mai 2017, Chișinău, Republica Moldova: S.C. „Elan Poligraf” S.R.L., 2017, pp. 316-319. ISBN 978-9975-3019-6-1. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/316_319_Consideratiuni%20cu%20privire%20la%20titularii%20dreptului%20la%20actiune.pdf [accesat: 05.05.2024]

menționând că dificultatea clarificării divergențelor conceptuale se datorează asemănării lingvistice și semantice a acestor categorii. Prin prisma analizei doctrinei, suntem de părere că aceste sintagme pot fi utilizate în mod interschimbabil, având același sens.

În altă ordine de idei, apar dificultăți privind responsabilizarea păgubașului (*Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene* (2018)), unde în urma rezultatelor și discuțiilor, dr. Grigore Ardelean a expus: „...*(p)rocesul asigurării unei reparări depline a daunei ecologice poate fi pus la îndoială din cauze independente voinței omului, din cauze ce determină imposibilitatea accesului pe teritoriul unde este amplasată sursa de poluare, în scopul izolării acesteia, documentării și sancționării responsabililor ce au admis cauzarea unor prejudicii mediului*”²⁹.

Nu putem trece cu vederea și lucrarea realizată de autorii autohtoni, Victor Guțuleac³⁰ doctor în drept, profesor universitar și Elena Comarnițcaia, consacră regimul juridic aplicabil contravențiilor de mediu, apreciind că, activitatea agenților constatatori și a instanțelor de judecată cu privire la constatarea contravențiilor în domeniul protecției mediului, examinarea cauzei contravenționale și emiterea deciziei asupra cazului este una anevoioasă. De altfel, atât agentul constator, cât și altă autoritate împuternicită să examineze cazul, apelează la ajutorul specialistului sau/și al expertului.³¹

Interesul teoretico-practic al examinării problemei referitoare la consacrarea contravențiilor de mediu a generat teza de doctorat a lui Andrian Crețu cu titlul: *Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice* (2017). Problema răspunderii contravenționale pentru daunele cauzate mediului devine tot mai actuală, având în vedere că în doctrină se discută din ce în ce mai mult despre existența unei răspunderi specifice dreptului mediului, distinctă de cea civilă.

Este rațional că pentru victimele daunelor de mediu, faptul că persoana vinovată este supusă răspunderii penale sau contravenționale poate oferi o satisfacție morală, inclusiv prin aplicarea măsurilor specifice de răspundere. Cu toate acestea, în mod direct, victima va dori să obțină repararea cuantificată a daunelor suferite.

Se transpune un adevăr indiscutabil, precum că această apărare, de regulă apare, drept scop principal, iar uneori și exclusiv. Astfel, răspunderea penală sau contravențională va avea un

²⁹ ARDELEAN, Grigore, Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene, În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, nr.1, 2018. p.59- 63. ISSN 1857-0976

³⁰ GUȚULEAC, Victor, COMARNIȚCAIA, Elena. *Drept contravențional* Ed. a 2-a reviz. și actualizată. Chișinău, 2016. pp.97-98. ISBN 978-9975-3101-4-7.

³¹ Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

caracter subsidiar, iar cea patrimonială, care se exprimă prin obligația de reparare a daunei, va avea un caracter principal.

Oformarea procedurală corespunzătoare a contravențiilor de mediu, în cazul nostru de exemplu a art.128 Cod contravențional al Republicii Moldova³²: „Încălcarea prevederilor actelor normative privind folosirea și protecția fondului cinegetic”, garantează și rezultatul final de apreciere a mecanismului de evaluare și compensare a daunelor cauzate regnului animal.

Semnificația și valoarea aplicativă a cercetărilor realizate de Andrian Crețu, este transpusă prin cercetările vaste și în domeniul consacrării caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale și penale pentru faptele cauzatoare de daune de mediu (*Perspectiva conferirii caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale și penale pentru faptele cauzatoare de daune de mediu* (2022))³³.

Adiacent problematica ce ține de mecanisme de aplicare a convențiilor și tratatelor internaționale de mediu în dreptul național a fost abordată și de cercetătorul autohton Natalia Zamfir. În teza de doctorat, autoarea subliniază faptul că este vizibilă tendința durabilă de conformare a legislației Republicii Moldova cu normele dreptului internațional de mediu³⁴.

Suntem de părere că necesită o apreciere deosebită cele menționate de către profesorul Ștefan Belecciu, și anume: „... (l)egislația ecologică a Republicii Moldova reprezintă o ramură complexă a legislației naționale, care cuprinde totalitatea actelor normative (legi și acte subordonate legilor) ce conțin norme juridice ecologice. Aceasta reglementează relațiile sociale legate de folosirea rațională a resurselor naturale, protecția mediului înconjurător și asigurarea securității ecologice. Scopul principal al acestei legislații este prevenirea și combaterea influenței negative a activităților economice și de altă natură a omului asupra mediului înconjurător, resurselor naturale și sănătății populației”³⁵.

Academicianul, prof. univ. dr. hab. Ion Guceac, în lucrările sale susține ideea că: „... (C)onstituționalizarea dreptului la un mediu sănătos creează condiții pentru ca cetățenii să aibă dreptul de a intenta acțiuni în justiție împotriva autorităților publice atunci când acestea nu respectă acest drept consacrat în Constituție. Această oportunitate trebuie să fie valorificată pe deplin de către cetățenii Republicii Moldova. În același timp, proliferarea uneori nejustificată a

³² Idem

³³ CREȚU, Andrian. Perspectiva conferirii caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale și penale pentru faptele cauzatoare de daune de mediu. În: *Revistă științifico-practică a Academiei de Administrare Publică*, nr. 1. Chișinău, 2022. p.68-73. ISSN 1857-4440 /ISSNe 2587-3393. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/08_0.pdf [accesat: 10.06.2024]

³⁴ ZAMFIR, Natalia. *Mecanismul implementării actelor internaționale de mediu în dreptul național al Republicii Moldova*, Teză de doctorat: Chișinău: 2006. 218 p.

³⁵ BELECCIU, Ștefan, ROTARU, Alina. Legislația ecologică a Republicii Moldova: Concept și esență. În: *Revista națională de drept*, 2010, nr. 1. pp.44-50. ISSN 1811-0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6.Legislatia%20ecologica%20a%20RM_Concept%20si%20esenta.pdf [accesat: 10.06.2024]

normelor juridice, instabilitatea lor și ignorarea principiilor de elaborare a dreptului au un impact negativ asupra calității actelor normative. Acest lucru generează incertitudini în procesul de aplicare a dreptului și creează o atmosferă de insecuritate juridică pentru toți participanții la raporturile juridice”³⁶.

În teza sa de doctorat, Ingrid-Ileana Nicolau discută despre modul în care raportul juridic de dreptul mediului își determină locul în contextul evoluției rapide a unor reglementări juridice anterior necunoscute și apariția unor noi categorii de principii și reguli deschise cercetării, dezvăluite și incluse în circulația științei juridice naționale³⁷. În viziunea autoarei, dreptul omului la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic declarat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova este caracteristic oricărei persoane fizice aflate pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent de apartenența sa, fiind propriu „fiecărui om”, întrucât prin această expresie sensul de „ființă umană” nu doar cetățeanul, oferind posibilitatea titularului de a se adresa în instanță pentru apărarea dreptului său, chiar dacă actul poluator nu produce efectul în localitatea unde-și duce existența această persoană.

Studiile de o valoare incontestabilă, care s-au remarcat prin caracterul lor inovator în domeniul mediului și care au abordat în special instituția răspunderii pentru daunele de mediu, se regăsesc în conținutul lucrărilor elaborate de autorii francezi cu renume, cum ar fi: M. Prieur, M. Despax, G. Martin, P. Girod, F. Trebulle, R. Drago și M. Boutonnet.

Contribuția cercetătorilor care au argumentat științific necesitatea consolidării unui mecanism juridic distinct, specific și destinat exclusiv reparării daunelor cauzate regnului animal, stimulează dorința celor care își doresc să obțină noi performanțe în cercetare, proces care se află în desfășurare. Merită menționat aportul unor autori români, precum profesorii Ernest Lupan și Mircea Duțu, care printre primii au abordat problema delimitării regimului răspunderii de mediu de cel al răspunderii civile delictuale. De asemenea, acești autori au contribuit la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii de mediu și la consolidarea unor metode specifice de evaluare și reparare a daunelor de mediu.

În domeniul reparării daunelor cauzate regnului animal, se evidențiază și alți autori români, care s-au preocupat constant de identificarea unui mecanism eficient de dezdăunare. Printre aceștia se numără profesorii D. Marinescu, Gh. Durac, M. Uliescu, precum și S.M. Teodoroiu, D. Anghel, A. Corhan, V.S. Bădescu, M. Gorunescu. Consolidarea ideilor enunțate *supra* este realizată și în studiile doctrinarilor români cu renume.

³⁶ GUCEAC, Ion. Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine-qua-non a societății ecologic inofensive. În: *Materialele Conferinței „Realități și perspective ale învățământului juridic național”*. Culegerea comunicărilor, Chișinău, Moldova, 1-2 octombrie 2019. Manifestare științifică cu participare internațională. pp. 20-29. ISBN: 78-9975-149-79-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/20-29_6.pdf [accesat: 10.06.2024]

³⁷ NICOLAU, Ingrid Ileana. *Raportul juridic de drept al mediului*. Teza de doctor. Chișinău, 2012.

Astfel, în lucrarea sa intitulată *Legislație cinegetică. Doctrină și jurisprudență*³⁸, autorii români Costel Ene și Cornel Vlad reflectă succint principalele sinteze privind vânătoreea și dreptul de vânătoreea. Prin prisma cercetărilor realizate autorii au propus ca prezenta lucrare să fie un argument în favoarea ocrotirii vieții, să fie „cuvântul” în apărarea viețuitoarelor necuvântătoare – victime ale braconajului – dar și un demers absolut necesar în scopul cunoașterii și aplicării legislației privind vânătoreea ca o categorie a elementelor ce pot forma dauna cauzată regnului animal. Vânătoreea și dreptul de vânătoreea au evoluat de la îndeletnicire zilnică, necesară supraviețuirii și, ulterior, divertisment specific unor anumite clase sau categorii sociale privilegiate, la activitatea economico-socială specifică, strict reglementată de lege potrivit principiilor dezvoltării durabile. Braconajul și vânătoreea nerațională, cu tot felul de metode și în tot timpul anului, au avut drept consecință scăderea numărului de specii, și chiar dispariția acestora, fapt confirmat prin studii multiple și lista actualizată a speciilor rare și pe cale de dispariție incluse în *Cartea Roșie a Republicii Moldova*.

Este indiscutabil faptul că apărarea vieții sălbatice de fiecare dată se află într-o corelare strânsă cu apărarea habitatelor naturale ale acestora. În această ordine de idei, putem afirma cu maximă încredere că cercetarea realizată de autorii menționați aduce doar o adiere de încurajare și dorință de a realiza cercetări și mai consistente în domeniul aprecierii mecanismului eficient de reparare a daunelor cauzate vânatului, subiect abordat și în compartimentele ce urmează.

O contribuție științifico-aplicativă prezintă și studiul autorului român, doctor în drept, Ștefan Țarcă. Astfel, în lucrarea sa intitulată *Tratat de dreptul mediului* (2010), abordează mai multe subiecte ce țin de: aspecte introductive privind dreptul mediului, izvoarele dreptului mediului, principiile, elementele strategice și modalitățile de implementare ale acestora, protecția juridică a biodiversității, protecția juridică a apelor, ecosistemelor acvatice, a atmosferei, solului și subsolului, instituția răspunderii juridice în dreptul mediului etc. Un interes sporit s-a axat pe compartimentul ce ține anume de protecția biodiversității și, corespunzător, instituția răspunderii juridice în dreptul mediului. Este unanim recunoscut faptul că este mai puțin costisitor de a preveni o pagubă de mediu decât să înlături consecințe cauzatoare de daune de mediu, ce afectează componentele mediului, acestea având deseori caractere ireversibile și imposibil de înlăturat.

Potrivit autorului citat: „... (r)esursele biologice susțin viața, satisfăcând nevoile fundamentale ale omului. Acestea sunt integrate în ecosistemele naturale ale Terrei, înțelese ca

³⁸ ENE, Cornel, VLAD, Cornel. *Legislație cinegetică. Doctrină și jurisprudență*, București: C.H. Beck, 2007. 492 p. ISBN (13) 978-973-115-181-6.

structuri complexe și dinamice alcătuite din comunități de plante, animale și microorganisme, precum și mediul abiotic, care interacționează într-o unitate funcțională”³⁹.

La fel, autorul enunță faptul că: „... (i) nstituția răspunderii juridice în dreptul mediului în general reprezintă un raport juridic de constrângere care are ca obiect sancțiunea juridică. Aceasta funcționează ca o constantă a dreptului, întrucât fenomenul dreptului nu poate fi conceput fără sancțiune”⁴⁰. Iar potrivit altor surse, răspunderea juridică este „... (o) consecință a nerespectării unei obligații, care constă în îndatorirea de a repara prejudiciul cauzat, iar atunci când este și cazul de a suporta sancțiunea”⁴¹.

Totodată, cercetătorul Ștefan Țarcă, în studiile sale enunță că: „în ceea ce privește răspunderea pentru prejudicii aduse mediului (civilă), aceasta se fundamentează pe ideile de risc și garanție, fiind independentă de culpă, ceea ce îi conferă caracterul de răspundere de tip obiectiv”. Susținem întru totul autorul, fapt confirmat și în articolele științifice elaborate și publicate, corespunzător considerate drept „*traseu conștiincios și viabil*” în elaborarea și realizarea acestei lucrări.

Un alt cercetător cu renume, în lucrările sale, examinează atent subiectele legate de conservarea, dezvoltarea și protecția resurselor regnului animal, precum și raporturile juridice referitoare la protecția factorilor creați de activitatea umană și răspunderea juridică în domeniul mediului⁴².

Mai cu seamă, un interes sporit pentru cercetarea noastră prezintă compartimentul ce se referă la răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea daunelor cauzate mediului.

Principiul „poluatorul plătește” constituie pilonul pentru prevenirea și repararea daunelor cauzate mediului în conformitate cu reglementările consacrate în dreptul mediului. Acest principiu are o reglementare specială transpusă prin Directiva nr. 2004/35/CE privind răspunderea de mediu referitoare la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului⁴³.

Prin acest document oficial, părțile semnatare sunt obligate să adopte măsuri și să pună în aplicare practici pentru a minimiza riscurile de daune sau să ia măsuri de reparare necesare în cazul producerii prejudiciilor. La aprecierea conceptuală a categoriilor de prejudicii de mediu, autoarea le cataloghează în prejudicii asupra speciilor și habitatelor naturale protejate, prejudiciile asupra apelor, prejudiciile asupra solului. Dat fiind faptul că cercetarea noastră se

³⁹ ȚARCĂ, Ștefan. *Tratat de dreptul mediului*. București: Lumina Lex, 2010. p.115. ISBN 978-973-758-216-4.

⁴⁰ ȚARCĂ, Ștefan. *Tratat de dreptul mediului*. București: Lumina Lex, 2010. p.385. ISBN 978-973-758-216-4.

⁴¹ MAZILU, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, Colecția Juridică, Biblioteca Studentului, 1999. p.309. ISBN 973-9435-30-0.

⁴² MARINESCU, Daniela. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, București: Universul Juridic, 2008. pp.637-684. ISBN 978-973-127-025-8.

⁴³ Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 *privind răspunderea pentru mediu înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului* (JO L 143, 30.4.2004, p. 56). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0035-20130718&from=EN> [accesat: 10.06.2024]

axează pe repararea daunelor cauzate regnului animal, vom enunța doar reglementările orientate mai cu seamă în aceste paliere.

Din analiza studiilor realizate de autor, se poate concluziona că „prejudiciul asupra speciilor și habitatelor naturale protejate constituie orice prejudiciu care are efecte semnificative negative asupra atingerii sau menținerii unei stări favorabile de conservare a unor astfel de habitate sau specii”. Caracterul semnificativ al acestor efecte este evaluat în raport cu stadiul conservării în momentul producerii prejudiciului, cu serviciile furnizate de activitatea și utilitatea pe care le oferă și capacitatea lor de regenerare naturală. Se va considera semnificativ și prejudiciul care are un efect nociv asupra sănătății umane.

În acest context, se subliniază că daunele asupra speciilor și habitatelor naturale nu includ efectele negative identificate anterior, care rezultă din acțiunile unui operator care a fost autorizat în mod expres de autoritățile competente.

În cadrul discuțiilor doctrinare privind conceptualizarea termenului de „regn animal”, Daniela Marinescu (2008)⁴⁴ utilizează noțiunile de „faună terestră și acvatică”, „animalele sălbatice supuse vânatului”. Autorul român Ernest Lupan (2009)⁴⁵ în lucrările sale utilizează conceptele de „fauna terestră”, „animal sălbatic” și de „fond cinegetic”.

Monica-Elena Oțel (2009) în cercetările sale abordează problemele de mediu la nivel internațional, realizând un studiu privind conexiunea organizată dintre mecanismul de prevenire și mecanismul răspunderii. Evidențiază că nu se poate face o clasificare a lor din punctul de vedere al utilității în prevenirea deteriorării mediului, fiecare având un rol bine determinat în activitatea de protecție a mediului⁴⁶.

Particularitatea daunelor cauzate mediului se manifestă prin faptul că, de regulă, acestea nu au hotare sau limite teritoriale, având un impact transfrontalier. La aprecierea concursului de condiții ce stau la baza răspunderii pentru prejudicierea componentelor mediului trebuie să ținem cont de faptul că aceasta survine ca urmare a unor activități de natură licită (autorizată sau permisă de legiuitor), cât și prohibită expres prin instaurarea anumitor limitări prin acte naționale fie internaționale. De altfel, autoarea își concentrează atenția mai cu seamă pe aspectele ce țin de răspunderea internațională de mediu, specificând condițiile necesare în vederea posibilei restaurări a pagubelor cauzate mediului per ansamblu.

Din studiul analizat desprindem cu ușurință ideea că drept condiții ale răspunderii pentru consecințe prejudiciabile decurgând din activități care nu sunt interzise de dreptul internațional

⁴⁴MARINESCU, Daniela. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, București: Universul Juridic, 2008. pp.291-296. ISBN 978-973-127-025-8.

⁴⁵LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. pp.397-402. ISBN 978-973-115-519-7.

⁴⁶OȚEL, Monica-Elena. *Răspunderea internațională în domeniul dreptului*. Tomul 3, București: Universul juridic, 2009. 348 p. ISBN 978-973-127-106-4.

sunt: desfășurarea unei activități permise de lege care implică riscul cauzării de prejudicii transfrontaliere semnificative, existența unui prejudiciu cu efect transfrontalier (semnificativ, substanțial, cuantificabil și concret) și existența legăturii de cauzalitate. Un aspect ce suscită un interes deosebit, raportat la tema tezei de doctorat, se raportează la cuantificarea daunelor cauzate regnului animal. În calcularea daunelor aduse mediului, pierderea sau prejudicierea acestuia este adesea măsurată prin referire la costurile măsurilor de refacere sau restabilire, întrucât, în ceea ce privește aceste categorii de daune, accentul este pus pe costurile de curățare și remediere⁴⁷.

Conform principiului „poluatorul plătește”, acesta trebuie să suporte costurile curățării și aducerii, pe cât posibil, la starea anterioară. Suntem de acord cu autoarea că măsurile de remediere și cele preventive pot fi exprimate în quantum pecuniar, iar costurile acestora pot fi considerate ca fiind daune recuperabile. În cazul daunelor aduse speciilor și habitatelor naturale protejate, evaluarea importanței efectelor negative se va realiza în funcție de „starea inițială”, cu luarea în considerare a criteriilor enunțate de cadrul normativ specific domeniului”⁴⁸.

Referindu-ne la aprecierea conceptuală a termenilor utilizați în cercetarea sa, autorul român Adrian Ilie Barbu (2017) operează cu noțiunea de „biodiversitate”, care reprezintă ansamblul faunei și florei de pe glob, variabilitatea organismelor din cadrul ecosistemelor terestre, marine și acvatice continentale, precum și complexe ecologice. Aceasta mai include diversitatea

⁴⁷ OȚEL, Monica-Elena. *Răspunderea internațională în domeniul dreptului*. Tomul 3, București: Universul juridic, 2009. pp.160-161. ISBN 978-973-127-106-4.

⁴⁸Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 *privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului* (JO L 143, 30.4.2004, p. 56). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0035-20130718&from=EN>
Anexa I: Criteriile menționate la art.2 pct.1 lit.(A) [accesat: 10.06.2024]

Caracterul semnificativ al daunei care a avut efecte negative asupra realizării sau menținerii stării de conservare favorabile a habitatelor sau speciilor trebuie evaluat în raport cu starea de conservare din perioada în care s-a produs

dauna, cu serviciile furnizate de valoarea lor peisagistică și cu capacitatea lor de regenerare naturală. Ar trebui definite schimbările negative semnificative ale stării inițiale prin intermediul unor date cuantificabile, precum:

- numărul de persoane, densitatea acestora și suprafața acoperită;
- rolul persoanelor respective sau al zonei prejudiciate în privința conservării speciei sau a habitatului, rarității speciei sau a habitatului (evaluate la nivel local, regional și superior, inclusiv la nivel comunitar);
- capacitatea de înmulțire a speciei (în funcție de dinamica proprie acestei specii sau populații), viabilitatea sa sau capacitatea de regenerare naturală a habitatului (în funcție de dinamica proprie speciilor sale caracteristice sau populațiilor lor);
- capacitatea speciei sau a habitatului de a se reface în scurt timp de la producerea daunei, fără vreo altă intervenție decât măsurile sporite de protecție, și de a atinge exclusiv, datorită dinamicii speciei sau habitatului, o stare echivalentă sau superioară stării inițiale.

Daunele care au efecte demonstrate asupra sănătății umane trebuie considerate ca fiind daune semnificative. Următoarele daune nu trebuie să se califice ca daune semnificative:

- variațiile negative mai mici decât fluctuațiile naturale considerate a fi normale pentru specia respectivă sau habitatul respectiv;
- variațiile negative datorate unor cauze naturale sau care rezultă din intervenții legate de gestionarea normală a siturilor, astfel cum a fost definită în registrele habitatului sau în documentele de stabilire a obiectivelor sau conformă practicii anterioare a proprietarilor sau operatorilor;
- daunele aduse speciilor sau habitatelor pentru care se stabilește că acestea se vor reface într-un timp scurt și fără intervenție ajungând la starea inițială sau la o stare prin care se va ajunge exclusiv datorită dinamicii speciei sau habitatului, la o stare considerată echivalentă sau superioară stării inițiale.

intraspecifică, interspecifică și diversitatea ecosistemelor. Printre modalitățile frecvent utilizate în vederea protecției și conservării biodiversității, un loc principal îl ocupă constituirea unor *arii protejate* și, după caz, declararea de *monumente ale naturii*⁴⁹.

Drept continuitate, autoarea Paul Mihaela Cristina⁵⁰ (2023) la compartimentul ce ține de protecția faunei și biodiversității enunță că „biodiversitatea” ar constitui varietatea formelor de viață sub toate aspectele sale, inclusiv diversitatea speciilor de floră și faună, varietatea lor genetică cât și diversitatea ecosistemelor.

Doctrina rusă face o delimitare concludentă între regimul juridic aplicabil animalelor sălbatice de interes vânătoresc și animalele domestice, care nu cad sub incidența reglementărilor legislației de mediu, ci sunt reglementate de legislația civilă.

Problema pornește de la interpretarea clasică referitoare la statutul juridic al animalelor, conform căreia acestea prezintă un bun mobil. Legislația civilă a mai multor state stabilește că: „...în cazurile anume prevăzute de lege, o persoană este obligată să repare prejudiciul cauzat de fapta altuia, de lucrurile ori de animalele aflate sub paza sa”.⁵¹ Regimul juridic aplicabil protecției animalelor, inclusiv și celor de companie trezește discuții controversate, fapt consolidat prin practica judiciară complexă cu privire la acest subiect. Considerăm, că este un subiect provocator în rândul cercetătorilor și practicienilor și ar constitui un prilej a iniția o cercetare și în această direcție.

Particularitățile regimului juridic aplicabil regnului animal au fost enunțate încă în Antichitate. În dreptul german, exista o regulă potrivit căreia „... (o)rice pasăre sau animal aflate în libertate pe un fond forestier fără stăpân, nehrănită de mâna omului este darul lui Dumnezeu și nu aparține nimănui”⁵². Se poate observa un caracter particular al regnului animal care este valabil și în prezent, și anume că animalele sălbatice trăiesc în libertate în mediul lor natural.

Făcând referințe la doctrinarii ruși S.A. Bogoboliubov (1998), B.V. Erofeev (2001), R.K. Gusev (2001)⁵³ observăm că sunt utilizate noțiuni de *lumea sălbatică*, *lumea animală*, *fauna sălbatică* în mod interschimbabil.

Cercetătorul rus N.N. Vedenin exprimă unele rezerve în legătură cu formularea legală a noțiunii de regn animal. Așa cum s-a subliniat anterior, nu există o delimitare clară între categoriile de faună sălbatică și regn animal, acestea fiind folosite în mod interschimbabil. Este

⁴⁹ BARBU, Adrian Ilie. *Dreptul mediului*. București: C.H. Beck, 2017. p.167. ISBN 978-606-18-0669-0.

⁵⁰ PAUL, Mihaela Cristina. *Dreptul mediului. Curs universitar*. București: Hamangiu, 2023. p.127. ISBN 978-606-27-2238-8.

⁵¹ MANEA, Teodor, IVAN, Dragoș Lucian. *Violența împotriva animalelor: dispozițiile art. 25 din Legea nr.205/2004 privind protecția animalelor comentate și adnotate. Practica judiciară recentă*. București: Editura Hamangiu, 2020. p.6. ISBN 978-606-27-1650-9.

⁵² КАЛИНИН, И.Б. *Экологическое право*. Томск, 2009. с.298. ISBN 978-5-7511-1922-6.

⁵³ ГУСЕВ, Р.К. *Экологическое право*. Москва, 2001. с.128. ISBN 5-16-000320-7; БОГОЛЮБОВ, С.А. *Экологическое право. Учебник для вузов*. Москва: НОРМА, 1998. с.318. ISBN 5-89123-259-6; ЕРОФЕЕВ, Б. В. *Экологическое право России*. Москва, 2001. с.501. ISBN 5-7357-0190-8..

important de menționat că legislația Federației Ruse reglementează doar regimul juridic aplicabil animalelor aflate în condiții naturale de libertate, nefiind reglementată soarta altor animale, cum ar fi cele domestice, cele aflate în semicaptivitate sau cele folosite în scopuri experimentale sau științifice.

1.2. Analiza cadrului normativ specific reparării daunelor cauzate regnului animal

Drept urmare a revoluției industriale, omul a început să realizeze că natura, cu toate resursele sale, nu este limitată și perpetuu regenerabilă. Acest lucru a fost descris ca „a doua revoluție copernică”, întrucât nu mai consideră omul ca fiind centrul biosferei⁵⁴, și ca „răzbunarea naturii”, din moment ce impactul negativ asupra ei are un efect de bumerang⁵⁵.

Protecția mediului constituie un obiectiv global, al tuturor popoarelor și națiunilor, acesta fiind asigurat de un cadru legislativ complex ce vizează ocrotirea tuturor componentelor de mediu de pe planeta noastră⁵⁶. Având în vedere faptul că poluarea mediului, în principiu, nu cunoaște frontiere, legislația privind protecția mediului acționează ca un model pentru identificarea și rezolvarea diferitelor probleme și situații care cad sub incidența acestor norme.

Repararea daunelor cauzate mediului și componentelor acestuia constituie o consecință a folosirii neraționale a acestora, protecția de mediu având un caracter de prevenire sau anticipare a posibilelor impacturi negative asupra mediului.

Consacrări legislative naționale privind protecția mediului, corespunzător și consfințirea mecanismelor de reparare a daunelor cauzate regnului animal, au pornit odată cu adoptarea unui ansamblu de acte normative.

Art. 37 din *Constituția Republicii Moldova*⁵⁷ proclamă dreptul cetățenilor la un mediu sănătos și inofensiv, iar în cazul încălcării prevederilor fundamentale sau pricinuirii daunelor ecologice, păgubașul va fi tras la răspundere juridică.

Din punct de vedere juridic, dreptul la un mediu sănătos este fundamental, fiind considerat unul dintre drepturile sociale și economice. Aceste drepturi asigură dezvoltarea materială, fizică și culturală a individului, permițându-i-i să participe cât mai activ la viața socială⁵⁸.

⁵⁴ CALDWELL, L.K. *International Enviromental Policy, Emergence and Dimensions*, Second edition, 1990. p.3. ISBN 0822310589/9780822310587. Disponibil:

<https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1249&context=mjil> [accesat: 05.09.2024]

⁵⁵ LARSSON, Marie-Louise. *The law of environmental damage – Liability and reparation*, Kluwer International, 1999. p.39. ISBN 9139004562/ 9789139004561.

⁵⁶ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.113. ISBN 978-973-115-519-7.

⁵⁷ Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.

⁵⁸ *Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus SOLLFRANK; red.: Nina PÂRȚAC, Lucia ȚURCANU – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”). – 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.*

*Legea privind protecția mediului înconjurător*⁵⁹ adoptată la 16.06.1993 (fiind adoptată până la intrarea în vigoare a Constituției Republicii Moldova) la compartimentul privind „principiile de bază privind protecția mediului” consacră „responsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componenților lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna”⁶⁰.

Art. 30 al Legii nr.1515/1993 enunță drepturile și obligațiile tuturor persoanelor fizice la un mediu sănătos, stabilind dreptul acestora la despăgubiri pentru daunele cauzate ca urmare a poluării sau altor acțiuni care ar putea prejudicia sănătatea oamenilor. Capitolul V al Legii-cadru este consacrat în mod exclusiv protecției resurselor naturale și conservării biodiversității. Astfel, art.58 enunță următoarele că: „Statul reconfirmă dreptul la existență a tuturor speciilor naturii vii (indiferent de importanța lor pentru om), ca element esențial al ciclului planetar de materie, de formare a climei și al potențialului de renovare a resurselor naturale”⁶¹. Din contextul cadrului normativ privind protecția mediului putem să desprindem cu ușurință ideea că legiuitorul nostru garantează tuturor celor prejudiciați dreptul la reparațiune, reparare a daunelor de mediu cauzate, stabilind în acest sens un instrumentar procedural bine determinat.

Legea privind regnul animal, având un conținut mai detaliat privind consacrarea protecției, folosirii resurselor regnului animal, enunță și mecanisme de dezdăunare și reparare a daunelor cauzate. Reglementările acestui act normativ se aplică animalelor sălbatice care trăiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol și care populează permanent sau temporar teritoriul statului nostru. De asemenea, animalele domestice și cele sălbatice întreținute în captivitate sau semicaptivitate în scopuri economice, culturale-educative sau estetice sunt reglementate de această lege, alături de un șir de acte speciale din domeniu⁶².

Art. 22 al Legii nr.439/1995 enunță modurile de folosire a resurselor regnului animal, după cum urmează: „... (v)ânătoria sportivă și de amatori, pescuitul industrial, sportiv și de amatori, dobândirea de animale care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului; în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice; folosirea proprietăților utile ale animalelor și a produselor activității vitale a acestora”⁶³. Totodată, folosirea nerațională a resurselor regnului

⁵⁹ Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

⁶⁰ Idem art.3, lit. c)

⁶¹ Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

⁶² Idem art.1

⁶³ Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

animal de către persoanele fizice și juridice poate genera pagube de natură pecuniară, stabilirea și cuantificarea acestora nefiind întotdeauna posibilă.

Raportându-ne la cadrul normativ în materia reparării daunelor cauzate regnului animal, neapărat se va face referire la actele normative enunțate *supra*, art.91 din Legea privind protecția mediului înconjurător, care menționează că: „...*(p)ersoanele fizice și juridice sunt obligate a recupera daunele și prejudiciile cauzate prin încălcarea legislației, fiind determinate și aplicate mecanismele și mijloacele corespunzătoare*”.

Codul civil al Republicii Moldova prevede că: „*cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune*”⁶⁴. Caracterul obiectiv al răspunderii civile delictuale este aplicabil și în materie de prejudiciere a daunelor cauzate regnului animal, legiuitorul specificând că: „*prejudiciul cauzat prin fapte licite sau ilicite sunt pasibile reparării doar în cazuri prevăzute de lege*”⁶⁵. În sensul textului legal citat, art.2014 „*Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale*” Cod Civil al Republicii Moldova consolidează: „...*(p)roprietarul unui animal sau persoana care se servește de animal în timpul serviciului răspunde de prejudiciul cauzat de acesta, fie că se afla în paza sa, fie că a scăpat de sub pază. Obligația reparației nu apare dacă prejudiciul a fost cauzat de un animal domestic predestinat activității profesionale, de întreprinzător sau obținerii de mijloace pentru întreținerea proprietarului, iar proprietarul animalului a asigurat grija cuvenită pentru supravegherea animalului, sau dacă prejudiciul s-a produs chiar și în cazul manifestării unei asemenea griji. Persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa*”⁶⁶.

În mod tacit am putea deduce că textul normativ s-ar referi în mod exclusiv doar la animalele domestice, dar nu putem exclude și faptul că proprietarul poate avea în proprietate fie în posesie și animalele sălbatice (de ex., cele extrase din habitatul lor în vederea înmulțirii sau acordării asistenței medical-veterinare necesare etc.). În această ordine de expuneri, putem observa că normele proprii legislației civile în materia reparării daunelor cauzate regnului animal nu sunt suficiente în vederea asigurării remedierii daunelor cauzate, fiind nevoie de un spectru normativ mai vast ce ar consolida caracterul obiectiv al răspunderii păgubașului.

Delimitarea modului reparării prin prisma reglementărilor civile are la bază caracterul subiectiv al răspunderii, iar în cazul recurgerii la alte instrumente, cum ar fi repararea daunelor

⁶⁴ Art.1998 Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661.

⁶⁵ Art. 1998, alin.2. Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661.

⁶⁶ Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661.

cauzate prin prisma răspunderii de mediu va fi aplicat caracterul obiectiv al răspunderii. În acest sens, s-a apreciat că dreptul civil nu poate întrutotul servi intereselor de recuperare a daunelor de mediu pentru că el apără interesele private, particulare, în timp ce prejudiciul ecologic afectează interesul public⁶⁷.

Referitor la legiferarea modului de evaluare a daunelor cauzate regnului animal, în Republica Moldova au fost preluate, aprobate și validate prin *Hotărârea de Guvern nr.363 din 25.06 1996*⁶⁸, metodicile de calcul anterioare dobândirii independenței Republicii Moldova. Printre actele de bază în domeniul aprecierii și cuantificării daunelor cauzate mediului este *Legea privind plata pentru poluarea mediului*⁶⁹, care stabilește modul de calcul al plăților și taxelor pentru poluarea mediului. *Legea privind regnul animal*, având un caracter particular de evaluare a daunelor cauzate resurselor regnului animal, enunță categoriile de taxe ce urmează a fi încasate de la persoanele fizice și juridice responsabile de repararea daunelor aduse.

În aspect comparativ, legislația României stabilește un cadru de reglementare aplicabil protecției regnului animal. S-a dat o apreciere precum că: „...*(r)egn animal constituie totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, adică acelea care sunt fără deținător*”⁷⁰. *Ordinul nr. 523/2008 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii României nr. 205/2004 privind protecția animalelor* definește „animalele sălbatice” ca fiind toate animalele, exceptându-le pe cele domestice și pe cele de companie⁷¹.

Legea privind regnul animal a Federației Ruse și a Republicii Kazahstan utilizează noțiunea de „faună” într-o manieră uniformă prin care se înțelege totalitatea organismelor de tot felul, de animale sălbatice, care trăiesc permanent sau temporar într-o stare de libertate naturală, precum și resursele naturale ale platoului continental și zona economică exclusivă a statului⁷².

*Legea Federației Ruse*⁷³ stabilește că regnul animal constituie un sistem de organisme vii ale tuturor animalelor sălbatice aflate în libertate naturală, care temporar sau permanent populează teritoriul statului și formează nemijlocit parte integrantă a resurselor naturale. Identificăm, nemijlocit, drept obiecte ale regnului animal doar animalele sălbatice și habitatul acestora.

⁶⁷ LUPAN, Ernest. Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: *Dreptul*, 2003, nr.3, p.84.

⁶⁸ Hotărârea Guvernului privind organizarea activității de standardizare și metrologie: nr. 363 din 25.06.1996. Publicat: 01.08.1996 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 51.

⁶⁹ *Legea privind plata pentru poluarea mediului*: nr. 1540 din 25.02.1998. Publicat: 18.06.1998 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55.

⁷⁰ Art.1 alin.1 din *Legea nr.205/2004 privind protecția animalelor* republicată. *Legea nr. 205/2014 republicată 2014. Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.320 din 30.04.2014,

⁷¹ *Monitorul Oficial al României*, Partea I nr. 511 din 08/07/2008, art.1 alin.2.

⁷² *Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года N 593-II Об охране, воспроизводстве и использовании животного мира* art.1, p.10. Disponibil: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z040000593> [accesat: 05.09.2024]

⁷³ *Закон Российской Федерации от 24.07.2009 N 209-ФЗ: «Об охоте и о сохранении охотничьих ресурсов, и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации»;*

Ținem să precizăm că potrivit reglementărilor *Legii-cadru a Federației Ruse privind protecția animalelor*⁷⁴, la categoria animalelor sălbatice sunt atribuite mamiferele, păsările, reptilele, amfibienele ș.a. Particularitatea constă în faptul că aceste specii supraviețuiesc în mod liber în aer, sol, subsol, suprafețele de apă. Drept consecință se conturează opinia, potrivit căreia, animalele domestice și cele ținute în captivitate sau semicaptivitate sunt exceptate de la aceste reglementări legale.

Analizând Legea regnului animal a Republicii *Kârgâzstan și Armeniei*⁷⁵, putem ferm concluziona că conceptul de „regn animal” se răsfrânge doar asupra animalelor sălbatice ce viețuiesc în libertate în condiții naturale.

Legislația Republicii Belarus expune că: „...(r)egnul animal constituie o componentă a mediului, a resurselor naturale regenerabile, care cuprinde un ansamblu de animale sălbatice protejate, care în mod permanent sau temporar viețuiesc pe teritoriul Republicii Belarus, inclusiv animalele sălbatice aflate în captivitate”⁷⁶.

Potrivit unei opinii doctrinare⁷⁷, în componența regnului animal nu pot fi incluse animalele sălbatice aflate în captivitate. În același timp, făcând precizări referitoare la delimitarea animalelor domestice de cele sălbatice, constatăm că de fapt cele din urmă apar și viețuiesc în mod natural, în libertate, fără intervenția considerabilă a omului. Este esențial de a lua în considerare faptul că, în anumite situații, reproducerea animalelor sălbatice rare, pe cale de dispariție de interes vânătoresc, în mare parte, este dirijată de om.

Animalele sălbatice ca un sistem integrant al regnului animal viețuiesc în limitele teritoriale ale statului. Prezintă dificultăți situațiile în care populațiile de animale sălbatice de interes cinegetic migrează, aducând atingere populațiilor faunistice nemigratoare. Apar piedici, în vederea controlului migrației acestora, rezumându-se în acest sens la un management și monitoring cinegetic eficient din partea autorităților abilitate în acest sector.

Putem afirma cu certitudine că *regnul animal constituie obiect al raporturilor de mediu*, deoarece *totalitatea unor specii de animale viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în*

⁷⁴ *Модельный закон об обращении с животными* (Принят в г. Санкт-Петербурге 31.10.2007 Постановлением 29-17 на 29-ом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ) // Информационный бюллетень. Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств. 2007. N 41. сс. 443 - 485.

⁷⁵ *Закон Кыргызской Республики «О животном мире»* от 17 июня 1999 года №59. Disponibil: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/224> [accesat: 05.09.2024]

Закон Республики Армения «О животном мире» от 3 апреля 2000 года. Disponibil: https://base.spininform.ru/show_doc.fwx?rgn=7454 [accesat: 05.09.2024]

Закон Кыргызской Республики «О животном мире» от 17 июня 1999 года №59. Disponibil: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/224> [accesat: 05.09.2024]

⁷⁶ *Закон Республики Беларусь «О животном мире»* от 10 июля 2007 г. № 257-3, art.1 p.20. Disponibil: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_zhivotnom_mire.htm [accesat: 05.09.2024]

⁷⁷ БАЛАШЕНКО, С.А.. *Экологическое право*, Минск. 2008. с.252.

*atmosferă sau în sol*⁷⁸. Un criteriu important pentru identificarea regnului animal este prezenta animalelor sălbatice în condiții de libertate. Analizând doctrina de specialitate, putem concluziona că acest indiciu e primordial în vederea formulării conceptului de regn animal.

Animalele sălbatice aflate în captivitate pot constitui obiectul raporturilor de mediu în contextul protecției, reproducerii sau formării unor colecții zoologice. În acest caz, pentru aceste categorii de animale sălbatice nu se aplică prevederile legale specifice regnului animal, cum ar fi protecția habitatului, ci alte norme specifice care reglementează activitățile legate de protecția și gestionarea animalelor în captivitate.

*Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale*⁷⁹ reprezintă instrumentul principal pentru protecția internațională a drepturilor omului în Europa, fiind semnată la Roma în data de 4 noiembrie 1950 și completată ulterior prin mai multe protocoale. Deși aspectele legate de protecția mediului nu sunt explicit tratate în cadrul Convenției, interpretările Curții Europene a Drepturilor Omului le-au integrat progresiv, impunând statelor un regim real de responsabilitate în această privință, aspectele legate de mediu, impunând statelor un regim de responsabilitate în această materie.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului face referire la articolul 8 alineatul (1) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), care recunoaște dreptul oricărei persoane la respectul vieții private, familiale și a domiciliului său. Acest articol a fost interpretat în mod extins pentru a include protecția mediului în cazurile în care poluarea sau alte activități afectează aceste drepturi.

De asemenea, Curtea Europeană a Drepturilor Omului se bazează și pe articolul 6 alineatul (1) din CEDO, care garantează dreptul la un proces echitabil. Acesta este relevant în cazurile în care indivizii sau grupurile reclamă încălcări ale drepturilor lor legate de mediu și solicită protecție sau despăgubiri.

Prin prisma analizei practicii judiciare a Curții Europene a Drepturilor Omului, dreptul la un mediu sănătos este reglementat ca un drept individual, inclus în categoria drepturilor civile intangibile. Acesta poate face obiectul unor derogări numai în împrejurări excepționale, iar statele nu îl pot limita decât prin lege.

Apărarea mediului trebuie să fie abordată în mod incident față de protecția vieții private și a vieții de familie, considerându-se că aceste aspecte sunt inseparabile. Evoluția realităților

⁷⁸ TROFIMOV, Igor, ARDELEAN, Grigore, CREȚU, Andrian. *Dreptul mediului*. Chișinău: Bons Offices, 2015. p.46. ISBN 978-9975-80-955-9.

⁷⁹ *Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale*, adoptată la Roma, 4.XI.1950. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf [accesat: 05.09.2024]

impune stabilirea unor norme de conduită în acest domeniu, iar jurisprudența joacă un rol crucial în această privință⁸⁰.

Potrivit hotărârii din 18 decembrie 1996, pronunțată de CtEDO în *cauza Loizidou contra Turciei*⁸¹, CEDO este „un instrument viu care trebuie interpretat în lumina condițiilor vieții actuale”. Procedându-se în acest mod, pentru apărarea mediului a fost utilizată, practic, tehnica pretoriană de „*protecție prin ricoșeu*”, extinzându-se protecția anumitor drepturi asupra activităților periculoase pentru mediu, respective care nu sunt expres prevăzute în Convenție, prin interpretarea extensivă a celor garantate. Altfel, în cazul atingerilor aduse mediului nu ar putea fi invocată violarea „*dreptului la un mediu sănătos*”, întrucât acest drept nu beneficiază de o garanție convențională decât prin „*atracție*” de către un alt drept prevăzut expres în Convenție și sub acoperirea acestuia.

Convenția asupra responsabilității civile pentru pagube rezultând din activități periculoase pentru mediu (1993)⁸² urmărește asigurarea unei reparări a pagubelor rezultate dintr-o activitate periculoasă și refacerea mediului. Acest instrument legislativ are un domeniu amplu de aplicare, care include reglementări referitoare la diverse activități cu impact negativ asupra mediului. Printre acestea se numără producția, manipularea, stocarea, utilizarea sau eliminarea substanțelor periculoase, operațiunile legate de organisme modificate genetic, precum și exploatarea instalațiilor sau a siturilor de incinerare, tratare, manipulare, reciclare sau stocare permanentă a deșeurilor⁸³.

Activitățile menționate pot fi efectuate de către persoanele publice sau private, cu condiția să fie desfășurate în cadrul unui titlu profesional. Convenția distinge între daunele cauzate „persoanelor și bunurilor” și cele rezultând din prejudicierea mediului. În general, responsabilitatea pentru acțiunile care afectează mediul revine exploatantului sau celui care exercită controlul. Cu toate acestea, convenția nu se aplică sectoarelor referitoare la operațiunile de transport și activitățile nucleare.

Exonerarea de răspundere operează în mod clasic în situații precum conflicte armate, catastrofe naturale, fapte internaționale ale unui terț sau ordinele unei autorități publice. De asemenea, conform articolului 2.8 al Convenției, victima daunei cauzate are dreptul să ceară

⁸⁰ PARASCHIV, Daniel-Ștefan. Considerații privind răspunderea, potrivit dreptului european, pentru fapte care aduc atingere mediului. În: *Acta Universitatis George Bacovia*. Juridica. Volume 3. Issue 2/2014. ISSN 2285-0171/ISSN-L=2285-0171. Disponibil:

https://www.ugb.ro/Juridica/Issue6RO/3_Consideratii_privind_raspunderea_in_dreptul_UE_pentru_fapte_care_aduc_atingere_mediului.Daniel_Paraschiv.RO.pdf [accesat: 05.09.2024]

⁸¹ Hotărârea CEDO din 18 decembrie 1996, *cauza Loizidou contra Turciei* (1996). Disponibil: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/Hudoc/Hudoc+database/> [accesat: 05.09.2024]

⁸² *Convenția asupra responsabilității civile pentru pagube rezultând din activități periculoase pentru mediu*, adoptată la Lugano la 21 iunie 1993, din inițiativa Consiliului Europei.

⁸³ DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului și al climei*. Vol. I. Partea generală, București: Universul Juridic, 2022. p.354. ISBN: 978-606-39-1006-7.

readucerea mediului în starea anterioară, adică „... (o)rice măsură rezonabilă pentru reabilitarea sau restaurarea componentelor deteriorate sau distruse ale mediului, sau introducerea, dacă este rezonabil, a echivalentului acestor componente de mediu”⁸⁴.

O creștere calitativă importantă în domeniul folosirii și protecției regnului animal formează *Convenția de la Rio de Janeiro privind conservarea diversității biologice* (1993)⁸⁵. Scopul primordial al Convenției este de a promova protecția ecosistemelor, habitatelor naturale și menținerea de specii viabile în mediul natural, de a reabilita și restabili ecosistemele degradate și de a lua măsuri pentru protejarea speciilor amenințate cu dispariția. Statele semnatare se angajează să:

- a) stabilească zone protejate;
- b) să integreze problemele biologice în sistemele de dezvoltare pe plan național;
- c) să asigure întregii comunități umane avantajele ce decurg din utilizarea resurselor genetice;
- d) să asigure transferul de tehnologii biologice de la țările dezvoltate spre cele în curs de dezvoltare, în vederea ameliorării plantelor și animalelor cu rol economic.

Convenția Europeană privind protecția mediului prin dreptul penal (1998)⁸⁶ are un rol important în dezvoltarea dreptului penal al mediului, stabilind obligații pentru statele-părți de a incrimina anumite fapte prin care se aduce atingere mediului din spațiul comun⁸⁷. Prin adoptarea acestui cadru instituțional, convenția stabilește obligații pentru statele-părți de a dezvolta dreptul intern în sensul gestionării adecvate a pericolelor grave pentru mediu generate de „o utilizare necontrolată a mijloacelor tehnice și o exploatare excesivă a resurselor”.

Convenția impune ca anumite acțiuni, săvârșite fie cu intenție, fie din culpă, să fie incriminate. Printre aceste acțiuni se numără: eliminarea, emisia sau introducerea în atmosferă, sol sau apă a substanțelor sau radiațiilor ionizante care au cauzat decesul sau leziuni grave persoanelor; creează un risc semnificativ din acest punct de vedere; sunt susceptibile de a provoca deteriorarea durabilă a atmosferei, solului sau a apelor; provoacă decesul sau leziuni grave persoanelor sau produc daune substanțiale monumentelor protejate, altor obiecte protejate, bunurilor, animalelor sau plantelor. De asemenea, convenția impune statelor obligația de a cataloga drept infracțiuni sau contravenții și alte acțiuni ilegale, săvârșite fie intenționat, fie din

⁸⁴ *Convenția asupra responsabilității civile pentru pagube rezultând din activități periculoase pentru mediu*, adoptată la Lugano la 21 iunie 1993, din inițiativa Consiliului Europei.

⁸⁵ Hotărârea Parlamentului pentru aderarea Republicii Moldova la unele convenții în domeniul protecției mediului înconjurător și ratificarea *Convenției privind diversitatea biologică*: nr. 1546 din 23.06.1993. Publicat: 30.06.1993 în Monitorul Oficial Nr. 006. Promulgat: 23.06.1993.

⁸⁶ *Convenția Europeană privind protecția mediului prin dreptul penal*, adoptată de Consiliul Europei la Strasbourg, în data de 4 noiembrie 1998.

⁸⁷ Hotărârea Parlamentului pentru aderarea Republicii Moldova la unele convenții în domeniul protecției mediului înconjurător și ratificarea *Convenției privind diversitatea biologică*: nr. 1546 din 23.06.1993. Publicat: 30.06.1993 în Monitorul Oficial Nr. 006. Promulgat: 23.06.1993.

neglijență, cum ar fi: emisiile de poluanți; zgomotul; eliminarea, tratarea, stocarea, transportul, exportul sau importul de deșeuri, etc.

În funcție de gravitatea faptelor, sancțiunile și măsurile care trebuie pot fi luate includ: privarea de libertate, amenda, obligația de a restabili mediul în starea anterioară, confiscarea instrumentelor, produselor sau bunurilor folosite în comiterea faptei sau rezultat al acesteia. Persoanele juridice implicate în săvârșirea unei infracțiuni (de către angajații lor, un membru al organizației sau alți reprezentanți) pot fi sancționate, fără a exclude posibilitatea urmăririi penale a persoanelor fizice (conform art. 9).

Un exemplu relevant este cazul *Öneryildiz contra Turciei (2004)*, în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului de la Strasbourg a analizat preocuparea tot mai mare pentru protecția mediului, chiar și înainte ca tratatul respectiv să intre în vigoare. Curtea a subliniat că această preocupare este legată și de protecția vieții umane și a interpretat Articolul 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO) într-un mod care include orice activitate, fie ea publică sau privată, care ar putea pune în pericol dreptul la viață. În special, Curtea a menționat că activitățile industriale și cele periculoase prin natura lor, precum exploatarea depozitelor de deșeuri, pot pune în pericol acest drept fundamental.

În altă speță, *cauza Mangouras contra Spaniei*⁸⁸ intentată ca urmare a naufragiului navei *Prestige*, produs la 13 noiembrie 2002, care a provocat o maree neagră fără precedent în zona economică exclusivă spaniolă și, în consecință, o catastrofă ecologică. În urma cercetărilor realizate, Curtea de la Strasbourg a ajuns la concluzia că „noi realități trebuie avute în vedere în interpretarea cerințelor art.5 paragr. 3”, și anume, „preocuparea în creștere și legitimă față de delictele împotriva mediului”, cât și tendința de a recurge la dreptul penal ca mijloc de aplicare în practică a obligațiilor în domeniul mediului, impuse de legislația europeană și internațională.

Reiterând că un nivel înalt de protecție a drepturilor omului implică, în același timp, o atitudine fermă împotriva încălcărilor valorilor fundamentale ale societăților democratice, Curtea consideră că nu este exclus ca mediul profesional al activității în cauză să fie luat în considerare la determinarea mărimii cauțiunii în scopul asigurării eficacității acesteia.

Prin hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), s-a adus o contribuție semnificativă în ceea ce privește recunoașterea și promovarea specificului dreptului penal al mediului. Ea se alătură unei liste extinse de hotărâri ale Curții Europene care abordează probleme legate de mediu, începând cu cea pronunțată în *cauza Fredin c. Suediei* din 18 februarie 1991. Aceste hotărâri au consolidat protecția mediului ca pe un interes general, justificând sancționarea atingerilor aduse drepturilor garantate de Convenția Europeană. Mai

⁸⁸ DUȚU, Mircea, LAZĂR, Augustin. *Apărarea dreptului mediului și a fondului forestier prin dreptul penal*. București: Editura Academiei Române, Universul Juridic, 2016. pp.281-288. ISBN 978-973-27-2727-0.

mult decât atât, prin hotărârea prezentă, mediul nu numai că a consolidat acest nivel înalt de interes general, ci a fost elevat la statutul de valoare fundamentală a societății democratice.

1.3. Concluzii la capitolul 1

În contextul realizării unui studiu minuțios al cadrului normativ și doctrinar privind repararea daunelor cauzate regnului animal, putem consolida un ansamblu de propuneri în această conjunctură.

De altfel, au fost expuse diferite opinii privind statuarea juridică a reparării daunelor cauzate regnului animal, unde s-a opinat că există confuzii în ceea ce privește conceptualizarea noțiunilor de „daună” și „prejudiciu”, unii autori utilizându-le în mod interschimbabil, iar alții făcând o diferențiere privind locul și aplicabilitatea acestora. În cadrul lucrării noastre, în vederea excluderii unor confuzii, vom utiliza acești termeni în calitate de sinonime.

Este firesc faptul că în niciun stat nu vom regăsi un cadru normativ perfect ce ar reglementa clar și concis mecanismul de reparare a daunelor cauzate regnului animal, de aceea de fiecare dată vom recurge la aplicarea unor norme juridice adiacente ce au aplicabilitate în vederea clarificării aplicării mecanismului adecvat de reparare a daunelor cauzate resurselor regnului animal. În această ordine de idei, am făcut referințe la legislația civilă, de mediu, procesual-civilă, penală, contravențională.

Potrivit unor opinii doctrinare, reglementările actuale privind eventuala cuantificare și reparare a daunelor de mediu nu corespund noilor „*forme*” de atentare la integritatea și funcționalitatea normală a factorilor de mediu.

Cu atât mai mult politicile de mediu, planurile de acțiuni de mediu adoptate, posedă mai cu seamă o conotație ce se axează pe caracterul preventiv al daunelor ce pot fi cauzate resurselor regnului animal, iar în cazul producerii daunelor cuantificarea patrimonială a acestora este guvernată de un sistem de bareme sau tarife fixe de reparare, nefiind luate în calcul și multiple aspecte ce țin de durata refacerii sau restabilirii habitatului și speciilor păgubite, componenta ce ține de resursa umană, iar cazuri și mai specifice ar fi acelea care s-ar referi la speciile rare sau pe cale de dispariție.

În această ordine de idei, sperăm că studiul propus spre abordare și dezbateră va contribui semnificativ la o „*revigorare*” a cadrului normativ specific, fiind înregistrată și o inițiativă legislativă în acest sens (Proiect de lege privind protecția animalelor).

Adoptarea acestui Proiect va genera necesitatea perfecționării unui ansamblu de acte normative, legi, regulamente și instrucțiuni, care, în mod iminent, vor îmbunătăți fundamental mecanismele și metodologiile de reparare a daunelor cauzate resurselor regnului animal.

În contextul celor enunțate *supra*, am determinat scopul imediat al prezentei cercetări, ce rezidă în realizarea unei investigații complexe, privind clarificarea și fundamentarea cadrului juridic aplicabil reparării daunelor cauzate regnului animal. Corespunzător, scopul mediat, de perspectivă al lucrării, îl constituie identificarea mecanismelor și procedurilor eficiente de dezdăunare a pagubelor aduse regnului animal.

Din cele elucidate, ne propunem să conturăm ansamblul obiectivelor studiului propus, acestea fiind corelate și cu scopul urmărit al lucrării de față, după cum urmează:

- analiza materialelor științifice din doctrina autohtonă și a altor state consacrate subiectului supus cercetării;
- studiul cadrului normativ în materia protecției, folosirii resurselor regnului animal și estimării daunelor cauzate acestuia;
- definirea conceptelor de „regn animal” și de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal;
- identificarea criteriilor de clasificare a daunelor cauzate regnului animal;
- delimitarea răspunderii civile delictuale de răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal;
- stabilirea particularităților procedurii de reparare a daunelor cauzate ca urmare a încălcării legislației privind protecția și folosința regnului animal;
- determinarea unor standarde internaționale și europene în materia protecției și reparațiunii daunelor cauzate regnului animal;
- înaintarea unor recomandări de perfecționare a cadrului legal în materie cu titlu de *lege ferenda*.

2. DAUNA CAUZATĂ REGNULUI ANIMAL CA ELEMENT AL REPARAȚIUNII

2.1. Aspecte definitorii privind repararea daunelor cauzate regnului animal și protecția acestuia

Potrivit opiniei doctrinare – „*responsabilitatea însoțește libertatea*”⁸⁹. Suntem de acord cu afirmația prezentată, deoarece responsabilitatea reprezintă întotdeauna un angajament al individului în procesul de integrare socială. Libertatea umană poate fi exprimată prin: autonomia în raport cu mediul înconjurător, relația cu societatea și cu propriile convingeri și valori.

Prin asumarea responsabilității, individul nu mai este într-o poziție de supunere automată și neîntemeiată față de normele legale impuse în societate, ci are capacitatea de a analiza conștient normele și valorile acesteia. Acest lucru garantează respectarea principiului de bază al dreptului – principiul responsabilității.

Responsabilitatea îmbracă mai multe „haine”: socială, morală, religioasă, politică, culturală și mai cu seamă juridică. Este firesc că fiecărei ramuri de drept îi este specifică o formă a responsabilității denumită și „răspundere juridică”. La rândul său, răspunderea juridică poate fi civilă, penală, administrativă, disciplinară etc.⁹⁰.

Ca instrument tradițional pentru implementarea normelor legale, răspunderea are o influență mai limitată în ceea ce privește protecția mediului și prezintă câteva caracteristici distincte. Aceasta se datorează faptului că daunele cauzate sunt adesea definitive, de regulă, deteriorarea este ireversibilă și, atunci costul reparării, fie ea și aproximativă, devine exorbitant. Această intervenție *a posteriori* pe tărâmul „răului înfăptuit” rămâne adesea incertă, iar efectele sale nu conferă o reparație completă și eficace⁹¹.

Incertitudinile vizând cuantumul despăgubirilor victimelor sunt percepute ca o sancțiune și nu permit realizarea unui efect disuasiv asupra poluatorilor și a rolului preventiv aferent. Ca consecință, institutul prevenirii apelează mai mult la formarea unor reglementări specifice domeniului în vederea stabilirii unor proceduri de control preventiv al activităților ce ar prezenta un pericol pentru mediu.

Cu toate acestea, în ciuda acestor dezavantaje, răspunderea în formele sale tradiționale - administrativă, civilă sau penală – împreună cu sancțiunile specifice din domeniul dreptului mediului, rămâne să joace un rol esențial în implementarea reglementărilor legale privind repararea daunelor cauzate regnului animal.

2.1.1. Considerațiuni generale privind daunele cauzate regnului animal

⁸⁹ BĂDESCU, Valentin-Stelian. *Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu*. București: C.H. Beck, 2011. p.233. ISBN 978-973-115-862-4.

⁹⁰ BALTAG, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. Cimișlia: Tipcim, 1996. p.290. ISBN 9975-64-002-8.

⁹¹ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.464. ISBN 978-973-115-202-8.

Este evident că orice activitate umană (și nu doar) generează efecte (negative, de cele mai multe ori) asupra mediului.

Totuși, unele efecte mai puțin periculoase, se răsfrâng doar asupra calității mediului, cu titlu de exemplu: alterarea unui compus al mediului datorită unității și interdependenței fenomenelor ecologice influențează și alte componente ale mediului (regnul animal, regnul vegetal, etc.).

Reglementările doctrinare de specialitate, dar și din legislația în vigoare, în paralel cu termenul „*prejudiciu*” se utilizează și termenii „*daună*” sau „*pagubă*”. Totodată, potrivit autorilor români, „*prejudiciu*” sau „*dauna ecologică*” este: „...(*e*)fectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat de poluanți, activități dăunătoare sau dezastre”⁹².

Conceptul „*prejudiciul ecologic*” este cu o sferă mai largă și desemnează orice afectare negativă adusă mediului, ca urmare a unei activități antropice sau naturale, indiferent dacă această afectare a condus sau nu la o încălcare a normelor juridice. El cuprinde degradarea elementelor naturale (aer, apă, sol, biodiversitate), dezechilibrele ecosistemelor, pierderea serviciilor ecosistemice sau alterarea funcțiilor naturale ale mediului. Prejudiciul ecologic are, prin urmare, o natură obiectivă și poate exista chiar și în lipsa unui impact direct asupra unui interes uman individual sau patrimonial.

În schimb, „*dauna ecologică*” este o noțiune juridică cu caracter mai restrâns și este asociată, în mod frecvent, cu ideea de reparare sau despăgubire în cadrul unui regim juridic al răspunderii. Potrivit Directivei 2004/35/CE privind răspunderea pentru mediu, *dauna ecologică* desemnează deteriorarea gravă a unor componente esențiale ale mediului, precum speciile și habitatele naturale protejate, a apelor și a solului, atunci când aceasta implică un risc semnificativ pentru sănătatea umană. Astfel, *dauna ecologică* presupune nu doar o afectare de mediu, ci și îndeplinirea unor condiții legale și științifice precise care să justifice aplicarea unui mecanism de răspundere și remediere.

Prin urmare, în timp ce „*prejudiciul ecologic*” are un caracter mai degrabă descriptiv și general, „*dauna ecologică*” este o categorie juridică, reglementată, care declanșează consecințe legale, în special în sfera răspunderii civile sau administrative. În plus, prejudiciul ecologic poate exista fără a constitui o *daună* în sens juridic, în lipsa condițiilor prevăzute de lege pentru angajarea răspunderii.

Într-o altă opinie doctrinară, s-a insistat a fi realizată delimitarea sub aspect conceptual a noțiunii de „*prejudiciul ecologic*” utilizată ca sinonim cu cea de „*daună ecologică*”, în daună de

⁹²IONIȚĂ, Gheorghe – Iulian, IONIȚĂ – BURDA, Ștefania – Diana. *Dreptul protecției mediului*, Ed. a V-a, București: Universul Juridic, 2022. p.298. ISBN: 978-606-39-0998-6.

mediu, privită ca o vătămare directă a factorilor de mediu, fără repercusiuni asupra persoanei, și prejudiciu ecologic, ca daună adusă indirect persoanei și bunurilor sale prin intermediul mediului poluat. Argumentul s-a bazat pe noțiunea existentă a prejudiciului definit de legislația civilă, revenind la ideea că noțiunea de „*prejudiciu ecologic*” este inspirată în mare parte din noțiunea de „*prejudiciu civil*”⁹³.

Deși în doctrină întâlnim și păreri privitoare la o eventuală distincție între „prejudiciu” și „daună” sau „pagubă”, ținem totuși, de la bun început, să menționăm că le vom utiliza în continuare cu valoare de sinonime, întrucât nici marea majoritate a autorilor și nici legiuitorul nu fac distincție între acești termeni.

Astfel, într-o opinie, prin prejudiciu înțelegem rezultatul atingerii aduse drepturilor patrimoniale și drepturilor personale nepatrimoniale aparținând subiecților de drept⁹⁴. Într-o altă opinie, prin prejudiciu se înțelege: „... (a) cea consecință negativă suferită de o persoană ca urmare a faptei ilicite săvârșită de o altă persoană”⁹⁵.

În vederea determinării categoriilor de daune cauzate regnului animal, ținem să analizăm cadrul normativ și cel doctrinar privind reglementările aplicabile daunelor de mediu per ansamblu. Utilizând metodele științifice de cercetare cum ar fi metodele comparativă, logică, analogiei, deducției, vom putea contura un tablou clar și concis referitor la daunele cauzate resurselor regnului animal.

Drept urmare, determinarea categoriilor de daune de mediu prezintă un interes sporit. În literatura de specialitate sunt expuse diferite opinii privind noțiunea și clasificarea daunelor de mediu.

În determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal, mai întâi de toate, ne vom conduce de regula „de la general la particular”, astfel încât vom expune clasificarea daunelor de mediu la general, vom realiza delimitarea daunelor de mediu de daunele civile și, corespunzător, vom putea identifica soluția potrivită determinării caracterelor specifice daunelor cauzate regnului animal.

După cum urmează, în funcție de tipul daunei, deosebim caracterul și natura daunelor cauzate regnului animal, respectiv întinderea răspunderii și cuantificării despăgubirilor cauzate regnului animal. Este firesc și rațional că orice clasificare se realizează în funcție de anumite

⁹³ARDELEAN, Grigore. Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 12, pp. 29-35. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/5.Notiunea%20daunei%20de%20mediu%20si%20a%20prejudiciului%20ecologic.%20Delimitari%20conceptuale.pdf [accesat: 10.10.2024]

⁹⁴DEAK, Francisc. *Curs de drept civil. Dreptul obligațiilor. Partea I. Teoria generală a obligațiilor*. București, 1960. p.183.

⁹⁵BOROI, Gabriel, STĂNCIULESCU, Liviu. *Drept civil. Curs selectiv. Teste grilă*. București: All Beck, 2002. p.312 și urm. ISBN 973-655-201-2; în același sens: ALBU, Ioan, URSA, Victor. *Răspunderea civilă pentru daunele morale*. Cluj-Napoca: Dacia, 1979. p.29. 67.98 / A-30.

repere sau așa-numite criterii. De altfel, putem expune următoarele clasificări ale daunelor de mediu:

1. *În funcție de conținutul lor pecuniar, deosebim:*

- a) Daune patrimoniale;
- b) Daune nepatrimoniale.

2. *În funcție de natura izvorului daunelor, deosebim:*

- a) daune delictuale (izvorâte din delict);
- b) daune contractuale (izvorâte din contract).

3. *După categoria normelor ce consacră modul de reparare a daunei, deosebim:*

- a) dauna de mediu;
- b) dauna civilă;
- c) dauna penală;
- d) dauna de drept administrativ,
- e) dauna fiscală etc.

4. *În funcție de domeniul raporturilor juridice în cadrul cărora sunt încălcate drepturile, deosebim:*

- a) daune în domeniul raporturilor de proprietate;
- b) daune în domeniul raporturilor de muncă;
- c) daune în domeniul raporturilor de protecție, conservare și dezvoltare a mediului;
- d) daune în domeniul raporturilor fiscale;
- e) daune în domeniul raporturilor de administrare;
- f) daune în domeniul raporturilor de drept civil etc.

5. *În funcție de faptul cui i se cauzează prejudiciul, deosebim:*

- a) prejudiciu cauzat persoanei umane (de natură fizică și psihică) și prejudiciu cauzat bunurilor persoanei⁹⁶;
- b) daună cauzată mediului etc.

6. *În funcție de natura obiectului prejudiciat, deosebim:*

- a) daune corporale;
- b) morale;
- c) patrimoniale⁹⁷.

7. *În funcție de posibilitatea de a prevedea survenirea prejudiciului, deosebim:*

- a) prejudicii previzibile;

⁹⁶ALBU, Ioan, URSA, Victor. *Răspunderea civilă pentru daunele morale*. Cluj-Napoca: Dacia, 1979. p.32. 67.98 / A-30.

⁹⁷ Asemenea clasificare este relevantă în articolul 1607 al Codului civil quebecois (Code civil du Quebec).

b) prejudicii imprevizibile⁹⁸.

8. *În funcție de perioada de timp în decursul căreia se pot produce prejudiciile, deosebim:*

a) prejudicii instantanee;

b) prejudicii succesive⁹⁹.

9. *În funcție de tipul subiectului ce a cauzat dauna, deosebim:*

a) daune cauzate de persoana fizică;

b) daune cauzate de persoana juridică.

10. *În funcție de numărul subiecților ce au contribuit la cauzarea daunei, deosebim:*

a) daună cauzată de o singură persoană;

b) daună cauzată prin concursul a mai multor persoane.

11. *În funcție de raportul dintre daunele ce rezultă una din alta, deosebim:*

a) daune primare;

b) daune derivate (rezultate din cele primare)¹⁰⁰.

12. *În funcție de caracterul faptei prin care s-a cauzat dauna, deosebim:*

a) daune cauzate prin fapte licite;

b) daune cauzate prin fapte ilicite¹⁰¹.

13. *În funcție de faptul când își fac apariția daunele, deosebim:*

a) daune curente;

b) daune viitoare¹⁰².

14. *În funcție de posibilitatea determinării daunelor, deosebim:*

a) daune existente;

b) dauna ce se exprimă prin câștigul nerealizat (venit ratat).

15. *În funcție de validitatea actului prin care se cauzează dauna, deosebim:*

a) daune din acte juridice nule;

b) daune din acte juridice valabile.

16. *În funcție de modul de operare a daunei, deosebim:*

a) daune comise prin acțiuni;

b) daune comise prin inacțiuni.

⁹⁸POP, Liviu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*., Iași, 1994. p.195. ISBN/COD:108IPIASDR.

⁹⁹Idem

¹⁰⁰ Unii autori utilizează în acest sens termenul de daune directe și daune indirecte (a se vedea DESPAX, M. *Droit de l'environnement*, Paris, 1980, după DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului*, București, 1996, p. 137)

¹⁰¹TROFIMOV, Igor., *Implicații asupra formelor de răspundere în dreptul contemporan*, *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, seria Drept privat*, Chișinău, 2003, pp. 8-9. ISSN 1857 – 0976.

¹⁰² În mod expres întâlnim referințele la prejudiciul viitor în articolul 1611 al Codului civil din Québec. Respectiv, conform prevederilor acestui articol, persoana prejudiciată, în pofida faptului că prejudiciul la moment nu este prezent, ea poate induce obligația față de debitor de reparare a unui prejudiciu viitor. Legislația civilă a Republicii Moldova la momentul de față nu prevede asemenea posibilitate în mod expres.

Dauna de mediu în contextul daunelor cauzate regnului animal se poate caracteriza prin următoarele caractere juridice:

Este rezultatul unui act poluator, deoarece printr-un act nepoluator de încălcare a legislației de mediu nu este generată răspundere civilă, ci doar administrativă, contravențională, penală etc. Având în vedere aceasta, este necesar de a face diferență între „actul poluator” și „dauna ecologică”. Astfel, actul poluator prevede acțiunea sau abstențiunea, ce are drept rezultat producerea daunei ecologice. Prin urmare, actul poluator este cauza, iar dauna este rezultatul.

După natura ei privește lezarea adusă mediului (factorilor de mediu), iar implicit obiectul leziunii este interesul și dreptul la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic, exceptând leziunile corporale aduse omului sau patrimoniului acestuia. Atare ipoteză am fundamentat-o într-o argumentare anterioară. Ținem să menționăm însă că, prin leziunea adusă mediului, se au în vedere acele modificări și intervenții asupra factorilor de mediu de natură să aducă schimbări în mediu care, în cele din urmă, să dăuneze persoanei.

Nu necesită neapărată apariție a daunei civile, deoarece prezintă importanță în plan de lezare de interes, chiar și la existența ei separată de dauna civilă.

Are doar caracter patrimonial. Deși pentru om suferințe morale drept rezultat al unui act poluator nu se exclud și recunoaștem că de principiu ele sunt prezente, totuși ținem să afirmăm că acestea apar doar ca rezultat al daunei ecologice și nu ca element al acesteia. Argumentul pe care ne întemeiem afirmația este că odată ce mediul este victima daunei de mediu, considerăm că acesta nu suferă din punct de vedere moral.

De regulă, sunt prejudicii imprevizibile, dar pot fi și previzibile. Procesele din mediu nu permit determinarea certă a efectului unui act poluant, deoarece, deși deținem informații despre regulile de desfășurare a multor fenomene cunoscute, există numeroase fenomene necunoscute și multiple moduri de manifestare ale celor deja cunoscute. În acest sens, omul poate doar să prevadă unele consecințe ale actului poluator. Prin urmare, unele din urmările actului poluator omul le poate prevedea, pe altele – nu. În anumite cazuri, ele pot să se producă, la fel cum pot și să nu se producă. Având în vedere acest fapt, putem aprecia corectitudinea și necesitatea declarării caracterului obiectiv al răspunderii pentru daunele ecologice, deoarece în atare împrejurări nu putem condiționa răspunderea de aptitudinea făptuitorului și a victimei de a preîntâmpina cazul dăunător sau cel puțin dauna.

Pot fi atât instantanee, cât și succesive. Daunele de mediu sunt adesea de natură succesivă, deoarece fenomenele din natură sunt strâns interdependente. Orice schimbare inițială generează o serie de modificări ulterioare în lanț, al căror final este adesea necunoscut sau imposibil de anticipat. Mai rare sunt cazurile în care efectul dăunător vine de unul singur și necesitatea

constatării unor efecte secundare este exclusă. Această categorie de daune de mediu este formată de daunele instantanee, dar acest fapt nu ne vorbește în niciun caz despre importanța lor minoră.

În acest context, anticipând puțin cele la care urmează să ne referim în continuare, spunem că importanța constatării prezenței unei asemenea categorii de daune trebuie să ne pună în sarcină fie consacrarea principiului imprescriptibilității daunei de mediu, fie consacrarea regulii de calculare a începutului curgerii termenului de prescripție extinctivă doar din moment ce s-a produs ultimul prejudiciu.

În raporturile de răspundere de dreptul mediului daunele de mediu au caracter primar, astfel cum doar prin daune de mediu pot fi cauzate daune civile. Acest fapt constituie un moment determinant nu doar pentru constatarea dinamicii producerii daunei, iar prin urmare și a raportului de cauzalitate, ci și pentru constatarea faptului dacă referitor la dauna civilă se vor aplica regulile răspunderii de dreptul mediului.

Astfel, doar dauna civilă rezultată dintr-un act poluator sau dintr-o daună de mediu va fi caracterizată prin faptul că va fi reparată într-o procedură, unde obligația despăgubirii va fi stabilită în funcție de vinovăția făptuitorului.

Pot fi cauzate atât prin acte juridice licite, cât și prin acte juridice ilicite. Situația în care este cauzată daună de mediu prin acte ilicite este destul de frecvent întâlnită. Mai rare sunt cazurile în care daunele civile să fie cauzate prin acte licite. Totodată, problema referitor la cauzarea daunelor de mediu prin acte licite este destul de acută, în special în ceea ce privește constatarea limitelor licitului actului. În acest sens, articolul 1998 Codul civil al Republicii Moldova stabilește că: „*Prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile prevăzute de lege*”¹⁰³. Astfel, prejudiciul cauzat altei persoane în condițiile extremei necesități constituie un prejudiciu cauzat prin faptă licită, însă care va fi reparat de către făptuitor, dacă prejudiciul s-a cauzat în interesul acestuia.

Pot fi daune atât de natură delictuală, cât și contractuală. Astfel, prin fapte delictuale se produc daune de natură să ceară aplicarea răspunderii delictuale. În ceea ce privește răspunderea contractuală, aceasta se fundamentează pornind de la înțelesul de prejudiciu contractual, care desemnează obiective considerate de părți drept interes protejat și care, fiind lezate, vor fi considerate daună. În lipsa eventuală a contractului, daunele contractuale pot chiar să nu cadă sub incidența răspunderii delictuale, deoarece acestea se vor considera realizate în limita admisibilului.

Pot fi daune atât curente, cât și viitoare. Dauna servește adesea drept indicator principal în vederea determinării unei încălcări de drept, iar în unele situații este important să ținem cont de

¹⁰³Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661.

faptul că multe acțiuni care provoacă daune de mediu nu au un impact imediat sau nu permit estimarea completă a daunelor. Astfel, trebuie să luăm în considerare prezența daunelor de mediu succesive și a celor viitoare. Această abordare evidențiază necesitatea unei gestionări preventive și atente a impactului asupra mediului, pentru a minimiza consecințele negative ale activităților umane asupra mediului.

Drept exemplu ar fi, că o atare substanță, cum ar fi Freon-11 și Freon-12, fiind emise în atmosferă nu produc imediat efecte negative. Aceste substanțe ajung în stratosferă într-o perioadă lungă de timp. Ca continuitate, aceste gaze de freon ajung în 10-15 ani în stratosferă, iar efectele acestora se produc timp de 50-100 de ani. Prin urmare, vom ajunge la concluzia că avem de față o daună viitoare.

Pot fi comise atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni. Importanța aprecierii faptului dacă dauna a fost produsă prin acțiuni sau inacțiuni rezultă atât din necesitatea determinării legăturii de cauzalitate, cât și din necesitatea aprecierii corecte a faptului care obligație a fost încălcată.

Este supusă reparării după regulile prevăzute de legislația de mediu. Principiul în cauză urmează a fi înțeles că în materie de răspundere pentru dauna de mediu. În acest sens, la angajarea răspunderii pentru cauzarea unei astfel de daune ne conducem de următoarea formulă: „se aplică regulile stabilite de legislația civilă, dacă legislația de mediu nu stabilește altceva”¹⁰⁴. Drept consecință, vinovăția făptuitorului, având în vedere caracterul obiectiv al răspunderii consacrat de legislația de mediu, acțiunea în justiție poate fi făcută și de o persoană care nu a avut de suferit vreun prejudiciu patrimonial în urma actului poluator, părțile nu pot negocia cuantumul despăgubirii sau exonerarea de răspundere etc.

Dauna civilă, ca element al daunei ecologice, nu constituie altceva decât o vătămare cauzată omului sau patrimoniului acestuia, care rezultă dintr-un act poluator. Aceasta cuprinde pierderea suferită – *damnum emergens* și beneficiul de care s-a lipsit persoana – *lucrum cessans*¹⁰⁵. Totodată, despre dauna civilă ca element al daunei ecologice, este necesar de menționat de la bun început că aceasta este caracterizată prin următoarele:

Dauna civilă este rezultatul unui act poluator, iar în cele mai dese cazuri – rezultatul daunei de mediu. Este firesc faptul că dauna patrimonială ce constituie un element al daunei ecologice trebuie să fie rezultatul actului poluator, altfel, după cum am menționat mai sus, nu s-ar constata prezența unor particularități ale răspunderii civile la acest compartiment.

În mod natural, cazuri de poluare pot avea atât origine umană, cât și naturală. Dauna cauzată printr-o acțiune de origine umană este atribuită persoanei care a săvârșit actul de

¹⁰⁴GUGULAN, Evghenia, TROFIMOV, Igor. Legal – applicative Regulation of the Damages Caused to the Animal Kingdom. Cluj-Napoca: *Fiat Iustitia*, 2023, nr. 1. ISSN 1224-4015.

¹⁰⁵ROSETTI-BĂLĂNESCU, Ion, SACHELARIE, Ovid, NEDELCU, Nicolae-George. *Principiile dreptului civil român*. București: Editura de stat, 1947. pp.278-279. ISBN/COD:2VLAPU.

poluare.. În cazul în care dauna este o cauză a unei acțiuni de proveniență naturală, riscul acestei daune îl poartă cel care a suferit-o. *Este deci de principiu că doar fapta poluatoare realizată de o persoană poate atrage după sine considerarea existenței unei daune civile, care poate fi reparată după regulile răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului.*

Ne-am putea totuși permite să afirmăm, cu titlu de idee, că în împrejurările legate de cauzarea unei daune civile rezultată nu din actul uman, altfel spus, dintr-o poluare de proveniență naturală, ar putea de altfel genera răspundere civilă. Argumentarea acesteia o fundamentăm pe faptul că în urma poluării de proveniență naturală se pot naște de asemenea, raporturi juridice civile, cum ar fi, spre exemplu, cele de asigurare. Atât din textul legii, cât și din clauzele contractului de asigurare, asiguratul în asemenea cazuri pretinde la o despăgubire a daunei suportate.

Deși faptul dat reiese dintr-un contract, totuși natura obligației de despăgubire rămâne a fi una proprie răspunderii. Am putea spune că aceasta este o răspundere civilă contractuală în raporturile de dreptul mediului, care nu presupune drept condiție fapta și prezența făptuitorului. Totuși recunoaștem că această formă de răspundere poate apărea doar în caz că prejudiciatul era asigurat de asemenea cazuri.

Dauna civilă rezultată dintr-un act poluator este referită doar la patrimoniul persoanei, sănătății sau vieții acesteia. Necesitatea realizării unei diferențieri între obiectivele lezate prin actul poluator rezultă din domeniile asupra cărora își extinde acțiunea *dauna ecologică*. Astfel, este firesc că întinderea daunei civile se referă doar la leziunile aduse nemijlocit omului sau patrimoniului acestuia. Apreciind însă faptul că dauna civilă rezultată dintr-un act poluator se referă doar la patrimoniul persoanei, ținem să ne expunem asupra cazurilor când patrimoniul persoanei îl formează și bunuri ce constituie elemente ale cadrului natural abiotic sau biotic. Diferențierea naturii juridice a daunei, în asemenea caz, nu este raportată direct la natura bunului deteriorat (de origine naturală sau antropogenă). Spre exemplu, poluarea unui sector de teren presupune cauzarea daunei atât patrimoniului proprietarului care deține acest teren, cât și dauna mediului, deoarece aceasta este o componentă a mediului. În asemenea cazuri, paguba poate fi divizată în civilă și de mediu, pornind de la următoarele criterii:

Interesul lezat. Segmentul de daună (valoarea) care privește un interes privat – al celui ce a suportat-o, rămâne a fi considerată daună civilă, iar segmentul de daună ce privește un interes public se despăgubește după regulile aplicabile daunei de mediu.

Natura actului dăunător. Astfel, dacă dauna cauzată nu se manifestă printr-o poluare, atunci dauna este doar de natură civilă.

Natura și tipul daunelor. Dacă drept rezultat al actului poluator bunului care constituie element al factorului natural îi este adusă o înrăutățire pasibilă de a influența starea de mediu, atunci această înrăutățire este considerată daună de mediu.

Atunci însă când este adusă o înrăutățire condițiilor de uz al bunului în ce privește obținerea veniturilor sau produselor de pe acest bun, această daună este de mediu.

Cele aduse drept exemplu mai sus ne vorbesc despre faptul că uneori caracterul daunei cauzate factorului de mediu exclude posibilitatea de a vorbi despre prezența daunei civile, întrucât însuși proprietarul poate fi cel ce a cauzat dauna de mediu, aducând prin efectul acesteia dauna civilă la despăgubirea căreia acesta nu mai poate pretinde.

Dauna civilă rezultată din actul poluator este de natură exclusiv patrimonială. Punctul principal al acestei reguli ține de inexistența caracterului nepatrimonial al daunei ecologice. Deși legislația civilă prevede posibilitatea despăgubirii morale drept rezultat al cauzării unei daune sănătății, iar prin actele de poluare, cu siguranță, pot fi cazuri de dăunare a sănătății, totuși nu putem vorbi despre aceea că dauna civilă rezultată din actul de poluare poate avea și caracter nepatrimonial. Aceasta rezultă din faptul că dauna ecologică este neapărat patrimonială, astfel excluzând elementul nepatrimonial. Nu negăm însă faptul că în urma unei daune ecologice vom putea vorbi despre eventualitatea obligării făptuitorului de a face despăgubirea morală, căci aceasta va rezulta doar din dauna cauzată sănătății ca element al daunei ecologice. Altfel spus, dauna morală va fi un rezultat al unei daune ecologice, nu un element al acesteia.

În perspectiva dezvoltării legislației de mediu în privința răspunderii pentru daunele de mediu, considerăm utilă nu numai posibilitatea, dar și necesitatea consacării exprese a dreptului persoanei de a fi despăgubită din punct de vedere moral ca rezultat al unui act poluator, chiar și dacă persoana nu a fost prejudiciată din punct de vedere patrimonial, cu alte cuvinte, chiar și dacă nu există o daună civilă. Astfel, răspunderea pentru dauna morală rezultată dintr-un act poluator va fi recunoscută drept element al daunei ecologice. Considerațiunea acestui fapt reiese din natura interesului lezat prin actul de poluare și spectrul de persoane pe care îi privește lezarea acestui interes.

Pot fi rezultat al unei încălcări atât delictuale, cât și contractuale. Daunele civile ce rezultă din daunele de mediu, de regulă, au natură delictuală. În ceea ce privește dauna ecologică, aceasta poate să aibă și o natură contractuală. Aceasta se referă la acele categorii de relații care au ca obiect asigurarea folosirii și protecției mediului. Astfel, dauna civilă ca element al daunei ecologice poate să apară în contextul unor relații contractuale care vizează protejarea și utilizarea durabilă a mediului.

Așa cum în cazul cauzării daunei de mediu, dauna civilă poate rezulta din executarea necorespunzătoare sau neexecutarea prevederilor contractului de concesiune a obiectelor naturale

special protejate de stat sau din clauzele contractului de arendă, care stabilesc obligații privind îmbunătățirea sau menținerea calității obiectivului natural închiriat. În acest caz, de exemplu, dauna civilă ar putea consta în nerealizarea unor activități destinate dezvoltării condițiilor de mediu. Cu toate că practica nu prea cunoaște asemenea cazuri, iar legislația civilă în vigoare nu stabilește expres această posibilitate, dar totodată nici nu o interzice, părțile la contract ar putea stabili prin clauzele contractului obligarea debitorului de a realiza activități de îmbunătățire a stării de calitate a obiectivului natural fie în natură, prin intermediul unor activități, fie printr-o expresie bănească ce va urma să fie utilizată de către creditor strict conform destinației.

De regulă, sunt prejudicii imprevizibile, dar pot fi și previzibile. Ținând cont de faptul că toate daunele civile în raporturile de dreptul mediului rezultă dintr-o daună de mediu, urmările și rezultatele căreia, având în vedere procesele în natură, nu totdeauna pot fi prevăzute, respectiv, majoritatea categoriilor de daune civile sunt imprevizibile. Totuși, acestea pot fi și previzibile, atunci când, având în vedere caracterul daunei de mediu, se poate de tras o concluzie certă despre dauna civilă ce se va produce.

Pot fi atât instantanee, cât și succesive. Ca și orișicare alte daune civile, daunele ce decurg din daune de mediu pot fi cu caracter instantaneu, adică să-și producă efectele imediat. Aceasta permite imediat de a determina mărimea și întinderea obligației de reparare a daunei. Totodată, sunt daune ce se produc o perioadă destul de îndelungată sau chiar permanent, întrucât în unele cazuri nu se poate cunoaște când se va sfârși efectul dăunător. Un exemplu este accidentul de la Cernobîl din 1985, cazurile de la Hiroshima și Nagasaki din 1945, cazul de la Fukushima din 2011. De asemenea, un astfel de tip de poluare a fost realizat și în Republica Moldova, unde la mijlocul anilor '70 ai secolului XX au fost utilizate abuziv în agricultură substanțele chimice, al căror efect își găsește răsunetul deja peste o perioadă de 25-30 de ani prin sporirea substanțială a numărului de bolnavi de cancer etc.

În raporturile de dreptul mediului, aceste daune au un caracter derivat, iar în unele cazuri, chiar prin daune civile pot fi cauzate daune de mediu. Este firească punerea problemei referitor la faptul dacă dauna civilă poate exista separat de dauna de mediu, sau neapărat trebuie să derive în cadrul acestui mecanism. Evident, odată ce vorbim de răspunderea de dreptul mediului, vorbim despre o particularitate a răspunderii ce se aplică pentru daunele civile rezultate din daunele de mediu. În acest sens, astfel de daune apar permanent drept derivat din daunele de mediu. Uneori, dauna civilă poate apărea de una singură, întrucât aceasta rezultă dintr-un act de abuzare de mediu¹⁰⁶. Totodată, daunele civile, la rândul lor, pot să cauzeze daune de mediu. Considerăm că aceste categorii de daune nu pot fi încadrate în lista celor ce formează

¹⁰⁶ Considerăm drept act de abuzare de mediu, atunci când nu se cauzează o poluare de mediu, dar se constată o lezare de drept prin utilizarea componentelor de mediu.

elementul daunei ecologice. În asemenea cazuri, aceste daune sunt cauza poluării, nu rezultatul actului poluator. Prin urmare, asupra daunei civile generate prin dauna de mediu, vor fi aplicabile regulile generale prevăzute pentru orice daună de drept comun.

Pot fi cauzate atât prin acte poluatorii, cât și prin alte categorii de acte. Situația referitoare la natura actului cauzator de daună civilă este destul de controversată. Astfel, poate fi cauzată o daună civilă rezultată dintr-un act poluator, totodată fiind posibilă cauzarea daunei civile rezultată dintr-o utilizare a factorilor de mediu, dar care nu constituie poluare. Din textul legii actul licit de utilizare a factorului de mediu nu poate genera răspundere, deoarece dauna cauzată prin utilizarea factorilor de mediu în limitele stabilite de lege nu se încadrează în categoria daunei civile ca element al daunei ecologice. Concluzia la care ajungem este că dauna civilă ca element al daunei ecologice este neapărat un rezultat al unui act de poluare.

Pot fi daune atât de natură delictuală, cât și contractuală. Regula generală este că actul dăunător generează răspunderea delictuală. Însă, la fel ca în cazul daunei de mediu, rezultatul acesteia poate să presupună și o daună civilă, care, de asemenea, este de natură contractuală. De cele mai dese ori, aceste daune se exprimă prin venitul nerealizat.

Pot fi daune atât curente, cât și viitoare. Ca și în cazul daunelor de mediu, daunele civile de cele mai multe ori nu presupun prezența imediată a semnelor identificatorii ale acestora sau posibilitatea determinării mărimii integrale a acesteia. Prin urmare, determinăm existența, paralel cu daunele de mediu și civile succesive, și a daunelor de mediu și civile viitoare. În cazul exemplului de poluare cu substanțele Freon-11 și Freon-12, expus mai sus, presupunem că dauna cauzată populației în perioada de după șaizeci de ani de la momentul poluării (bolile la oameni pot fi depistate și mai târziu), vom concluziona că prin acțiunile respective a fost cauzată o daună civilă viitoare, care de cele mai multe ori este imposibil de a fi evaluată. Nimeni nu este în stare să spună cu precizie care va fi populația Terrei peste 60 de ani, mai mult ca atât nimeni nu poate să spună câte persoane vor avea de suferit în urma acestui act de poluare după această perioadă.

Se pot exprima atât printr-un prejudiciu ce poate fi evaluat în momentul cauzării, cât și printr-un venit ratat. Dacă în ce privește dauna de mediu problema venitului ratat nu poate apărea, deoarece natura nu poate pretinde o ratare de venit, atunci în ce privește dauna civilă, venitul ratat poate fi obiectul cererii de despăgubire. Acesta poate exprima acele valori pe care prejudiciatul le-ar fi obținut în cazul în care dauna nu ar fi fost prezentă.

Se poate cauza atât prin acte juridice valabile, cât și prin acte juridice nule. Pornind de la ideea recunoașterii răspunderii contractuale în raporturile de răspundere în dreptul mediului și considerând posibilitatea cauzării daunei civile printr-o neexecutare sau o executare necorespunzătoare a prevederilor unui contract valabil încheiat, o materie interesantă ar fi răspunderea pentru daunele civile cauzate din încheierea actelor juridice nevalabile sau, altfel

spus, nule. Realizarea folosirii factorilor de mediu în temeiul unui contract nul poate pune întrebarea referitor la calificarea acestei utilizări de mediu drept poluare sau drept folosire în limitele legii. În asemenea cadru de relații, corecta apreciere a faptului poate fi realizată pornind de la constatarea atât a temeiului de declarare a nulității contractului, cât și pornind de la constatarea prezenței buneii sau relei-credințe a utilizatorului.

Pot fi comise atât prin acțiuni, cât și prin inacțiuni. De regulă, *modus operandi* pentru cauzarea daunei de mediu este propriu și pentru cauzarea daunei civile. Putem constata însă și cazuri când dauna de mediu este rezultatul unei acțiuni poluatorii, iar dauna civilă apare drept rezultat al unei inacțiuni. Un exemplu de inacțiune ar servi neinformarea populației despre existența unei stări agravate de mediu rezultată dintr-un act poluator¹⁰⁷ sau nerealizarea măsurilor de protecție civilă etc. Poate fi constatată și o situație inversă, când dauna de mediu este rezultatul unei inacțiuni, iar dauna civilă este rezultatul unei acțiuni. În esență însă, regulile aplicabile răspunderii civile în asemenea cazuri nu au de suferit. Unica problemă privește doar stabilirea raportului de cauzalitate.

Dauna civilă este supusă reparării după regulile prevăzute de legislația civilă, pe principiu de vinovăție. Repararea daunei civile în raport cu cea de mediu este realizată cu aplicarea tuturor regulilor de dreptul civil. Astfel, pentru dauna civilă, procedura judiciară de dezdăunare se poate iniția doar la sesizare și nicidecum din oficiu¹⁰⁸. Persoana ce a sesizat instanța poate renunța la cerere. Părțile în ce privește dauna civilă pot negocia diminuarea cerințelor sau exonerarea de obligația de a despăgubi această daună.

2.1.2. Noțiunea de „regn animal” în doctrina și legislația națională și a altor state

Protejarea mediului, în special a factorilor săi, reprezintă o preocupare esențială pentru umanitate, deoarece mediul este un element vital pentru supraviețuirea umană. Creșterea continuă a fenomenului poluării la nivel global nu poate fi ignorată. Dacă dezvoltarea economică mondială nu este aliniată cu aceste cerințe, există un risc real de deteriorare gravă a diverselor elemente ale mediului, cu consecințe periculoase pentru viața și sănătatea umană, precum și pentru flora și fauna.

Tradițional, termenul „mediu” se referă la totalitatea condițiilor și elementelor naturale de pe Pământ: aerul, apa, solul, subsolul, caracteristicile peisajului, toate straturile atmosferice, materiile organice și anorganice, precum și viețuitoarele, sistemele naturale în interacțiune,

¹⁰⁷ Cunoaștem că în luna aprilie 1985 Guvernul URSS a găsit de cuviință să țină în secret față de populația orașului Cernobîl, precum și față de întreaga țară, faptul exploziei de la centrala atomică. Doar după două zile populația a fost înștiințată despre acest accident, dar acest termen a fost suficient ca un număr deosebit de mare de oameni să fie afectat de radiație.

¹⁰⁸ LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. pp.215-216. ISBN 973-8445-28-0.

calitatea vieții și factorii care pot afecta bunăstarea și sănătatea umană. Despre noțiunea de mediu nu se poate vorbi decât cu referire la om, deoarece el ocupă poziția centrală în mediul natural și cel artificial, fiind luate în calcul interesele firești de a trăi într-un mediu sănătos și echilibrat ecologic¹⁰⁹.

În literatura de specialitate, termenii „natură” și „mediu” sunt adesea utilizați ca sinonime. În acest context, „natură” se referă la totalitatea factorilor abiotici (cum ar fi apa, aerul, solul, subsolul) și biotici (fauna și flora) ai mediului, incluzând și prezența umană. La rândul său, „mediu” cuprinde totalitatea factorilor naturali și cei antropogeni, inclusiv fenomenele antropice, exceptând obiectul, fenomenul sau un alt obiectiv la care acesta se raportează¹¹⁰.

Mediul biotic este afectat de o serie de factori negativi, fie de origine antropică, cum ar fi supraexploatarea resurselor biologice naturale și poluarea, fie de origine naturală, precum seceta, inundațiile, cutremurele și alte acțiuni și fenomene care pot compromite iremediabil mediul. Periclitarea biodiversității, fie ea cauzată de factori antropici sau naturali, reprezintă un proces durabil. În cazul factorilor distructivi de origine antropică, există posibilitatea de a lupta împotriva lor, însă în fața factorilor naturali, adesea omul este limitat în capacitatea de a-i controla sau gestiona.

Prin urmare, este crucial ca atitudinea umană față de biodiversitate să fie axată pe protecție, conservare, monitorizare și utilizare rațională, atât la nivel regional, cât și internațional, în conformitate cu principiile dezvoltării durabile.

Protecția și utilizarea rațională a mediului reprezintă o problemă de importanță globală, care ar trebui să fie o prioritate națională, deoarece afectează în mod direct calitatea vieții și sănătatea populației, îndeplinirea obiectivelor economice și potențialul de dezvoltare durabilă al societății.

Realizând o retrospectivă a cadrului normativ autohton cu privire la protecția mediului, putem constata că aceasta a avut loc odată cu adoptarea Legii privind protecția mediului înconjurător¹¹¹ la 16.06.1993, ulterior consolidată prin Constituție, adoptată la 29.07.1994¹¹², și respectiv fiind adoptată Legea regnului animal din 27.04.1995¹¹³.

¹⁰⁹ GUGULAN, Eugenia, TROFIMOV, Igor. Definition aspects of the legal regulation concerning the animal kingdom. Chișinău: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2023, nr.16, pp. 81-91. ISSN 1857 – 0976. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/81-91_7.pdf [accesat: 10.10.2024]

¹¹⁰ TROFIMOV, Igor. *Dreptul mediului*. Chișinău: Tipografia ”Elena-V.I.”, 2002. p.9. ISBN 9975-930-42-5.

¹¹¹ Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial* nr. 10.

¹¹² Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. Publicat: 29.03.2016 în *Monitorul Oficial* nr. 78.

¹¹³ Legea nr. 439 din 27.04.1995 regnului animal. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial* nr. 62-63.

Se consacră că, protecția mediului constituie o prioritate națională, care vizează, în mod direct, condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice și social-umane, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății pe viitor.¹¹⁴

Existența unui mediu curat contribuie incontestabil la asigurarea drepturilor fundamentale ale omului prevăzute de *Constituția Republicii Moldova*¹¹⁵: dreptul la un mediu înconjurător sănătos. Aceasta implică păstrarea calității principalelor componente ale mediului (a aerului, apei, solului, florei și faunei), în condițiile unei dezvoltări durabile.

Conform doctrinei, *resursele naturale* constituie „totalitatea elementelor naturale ale mediului ce pot fi folosite în activitatea umană: resurse neregenerabile – minerale, combustibili fosili; regenerabile – apa, aer, sol, floră, faună sălbatică, inclusiv cele inepuizabile – energia solară, eoliană, geotermală și energia valurilor”¹¹⁶.

Legiuitorul moldovean¹¹⁷ definește „*resurse naturale*” ca fiind: „acele obiecte, fenomene, condițiile naturale și alți factori, utilizabili în trecut, prezent și viitor pentru consum direct sau indirect, care au valoare de consum și contribuie la crearea de bunuri materiale și spirituale” și le divide în renovabile și resursele naturale nerenovabile.

Din conținutul acestei legi, putem desprinde că în categoria resurselor naturale destinate exploataării, resurselor naturale de rezervă și resurselor naturale protejate sunt incluse și speciile de animale sălbatice.

Prin urmare, „*lumea animală*”, ca parte integrantă a biodiversității, reprezintă și o categorie de resurse naturale, în general regenerabile, care sunt supuse unui cadru de reglementare juridică complex.

În consecință, protecția regnului animal în toate cazurile este înfăptuită în două direcții principale¹¹⁸:

– Protecția habitatului diferitelor specii animale împotriva impurității, deteriorării și extenuării este esențială pentru conservarea și supraviețuirea acestora;

– Protecția directă a speciilor de animale împotriva exterminării și epuizării, inclusiv crearea condițiilor adecvate pentru reproducere, este crucială pentru menținerea echilibrului ecologic și a diversității biologice.

O creștere calitativă importantă în domeniul folosirii și protecției regnului animal formează *Convenția de la Rio de Janeiro privind conservarea diversității biologice*¹¹⁹. Scopul primordial

¹¹⁴ Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial* nr. 10.

¹¹⁵ Art.37, Publicat: 12.08.1994 în *Monitorul Oficial* nr. 1. Data intrării în vigoare: 27.08.1994.

¹¹⁶ MARINESCU, Daniela. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, București: Universul Juridic, 2008. p.48. ISBN 978-973-127-025-8.

¹¹⁷ Art.1 din Legea Nr. 1102 din 06.02.1997 cu privire la resursele naturale. Publicat: 19.06.1997 în *Monitorul Oficial* nr. 40.

¹¹⁸ ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului. Partea specială*. Chișinău, 1998. USM. p.161.

al Convenției este de a promova protecția ecosistemelor, habitatelor naturale și menținerea de specii viabile în mediul natural, de a reabilita și a restabili ecosistemele degradate și de a lua măsuri pentru protecția speciilor amenințate cu dispariția.

Este important să avem claritate în utilizarea termenilor din literatura de specialitate pentru a evita interpretările greșite și pentru a asigura coerența în comunicare. Termenii precum „regn animal”, „biodiversitate”, „lumea animală”, „lumea sălbatică” sau „fauna sălbatică” au semnificații specifice și pot fi definiți în mod clar pentru a clarifica discuțiile și lucrările în domeniul protecției mediului și al conservării biodiversității animale.

Conform definiției din *Dicționarul explicativ al limbii române*, noțiunea de „regn” desemnează cea mai mare categorie sistematică în biologie, care include cele trei diviziuni principale ale corpurilor din natură: *regnul animal*, *regnul vegetal* și *regnul mineral*.

Corespunzător, considerăm că: „*regnul animal constituie cea mai mare categorie sistematică în biologie, totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, inclusive monocelulare, nevertebrate și cordate*”.

Termenul „fauna” se referă la totalitatea animalelor care trăiesc pe întregul glob, într-o anumită regiune geografică, pe un teritoriu specific sau într-o anumită epocă geologică. Această diversitate animală este rezultatul unui proces istoric de evoluție și adaptare la mediul înconjurător.

Conceptul de faună este utilizat în domeniul biologiei și al ecologiei pentru a descrie ansamblul speciilor de animale care populează un anumit habitat sau un anumit ecosistem.

Termenul faună denumesc și diferite grupe de animale – mamiferele, păsările domestice și sălbatice, albinele, peștii, viermii de mătase etc.¹²⁰. În sens larg, noțiunea de faună desemnează totalitatea animalelor (sălbatice sau domestice) de pe întreaga planetă, de pe un teritoriu determinat sau dintr-o anumită epocă geologică, constituită în urma unui proces istoric de evoluție. Deosebim fauna terestră și fauna acvatică.

Termenul de „faună terestră” întrunește diferite grupe de animale terestre, cum ar fi: mamiferele, păsările domestice și sălbatice, albinele, viermii de mătase etc.¹²¹.

Ca consecință, din categoria faunei terestre putem distinge fauna domestică, alcătuită din animale domestice; fauna cinegetică, alcătuită din animale de interes vânătorească; și fauna

¹¹⁹Hotărârea Parlamentului pentru aderarea Republicii Moldova la unele convenții în domeniul protecției mediului înconjurător și ratificarea Convenției privind diversitatea biologică: nr. 1546 din 23.06.1993. Publicat: 30.06.1993 în *Monitorul Oficial* nr. 006. Promulgat: 23.06.1993.

¹²⁰LUPAN, Ernest. *Dreptul mediului, Tratat elementar*, vol. II, București: Lumina Lex, București, 1997, p.156. ISBN 973-588-010-5

¹²¹LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.397. ISBN 978-973-115-519-7.

sălbatică, alcătuită din animalele sălbatice¹²², fiecare categorie având un regim de reglementare juridică particulară.

Noțiunea de „*viață sălbatică*” semnifică toate formele de viață care nu depind direct de om: viața animală și vegetală¹²³.

Așa cum am subliniat, noțiunea de „faună” este una mai largă și cuprinzătoare, care include alte categorii de concepte precum regnul animal, lumea animală, fauna terestră, fauna acvatică, fauna domestică și fauna cinegetică. Prin „faună” se înțelege totalitatea speciilor de animale care există într-o anumită regiune geografică, pe un anumit teritoriu sau într-un anumit mediu, într-o anumită epocă geologică sau într-un anumit context specific. Este o noțiune utilizată pentru a descrie diversitatea și varietatea lumii animale într-un anumit habitat sau ecosistem.

Astfel, în *Legea cu privire la regnul animal* este menționată noțiunea regnului animal care am expus-o mai sus, însă nu este clară situația animalelor domestice, regăsim doar sintagma că „relațiile în domeniul protecției și folosirii animalelor domestice întreținute în captivitate sau semicaptivitate în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice, sunt reglementate de legislația respectivă”¹²⁴. Din contextul menționat, reiese că: „... (r)egnul animal este proprietate publică”, iar cadrul normativ referitor la statutul animalelor domestice este parțial neglijat și reglementat doar de prevederile Codului civil al Republicii Moldova.

*Ca și consecință, obiect al relațiilor de protecție și folosire a regnului animal sunt animalele sălbatice care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, populează permanent sau temporar teritoriul țării, cu excepția speciilor atribuite la categoria dăunătorilor*¹²⁵.

În legislația autohtonă din Republica Moldova nu există un act normativ specific care să reglementeze cu precizie statutul animalelor domestice într-un mod detaliat și cuprinzător. De obicei, aspectele legate de folosirea animalelor domestice sunt tratate în mod fragmentat în diverse acte normative, cum ar fi legile și regulamentele din domeniul sănătății animalelor, protecției mediului, bunăstării animalelor etc. Aceste acte normative pot aborda subiecte precum folosirea animalelor în scopuri științifice, estetice sau economice, dar adesea aceste reglementări nu sunt suficient de cuprinzătoare sau coerente pentru a asigura o protecție eficientă a animalelor domestice.

¹²²DUȘCĂ, Anca Ileana. *Dreptul mediului*, București: Universul Juridic, 2014. p.117. ISBN 978-606-673-519-3.

¹²³DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului*: tratat, Vol. II, București: Ed. Economică, 1998. p. 117. ISBN 973-590-038-6.

¹²⁴Art.1 alin.2 din *Legea regnului animal*: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

¹²⁵ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului. Partea specială*. Chișinău, 1998. USM. p.161.

De asemenea, lipsa unei liste clare a categoriilor de animale domestice, a unui sistem de evidență și monitorizare a acestora, precum și a unor sancțiuni specifice pentru comportamentul crud față de animalele domestice sunt aspecte care ar putea fi abordate mai detaliat într-un cadru normativ mai specific și coerent.

Astfel de reglementări ar putea contribui la îmbunătățirea protecției juridice a animalelor domestice și la asigurarea unei tratări corecte și responsabile a acestora în societate. Autorul român Ernest Lupan¹²⁶ definește animalele sălbatice drept: „acele care nu au fost domesticite sau îmblânzite; acestea există și trăiesc, în principiu, fără intervenția omului...”, pe când cele domestice sunt „acele animale care au fost domesticite sau îmblânzite, ele trăiesc pe lângă casă și satisfac nevoi ale omului sub formă de hrană ori servesc la executarea unor munci sau la agrement”.

Deși regnul animal reprezintă o componentă extrem de valoroasă a mediului înconjurător, având un rol crucial în echilibrul și biodiversitatea ecosistemelor, acestea îi sunt aduse atingeri în maniera în care ele capătă un caracter neregenerabil (în cazul speciilor introduse în *Cartea Roșie* și aflate pe cale de dispariție) sau restabilirea acestor specii are un caracter durabil.

În același timp, restabilirea sau conservarea speciilor pe cale de dispariție implică eforturi durabile și continue. Aceste eforturi pot include programe de reproducere în captivitate, refacerea habitatului natural, protecția împotriva braconajului și a distrugerii habitatului, educarea publicului cu privire la importanța conservării speciilor amenințate și cooperarea la nivel internațional pentru protejarea biodiversității.

Este esențial să se acorde o atenție deosebită protecției și conservării speciilor de animale, deoarece ele sunt parte integrantă a ecosistemelor și contribuie semnificativ la menținerea unui mediu sănătos și echilibrat pentru toate formele de viață.

2.1.3. Conceptul de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal

De când omul a devenit conștient de necesitatea absolută a luării unor măsuri hotărâte pentru protecția mediului, el a recurs la stabilirea unor reguli de conduită care, pe de o parte, să guverneze acțiunile umane, în așa fel încât să producă cât mai puține daune mediului, pe de altă parte, să asigure cadrul juridic necesar pentru lupta împotriva prejudicierii tuturor elementelor mediului, inclusiv regnului animal¹²⁷. Cu alte cuvinte, anume statului îi revine o funcție reală de importanță vitală pentru întreaga societate de a elabora și implementa respectarea nestingherită a

¹²⁶ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.242. ISBN 978-973-115-519-7.

¹²⁷ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.25. ISBN 978-973-115-519-7.

cadrului normativ privind prevenirea poluării, refacerea mediului afectat și îmbunătățirea condițiilor de mediu.

Conștientizarea necesității respectării regulilor ce țin de protecția mediului, sarcina socială a fiecăruia pentru această activitate și pentru îmbunătățirea condițiilor de mediu constituie una dintre problemele fundamentale ale formei responsabilizării de mediu.

Într-o manieră mai concisă, cointeresarea fundamentată pe conștiința de proprietar, îmbinată cu o conștiință de mediu, este apreciată în doctrina internațională, înainte de toate în cea europeană, ca una din căile posibile, uneori ca cea însemnată, de realizare a unei cointeresări în protecția și dezvoltarea mediului.

Constatăm însă că nu de puține ori conștiința de mediu lipsește total sau este foarte slab prezentă la mai multe persoane juridice, în primul rând la agenți economici, și la mai multe persoane fizice din țara noastră, ceea ce aduce daune considerabile mediului natural și celui artificial.

Corespunzător, fiind lipsiți pe alocuri de conștiință și educație de mediu, suntem martori ale unor scene groaznice de prejudiciere a resurselor acvatice, resurselor naturale, solului, subsolului, regnului animal, efectele având drept urmare caractere ireversibile și de neînlăturat.

Realizarea faptelor antimediu, în mod inevitabil, va duce la prejudicierea mediului, ceea ce va genera pe lângă necesitatea de a înlătura consecințele care pot afecta în proporții mediul, de a găsi pârgii juridice eficiente pentru a „restabili” situația anterioară. Prezumăm, restabilirea s-ar referi la cazurile de „reparare” a daunelor cauzate mediului.

Art.37 alin.(1) al Constituției Republicii Moldova proclamă că: „Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive”¹²⁸, fiind statuată ideea, potrivit căreia drepturile omului la un mediu înconjurător sănătos reprezintă prin sine o categorie specială a drepturilor constituționale ale omului, generate de aprofundarea crizei ecologice la toate nivelurile: mondial, regional, național¹²⁹. Iar, prin alin. (4) se stabilește că: „persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”, astfel fiind consfințită instituția răspunderii juridice în cazul prejudicierii componentelor mediului, inclusiv regnului animal. Drept urmare, este viabilă alegația inserată în *Marea Enciclopedie Britanică și Marea Enciclopedie Franceză*, unde

¹²⁸ Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. Publicat: 29.03.2016 în *Monitorul Oficial* nr. 78.

¹²⁹ *Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus SOLLFRANK; red.: Nina PÂRȚAC, Lucia ȚURCANU – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”). – p.158. ISBN 978-9975-61-700-0.*

răspunderea juridică formează „o consecință a nerespectării unei obligații”, care „constă în îndatorirea de a repara prejudiciul cauzat”, iar atunci este cazul „de a suporta sancțiunea”¹³⁰.

Articolul constituțional 59 stipulează că: „Protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean”¹³¹. Exploatarea centralelor nucleare, activitatea centrelor industriale, construcția podurilor și canalelor, lansarea rachetelor etc., la prima vedere, constituie probleme de nivel local, însă, prin intermediul mediului înconjurător din zonă, toate acestea au un impact negativ asupra naturii întregii planete. Apariția găurilor de ozon în atmosferă, poluarea terenurilor cu deșeuri radioactive, dispariția unor specii de plante și animale sunt o confirmare a faptului că mediul constituie o parte a naturii și nu poate fi ignorat. Obligația de a ocroti mediul înconjurător derivă din dreptul fiecăruia de a-i fi asigurate condiții favorabile de viață și sănătate și determină obligația statului de a prevedea sancțiuni pentru încălcarea legislației cu privire la mediu.

Un mediu nefavorabil influențează negativ asupra sănătății omului și din acest punct de vedere statul trebuie să ocrotească oamenii de impactul negativ al naturii.¹³²

Constituționalizarea dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic a impus autorităților competente să concilieze cerințele acestuia cu exigențele celorlalte drepturi și libertăți fundamentale. Recunoașterea obiectivului dezvoltării durabile și a principiilor care contribuie la realizarea sa determină nivelul de intervenție a legiuitorului și autorităților însărcinate cu aplicarea lor.

Atât *Carta ONU*¹³³ sau *Declarația Universală a Drepturilor Omului*¹³⁴, cât și alte documente comunitare și internaționale proclamă drepturile omului și libertățile fundamentale pentru toți oamenii în mod egal, fără nicio discriminare. Ideea este formulată cu mai multă precizie în *Carta Africană asupra drepturilor omului și ale popoarelor* unde în art.24 se prevede: „toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabil dezvoltării lor”¹³⁵. Desigur, putem observa că nici de data aceasta nu ne aflăm în prezența consfințirii legislative a dreptului persoanei la un mediu sănătos, nepoluat, ci doar de consacrarea politică a acestuia și încurajarea legiuitorilor naționali de a adopta acte normative corespunzătoare.

Declarația de la Rio de Janeiro asupra Mediului și Dezvoltării (1992) consacră principiul „poluatorul plătește”, care se bazează pe două elemente interdependente, și anume: pe de o parte,

¹³⁰ MAZILU, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, Colecția Juridică, Biblioteca Studentului, 1999. p.309. ISBN 973-9435-30-0.

¹³¹ Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. Publicat: 29.03.2016 în *Monitorul Oficial* nr. 78.

¹³² *Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus SOLLFRANK; red.: Nina PÂRȚAC, Lucia ȚURCANU – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”). – p.236. ISBN 978-9975-61-700-0.*

¹³³ Semnată la San Francisco la 26 iunie 1945.

¹³⁴ *Declarația universală a drepturilor omului* din 10.12.1948. Publicat: 30.12.1998 în *Tratate Internaționale* Nr. 1.

¹³⁵ Adoptată la Nairobi la 27 iunie 1981 ca parte a Conferinței de către miniștrii justiției ai Organizației Unității Africane (OUA). Disponibil: https://koaha.org/wiki/Carta_africana_dei_diritti_dell%27uomo_e_dei_popoli [accesat: 10.10.2024]

presupune aprecierea costurilor externe pentru toate deciziile și proiectele (abordare esențialmente economică și preventivă), iar pe de altă, punerea în sarcina poluatorului a costurilor oricărei poluări (abordarea juridică, fondată pe necesitatea reparării de către poluatorul responsabil a pagubei provocate).

Prin art.3 lit. d) din *Legea nr.1515 din 16.06.1993*, principiul „*poluatorul plătește*” este consacrat expres și în legislația Republicii Moldova, iar semnificațiile sale au fost exprimate prin: „...(*r*)esponsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor lui din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și inconștient sau din neglijență) dauna”¹³⁶.

Instituția reparațiunii daunei în materie de mediu, având o unitate materială și conceptuală se mai bazează și pe alte principii, precum: *principiul precauției, principiul acțiunii preventive, informării și participării*, dintre acestea, numai principiul „*poluatorul plătește*” induce în sens direct ideea de răspundere, în special în sensul de reparare a atingerilor aduse mediului și componentelor sale (în special faunei și florei).

Realizând referințe la legislația *României*, regăsim reglementările vizând instituția reparațiunii în materie de mediu. De altfel, *Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 195/2005*, reglementează în prezent protecția mediului. Adoptată în cadrul eforturilor de preluare în legislația internă a *acquis-ului comunitar* în materie, în art. 95 al acestui act normativ se prevede că: „Răspunderea pentru prejudiciul adus mediului are caracter obiectiv, independent de culpă; în cazul pluralității autorilor răspunderea este solidară. În mod excepțional, răspunderea poate fi subiectivă pentru prejudiciile cauzate speciilor protejate și habitatelor naturale, conform reglementărilor specifice. Prevenirea și repararea prejudiciului adus mediului se realizează conform procedurilor enunțate și a reglementărilor specifice”¹³⁷.

Consolidarea legislativă a dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic generează consecințe utile la nivelul procedurilor judiciare, creând un fundament fertil în vederea conturării conceptelor, principiilor, reglementărilor și practicilor juridico-administrative. Totodată, în virtutea acestui drept constituțional, sunt amplificate obligațiile autorităților publice de a proteja mediul, oferind autorităților competente mijloace noi pentru repararea prejudiciilor ecologice și sancționarea atingerilor aduse mediului și se sporește temeiul legal pentru corectarea excesului de putere din partea autorităților administrative.

¹³⁶ Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

¹³⁷ Ordonanța de urgență a României privind protecția mediului, nr. 195 din 22.12.2005 În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 30.11.2005, nr. 1.196.

Fiind calificat ca drept fundamental, dreptul la mediu are și caracter de drept subiectiv, aplicându-se „oricărei persoane”, corespunzător persoanelor fizice și persoanelor juridice, atât de drept public, cât și de drept privat, inclusiv autoritățile publice și fiecare din subiecții enunțați pot invoca împotriva statului și particularilor. În vederea stabilirii coraportului dintre instituția reparațiunii pagubelor aduse mediului, inclusiv regnului animal, putem identifica mai multe regimuri juridice, de pildă la răspunderea autorităților publice sau a subiecților privați.

Potrivit opiniei doctrinare¹³⁸, poate corespunde mecanismelor clasice de răspundere ori celor noi, precum celui al prevenirii ori reparării daunelor asupra regnului animal. De fiecare dată, instituția reparațiunii daunei cauzate mediului se va insera în obligația de a repara, de a răspunde pagubelor provocate.

În contextul celor enunțate, apare ideea potrivit căreia se stabilește un coraport interdependent între instituția reparațiunii daunelor cauzate mediului și părților integrante a acestuia și eficacitatea sistemului de protejare a unui drept fundamental. Or, în cazul recunoașterii dreptului la un mediu sănătos și echilibrat, apare posibilitatea tragerii la răspundere a subiecților implicați în cauzarea unor astfel de daune.

Într-adevăr, hașurarea unor îndatoriri noi în materie de mediu generează posibilitatea respectării acestora prin forța coercitivă a statului, atât la nivel național, cât și internațional.

*Convenția Europeană a drepturilor Omului*¹³⁹ nu consacră expres dreptul omului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic. Cu toate acestea, instanța de la Strasbourg stabilește pe cale jurisprudențială o serie de obligații de a informa persoanele cointeresate la existența riscurilor majore pentru mediu și de a „*stabili o procedură de comunicare a ansamblului informațiilor pertinente și adecvate ținând de evoluția sănătății persoanelor care au participat la activitățile periculoase întreprinse de guvern*”¹⁴⁰, ori cele vizând legătura dintre atingerile grave aduse mediului și vătămările provocate bunăstării unei persoane și privării de a se bucura de domiciliul său¹⁴¹.

Deducem că consacrarea jurisprudențială expresă a „*dreptului de a se bucura de un mediu sănătos și protejat*”, în baza art.8 din Convenție, a creat deschis posibilitatea angajării instituției reparațiunii daunelor cauzate mediului, ca urmare a nerespectării obligației pozitive în vederea

¹³⁸ DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.84. 349.6.

¹³⁹ Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ROM.pdf [accesat: 10.10.2024]

¹⁴⁰TROFIMOV, Igor, GUGULAN, Eugenia The child's right to an ecologically balanced environment -the basic objective of contemporary society. Cluj-Napoca: Revista *Fiat Iustitia*, 2017, nr.2, pp. 96-104. ISSN 1224 – 4015. De asemenea a se vedea: CEDO, Hotărârea din 19.02.1998, cauza *Guerra c. Italia*; CAUZA OTGON c. REPUBLICII MOLDOVA (Cererea nr. 22743/07), STRASBOURG 25 octombrie 2016.

¹⁴¹Hotărârea CEDO din 09.12.1994, cauza *Lopez Ostra c. Spania*. Disponibil: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/02/ECtHR-1994-Lopez-Ostra-v.-Spain-Romanian.pdf> [accesat: 10.10.2024]

îndeplinirii măsurilor necesare pentru a-i asigura respectarea și cea de existență a unui risc serios și substanțial pentru sănătatea și bunăstarea persoanei¹⁴².

Conceptual s-a statuat că dreptul la mediu sănătos echilibrat ecologic nu poate fi invocat decât împotriva statului și a autorităților publice și doar în materia ce ține de neîndeplinirea obligațiilor constituționale. Însă, odată cu evoluția reglementărilor instituționale și jurisprudențiale din domeniul specific reparațiunii daunelor de mediu, s-a recunoscut obligația fiecărui subiect de drept public sau de drept privat „*de a proteja și ameliora mediul*”, care de altfel s-a transformat și într-un drept subiectiv al individului.

Recunoașterea și garantarea unui drept uman fundamental nu numai la un mediu sănătos, dar și echilibrat ecologic a condus la înscrierea și acceptarea pe lista prejudiciilor reparabile în materie de mediu și a prejudiciului „ecologic pur”, adică cel provocat mediului și considerat independent de repercusiunile asupra persoanelor sau bunurilor. Potrivit opiniei doctrinare¹⁴³, vătămarea adusă mediului este altfel percepută, evaluată și reparată ca atare, ca una adusă ecosistemului în sine, din care este exclus omul și este asumată juridic din perspectiva atingerii dreptului subiectiv la un mediu echilibrat ecologic.

Repararea daunelor cauzate regnului animal constituie acțiunile reparatorii firești ale institutului de răspundere juridică. De fiecare dată, noțiunea de răspundere juridică sugerează ideea de sancțiune sau de reparație. Considerăm că repararea daunelor cauzate atât mediului cât și componentelor sale, inclusiv regnului animal, urmează să întrunească anumite condiții.

În vederea survenirii răspunderii juridice, doctrinari¹⁴⁴ au identificat următoarele cerințe:

- persoana față de care se aplică răspunderea să dispună de capacitatea de a răspunde, sau, cu alte cuvinte, să aibă calitatea de subiect al răspunderii (persoana fizică, persoana juridică de drept privat sau de drept public);
- să existe o faptă cauzatoare de prejudiciu;
- să existe un prejudiciu/daună;
- să fie stabilit un raport de cauzalitate între prejudiciu/daună și fapta cauzatoare de prejudiciu¹⁴⁵.

În cazul producerii sau cauzării prejudiciului sau daunei de mediu, apare inevitabil obligația de reparare a acestora. Or, orice daună dă dreptul la reparație.

¹⁴² Hotărârea CEDO din 27.01.2009, *cauza Tătar și Tătar c. României*, no.67021/01, Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Tatar-impotriva-Romaniei.pdf> [10.10.2024]

Hotărârea CEDO din 30.05.2010, *cauza Băcilă c. României*, no.19234/04. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Bacila-impotriva-Romaniei.pdf> [10.10.2024]

¹⁴³ DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.86. 349.6.

¹⁴⁴ TROFIMOV, Igor, ARDELEAN, Grigore, CREȚU, Andrian. *Dreptul mediului*. Chișinău: Bons Offices, 2015.p.76. ISBN 978-9975-80-955-9.

¹⁴⁵ DUȘCĂ, Anca Ileana, BARBU, Adi Ilie. *Hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene în materia mediului*. București: Universul Juridic, 2010. p.220. ISBN 978-973-127-423-2.

Într-o opinie doctrinară¹⁴⁶, raportată la specificul daunelor cauzate regnului animal, se apreciază că repararea daunelor în natură este posibilă într-un număr limitat de cazuri, care se reduc practic la capturarea prin mijloace care nu au afectat integritatea fizică a exemplarului/exemplarelor, iar deținerea lor în captivitate a avut loc pentru o perioadă scurtă de timp. În aceste condiții capacitatea lor de readaptare la condițiile vieții în sălbăticie să nu fi fost³ definitiv compromisă, astfel încât reteritorializarea să fie posibilă.

Chiar dacă statul creează cadrul legislativ plenipotent în vederea prevenirii eficace a daunelor asupra mediului și asupra sănătății umane, acesta nu exclude obligația cetățenilor de responsabilizare vizavi de dreptul la despăgubiri pentru prejudiciul cauzat în materie de mediu.

Așadar, analiza și prezentarea regimului juridic privind repararea daunelor cauzate mediului ar constitui o premisă de formulare a unor noi idei justificate, identificarea lacunelor legislative în materie și va crea un fundament veritabil pentru determinarea coraportului dintre răspunderea civilă și răspunderea de dreptul mediului pentru daune cauzate regnului animal ca o componentă inerentă a mediului.

2.1.4. Protecția regnului animal – mecanism preventiv în materia de cauzare a daunelor

Protecția mediului este esențială pentru supraviețuirea umană, deoarece mediul reprezintă un element fundamental necesar pentru existența noastră. Prin urmare, protejarea mediului în general, și a factorilor săi specifici în special, constituie o preocupare majoră pentru întreaga omenire.

Dezvoltarea economică mondială prezintă riscul real al unei poluări grave a diverselor elemente de mediu, având consecințe periculoase asupra sănătății și vieții umane, precum și asupra biodiversității, inclusiv a florei și faunei.

Nu putem exclude faptul, că uneori daunele cauzate mediului pot avea caracter intenționat. În acest sens facem referire la acțiunile ilicite generatoare de daune, cum ar fi braconajul sau piscuitul neautorizat. Exportul sau importul neautorizat al speciilor rare de animale sau celor introduse în Cartea Roșie la fel pot fi calificate ca acte cauzatoare de prejudicii. Drept urmare, prevenirea, sau mai bine zis anticiparea cauzării daunelor mediului constituie o prerogativă de bază a unui stat democratic. Potrivit unei opinii doctrinare,¹⁴⁷ conceptul de „prevenire” presupune luarea unor măsuri care să conducă la împiedicarea comiterii crimelor, inclusiv celor de mediu. Or, prevenirea unor impacte negative asupra mediului ar constitui un instrument eficient de anticipare a eventualelor daune de mediu.

¹⁴⁶ IONESCU-LUPEANU, Mihai-Bogdan. *Regimul juridic al faunei sălbatice terestre și acvatice pe plan național și internațional*. Editura Hamangiu, București, 2022. p.171. ISBN 978-606-27-2105-3.

¹⁴⁷ BÎRGĂU, Mihail, CERNOMOREȚ, Sergiu, FAIGHER, Anatolie, NASTAS, Andrei. *Crimonologie. Curs universitar*. Chișinău: Pontos, 2023. (Print-Caro). p.152. ISBN 978-9975-72-808-9.

La nivel național, *Legea privind protecția mediului înconjurător*¹⁴⁸⁾ expune, în mod expres, drept obiectiv protecția mediului în scopul păstrării biodiversității și genofondului, integrității sistemelor naturale, valorilor naționale istorice și culturale; *Legea privind evaluarea impactului asupra mediului*¹⁴⁹ reglementează mecanismul de cuantificare a impactului asupra mediului al unor genuri de activitate planificate publice și private și mecanismul de evaluare a biodiversității pentru asigurarea prevenirii sau minimizării, la etapele inițiale, a impactului semnificativ asupra mediului și sănătății populației, precum și pentru implementarea obligațiilor asumate de Republica Moldova pe plan internațional.

Drept mecanism de protecție a regnului animal, putem specifica și *Legea privind evaluarea strategică de mediu*¹⁵⁰ prin care este instituit cadrul juridic, privind efectuarea evaluării strategice de mediu, inclusiv a procedurii în context transfrontalier, dacă este cazul, în vederea asigurării unui nivel înalt de protecție a mediului, a prevenirii sau diminuării efectelor asupra mediului, inclusiv asupra sănătății populației, asupra florei, faunei, biodiversității, solului, climei, aerului, apei, peisajului, obiectelor naturale, bunurilor materiale, patrimoniului cultural, precum și interacțiunea dintre acești factori.

Reglementările internaționale au fost axate pe o abordare ad-hoc a protecției lumii sălbatice, fiind identificate „speciile aflate în pericol”, adică specii sau populații care sunt amenințate cu dispariția, prin expunerea acestora în circuitul comercial, nimicirea sau amenințarea cu dispariție a habitatelor acestora și s-a realizat concentrarea utilizării acestor specii, în mod rațional, fiind introduse sistemele de cotă¹⁵¹.

Convenția Europeană a Drepturilor Omului consacră în mod primordial ca atare dreptul la un mediu înconjurător sănătos, Curtea Europeană a Drepturilor Omului dezvoltă jurisprudența în materie de mediu ca urmare a faptului că exercitarea anumitor drepturi din Convenție ar putea fi afectată de existența unor prejudicii aduse mediului și expunerea la riscuri pentru mediu și componentele acestuia.

Asupra acestui studiu au fost realizate cercetări doctrinare ale cercetătorilor, savanților cu renume, precum Mircea Duțu, unde cu minuțioasă precauție sunt abordate concepte fundamentale, principii, metode și tehnici specifice conservării biodiversității și protecției naturii.

¹⁴⁸ Art.2 lit. e) din *Legea privind protecția mediului înconjurător*: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

¹⁴⁹ Art.1, alin.1, *Legea nr. 86 din 29.05.2014 privind evaluarea impactului asupra mediului*. Publicat: 04.07.2014 în *Monitorul Oficial* nr. 174-177.

¹⁵⁰ Art.1, alin.1, *Legea nr. 11 din 02.03.2017 privind evaluarea strategică de mediu*. Publicat: 07.04.2017 în *Monitorul Oficial* nr. 109-118.

¹⁵¹ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.570. ISBN 978-973-115-202-8.

Renumitul profesor Ernest Lupan, în lucrările sale opinează asupra necesității protecției faunei terestre, acvatic; determină cu desăvârșire cuprinsul noțiunii de faună terestră, expune delimitări conceptuale între animalele de companie, animalele sălbatice, animalele utilizate în scopuri experimentale sau în alte scopuri științifice, propune spre analiză comparativă reglementări specifice conceptului de animal sălbatic și de fond cinegetic, statutul legal al animalelor sălbatice.

Totodată, autorii români Mircea Duțu și Andrei Duțu conturează clar că: „... (u)n rol important în prevenirea eficace a daunelor asupra mediului și sănătății umane îi revine statului prin garantarea dreptului fundamental la un mediu sănătos și echilibrat ecologic”¹⁵².

Daniela Marinescu supune analizei cadrul legal privind protecția faunei terestre și acvatic, axându-se pe reglementări specifice protecției animalelor în general, protecției animalelor sălbatice supuse vânatului, protecției animalelor și păsărilor sălbatice din grădinile zoologice și a faunei piscicole din acvarii, măsurilor de protecție a animalelor domestice¹⁵³.

Cercetătorul autohton Igor Trofimov în lucrările sale, utilizând vasta experiență jurisprudențial-doctrinară, expune într-o manieră concisă regimul juridic de folosire și protecție a regnului animal, prin aprecierea aspectelor conceptuale specifice regnului animal, măsurilor și mecanismelor aplicate în domeniul administrării, controlului folosirii și protecției regnului animal, evidenței regnului animal¹⁵⁴.

Astfel, în *Legea cu privire la regnul animal* este menționată noțiunea „regnul animal” care și am expus-o mai sus, însă nu este clară situația animalelor domestice, regăsim doar sintagma că: „... (r)elațiile în domeniul protecției și folosirii animalelor domestice întreținute în captivitate sau semicaptivitate în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice, sunt reglementate de legislația respectivă”¹⁵⁵. Din contextul Legii menționate, reiese că: „... (r)egnul animal este proprietate publică”. Evident apare întrebarea: Oare un cetățean de rând nu poate să dețină în proprietate un animal sălbatic sau domestic? Situația cu animalele sălbatice este cam dificilă, însă este absurd de a susține ideea că animalele domestice nu pot constitui proprietate privată. De aici, respective, putem deduce că *Legea regnului animal* este aplicabilă în special doar regnului animal (adică animalelor sălbatice), nu și animalelor domestice.

Vizavi de cele menționate mai sus, drept exemplu poate servi doctrina și legislația României, unde se face o delimitare, sau simplu-zis, o clasificare a protecției animalelor în:

¹⁵² DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.117. 349.6.

¹⁵³ MARINESCU, Daniela. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, București: Universul Juridic, 2008. pp.291-316. ISBN 978-973-127-025-8.

¹⁵⁴ TROFIMOV, Igor, ARDELEAN, Grigore, CREȚU, Andrian. *Dreptul mediului*. Chișinău: Bons Offices, 2015.p.291. ISBN 978-9975-80-955-9.

¹⁵⁵ Art.1 alin.2, *Legea nr. 439 cu privire la regnul animal* din 27.04.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 62 din 09.11.1995.

- Protecția juridică a animalelor sălbatice;
- Protecția juridică a animalelor domestice;
- Protecția juridică a păsărilor¹⁵⁶.

În continuare prezentăm un șir de măsuri și propuneri în vederea protecției și folosirii precaute și raționale a regnului animal pe teritoriul Republicii Moldova. Sperăm că aceste măsuri pot fi aplicabile și la capitolul „animale domestice”.

Măsuri de asigurare a protecției regnului animal¹⁵⁷:

1. Stabilirea regulilor, normelor, termenelor și altor cerințe de protecție, folosire și reproducere a resurselor regnului animal. Cerințele principale privind protecția și folosirea resurselor regnului animal în procesele de planificare și realizare a activităților de teren să fie evitate măsuri ce ar putea afecta:

- conservarea genofondului populațional și specific din ecosistemele naturale;
- degradarea habitatelor și condițiilor de reproducere a animalelor;
- structura și funcția biocenozelor;
- menținerea efectivului tuturor populațiilor și comunităților din diverse grupe de animale (vertebrate, nevertebrate, microorganisme);
- restabilirea habitatelor și biodiversității specifice acestor habitate.

2. Prevederea măsurilor de protecție a animalelor în proiectele de amenajare a teritoriului, de irigație, de construcții și în alte proiecte. Conservarea genofondului faunistic poate fi asigurată prin:

- stabilirea regulilor și normelor de utilizare rațională a resurselor faunistice;
- în proiectele de amenajare teritorială – a evita activități ce ar afecta elementele structurale ale Rețelei Ecologice Naționale;
- crearea rețelei de arii protejate cu reprezentativitate specifică adecvată situației actuale;
- limitarea introducerii speciilor noi autohtone în ecosistemele naturale;
- recultivarea terenurilor afectate prin extragerea resurselor subterane;
- instaurarea în teren a monitoringului ecologic complex;
- utilizarea tuturor modalităților de educație și propagandă în cazul necesității de conservare a biodiversității regnului animal;
- realizarea planurilor de acțiune incluse în Strategia Conservării Biodiversității a Republicii Moldova.

¹⁵⁶ LUPAN, Ernest. *Dreptul mediului*. București: Lumina Lex, 2001, pp.242-259.

¹⁵⁷ TROFIMOV, Igor. *Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv*. Chișinău, 2000, pp.158-161.

3. Neadmiterea folosirii neautorizate a resurselor regnului animal. Legislația în vigoare expune cu strictețe modul de folosire a regnului animal în scopuri științifice, culturale, estetice etc. și modul de eliberare a permiselor și altor acte ce ar permite utilizarea regnului animal.

4. Protecția și ameliorarea habitatului, condițiilor de reproducere și căilor de migrație a animalelor. Proiectarea și executarea lucrărilor de deștelenire, irigație, desecare, defrișare, extracția zăcămintelor, construcția diferitelor obiective, întocmirea rutelor turistice, crearea zonelor de agrement, amplasarea căilor ferate, șoselelor, conductelor, canalelor, barajelor etc. pot fi efectuate concomitent cu aplicarea reală a măsurilor pentru păstrarea habitatului, condițiilor de reproducere și căilor de migrație a animalelor. Lucrările menționate se efectuează cu informarea prealabilă scrisă a organelor de resort, a opiniei publice, anexând lista de măsuri preconizate. Efectuarea acestora se permite în baza autorizației eliberate de către autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător.

5. Încasarea amenzilor și despăgubirilor pentru pagubele cauzate animalelor și habitatului lor. În situațiile când este adusă o daună animalelor și mediului în care viețuiesc acestea, sunt aplicate măsurile necesare prevăzute de legislația în vigoare.

6. Crearea de arii naturale protejate de stat. Prin crearea fondului de arii protejate se urmărește:

- reglementarea relațiilor din domeniul protecției mediului, conservarea obiectelor și complexelor naturale pentru generația actuală și generațiile viitoare;
- studierea profundă a proceselor naturale din biocenoze și restabilirea echilibrului ecologic în ariile naturale protejate;
- menținerea fondului genetic în limitele capacităților biologice ale obiectelor și complexelor naturale;
- tragerea la răspundere a persoanelor fizice și juridice care au cauzat prejudicii ariilor naturale protejate;
- respectarea convențiilor și acordurilor internaționale cu privire la ariile naturale protejate.¹⁵⁸

7. Reproducerea în condiții de captivitate a speciilor de animale rare, periclitare și vulnerabile. Speciile de animale rare, periclitare și vulnerabile sunt, în mod obligatoriu, protejate de stat prin legislația de specialitate și prin includerea în *Cartea Roșie a Republicii Moldova* (ed. III). Totodată, este elaborat Regulamentul Cadastrului de stat al regnului animal obiectivele căruia sunt:

- inventarierea resurselor regnului animal;
- caracteristica stării speciilor și a populațiilor de animale;

¹⁵⁸ Art.6 din Legea nr. 1538 din 25.02.1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.66 din 16.07.1998.

- elucidarea efectului ecologico-economic al resurselor regnului animal;
- selectarea strategiei și tacticii de protecție, reproducere și utilizare rațională a regnului animal;
- elaborarea pronosticului evoluției efectivului de animale și crearea băncii de date.

Scopul Cadastrului este reflectarea stării faunei pentru adoptarea hotărârilor de către autoritățile administrației publice centrale și locale și de către instituțiile și organizațiile furnizoare de informație pentru Cadastru privind optimizarea utilizării resurselor regnului animal și protecția speciilor periclitate, vulnerabile și rare.¹⁵⁹

8. Limitarea scoaterii animalelor din mediul natural și aclimatizarea de specii noi.

9. Reglementarea efectivului de animale. Evitarea fenomenului de dezvoltare explozivă a efectivului unor specii de animale ce pot provoca daune economiei naționale sau ecosistemelor naturale, cum ar fi câinii sălbatici, insectele defoliante, albinele agresive și alte specii invazive, necesită o identificare și înregistrare obligatorie, ținându-se cont de propunerile instituțiilor științifice corespunzătoare.

10. Prevenirea pieirii animalelor la efectuarea unor procese de producție. La efectuarea lucrărilor agricole, de construcție, de exploatare a mijloacelor de transport etc., persoanele fizice și juridice sunt obligate să ia măsuri pentru prevenirea pieirii animalelor. Se interzice incendiarea vegetației uscate, păstrarea materialelor și deșeurilor de producție, fără a respecta măsurile stabilite pentru prevenirea pieirii animalelor.

11. Restricții la drepturile beneficiarilor și stabilirea obligațiunilor acestora privind folosința obiectelor naturale în scopul protecției regnului animal. Conform legislației în vigoare, persoanele fizice și juridice pot aplica modalitățile de utilizare a resurselor faunistice numai în limitele stabilite de aceasta și în baza permiselor speciale. Reglementarea folosirii resurselor regnului animal poate fi limitată de către organele administrației publice locale în cazurile reducerii efectivului de animale sau retragerii din folosință a unor specii, populațiile cărora s-au pomenit în proces de diminuare esențială. Legea regnului animal stabilește nemijlocit atât categoriile beneficiarilor, cât și enumeră drepturile și obligațiile acestora.¹⁶⁰

12. Importul, exportul, strămutarea, aclimatizarea și încrucișarea animalelor. Activitățile ce țin de import, export și comercializare a animalelor, aclimatizarea speciilor autohtone, precum și încrucișarea animalelor se admite doar în baza deciziilor Ministerului Ecologiei și Resurselor Naturale. În cazul colecțiilor de animale și plante, a căror protecție este

¹⁵⁹ Art.4, Hotărârea Guvernului nr. 1005 din 13.09.2004 privind aprobarea Regulamentului Cadastrului de stat al regnului animal în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 175 din 24.09.2004.

¹⁶⁰ Art.21-32 din Legea nr. 439 cu privire la regnul animal din 27.04.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 62 din 09.11.1995.

reglementată de Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES), pentru importul și exportul (reexportul) părților și exponatelor acestora, este necesară obținerea permisului/certificatului CITES. Pentru celelalte specii de animale și plante, părți sau exponate ale colecției, este necesară obținerea acordului de mediu pentru import sau export, în conformitate cu prevederile Procedurii de autorizare a activităților de export și import al plantelor și animalelor din flora și fauna sălbatică, al părților și derivatelor acestora, precum și a importului/exportului sau reexportului speciilor de faună și floră, reglementate de Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție – CITES.¹⁶¹

13. Protecția animalelor în cazul aplicării chimicalelor în economia națională.

Gospodăriile agricole, întreprinderile și organizațiile preocupate de utilizarea, transportarea și stocarea chimicalelor, precum și persoanele fizice sunt obligate să respecte regulile de aplicare a chimicalelor în vederea evitării pieirii animalelor. Se interzice aplicarea chimicalelor pentru care nu au fost elaborate normativele de concentrații maxime admisibile în mediul înconjurător. Regulile de aplicare a chimicalelor, precum și lista lor propuse pentru a fi utilizate, e necesar să fie coordonate cu serviciile corespunzătoare ale Ministerului Sănătății, Ministerului Mediului, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare.

Drept consecință, precizăm că interacțiunea efectivă a politicii ecologice cu măsurile din domeniul securității în general, precum și colaborarea în scopul protecției mediului, contribuie la diminuarea impactului activităților economice, stimularea stabilității și menținerea echilibrului ecosistemelor naturale, extinderea dialogului politic și credibilității între țări și regiuni.

Influențe negative, uneori cu urmări grave asupra regnului animal se pot produce din cauza, înainte de toate, poluării apei, aerului, plantelor cultivate și spontane etc., dar și ca urmare a unor activități directe ale omului asupra animalelor. Toate acestea pot aduce acestor viețuitoare nenumărate consecințe dăunătoare, ca dureri, chinuri și altele, care pot fi și trebuie evitate prin măsuri preventive sau intervenții pe parcurs.

2.2. Categoriile de daune cauzate regnului animal

În ceea ce privește definirea daunei ca temei al răspunderii de dreptul mediului, dorim să menționăm că în literatura juridică de specialitate, în unanimitate, este recunoscut că: „... (a)cesta reprezintă un rezultat de natură patrimonială al încălcării prevederilor legislației de mediu, care

¹⁶¹ Art.20 din Hotărârea Guvernului nr. 1107 din 11.09.2003 despre aprobarea Regulamentului cu privire la înființarea, înregistrarea, completarea, păstrarea, exportul și importul colecțiilor de animale și plante din flora și fauna sălbatică. Publicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 204 din 26.09.2003.

cuprinde atât pagubele suferite prin poluare de către mediul natural, cât și cele suportate de om și bunurile sale”¹⁶². Acest prejudiciu a căpătat denumirea de *daună de mediu* sau *daună ecologică*.

Doctrina juridică face o precizare, vizavi de noțiunea de daună ecologică, care la prima vedere este neesențială, dar care implică efecte deosebite. Este vorba despre definiția care ne spune că prejudiciul ecologic este o atingere adusă factorilor de mediu și, uneori, implicit deținătorilor (sau beneficiarilor) acestora¹⁶³. Prin urmare, esențial pentru aprecierea existenței daunei ecologice este prezența unui prejudiciu cauzat mediului și, doar ca rezultat al acesteia – persoanei. Totodată, este necesar de precizat că dauna cauzată persoanei nu are un caracter facultativ. Existența daunei ecologice este apreciată de fiecare dată prin prisma cauzării sau posibilității cauzării unui prejudiciu persoanei.

Concluzia la care s-a ajuns, însă, a trecut de-a lungul timpului prin diferite reformări, deoarece, la început, prin daună ecologică se avea în vedere doar acea daună, care desemna prejudiciile indirecte, rezultate din atingerile aduse calității mediului¹⁶⁴.

Această opinie se întemeiează pe ideea că victimă a daunei ecologice poate fi doar omul și bunurile sale și nicidecum mediul. Astfel, autorul francez M. Prieur definește daunele ecologice ca fiind: „... (a) cea vătămare care aduce atingere ansamblului elementelor unui sistem și care, din cauza caracterului său indirect și difuz, nu permite constituirea unui drept la reparație”¹⁶⁵. Până în prezent însă nu a fost formulată o definiție unanim recunoscută a noțiunii de „daună de mediu”.

Ulterior, s-a ajuns la ideea că și mediul este victima daunei ecologice. Fiind de acord, din principiu, cu cea din urmă viziune privind problema, argumentăm aceasta prin faptul că „dacă prejudiciul ar fi cauzat numai omului și bunurilor sale, s-ar angaja instituția răspunderii civile delictuale, proprii dreptului civil, fără ca aceasta să cunoască particularități”¹⁶⁶.

Totodată, ținem să facem o precizare că nu orice daună adusă mediului este susceptibilă reparațiunii, deoarece omul prin activitatea sa de explorare a factorilor de mediu în mod direct cauzează daună mediului, fără a fi obligat de multe ori la reparația acesteia. În atare sens, atât practica legislativă, cât doctrina determină drept *daună de mediu* acea prejudiciere care, direct

¹⁶² LUPAN, Ernest, MINEA, Mircea Ștefan, MARGA, Amalia. *Dreptul mediului. Partea specială: Tratat elementar II*. București: Lumina Lex, 1997. p.458. ISBN 973-588-010-5; DUȚU, Mircea. În legătură cu răspunderea civilă pentru daunele ecologice, În: *Dreptul*, 1991, nr. 10-11. p. 25. Cod ISSN: 1018-0435; MARINESCU, Daniela. *Dreptul mediului înconjurător*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., 1993. p.246. ISBN 973- 9167-64-0.

¹⁶³ LUPAN, Ernest. Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului. În: *Analele Universității din Oradea, seria Drept*, anul III, 1995, p.92. ISSN 1221-1273/e-ISSN 2065 – 3409.

¹⁶⁴ DESPAX, Michel. *Droit de l'environnement*. Paris, 1980. 880 p.; DUȚU, Mircea. În legătură cu răspunderea civilă pentru daunele ecologice, În: *Dreptul*, 1991, nr. 10-11. p. 24. Cod ISSN: 1018-0435.

¹⁶⁵ PRIEUR, Michel Auteur,. *Droit de l' invernment*. 6e édition. Paris: Dalloz, 2011. 1151 p. EAN 978-2-247-07589-8.

¹⁶⁶ LUPAN, Ernest, MINEA, Mircea Ștefan, MARGA, Amalia. *Dreptul mediului. Partea specială: Tratat elementar II*. București: Lumina Lex, 1997. p.458. ISBN 973-588-010-5.

sau indirect, va aduce schimbări de așa natură încât va avea de suferit prin urmare omul sau patrimoniul său.

Prin dauna de mediu se înțelege acea vătămare adusă mediului înconjurător, exprimată prin poluare sau utilizare excesivă a resurselor naturale, care poate provoca prejudicii patrimoniului unei persoane sau chiar direct asupra sănătății sau vieții acesteia. Dauna cauzată persoanei sau patrimoniului său în urma daunei de mediu constituie dauna civilă.

Necesitatea realizării unei diferențieri a acestor două categorii de daune – cea de mediu și cea civilă – rezultă din mai multe considerațiuni de ordin teoretic și practic. Un exemplu elocvent în fundamentarea acestei idei ar servi cauza examinată asupra actului poluator produs în anul 1999 în satul Budești din municipiul Chișinău, Republica Moldova, unde de la stația de alimentare cu produse petroliere a unei companii din localitatea nominalizată a avut loc o deversare a produselor petroliere, în urma căreia au fost poluate suprafețe de terenuri, ape, au devenit inutilizabile un mare număr de izvoare de apă, care asigurau necesitățile de apă potabilă a locuitorilor, a avut de suferit recolta proprietarilor, au fost suportate de către locuitori cheltuieli pentru asigurarea necesităților de apă potabilă etc. Autoritatea publică pentru protecția mediului, după evaluarea daunelor cauzate drept rezultat al acestui act poluator, a depus cerere în instanță prin care a cerut ca compania petrolieră să fie obligată la despăgubirea prejudiciilor cauzate în urma actului poluator, respectiv și a prejudiciului cauzat mediului, și a celui cauzat persoanelor și patrimoniului acestora.

Judecătoria de sector, care a examinat cauza în prima instanță, a dat câștig de cauză companiei petroliere, fiind respinsă cererea autorității de mediu, întemeindu-se pe faptul că în procesul de examinare a cauzei nu a fost demonstrată culpa făptuitorului. Fiind contestată hotărârea dată în instanța superioară, aceasta casează hotărârea primei instanțe și emite o nouă hotărâre prin care admite cererea depusă de autoritatea pentru protecția mediului, întemeindu-se pe faptul că în această cauză constatarea culpei în proces nu este necesară.

În același timp, cererea a fost admisă parțial, și anume, în partea în care s-a cerut despăgubirea daunei cauzate factorilor de mediu. În ce privește daunele ce au fost cauzate patrimoniului persoanelor fizice în urma actului poluator, instanța de apel a concretizat că aceasta este prerogativa ce aparține doar persoanei prejudiciate, cea din urmă având posibilitatea de a se abține de la cererea de a-i fi reparată o asemenea daună.

Pornind de la cele expuse mai sus și pentru evitarea interpretării greșite a legislației și în urma aplicării eronate a acesteia, este important să facem o diferențiere între regimul răspunderii de dreptul mediului, aplicat în raporturile de dreptul mediului și în alte forme ale răspunderii patrimoniale. În cazul răspunderii de dreptul mediului, trebuie să ținem cont că aceasta nu se aplică în toate situațiile în care există o daună patrimonială. Există anumite condiții și criterii

care trebuie îndeplinite pentru a putea stabili responsabilitatea în cazurile de daune de mediu. De exemplu, trebuie să fie dovedită legătura de cauzalitate între acțiunea care a cauzat dauna și efectele negative asupra mediului sau patrimoniului, trebuie să fie demonstrată vinovăția sau neglijența persoanei responsabile, iar dauna trebuie să fie evaluabilă și reparabilă într-un mod specific.

În acest sens, este necesar să facem diferențiere între dauna de mediu, repararea căreia privește realizarea unui interes public și dauna civilă, cauzată în urma acțiunilor poluatorii, repararea căreia, evident, privește apărarea unui interes privat. Astfel, dacă în exemplul expus *supra* cererea de reparare a daunei de mediu ar fi fost depusă de către unul dintre proprietarii terenurilor poluate, instanța ar fi satisfăcut cererea doar în ce ține de dauna de mediu și dauna civilă ce i-a fost cauzată nemijlocit reclamantului, exceptând astfel obligarea pârâtului de a repara prejudiciul cauzat altor proprietari, care nu au înaintat cereri de despăgubire.

În compartimentele anterioare au fost abordate concepte definitorii, atât de ordin legal, cât și cel doctrinar privind regimul juridic aplicabil regnului animal.

În vederea aprecierii mecanismului de reparare a daunelor cauzate regnului animal, urmează să apreciem ce formează categoriile elementelor, ce formează dauna cauzată regnului animal. În această ordine de idei, putem reliefa anumite considerări justificate, bazate pe opiniile cercetătorilor și practicienilor din domeniu.

Elementele ce formează daunele cauzate regnului sunt raportate și în funcție de faptul ce formează obiectul regnului animal, or, în mod concis, trebuie să vedem la ce în principiu se atentează, corespunzător ce consecințe se produc, și eventual care ar fi modalitatea sau mecanismul de cuantificare a daunelor cauzate regnului animal.

În urma discuțiilor expuse în literatura de specialitate și legislația de mediu, *obiect al relațiilor de protecție și folosire a regnului animal sunt animalele sălbatice care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, populează permanent sau temporar teritoriul țării, cu excepția speciilor atribuite la categoria dăunătorilor*¹⁶⁷.

Într-o manieră logică deducem, că animalele sălbatice sunt „... (a)cele care nu au fost domesticite sau îmblânzite; acestea există și trăiesc, în principiu, fără intervenția omului...”, pe când cele domestice sunt „acele animale care au fost domesticite sau îmblânzite, ele trăiesc pe lângă casă și satisfac nevoi ale omului sub formă de hrană ori servesc la executarea unor munci sau la agrement”¹⁶⁸.

¹⁶⁷ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului. Partea specială*. Chișinău, 1998. USM. p.161.

¹⁶⁸LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*, București, 2007, pp.242, 259.

În lucrările sale¹⁶⁹, autorul rus M.M. Brinciuc acordă o apreciere statutului juridic al animalelor sălbatice prin prisma următoarelor criterii:

- a) acestea constituie o parte componentă a mediului și viețuiesc în habitatul lor;
- b) viețuiesc în mod natural, în libertate, fără intervenția considerabilă a omului.

Fiind conturate anumite opinii în acest sens, venim cu unele precizări în vederea identificării obiectelor ce constituie regnul animal, ceea ce ne va permite să acordăm o apreciere justă cu privire la posibilitatea aprecierii gradului de cuantificare a daunelor cauzate obiectelor regnului animal.

Potrivit opiniilor doctrinare¹⁷⁰, animalele sălbatice se pot afla în libertate, în rezervații naturale, în crescătorii de vânat sau complexe de vânătoare. În mod consecvent, deducem că animalele sălbatice de interes vânătoresc, împreună cu biotipurile (condițiile de ambianță și dezvoltare) formează fonduri cinegetice, care la rândul lor sunt formate din unități de gospodărie cinegetică, denumite fonduri cinegetice.

În această ordine de idei, putem conchide că fondul cinegetic ar constitui una din categoriile ce formează obiectul regnului animal.

La fel, în literatura de specialitate, au fost suscitade discuții controversate referitoare la animalele sălbatice care se află în captivitate sau semicaptivitate. În mod normal, apare întrebarea: Oare aceste categorii de animale sălbatice formează obiectul regnului animal?

Analizând doctrina rusă, putem concluziona că se face o delimitare concludentă între regimul juridic aplicabil animalelor sălbatice de interes vânătoresc și animalelor domestice care nu cad sub incidența reglementărilor legislației de mediu, ci sunt reglementate de legislația civilă.

Regimul juridic aplicabil regnului animal are o istorie îndelungată și se poate regăsi în diferite societăți și perioade istorice, inclusiv în Antichitate. Această preocupare reflectă importanța acordată relațiilor dintre oameni și animale, precum și necesitatea reglementării și protejării adecvate a intereselor animalelor în cadrul sistemelor juridice.

În dreptul german exista o regulă potrivit căreia: „... (o)rice pasăre sau animal aflate în libertate pe un fond forestier fără stăpân, nehrănite de mâna omului sunt darul lui Dumnezeu și nu aparține nimănui”¹⁷¹.

Se desprinde un caracter specific regnului animal aplicabil și astăzi, anume faptul că animalele sălbatice se află în libertate în mediul lor de existență. Potrivit altei opinii¹⁷², dreptul de folosință este determinat în funcție de termenele, scopurile și metodele de folosință,

¹⁶⁹ БРИНЧУК, М.М. *Экологическое право*. Москва: Городец, 2009. 672 с. ISBN 978-5-699-35837-3.

¹⁷⁰ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*, București, 2007, p. 189.

¹⁷¹ КАЛИНИН, И.Б. *Экологическое право*. Томск, 2009. с.298. ISBN 978-5-7511-1922-6.

¹⁷² САРКИСОВ, О.Р., ЛЮБАРСКИЙ, Е.Л. *Экологическое право*. Казань, 2014. с.286. УДК 34(075.8)

exercitarea dreptului de folosință poate fi de scurtă sau lungă durată cu extragerea obiectelor regnului animal din habitatul lor sau fără.

Legea nr.439/1995 stipulează în mod expres că: „Relațiile în domeniul protecției și folosirii animalelor domestice, precum și a animalelor sălbatice întreținute în captivitate sau semicaptivitate în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice, sunt reglementate de legislația respectivă”¹⁷³. Drept continuitate, la formularea termenilor speciali utilizați în cadrul Legii menționate, regăsim o reglementare potrivit căreia în cadrul parcului de vânătoare, ceea ce prezintă de regulă un teren de vânătoare îngrădit, cu aria între 10 și 200 ha de teritoriu silvic și/sau agricol, pot fi întreținute în captivitate și speciile faunei cinegetice. Asemenea pot fi organizate voliere de vânătoare, unde sunt întreținute animale sălbatice de interes cinegetic cu scopul organizării de competiții și testări chinologice.

Art.11 al Legii nr.439/1998 enumeră un ansamblu de măsuri de asigurare a protecției regnului animal, printre care este enunțată și reproducerea în condiții de captivitate a speciilor de animale rare, periclitare și vulnerabile.

În aspect comparativ, Legea Federației Ruse privind regnul animal face o delimitare concludentă între regimul juridic aplicabil animalelor sălbatice de interes vânătoresc și animalele domestice, care nu cad sub incidența reglementărilor legislației de mediu, ci sunt reglementate de legislația civilă.¹⁷⁴ Potrivit autorului rus M.M Brinciuc¹⁷⁵, la categoria animalelor sălbatice se atribuie acelea care: constituie parte componentă a mediului și sub aspect juridic sunt recunoscute drept animale sălbatice acelea care viețuiesc în libertate în condiții naturale.

Totodată, hotărârea explicativă a Curții Supreme de Justiție a Federației Ruse expune criterii de delimitare între animalele sălbatice și cele aflate în captivitate. Astfel, potrivit pct.13 al Hotărârii nr. 21 din 18 octombrie 2012, deducem că: „... (c) capturarea sau uciderea ilegală a animalelor sălbatice aflate în captivitate ilicită se va califica drept infracțiune de furt sau distrugere a proprietății străine”¹⁷⁶. Or, legiuitorul rus acordă animalelor sălbatice un statut particular, atribuindu-le la categoria obiectelor proprietății publice ori, după caz, privată. În același context, în doctrină¹⁷⁷ au fost conturate multiple opinii, potrivit cărora este necesar de a

¹⁷³ Art.1, alin.2 din Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

¹⁷⁴ Федеральный закон от 24.04.1995 N 52-ФЗ «О животном мире» // Собрание законодательства Российской Федерации от 24 апреля 1995 г. № 17. ст. 1462.

¹⁷⁵ БРИНЧУК, М.М. *Экологическое право*. Москва: Городец, 2009. 672 с. ISBN 978-5-699-35837-3.

¹⁷⁶ Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 18.10.2012 N 21 (ред. от 31.10.2017) «О применении судами законодательства об ответственности за нарушения в области охраны окружающей среды и природопользования» // Бюллетень Верховного Суда РФ. 2012. № 11.

¹⁷⁷ КРАЕВ, Н.В., КРАЕВА, В.Н. О юридическом статусе диких животных, обитающих в состоянии естественной свободы, содержащихся и разводимых в неволе и полувольных условиях // Адвокат. 2016, № 10. с.22.2

delimita cadrul normativ particular aplicabil animalelor sălbatice aflate în libertate și celor care sunt cultivate în crescătorii în vederea măririi populației faunistice.

În contextul discuțiilor purtate în doctrină¹⁷⁸, s-a ajuns la concluzia că animalele sălbatice constituie doar o parte integrantă, obiect al regnului animal, deoarece adevărul consecvent se bazează pe faptul că categoria de „regn animal”, fiind obiect al raporturilor de mediu, cuprinde totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol.

Potrivit opiniei doctrinare a profesorului Igor Trofimov¹⁷⁹, putem determina categoriile obiectelor regnului animal cărora legiuitorul le acordă un regim juridic de reglementare diferit, după cum urmează:

- *regnul animal* – totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, inclusiv monocelulare, nevertebrate și cordate;
- *animalele rare, periclitate și vulnerabile* – specii de animale care sînt în pericol de dispariție și se întîlnesc într-un număr de indivizi insuficient pentru restabilirea și automenținerea populației în condiții naturale¹⁸⁰;
- *colecții zoologice* – serii de animale vii sau împăiate și preparate, adunate, dispuse și păstrate în grădini zoologice sau muzee, care reprezintă valori științifice, artistice etc.;
- *produsele activității vitale a animalelor* – bunuri rezultate din activitatea vitală a animalelor fără ca acestea din urmă să fie scoase din mediul natural;
- *proprietățile utile ale animalelor* – trăsătură care caracterizează animalele prin calitatea lor folositoare pentru mediul ambiant, populație, agricultură, sivicultură etc.

Din conținutul Legii nr. 439/1995, putem desprinde ansamblul măsurilor de protecție a regnului animal la care se face referință, identificând, astfel, următoarele categorii de obiecte ale regnului animal:

- resursele regnului animal folosite în cadrul vânătoriei sportive și de amator;
- resursele regnului animal folosite în cadrul pescuitului industrial, sportiv și de amator;
- resursele speciilor de animale rare, periclitate și vulnerabile;
- resursele colecțiilor de animale din fauna sălbatică;
- resursele animalelor din fauna sălbatică folosită în scopuri de import și export, reexport, tranzit, strămutare, aclimatizare și încrucișare;
- resursele animalelor folosite în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice;

¹⁷⁸ СЛЕПЕНКОВА, О.А., БИРЮКОВА Т.А. Комментарий к Федеральному закону от 24 апреля 1995 г. № 52-ФЗ «О животном мире» (постатейный). Доступ из справ. правовой «КонсультантПлюс», 2013.

¹⁷⁹ TROFIMOV, Igor. Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv. Chișinău, 2000, p.152.

¹⁸⁰ Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 62-63.

- resursele animalelor care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului (melci, șerpi, broaște etc.);
- resursele proprietăților utile ale animalelor.

În *Republica Belarus* sunt reglementate următoarele modalități de folosire a regnului animal: vânătoarea, vânătoarea industrială, pescuitul de amator și industrial, capturarea și prelucrarea animalelor sălbatice ce nu constituie obiect al vânatului sau pescuitului, utilizarea animalelor sălbatice în scopuri științifice, cultural-educative și estetice. Folosirea regnului animal este realizată prin scoaterea obiectelor regnului animal din habitatul lor¹⁸¹. Dreptul de folosință al regnului animal se prezintă sub două forme – cea generală și specială. Folosința generală a regnului animal este atribuită persoanelor fizice și juridice conform tarifelor aprobate de Statul Belarus, pe când folosința specială a regnului animal este atribuită doar persoanelor juridice sau antreprenorilor, obiectul folosinței constituind vânătoarea și pescuitul industrial. Dreptul de folosință specială este exercitat odată cu eliberarea autorizațiilor sau licențelor respective, încheierea contractelor printr-o procedură de concurs sau prin emiterea unei decizii a autorității competente în acest sens.

În același context, cercetătorii doctrinei ruse specifică – persoanele fizice și juridice pot exercita următoarele forme ale folosinței regnului animal:

- vânatul – urmărirea, capturarea și dobândirea animalelor sălbatice și a păsărilor ce constituie obiectul vânatului (lista acestora este aprobată de legislația cinegetică);
- pescuitul, inclusiv dobândirea crustaceelor, moluștelor și altor specii necordate;
- folosirea și extragerea proprietăților utile ale animalelor și a produselor activității vitale a acestora,
- cercetarea și studiul regnului animal în scopuri științifice, cultural-educative, estetice și recreative cu extragerea sau fără din habitatul lor.

Analizând cadrul normativ al României, putem constata că nu este format un cadru legislativ comun ce ar reglementa statutul juridic al regnului animal. Nu regăsim nici în doctrină modalitățile de folosire a regnului animal sau a lumii sălbatice, fiind adoptate acte normative particulare.

Astfel, *Legea privind protecția animalelor*¹⁸² are ca obiect de reglementare măsurile necesare pentru asigurarea condițiilor de viață și bunăstare ale animalelor cu sau fără deținător.

Analizând conținutul prezentei legi, cad sub incidența reglementărilor animalele domestice, animalele sălbatice aflate în captivitate (cu eliberarea autorizației de la autoritatea veterinară competentă). Animalele folosite în experimente sunt supuse unor reguli specifice de

¹⁸¹ БАЛАШЕНКО, С.А. *Экологическое право*, Минск. 2008. с.254.

¹⁸² Art.1, Legea nr. 205 din 26 mai 2004. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/230773> [accesat: 10.10.2024]

protecție, astfel încât să nu fie supuse suferințelor inutile. Proprietarii animalelor care selectează un animal pentru reproducere trebuie să respecte caracteristicile anatomice, fiziologice și comportamentale ale speciei și rasei respective, astfel încât performanțele, sănătatea și bunăstarea descendenților să nu fie afectate. Persoanele implicate în dresajul animalelor trebuie să utilizeze metode care să nu provoace traume psihice sau fizice și să nu pună în pericol sănătatea sau bunăstarea animalului.

*Legea României nr. 43/2014 privind protecția animalelor utilizate în scopuri științifice*¹⁸³ instituie măsuri de protecție a animalelor utilizate în scopuri științifice sau în alte scopuri experimentale. *Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic nr. 407/2006*¹⁸⁴ are ca obiect de reglementare faună de interes cinegetic ce constituie totalitatea exemplarelor din populațiile din speciile de faună sălbatică, existente pe teritoriul României. *Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 23/2008 privind pescuitul și acvacultura*¹⁸⁵ reglementează conservarea, administrarea și exploatarea resurselor acvatice vii, activitatea de acvacultură, procesarea și comercializarea produselor obținute din pescuit și acvacultură pe teritoriul României, în apele de sub jurisdicția națională a României de către nave sub pavilion român sau sub pavilionul altor state.

Drept consecință, putem conchide că nici doctrina și nici legislația României nu utilizează noțiunea de regn animal, însă cu siguranță putem desprinde următoarele modalități de folosire a regnului animal:

- Vânatul faunei de interes cinegetic;
- Pescuitul resurselor acvatice vii, exploatarea, procesarea și comercializarea produselor obținute din pescuit;
- Folosirea animalelor în scopuri experimental-științifice;
- Folosirea și protecția animalelor sălbatice aflate în captivitate sau semicaptivitate.

În cadrul celor enunțate supra, putem contura un ansamblu de concluzii, care în același timp sunt generatoare de studii noi:

- Legea – cadru nu stabilește în mod expres obiectele regnului animal, utilizând sintagma de „resursele regnului animal”;
- Analizând legislația altor state, deducem că legiuitorul stabilește doar modurile de folosire a regnului animal;

¹⁸³Publicat în *Monitorul Oficial al României* nr. 326 din 6 mai 201. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/157944> [10.10.2024]

¹⁸⁴Publicat în *Monitorul Oficial al României* nr. 944 din 22 noiembrie 2006. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/77053> [10.10.2024]

¹⁸⁵Publicat în *Monitorul Oficial al României* nr. 180 din 10 martie 2008. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/90207> [10.10.2024]

- În mod implicit, putem stabili că obiecte ale regnului animal sunt: animalele sălbatice, resursele acvatice, păsările, mamiferele, etc.;
- În acest aspect, putem identifica și categorii de obiecte ale regnului animal, care pot fi eventual prejudiciate, corespunzător, putem stabili mecanisme de cuantificare și remediere a daunelor cauzate astfel.

2.2.1. Daunele cauzate resurselor regnului animal folosite în cadrul vânătorii sportive și de amator

Regnul animal reprezintă una dintre valorile fundamentale ale omenirii, iar protecția și utilizarea acestuia sunt reglementate de norme care cer beneficiarilor să adopte o conduită specifică, menită să promoveze folosirea rațională a resurselor și un comportament tolerant față de animale.

În contextul Legii nr.439/1995 privind regnul animal, legiuitorul specifică că: „... (p)rezența lege constituie cadrul juridic pentru asigurarea protecției eficiente și folosirii raționale a resurselor regnului animal”¹⁸⁶. Consecvent, utilizarea sintagmei „resursele regnului animal” se raportează la animale sălbatice pasibile activităților de vânat licit. Or, prin pct.3 al *Regulamentului privind atribuirea în folosință a terenurilor din fondul forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere*¹⁸⁷, vânatul constituie un ansamblu de animale sălbatice (mamifere, păsări) de interes vânătorec.

Vânătoarea sportivă și de amator sunt modurile de utilizare a regnului animal ce se exprimă prin variația acțiunilor, cum ar fi: căutarea, stârnirea, hăituirea, rănirea, împușcarea sau capturarea vânatului prin orice altă metodă care are drept scop dobândirea acestuia pentru folosire particulară.

Sub aspect comparativ, legislația României în domeniu expune noțiunea de vânătoare, ceea ce formează: „... (a)cțiunea de pândire, căutare, stârnire, urmărire, hăituire sau orice altă activitate având ca finalitate capturarea ori uciderea exemplarelor din speciile în stare de libertate”¹⁸⁸. Tot în conținutul noțiunii se specifică că nu constituie acțiune de vânătoare capturarea autorizată a exemplarelor din speciile de interes cinegetic în scop științific, urmată de eliberarea acestora.

¹⁸⁶ Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

¹⁸⁷ Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind atribuirea în folosință a terenurilor din fondul forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere: nr. 187 din 20.02.2008. Publicat: 29.02.2008 în *Monitorul Oficial* nr. 42-44.

¹⁸⁸ Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic a României: nr. 407 din 9 noiembrie 2006. Publicat în: *Monitorul Oficial al României* nr. 944 din 22 noiembrie 2006

În literatura rusă de specialitate¹⁸⁹ termenul „vânătoare” este definit în două sensuri, *ca mod de folosire a regnului animal și în sensul de extragere în ordinea stabilită din mediul de existență a obiectelor regnului animal ce fac obiectul activității de vânat*.

Totodată, în opinia autorului Pavel Zamfir, vânatul asigură realizarea unui spectru de sarcini¹⁹⁰, cum ar fi:

- 1) *ecologică* (ce ține de menținerea și reglarea efectivului de animale);
- 2) *economică* (dobândirea producției de vânat);
- 3) *cultural-educativă și estetică* (în vederea realizării unor interese de recreare, odihnă și satisfacerea intereselor sportive);
- 4) *științifică* (formarea și monitorizarea unor baze teoretico-aplicative ale gestionării fondului cinegetic).

Vânatul fiind o modalitate de folosire a regnului animal constituie resursa naturală regenerabilă, iar vânătoarea se poate practica doar respectând principiul „durabilității”. Concepția, deși aparent nouă, tinde să se extindă datorită adoptării și implementării convențiilor și acordurilor internaționale privind protecția mediului și gestionarea florei și faunei sălbatice.

Astfel, vânarea speciilor cu evoluție normală a fost limitată la surplusul populațional, iar pentru speciile amenințate cu dispariția, aceasta este permisă doar pentru exemplarele care produc prejudicii.

Soluția ar fi ca prelevarea acestor exemplare să se facă conform proceselor naturale, adică prin extragerea prioritară a celor care ar fi eliminate oricum de natură (exemplare accidentate, bolnave, degenerate, semidomestice etc.).

Această abordare a vânătorii poate contribui semnificativ la conservarea biodiversității speciilor de vânat, datorită interesului vânătorilor locali, motivați social, dar pe termen lung, de a lăsa un fond cinegetic solid pentru generațiile viitoare.

Acest principiu a fost consacrat în Rezoluția nr. 882 referitoare la importanța vânătorii pentru regiunile rurale ale Europei, adoptată în 1987 de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Totodată, același principiu al utilizării durabile a resurselor naturale regenerabile a fost recunoscut oficial și prin Declarația Principiilor Uniunii Internaționale pentru Conservarea Naturii, adoptată în timpul Congresului Mondial de la Aman, în 2000.

Astfel, principiul exploatării durabile a vânatului, care recunoaște rolul esențial pe care vânătorii îl pot juca în menținerea echilibrului agrosilvocinegetic, trebuie implementat și la nivel național.

¹⁸⁹ ЕРОФЕЕВ, Б. В. *Экологическое право России*. Москва, 2001. с.447-449. ISBN 5-7357-0190-8.

¹⁹⁰ ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului, Partea specială (curs introductiv)*, Chișinău: 1998, p.174.

E de menționat că, necondiționat, remarcăm o corelație între sintagmele „fondul cinegetic”, „fondurile de vânătoare”, „vânat” și „exercitarea vânătorii” precum și practicarea acesteia.

Fondul cinegetic național este constituit din unități teritoriale de gospodărire a vânatului, denumite ***fonduri de vânătoare***, care pot fi unite în gospodării cinegetice.

Fondurile de vânătoare cuprind teritorii (terenuri forestiere și agricole, ape) cu suprafețe între 2.000 – 15.000 ha, cu hotare fixe, naturale sau artificiale, delimitate distinct, ce asigură stabilitatea vânatului în ele. Gospodăria cinegetică, prin specificul funcționării sale, este o ramură independentă, care nu face parte din componentele gospodăriilor agricole sau silvice.

Potrivit, legislației cinegetice¹⁹¹ a României, ***„fondul cinegetic reprezintă fauna de interes cinegetic, împreună cu totalitatea fondurilor de vânătoare”***.

Venim să precizăm că în doctrină¹⁹² se face o delimitare între „*fond pentru mediu*” și respectiv, „*fond de vânat*”, criteriul de delimitare fiind doar unul economic (financiar). Se face o precizare cu deosebire pentru a nu se confunda „*fondul de vânat*” (sau vânătoare) ca „*teren de vânătoare*”, pe care viețuiesc animalele de interes cinegetic, și care în interesul vânătorii durabile este supus regimului cinegetic, cu „*fondul de mediu*”, ca sursă financiară pentru susținerea materială a „*tuturor chestiunilor referitoare la vânat*”.

Fauna de interes cinegetic reprezintă totalitatea exemplarelor din populațiile speciilor de faună sălbatică prevăzute în Anexele 1 și 2, existente pe teritoriul României, iar ***fondul de vânătoare*** este terenul ca unitate de gospodărire cinegetică, astfel delimitat și constituit, încât să asigure stabilitatea faunei de interes cinegetic în interiorul său.

Fondul cinegetic din România este format din unități de gospodărire cinegetică cunoscute sub numele de fonduri de vânătoare, care acoperă toate categoriile de teren, indiferent de proprietarul acestora. Aceste fonduri sunt delimitate astfel încât să asigure o stabilitate maximă a populației de vânat, cu excepția terenurilor aflate în intravilanul localităților, a suprafețelor parcurilor naționale și a rezervațiilor științifice cu protecție totală pe durata existenței lor.

Legiuitorul nostru operează cu sintagmele de „animalele de interes vânătoresc” sau „fauna sălbatică de interes vânătoresc”, pe când legiuitorul român utilizează sintagma de „fauna de interes cinegetic” ce cuprinde „fauna sălbatică supusă vânatului”. În principiu, analizând expunerile de mai sus, putem conchide că noțiunea de „faună de interes cinegetic sau vânătoresc” constituie ansamblul animalelor și păsărilor sălbatice, care viețuiesc în mod natural în interiorul așezărilor sau habitatelor sale, însă atunci când utilizăm sintagma de „animale sălbatice supuse vânatului” ne raportăm doar la această categorie faunistică. În

¹⁹¹ Art.1 al Legii vânătorii și a protecției fondului cinegetic a României: nr. 407 din 9 noiembrie 2006. Publicat în: *Monitorul Oficial al României* nr. 944 din 22 noiembrie 2006.

¹⁹² ENE, Cornel. *Dreptul mediului. Noțiuni*. București: C.H. Beck, 2011. p.93. ISBN 978-973-115-948-5.

consecință, noțiunea de „faună de interes vânătoresc sau cinegetic” cuprinde noțiunea de „animale de interes vânătoresc sau cinegetic.

Atât în legislație cât și în doctrină în mod exhaustiv sunt utilizate noțiunile de „vânătoare”, „dreptul de vânătoare”, „vânat”, „vânatul”, „fauna de interes cinegetic”, „animalele sălbatice supuse vânatului”, „specii din faună indigenă de interes cinegetic”. În mod prioritar, este necesar de a face anumite precizări în acest sens, pentru ca ulterior în contextul lucrării de față să nu apară miza de o interpretare multilaterală a acestor noțiuni.

În sens general „*animalul*” reprezintă un organism care apare ca una din formele de viață pe Pământ, ca o diviziune fundamentală a lumii organice. Din timpuri străvechi, animalele au fost folosite de om ca sursă principală de hrană, materie primă, sursă de supraviețuire. În acest proces evolutiv, unele animale au fost domesticite, altele au rămas sălbatice. Categoria animalelor sălbatice este formată din acele animale, care nu au fost domesticite sau îmblânzite de om, fiind greu de stăpânit, ele existând și trăind în condiții naturale.

După cum s-a mai afirmat, statutul juridic aplicabil animalelor domestice este unul special și nu cade sub incidența reglementărilor privind protecția și folosirea animalelor în statul nostru, bucurându-se în principiu de un regim de protecție declarativ. Doctrina civilă include animalele domestice în categoria bunurilor mobile, adică a unor corpuri care se transportă de la un loc în altul, atât acelea care se mișcă de la sine, precum sunt animalele, dar, și cele ce nu se pot strămuta din loc decât prin o putere străină, precum și lucrurile neînsuflețite. De altfel, animalele se raportează la lucruri neînsuflețite, în categoria mare a bunurilor mobile, fără nicio precizare în esență. Sintagma „*se mișcă de la sine*” nu poate fi apreciată ca criteriu principal în determinarea statutului legal al animalelor. Animalele fiind înzestrate cu facultatea de a simți, de a se mișca, de a suferi, de a se reproduce sunt deosebite în mod substanțial de bunurile mobile neînsuflețite.

În această ordine de idei, se impune necesitatea atribuirii animalelor unui statut juridic nou, recunoașterea necesității adoptării unui cadru normativ modernizat racordat la necesitățile unui stat instituționalizat.

E de menționat că nu toate animalele sălbatice formează categoria animalelor supuse vânatului. Animalele sălbatice pot fi întâlnite în mediul lor natural de viață, în libertate, sau pot fi transferate în rezervații naturale, crescătorii de vânat sau pot face parte din complexe de vânătoare.

Animalele sălbatice de interes vânătoresc, împreună cu biotopurile acestora (condiții de mediu în care trăiesc și se dezvoltă) constituie fondul cinegetic. Animalele de interes vânătoresc și multitudinea de terenuri de vânătoare constituie **Fondul cinegetic unic de stat al Republicii Moldova**. Legea privind regnul animal utilizează noțiunile de „vânătoresc” și „cinegetic” în mod interschimbabil, ceea ce ne duce la concluzia că au același sens semantic. Potrivit

Dicționarului explicativ al limbii române, **cinegetic** înseamnă „de vânătoare, privitor la vânătoare; vânătoresc”. De altfel, în contextul lucrării de față, referindu-ne la *vânat*, vom utiliza și termenul *cinegetic*. E de menționat că categoria animalelor de interes vânătoresc formează și noțiunea de „faună de interes vânătoresc sau cinegetic”, deoarece cea din urmă cuprinde și alte categorii de vietăți aflate în libertate.

„*Vânat*” constituie acțiunea de a vâna sau vânatul (în sens de rezultat final al vânatului). Într-o altă accepțiune presupune un animal, pasăre vânată; (prin restricție) carnea unui astfel de animal sau păsări. „*Fauna de interes cinegetic*” ar constitui totalitatea speciilor de animale de pe glob, dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică de interes vânătoresc. „*Specii din faună indigenă de interes cinegetic*” sunt animale cu trăsături și însușiri comune care cresc sau se produc în propria țară în scopuri vânătoarești.

Într-o altă accepțiune¹⁹³, *vânatul* presupune categoria animalelor sălbatice de interes cinegetic.

Legea Republicii Moldova privind regnul animal expune în mod arbitrar doar termenele de „*vânătoare de selecție*”, ceea ce presupune: „... (a) cțiune de extragere prin vânătoare din populațiile de vânat sedentar (mamifere copitate) al animalelor degenerate, bolnave, accidentate, rănite, cu deviații comportamentale evidente, de ambele sexe și de toate categoriile de vârstă”, și corespunzător „*vânătoare sportivă și de amatori*” ce constă în: „... (c) ăutarea, depistarea și urmărirea de către om a animalelor în scopul de a le vâna pentru folosire particulară”. Din conținutul legii menționate, putem desprinde că se consideră *vânătoare depistarea în scopul dobândirii, urmărirea și dobândirea propriu-zisă a animalelor aflate în condiții naturale*.

În aspect comparativ, vom face referință la legislația altor state și la opiniile doctrinare de specialitate. *Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic a României nr. 407/2006*, în mod expres stabilește că „... (v) ânătoarea constă în acțiunea de pândire, căutare, stârnire, urmărire, hăituire sau orice altă activitate având ca finalitate capturarea vânatului ori uciderea acestuia, desfășurată asupra exemplarelor din speciile prevăzute în Anexele nr. 1 și 2, aflate în stare de libertate pe fondurile de vânătoare”¹⁹⁴.

Această definiție este corectă până la un anumit punct. Nu este aici locul unde să realizăm o necesară critică a actualei definiții a vânatului expusă în legislația cinegetică română. Se impune însă să precizăm că definiția este de-a dreptul diletantă cu privire la statuarea că nu constituie vânat exemplarul/exemplele de specie/speciile de interes cinegetic obținut/obținute prin acțiuni de braconaj. O atare afirmație chiar în textul legii, în definiția vânatului, anulează

¹⁹³ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.404. ISBN 978-973-115-519-7.

¹⁹⁴ În vigoare din data de 22 decembrie 2006.

practic întreaga lege, pe motiv că animalele sălbatice de interes cinegetic au proprietatea de a migra, și ca urmare, vânatul acestora poate se să răsfângă și în afara fondurilor cinegetice, îmbrăcând pe alocuri forma unui vânat ilicit (braconaj).

De asemenea, este important de menționat că vânătoarea se desfășoară în principal pentru a asigura echilibrul ecologic, pentru îmbunătățirea calității populațiilor faunei de interes cinegetic, în scopuri științifice, educative, recreative și sportive. Nu întotdeauna vânătoarea se exercită pentru realizarea unui echilibru ecologic sau pentru menținerea biodiversității. De cele mai multe ori, practicarea ei are un scop economic necesar, mercantil, mai ales pentru plata tarifului de gestionare (arendare). Capturarea exemplarelor din speciile de interes cinegetic în scopuri științifice, urmată de eliberarea acestora, nu este considerată o acțiune de vânătoare în sensul tradițional al termenului.

„*Vânatul*” va forma exemplarul/exemplarele din specia/speciile de interes cinegetic obținut/obținute prin acțiunea de vânătoare sau speciile de vânat care includ acele specii sălbatice din grupul mamiferelor terestre și al păsărilor, pentru care vânătoarea este legal permisă în țările ce au semnat Convenția pentru Conservarea faunei sălbatice și a habitatelor naturale (Berna, 1979).

Exemplarele din speciile de interes cinegetic obținute prin capturare sau împușcare pe suprafețele de teren care nu sunt incluse în fondurile de vânătoare, precum și cele obținute prin acțiuni de braconaj nu sunt considerate vânat conform definiției legale sau convenționale a termenului.

„*Dreptul de vânătoare*” în contextul legislativ menționat *supra* constă în dreptul persoanei fizice sau juridice care deține proprietatea terenurilor pe care sunt constituite fonduri de vânătoare sau care le arendează, de a beneficia, direct sau indirect, de gestionarea fondului cinegetic, cu condiția de a fi licențiată conform prevederilor legale. Consecutiv, „*vânatul*” va constitui un mod de a dobândi proprietatea asupra animalelor sălbatice care trăiesc în starea lor de libertate.

Fauna de interes cinegetic – totalitatea exemplarelor din populațiile de specii de faună sălbatică prevăzute în Anexele nr. 1 și 2 ale Legii 407/2006, existente pe teritoriul României¹⁹⁵.

Da, este corect. Fauna de interes cinegetic reprezintă o resursă naturală regenerabilă, care are un caracter de bun public de interes național și internațional. Această resursă este valorificată în mod sustenabil prin practicarea vânătoriei și este supusă unor reglementări specifice pentru protejarea și conservarea speciilor cinegetice.

Legea împarte fauna sălbatică în *fauna de interes vânătoresc*, la care vânărea este permisă (fiind stabilite perioadele de vânare și cuantumul despăgubirilor în cazul unor fapte ilicite) și,

¹⁹⁵ Conform Legii 407/2006 privind vânătoarea și protecția fondului cinegetic.

respectiv, mamiferele de interes vânătoresc și păsări din fauna sălbatică la care vânărea este interzisă (prevăzându-se și cuantumul despăgubirilor în cazul unor fapte ilicite)¹⁹⁶.

Făcând o analiză succintă a Legii 407/2006 putem deduce, că legiuitorul român stabilește lista faunei sălbatice de interes vânătoresc la care vânărea este interzisă, precum și cuantumul despăgubirilor aplicabile în cazul comiterii unor fapte ilicite (de ex. braconaj, vânat ilicit, etc.).

Cadrul normativ cinegetic al României consacră și aspecte procedurale de constatare și evaluare a pagubelor produse culturilor de către exemplarele speciilor de faună de interes cinegetic.¹⁹⁷ Este de competența unei comisii de constatare, constituită în acest scop, compusă din câte un reprezentant al următoarelor structuri: unitatea administrativ-teritorială pe al cărei teritoriu s-a produs prejudiciul, direcția județeană pentru agricultură și, respectiv, structura teritorială a autorității publice centrale care răspunde de vânătoare ori structura teritorială a autorității publice centrale pentru protecția mediului, după caz. Nerespectarea obligației de desemnare a reprezentantului instituțiilor este sancționată contravențional.

Prin prisma reglementărilor autohtone¹⁹⁸ sunt stabilite plăți ce sunt încasate pentru pagubele cauzate de către persoanele fizice și juridice prin vânăre, dobândire, comercializare, posesiune și export ilicite sau prin nimicire a animalelor de vânat. Cuantumul despăgubirilor pentru daunele cauzate faunei sălbatice de interes vânătoresc la care vânărea este interzisă, stabilită de legiuitorul român, este mult mai aspră comparativ cu plățile încasate prin prisma reglementărilor stabilite de legiuitorul nostru. De exemplu în cazul nimicirii a elanului este stabilită o plată de 500 unități convenționale (ceea ce constituie aproximativ 1200 euro) *versus* 20000 euro – valoarea de despăgubire stabilită de Legea 407/2006. Propunerea noastră de *lege ferenda*: de a modifica cadrul național conform reglementărilor cinegetice ale României, mai cu seamă referitor la evaluarea daunei per exemplar vânat ilegal. Or, stabilirea unor despăgubiri mai aspre, ar uniformiza cadrul normativ național cu *acquis-ul* comunitar, dar și va avea un impact simțitor în vederea prevenirii comiterii unor fapte ilicite.

Legea vânătoriei și a protecției fondului cinegetic a Republicii Moldova¹⁹⁹ conține reglementări tradiționale cu privire la aplicarea răspunderii disciplinare, civile, contravenționale fie penale pentru încălcarea legislației în domeniul fondului cinegetic. În această ordine de idei, se specifică că, bunurile utilizate la comiterea faptelor ilegale, inclusiv armele de foc, mijloacele de transport, precum și exemplarele de vânat și trofee obținute în mod ilicit, se ridică sau se

¹⁹⁶ DUȚU, Mircea, DUȚU, Andrei. *Dreptul mediului*. București: C.H.Beck. 2014, pp.327-328. ISBN 978-606-18-0383-5.

¹⁹⁷ IONESCU-LUPEANU, Mihai-Bogdan. *Dreptul cinegetic în România*. București: Universul Juridic, 2024. p. 150. ISBN 978-606-39-1400-3.

¹⁹⁸ Anexa 6 la Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

¹⁹⁹ Art.21 din Legea vânătoriei și a protecției fondului cinegetic nr. 55 din 14.03.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.148-150/213 din 12.04.2024.

confiscă de către autoritățile competente. Totodată, nu exonerează persoana vinovată de obligația de a repara prejudiciul cauzat prin faptele sale ilicite.

Legislația Federației Ruse²⁰⁰ definește „vânătoarea” ca un ansamblu de activități legate de identificare, pândire, urmărirea resurselor vânătoarești, extracția, prelucrarea primară și transportul vânatului. „*Produse de vânătoare*” – animale sălbatice ucise sau capturate, carnea lor, blănuri și alte produse, stabilite în conformitate cu clasificatorul național al produselor. „*Dreptul la extracție a produselor de vânătoare*” se dobândește de către persoanele fizice și juridice în ordinea și condițiile expuse în lege. Momentul dobândirii acestui drept coincide cu momentul obținerii permisului de extracție a produselor de vânătoare. Deducem implicit că legislatorul rus nu precizează conceptul „dreptului de vânătoare”, menționând doar momentul apariției acestuia și categoriile de subiecți ce pot beneficia de exercitarea acestuia.

Conform Decretului Președintelui *Republicii Belarus* privind vânătoarea și gestionarea fondurilor de vânătoare, „vânătoarea” este considerată drept un ansamblu de activități ce țin de căutarea, pândirea, urmărirea, dobândirea animalelor de vânătoare, ce viețuiesc în condițiile naturale ale habitatului, inclusiv acelea ce se află în fondurile cinegetice, sau dobândirea animalelor sălbatice și/sau păsărilor utilizând armele și metodele de vânătoare permise²⁰¹. Dobândirea animalelor sălbatice de interes cinegetic constă în extragerea acestora din habitatul lor natural cu scopul uciderii acestora. Vânatul ca forma exemplarul/exemplarele din specia/speciile de interes cinegetic constituie un ansamblu de animale sălbatice dobândite în cadrul vânătoarei, componentele acestora, capturarea ori uciderea lor.

Legislația cinegetică a *Kazahstanului*²⁰² stabilește că „vânătoarea constă în dobândirea animalelor sălbatice în habitatul lor natural”. În funcție de scopul urmărit, în cadrul vânătoriei ea poate fi industrială, de amator sau sportivă. Cea industrială se desfășoară în scopuri economice, de obținere a unor profituri, pe când de amator sau sportivă are scop satisfacerea necesităților spirituale, morale și particulare după caz.

Reiterăm că dreptul de vânătoare și vânatul sunt categorii conceptuale având conținut diferit. *Dreptul de vânătoare* constituie aptitudinea persoanei fizice sau juridice de a exercita un ansamblu de acțiuni ce țin de pândire, capturarea faunei sălbatice de interes cinegetic, obținând în acest sens și actul permisiv autorizat, ori ca fiind acel drept în exercitarea căruia titularul său dobândește posesia sau proprietatea asupra vânatului obținut în urma acțiunii de vânătoare. Pe când vânatul are o dublă accepțiune: că s-ar referi la animale sălbatice (mamifere, păsări) de

²⁰⁰Федеральный закон от 24.07.2009 N 209-ФЗ «Об охоте и о сохранении охотничьих ресурсов», и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации.

²⁰¹ Disponibil: <http://belohota.by/images/novie-pravila-ohoty-v-belarusi-2013.pdf> [accesat: 10.10.2024]

²⁰² Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года N 593-III Об охране, воспроизводстве и использовании животного мира art.1, p.10.

interes vânătoresc sau activitatea de vânătoare, ce cuprinde înseși acțiunile de capturare, pândire, ucidere a animalelor sălbatice de interes cinegetic.

2.2.2. Daunele cauzate resurselor regnului animal folosite în cadrul pescuitului industrial, sportiv și de amator

Pescuitul industrial, sportiv și de amatori este reglementat de *Legea nr.149/1995 privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura*²⁰³. Dreptul de folosință a fondurilor piscicole naturale este acordat persoanelor fizice și juridice în baza certificatului de atribuire a cotei anuale de pescuit industrial, comercial, permisului de pescuit sportiv și de amator. Taxa pentru eliberarea certificatului de atribuire a cotei anuale de pescuit este stabilită de Guvern conform reglementărilor legale în vigoare.

Permisele de pescuit industrial, comercial, de pescuit sportiv și de amator sunt eliberate anual de către Serviciul Piscicol titularilor certificatelor de atribuire a cotei anuale de pescuit industrial și comercial în obiectivele acvatice naturale, inclusiv pentru persoanele angajate, precum și pentru persoanele fizice, la cerere. Dreptul de folosință acordat asupra fondurilor piscicole este realizat în baza permisului eliberat de autoritatea competentă, acesta având un caracter individual și netransmisibil. Totodată, permisul de pescuit nu oferă titularului dreptul de a angaja personal auxiliar pentru activități de pescuit.

Dreptul de folosință a resurselor piscicole poate fi limitat în măsura în care este necesară asigurarea securității statului, ocrotirea sănătății populației, protecția mediului, inclusiv a resurselor biologice acvatice. Legea privind fondul piscicol, pescuitul și piscicultura enumeră și cazurile în care are loc limitarea dreptului de utilizare a resurselor biologice acvatice piscicole naturale, după cum urmează:

- a) necesitatea utilizării acestor obiective acvatice pentru reproducerea și aclimatizarea hidrobionților;
- b) nerespectarea de către utilizatorii de resurse biologice acvatice a prevederilor legale și a condițiilor stipulate în autorizație²⁰⁴.

În România, pescuitului și protecția resurselor acvatice vii este reglementată de Legea nr. 176 din 3 iunie 2024²⁰⁵. Aceasta reglementează exploatarea durabilă a resurselor piscicole, sancționarea faptelor ilicite și obligația de despăgubire pentru daunele cauzate prin pescuit ilegal. Prevede măsuri de conservare, repopulare și protecție, responsabilități ale autorităților, precum și confiscarea bunurilor utilizate în activități ilegale. Sunt prevăzute sancțiuni contravenționale și

²⁰³ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.126-130 din 11.08.2006.

²⁰⁴ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.126-130 din 11.08.2006.

²⁰⁵ Legea pescuitului și a protecției resursei acvatice vii nr. 176 din 3 iunie 2024. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 517 din 3 iunie 2024. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/283479> [accesat: 10.01.2025]

penale pentru fapte precum pescuitul fără autorizație, în perioade de prohibiție, cu unelte nepermise, sau capturarea speciilor protejate. Sancțiunile includ amenzi, confiscarea uneltelor și mijloacelor de transport, interzicerea desfășurării activității, precum și obligația de despăgubire pentru daunele aduse resurselor acvatice.

Conform Legii nr. 176/2024, daunele cauzate prin pescuit ilegal se calculează pe baza unui barem valoric stabilit de autorități, care țin cont de specia, stadiul de dezvoltare și cantitatea de pește afectat. Valoarea prejudiciului este stabilită în funcție de impactul asupra resursei acvatice vii și poate include și costuri de repopulare. Persoanele vinovate sunt obligate să achite aceste despăgubiri, indiferent de sancțiunile contravenționale sau penale aplicate. Daunele cauzate prin pescuit ilegal se evaluează în funcție de valoarea produselor pescărești obținute ilegal, stabilită pe baza prețului mediu anual la prima vânzare din anul anterior. Acest preț mediu este aprobat de Agenția Națională pentru Pescuit și Acvacultură (ANPA)²⁰⁶ și comunicat instituțiilor relevante până la 31 ianuarie a fiecărui an, fiind utilizat pentru întregul an calendaristic.

În cazul încălcărilor grave repetate în decurs de 3 ani, care au condus la obținerea de produse pescărești, cuantumul amenzii este cuprins între minimum de două ori și maximum de opt ori valoarea produselor obținute ilegal. Pe lângă aceste sancțiuni, se pot aplica și măsuri complementare, cum ar fi: acordarea de puncte de penalizare conform legislației europene sau după caz suspendarea permisului, licenței sau autorizației de pescuit comercial pentru o perioadă de 90 de zile. Aceste măsuri au scopul de a descuraja activitățile ilegale și de a proteja resursele acvatice vii.

2.2.3. Daunele cauzate speciilor de animale rare, periclitare și vulnerabile

Realizând o retrospectivă a cadrului normativ ce vizează speciile de animale rare, periclitare și vulnerabile, putem stabili o succesiune. Astfel, *Legea regnului animal nr.439 din 1995* conține doar reglementări specifice protecției speciilor de animale rare, periclitare și vulnerabile. Art.16 proclamă faptul că aceste categorii de animale se află sub protecția statului și se includ în *Cartea Roșie a Republicii Moldova*, sunt interzise orice activități care ar duce la pierderea, reducerea efectivului, degradarea habitatului animalelor specificate.

În același cadru legislativ, legiuitorul stabilește o serie de măsuri orientate spre asigurarea protecției acestor specii. Aceste măsuri includ crearea obiectelor și complexelor din fondul ariilor naturale protejate de stat, prioritar pe terenurile unde sunt răspândite animalele incluse în *Cartea Roșie* și pe căile de migrație a unor astfel de specii de animale.

De asemenea, se interzice scoaterea animalelor din mediul lor natural, cu excepția cazurilor de folosință specială a animalelor incluse în *Cartea Roșie a Republicii Moldova* în scopuri

²⁰⁶ Disponibil: <https://www.anpa.ro/> [accesat: 10.01.2025]

științifice, de selecție, inclusiv de reproducere, răspândire, cultivare/creștere, aclimatizare a fiecărui reprezentant în parte, în scopuri culturale (circ, expoziții zoologice, acvarii etc.), precum și în caz de epizootii, în baza unei autorizații speciale eliberate de autoritatea centrală abilitată cu gestionarea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător, cu avizul Academiei de Științe a Moldovei și al Institutului Național de Ecologie și Geografie. Totodată, se interzice deranjarea animalelor în habitatul lor natural, în special în perioadele de reproducere, de hibernare și de migrație²⁰⁷.

Hotărârea Guvernului nr.1005/2004 privind aprobarea Regulamentului Cadastrului de Stat al regnului animal consolidează necesitatea organizării unei evidențe centralizate la nivel de țară a obiectelor regnului animal prin:

- organizarea inventarierii resurselor regnului animal;
- caracteristica stării speciilor și a populațiilor de animale; elucidarea efectului ecologico-economic al resurselor regnului animal;
- identificarea mecanismelor eficiente de protecție, reproducere și utilizare rațională a regnului animal;
- elaborarea pronosticului evoluției efectivului de animale și crearea băncii de date²⁰⁸.

Legea cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova nr. 325 din 2005 stipulează că: „...**(s)pecie periclitată** formează acea specie ce se află în pericol de exterminare, a cărei supraviețuire este improbabilă, dacă factorii cauzali continuă să influențeze starea ei”²⁰⁹.

Corespunzător, în categoria „**specie rară**” sunt încadrate specii de animale care în prezent nu sunt amenințate cu dispariția, dar care se află sub risc din cauza arealului redus.

„**Specii vulnerabile**” formează acele animale despre care se consideră că în timpul apropiat vor trece în categoria speciilor periclitare, dacă factorii cauzali vor continua să afecteze starea lor.

Articolul 10 al Legii nr. 325/2005 stabilește condițiile de folosință specială a animalelor rare, periclitare și vulnerabile. Aceste condiții se limitează la utilizarea lor în scopuri științifice și de selecție, inclusiv pentru reproducere, răspândire, cultivare/creștere, aclimatizare a fiecărui reprezentant în parte, precum și în scopuri culturale (circ, expoziții zoologice și botanice, acvarii etc.), pentru operațiuni de export și în cazurile unor îmbolnăviri în masă ale plantelor și animalelor. Această prevedere consolidează și reglementările din Legea nr. 439/1995.

²⁰⁷ Art.16, alin.3 Legea nr.439/1995.

²⁰⁸ Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului Cadastrului de stat al regnului animal: nr. 1005 din 13.09.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 175 din 24.09.2004.

²⁰⁹ Legea cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova nr. 325 din 15.12.2005. Publicat: 03.02.2006 în *Monitorul Oficial* nr. 21-24.

Aceste categorii de animale sunt clasificate în funcție de statutul de raritate după cum urmează:

- a) dispărută (EX);
- b) critic periclitată (CR);
- c) periclitată (EN);
- d) vulnerabilă (VU);
- e) rară (R);
- f) nedeterminată (I)²¹⁰.

În acest context, Comisia Națională a Cărții Roșii este învestită cu atribuții să modifice categoria de raritate a speciilor de animale incluse în Cartea Roșie.

Asemenea folosință specială a categoriilor de animale incluse în *Cartea Roșie a Republicii Moldova* este reglementată și prin *Regulamentul cu privire la modul de folosință specială a obiectelor Cărții Roșii a Republicii Moldova*²¹¹.

2.2.4. Daunele cauzate colecțiilor de animale din fauna sălbatică

Potrivit Legii nr.439/1995, categoria colecțiilor animale din fauna sălbatică formează: „... (s)erii de animale vii sau împăiate și preparate, adunate, dispuse și păstrate în grădini zoologice sau muzee, care reprezintă valori științifice, artistice sau de altă natură”²¹².

Cadrul normativ autohton vizează modul de folosire și protecție a acestor obiecte ce formează elementul structural al regnului animal. Corespunzător, art. 17 al Legii nr.439/1995 stabilește regulile aplicabile înființării și completării colecțiilor de animale din fauna sălbatică, vii sau împăiate, precum și prescrie modul de evidență a acestora prin ținerea Registrului de Stat al colecțiilor de către autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului înconjurător.

În vederea importului, exportului sau reexportului colecțiilor, este necesară obținerea permisului/certificatului CITES sau acordului de mediu pentru import/export, în modul stabilit la art. 19.

*Regulamentul cu privire la înființarea, înregistrarea, completarea, păstrarea, exportul și importul colecțiilor de animale și plante din flora și fauna sălbatică*²¹³ stabilește mecanismul și

²¹⁰ Art.17 Legea 325/2005.

²¹¹ Hotărârea Guvernului nr.1094 din 22.09.2006 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de folosință specială a obiectelor Cărții Roșii a Republicii Moldova, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.157/1200 din 02.10.2006.

²¹² Art.2 din Legea nr.439/1995.

²¹³ Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la înființarea, înregistrarea, completarea, păstrarea, exportul și importul colecțiilor de animale și plante din flora și fauna sălbatică: nr. 1107 din 11.09.2003. Publicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 204 din 26.09.2003.

procedurile aferente în privința coordonării activităților și instituirea controlului asupra înființării, înregistrării, completării, păstrării, exportului și importului acestora.

Potrivit studiilor prezentate de autorii români Jurj Remus și Drăghici Vasile²¹⁴ principalele specii traficate sunt:

- Statele Unite ale Americii: țestoase de mare, iguane, papagali, corali;
- Africa centrală și de vest: elefant, pangolin, lemn de trandafir, crocodili, pantera;
- Africa de est și de sud: elefant, țestoase/broaște țestoase, rinocer, pisici mari, rechin;
- Europa: păsări de pradă, balene, urși, anghile europene, păsări cântătoare;
- Asia – Pacific: tigri, țestoase, pangolini, urangutani, papagali.

Prin traficarea neautorizată a speciilor menționate *supra* este generat impact negativ asupra biodiversității care se manifestă prin:

- efect dăunător imediat asupra speciei țintă (de exemplu, supraexploatare);
- pierderea accidentală a speciilor nețintă (de exemplu, poluare, metodă de recoltare neselectivă)
- deteriorarea pe termen lung a serviciilor ecosistemice (furnizare de hrană, polenizare, dispersie de semințe, captare carbon etc.);
- răspândirea bolilor și riscul dispersare;
- răspândirea speciilor invazive.

2.2.5. Daunele cauzate animalelor din fauna sălbatică folosită în scopuri de import și export, reexport, tranzit, strămutare, aclimatizare și încrucișare

Animalele din fauna sălbatică folosite în scopuri de import și export, reexport, tranzit, strămutare, aclimatizare și încrucișare la fel se încadrează în categoria obiectelor regnului animal, fiind supuse unui regim particular de reglementare, protecție și folosire. În acest context, Legea-cadru 439/1998 stabilește în mod declarativ regimul său specific, în principiu fiind aplicabile dispoziții comune privind colecțiile de animale sălbatice, fiind stipulate criterii separate în acest sens.

De altfel, legiuitorul nostru apreciază că: „Importul și exportul animalelor, părților și derivatelor din ele, colectate din fauna sălbatică, în stare vie, proaspătă sau semiprelucrată, se admit numai în baza acordului pentru importul sau exportul de animale sălbatice, eliberat de către autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului”²¹⁵.

²¹⁴JURJ Remus, DRĂGHICI Vasile, *Infrațiuni privind braconajul și traficul cu specii protejate CITES. Acte normative europene și internaționale*. Sarmisegetuza, România. 12-14 octombrie 2022. Studiul prezentat în cadrul Proiectului SwiPE. Disponibil: <https://stopwildlifecrime.eu/wp-content/uploads/2023/08/8.-Procurori-acte-normative.pdf> [accesat la 10.03.2025]

²¹⁵ Art.19 din Legea 439/1995.

Tot în același context regăsim stipulațiunea, potrivit căreia toate activitățile enunțate *supra* cad sub incidența reglementărilor *Convenției privind comerțul internațional cu speciile sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES)*²¹⁶ și se admit numai în baza permisului/certificatului CITES, eliberat de către organul de gestiune CITES.

Legea-cadru nr.439/1998 expune, în mod detaliat, și procedura privind obținerea permisului/certificatului CITES pentru import, export, reexport, care, de regulă, este eliberat de autoritățile locale de gestionare în acest sens.

Analizând conținutul CITES, deducem în mod logic și consecutiv că prevederile acesteia sunt transpuse în cadrul normativ autohton. Însă Convenția privind comerțul internațional cu speciile sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție expune într-o manieră mai detaliată mecanismul cooperării internaționale pentru protecția anumitor specii de faună și floră sălbatică împotriva exploatării excesive prin intermediul comerțului internațional.

Considerabilă este alegația, unde legiuitorul european specifică următorul fapt: „Câte o autoritate științifică din fiecare parte monitorizează atât permisele de export eliberate de statul respectiv pentru exemplarele din speciile menționate, cât și exporturile efective ale unor astfel de exemplare.

Ori de câte ori o autoritate științifică stabilește că exportul exemplarelor dintr-una din aceste specii trebuie limitat pentru a menține specia respectivă, în toată aria sa de distribuție, la un nivel corespunzător cu rolul său în ecosistemele în care trăiește, autoritatea științifică recomandă autorității de gestionare competente măsurile adecvate pentru a limita eliberarea permiselor de export pentru exemplarele din specia respectivă”²¹⁷.

Or, în procesul legat de import și export, reexport, tranzit, strămutare, aclimatizare și încrucișare a animalelor sălbatice este necesară și implicarea autorităților științifice naționale în vederea luării deciziilor privind admisibilitatea realizării acestor proceduri, în cazul nostru fiind obligatorie obținerea avizului Academiei de Științe a Moldovei și al Institutului Național de Ecologie²¹⁸.

Convenția CITES în apendicele I sunt enumerate speciile pe cale de dispariție, care sunt sau ar putea fi afectate de comerțul internațional.

În general, toate schimburile comerciale internaționale cu astfel de specii sunt interzise, deși unele pot fi permise în împrejurări excepționale.

În apendicele II sunt incluse specii care nu sunt neapărat pe cale de dispariție, dar care ar putea fi amenințate de acest pericol în condițiile în care comerțul nu ar face obiectul unor reguli

²¹⁶Disponibil:[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22015A0319\(01\)&from=RO](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:22015A0319(01)&from=RO)
[accesat la 10.03.2025]

²¹⁷ Idem, art. 4, p.3.

²¹⁸ Art.27 din Legea 439/1995.

stricte. Schimburile comerciale internaționale cu specii de plante și animale enumerate la appendicele II sunt acceptate cu condiția ca transporturile să fie însoțite de permise valabile.

Apendicele III include specii al căror statut este reglementat într-o anumită țară membră și pentru care este necesară cooperarea cu celelalte țări membre, în vederea controlului comerțului internațional.

Regulamentele U.E. de punere în aplicare a Convenției CITES:

*Regulamentul (CE) nr.338/97 al Consiliului*²¹⁹ prevede cadrul juridic general și stabilește dispozițiile privind comerțul în interiorul UE, precum și importul, exportul și reexportul exemplarelor din speciile enumerate în cele patru anexe la regulament.

*Regulamentul (CE) nr. 865/2006 al Comisiei*²²⁰ stabilește norme detaliate privind punerea în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 338/97 al Consiliului și abordează aspecte practice ale reglementării comerțului cu animale și plante sălbatice.

Reglementările UE privind comerțul cu specii ale florei și faunei sălbatice conțin și patru anexe (A, B, C și D). Anexele A, B și C corespund în linii mari apendicelor I, II și III la CITES, dar conțin și câteva specii neincluse în CITES care sunt protejate în conformitate cu legislația internă a UE. Anexa D, care nu are echivalent în CITES, include specii care întrunesc criteriile necesare pentru a fi menționate în celelalte anexe și pentru care nivelul importurilor în UE este, în consecință, monitorizat. Aceasta este adesea numită „lista de monitorizare”.

Directivele U.E. de punere în aplicare a Convenției CITES:

*Directiva 43/92 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică*²²¹, (Directiva habitate) interzice:

- orice formă de capturare sau ucidere deliberată a specimenelor din aceste specii în natură;
- perturbarea deliberată a speciilor respective, în special în timpul perioadei de reproducere,
- cuibărire, hibernare și migrare;
- distrugerea deliberată sau culegerea ouălor din natură;
- deteriorarea sau distrugerea ariilor de reproducere sau de odihnă.
- deținerea, transportul, vânzarea sau schimbul, precum și oferirea spre schimb sau vânzare a specimenelor luate din natură.

²¹⁹ Regulamentul (CE) nr.338/97 al Consiliului *privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea* din 9 decembrie 1996. (JO L 61, 3.3.1997, p. 1). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:01997R0338-20130810&from=en> [accesat la 10.03.2025]

²²⁰ Regulamentul (CE) nr. 865/2006 al Comisiei de stabilire a normelor de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 338/97 al Consiliului *privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea* din 4 mai 2006. (JO L 166, 19.6.2006, p. 1). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006R0865-20150205> [accesat la 10.03.2025]

²²¹ Art.12 din *Directiva 43/92 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică* din 21 mai 1992. (JO L 206/7). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/43/oj?locale=ro> [accesat la 10.03.2025]

Pentru speciile respective, statele membre interzic deținerea, transportul, vânzarea sau schimbul, precum și oferirea spre schimb sau vânzare a specimenelor luate din natură. Interdicția se aplică în toate stadiile de viață ale animalelor care se supun prevederilor prezentului articol.

Speciile de carnivore mari ocupă vârful piramidelor trofice, iar ca prădători de top îndeplinesc un rol ecologic foarte important – reglează numeric speciile-pradă, asigură o vitalitate crescută a indivizilor și populațiilor acestora, influențează comportamentul și impactul speciilor-pradă asupra habitatelor, controlează populațiile de mezo-prădători.²²²

*Directiva 147/09 privind conservarea păsărilor sălbatice*²²³, (Directiva păsări) interzice:

- omorârea sau capturarea deliberată a speciilor respective, indiferent de metoda utilizată;
- distrugerea sau producerea de daune în mod deliberat asupra cuiburilor sau ouălor sau eliminarea cuiburilor;
- culegerea ouălor din natură și păstrarea acestora, chiar dacă sunt goale;
- perturbarea deliberată a acestor păsări, în special în perioada de reproducere sau de maturizare, dacă o astfel de perturbare este relevantă în contextul obiectivelor prezentei directive;
- ținerea în captivitate a păsărilor din specii a căror vânzare și capturare este interzisă;
- vânzarea, transportul în scopul vânzării, păstrarea în scopul vânzării și oferirea spre vânzare a păsărilor vii sau moarte și a oricăror părți ale păsărilor sau produselor aviare ușor de recunoscut.
- utilizarea oricăror mijloace, sisteme sau metode folosite pentru capturarea sau omorârea pe scară largă sau neselectivă a păsărilor sau care pot produce dispariția pe plan local a unei specii, în special a uneia dintre speciile menționate în anexa IV litera (a).

2.2.6. Daunele cauzate animalelor folosite în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice

Folosirea animalelor în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice este permisă fără scoaterea lor din mediul natural și dacă acest fapt nu aduce daune populației corespunzătoare de animale.

La nivel național, folosirea animalelor în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice este reglementată de *Legea nr.265 privind protecția animalelor folosite în scopuri*

²²² JURJ, Remus, DRĂGHICI, Vasile. *Drept penal al mediului*. Editura: Universul Juridic. București, 2022. p. 440. ISBN 978-606-39-1032-6.

²²³ Directiva 147/09 privind conservarea păsărilor sălbatice din 30 noiembrie 2009. (JO L 20/7). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32009L0147> [accesat la 10.03.2025]

*experimentale sau în alte scopuri științifice*²²⁴ Conform art. 3 al Legii menționate, se aplică folosirea animalelor în următoarele scopuri experimentale:

a) Obținerea, fabricarea, testarea calității, a eficacității și a siguranței medicamentelor, alimentelor și altor substanțe sau produse, pentru evitarea, prevenirea, diagnosticarea sau tratarea unor boli, afecțiuni ori a altor anormalități sau a efectelor acestora asupra omului, animalelor ori plantelor și evaluarea, depistarea, reglarea sau modificarea condițiilor fiziologice la om, animale sau plante,

b) Protecția mediului natural în interesul sănătății și bunăstării umane și animale,

c) Testarea și crearea preparatelor cosmetice.

Concomitent, sunt stabilite restricții privind folosirea animalelor sălbatice în scopuri științifice. Astfel, se interzice folosirea în scopuri experimentale sau în alte scopuri științifice a animalelor sălbatice incluse în Anexa nr. II la *Convenția privind conservarea vieții sălbatice și a habitatelor naturale din Europa* (Berna, 1979), la care Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr.1546-XII din 23.06.1993, în Anexa nr. I la *Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție* (CITES), Washington, 1973, la care Republica Moldova a aderat prin Legea Republicii Moldova nr.1246-XIV din 28.09.2000, în Anexele nr. I și II la *Convenția privind conservarea speciilor migratoare de animale sălbatice* (Bonn, 1979), la care Republica Moldova a aderat prin legea Republicii Moldova nr.1244-XV din 28.09.2000, în Anexa nr.3 la Legea Republicii Moldova nr.1538-XIII din 25.02.1998 privind fondul ariilor naturale protejate de stat, cu excepția cazurilor în care experimentele au ca obiectiv:

a) Cercetări în scopul stabilirii măsurilor adecvate pentru conservarea acestor specii,

b) Cercetării biomedicale de o importanță majoră, în care speciile respective de animale se dovedesc a fi unice care corespund scopurilor experimentale în cauză.

2.2.7. Daunele cauzate animalelor care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului

Dobândirea de animale care nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului este realizată în baza autorizației, eliberate de către autoritatea centrală abilitată cu gestiunea resurselor naturale și cu protecția mediului. Cererile pentru dobândirea acestor categorii de animale sunt examinate în termen de 10 zile din momentul depunerii setului complet de documente. Totodată este stabilită și o taxă pentru dobândirea de animale ce nu constituie obiecte ale vânatului și pescuitului în mărime de 2000 lei, sumă ce este achitată în momentul eliberării autorizației.

²²⁴ *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.168 din 27.10.2006.

Folosirea proprietăților utile ale animalelor și produselor activității vitale a acestora este realizată fără scoaterea animalelor din mediul natural, fără a modifica structura populațiilor de animale și a habitatului lor.

În vederea ocrotirii sănătății populației, protecției animalelor și plantelor și prevenirii unor pagube ce pot fi cauzate economiei naționale, în caz de sporire a efectivului unor specii de animale și izbucnire a epizootiilor, statul prin organele sale reprezentative își rezervă dreptul de a aplica anumite măsuri de reglementare a efectivului unor specii de animale. Speciile de animale cât și modul de aplicare a măsurilor de reglementare a efectivului lor se stabilesc ținându-se cont de propunerile instituțiilor științifice corespunzătoare. Aplicarea unor astfel de măsuri este efectuată cu respectarea cerințelor ecologice și științifice naționale și internaționale, fără diminuarea factorilor economici, culturali și de recreare a teritoriului.

Persoanele fizice și juridice care beneficiază de resursele regnului animal pot practica doar modalitățile de folosire ale acestor resurse stabilite de lege și permise în perioada sau pe teritoriul respectiv de către organele de stat responsabile de protecția și folosirea acestor resurse, precum și de către autoritățile administrației publice locale. Dreptul de folosință a resurselor regnului animal poate fi restricționat de către organele de control și autoritățile publice locale în situații în care se reduce efectivul de animale sau se retrag din folosință anumite specii de animale în scopul protecției lor.

2.3. Concluzii la Capitolul 2

Din perspectiva cercetărilor realizate la acest compartiment, în mod succesiv și coerent putem desprinde următoarele:

- au fost clarificate sensul și relevanța terminologică aplicabilă: „*regn animal*”, „*faună*”, „*animale sălbatice*”, „*daună de mediu*”, „*daună civilă*”, „*pagubă*”, „*repararea daunelor*”;
- s-a expus sorgintea evolutivă a cadrului doctrinar și legislativ privind aprecierea mecanismelor preventive în materia de cauzare a daunelor;
- au fost identificate categoriile elementelor ce formează daune cauzate regnului animal și particularitățile acestora;
- a fost determinat cadrul normativ de reglementare aplicabil categoriilor elementelor ce formează daunele aduse regnului animal;
- s-au realizat deosebiri de natură juridică între daune de mediu și daune civile.

Legislația mediului dedicată protecției regnului animal și a mediului în general reprezintă un pilon important al cadrului legal în acest domeniu. Aceste reglementări au ca scop principal furnizarea unui cadru organizatoric adecvat pentru ca instituțiile și organizațiile guvernamentale

și neguvernamentale, precum și alte persoane implicate, să își îndeplinească responsabilitățile stabilite în politica de protecție a mediului.

Sistemul organizatoric al protecției mediului este structurat la nivel național și internațional pentru a asigura un cadru eficient de protejare a mediului înconjurător și a regnului animal. La nivel național, acest sistem implică autoritățile publice responsabile, organizații neguvernamentale, persoane juridice și persoane fizice care sunt implicate în implementarea politicilor și măsurilor de protecție a mediului. Pe plan internațional, există organizații și organisme internaționale dedicate protecției mediului, care colaborează și coordonează eforturile la nivel global pentru conservarea și gestionarea durabilă a resurselor naturale și a biodiversității.

3. PROCEDURA REPARĂRII DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL

3.1 Generalități privind procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal

În doctrină, în legătură cu animalele sălbatice, o mare preocupare a avut problematica de pricinuire a daunelor de către animale. Acest subiect, pentru o lungă perioadă de timp, a deranjat atât interesul practicienilor, cât și a teoreticienilor²²⁵.

Până în 1968, fermierii francezi aveau dreptul de a se ascunde pe pământul pe care îl cultivau, adică ei puteau vâna liber, vânatul mare intrând în parcelele lor și astfel aveau posibilitatea să limiteze daunele aduse culturilor. Acest drept a fost desființat prin legea finanțelor din 27 decembrie 1968, fiind pus în sarcina statului, care este responsabil pentru soluționarea problemelor de despăgubire pentru pagubele aduse de regnul animal sălbatic, în special, cel care este legat de gestionarea unui fond cinegetic specific²²⁶.

Din start, ținem să precizăm că, procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal, se diferențiază de procedura de reparare a altor categorii de daune pricinuite.

O astfel de diferență nu se reflectă în condițiile în care se realizează procedura, ci prin prisma particularităților caracteristice acesteia.

În acest sens, de la bun început, vom face referire la câteva repere, cărora urmează să ne aliniem în continuare.

În acest context, putem formula anumite precizări, după cum urmează:

1) Dacă pentru daunele civile, dreptul la acțiune în reparare aparține doar persoanelor care au avut de suferit prejudiciul patrimonial, în cazul daunelor cauzate regnului animal, acest drept aparține oricărei persoane, indiferent de faptul dacă a avut personal și nemijlocit de suportat o daună rezultată din această faptă prejudicioasă. Prin urmare, dreptul la acțiune aparține oricărei persoane, indiferent dacă aceasta invocă sau nu un interes personal rezultat din afectarea dreptului său de o proprietate²²⁷.

2) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune dreptul făptuitorului de a repara dauna în natură, iar pentru cel prejudiciat, dreptul de a cere reparațiunea în natură, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor o astfel de oportunitate este exclusă. Modul de reparațiune a daunei de către făptuitor poate fi doar prin compensare.

3) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune dreptul făptuitorului de a negocia cuantumul reparațiunii daunei cauzate, iar pentru cel prejudiciat, dreptul de a cere reparațiunea în

²²⁵ LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. pp.218-221. ISBN 973-8445-28-0.

²²⁶ Guide, *L'indemnisation des dégâts de grands gibiers*, Chambres D'agriculture France, Janvier 2014. Disponibil: https://lozere.chambre-agriculture.fr/fileadmin/user_upload/Occitanie/071_Inst-Lozere/gerer_l_exploitation/2_Chasse_Guide_indemnisations_APCA_CA48.pdf [accesat: 10/10/2024]

²²⁷ LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. p.237. ISBN 973-8445-28-0.

natură, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor o astfel de oportunitate este exclusă, deoarece așa cum s-a mai menționat, acesta repară dauna doar prin compensare.

4) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune dreptul victimei de a exonera făptuitorul de la obligația despăgubirii, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor o astfel de oportunitate este exclusă. El are obligația de a repara, fără a dispune de dreptul de exonerare de la răspundere prin eventuala negociere a unui astfel de efect.

5) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune că făptuitorul răspunde doar dacă se face vinovat de dauna cauzată, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor răspunderea survine, indiferent de vinovăția sa, ceea ce impune instanța de a nu aborda chestiunea vinovăției în probatoriul administrat și prezentat de părți.

6) Dacă obligația de reparațiune în exercitarea unui drept civil obișnuit poate fi prescrisă, atunci dreptul la acțiunea în daune cauzate regnului animal, având caracter patrimonial, se caracterizează prin faptul că urmează a fi una imprescriptibilă.

Identificăm și alte reguli care se aplică procedurii în cazurile daunelor cauzate regnului animal.

Pornind de la cele enunțate, ne vom referi la câteva chestiuni fundamentale ce caracterizează procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal.

Așa cum am menționat, în cazul daunelor cauzate regnului animal, dacă pentru daunele civile, dreptul la acțiune în reparare aparține doar persoanelor care au avut de suferit prejudiciul patrimonial, în așa caz vorbind despre daunele cauzate proprietarilor de animale domestice, atunci în cazul daunelor cauzate faunei sălbatice, acest drept aparține oricărei persoane, indiferent de faptul dacă a avut personal și nemijlocit de suportat o daună rezultată din această faptă prejudicioasă.

Prin urmare, dreptul la acțiune aparține oricărei persoane, indiferent dacă aceasta invocă sau nu un interes personal rezultat din afectarea dreptului său de proprietate. O astfel de situație este generată de dreptul fiecărei persoane de a beneficia de dreptul de a beneficia de un mediu ecologic sănătos și echilibrat, consacrat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova²²⁸. În așa fel, deși în marea majoritate a cazurilor, în virtutea reglementărilor art. 166 CPC RM²²⁹, care stabilește că: „... (o)ricine pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept trebuie să depună în instanța competentă o cerere de chemare în judecată”, se cere ca cel ce formulează o acțiune trebuie să demonstreze și interesul său personal lezat, chestiune care, de cele mai multe ori, se reflectă prin lezarea unui

²²⁸ Art. 37 din Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.

²²⁹ Art. 166 din Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

interes (drept) individual, totuși în cazurile de pricinuire a daunelor regnului animal, o astfel de abordare nu mai este actuală. Aceasta deoarece interesul de a fi păstrată integritatea regnului animal, anume prin prisma echilibrului, aparține fiecărui cetățean al statului Republica Moldova. Mai mult decât atât, de un astfel de drept beneficiază orice persoană care se află pe teritoriul țării, indiferent de apartenența la statul nostru. De altfel, articolul 37 al Constituției Republicii Moldova nu restrânge acest drept doar pentru cetățeni, or termenul aplicat de legiuitor este cel de „fiecare om”.

Prin urmare, în cazul în care la depunerea cererii de chemare în judecată, reclamantul invocă o cerință legată de repararea daunelor cauzate mediului, atunci instanța de judecată nu este îndreptățită să solicite reclamantului indicarea unui orice drept real concret pe care acesta ar fi fost lezat prin acțiunile prejudiciabile ale făptuitorului.

De fapt, orice persoană, indiferent de faptul unde locuiește, unde lucrează, unde își petrece timpul liber, așa cum și indiferent de cetățenia sa, poate să vină cu o cerere în instanță pentru a cere repararea daunei cauzate regnului animal.

În sensul în care abordăm chestiunea de ordin procesual doar în acest aspect, s-ar părea că o oarecare particularitate deosebită, alta decât cea că dreptul de acțiune în repararea daunei cauzate regnului animal, este un drept la acțiune în interes public, nu ar mai fi. Însă, în opinia noastră, problema aplicării regulilor de procedură prin prisma interesului public de protecție a mediului, ar dicta necesitatea revizuirii poziției legiuitorului în ce privește procedurile de admitere în proces, de revizuire a deciziilor, precum și de suplinire a deciziei.

Atunci când vorbim despre dreptul persoanei la un mediu echilibrat din punct de vedere ecologic, pe lângă faptul că recunoaștem că acesta este un drept al tuturor, mai este necesar să conștientizăm că toți sunt îndreptățiți de a beneficia de posibilitatea de a-și apăra acest drept.

Astfel, faptul că o persoană, fie ea fizică sau juridică, a sesizat instanța sau autoritatea competentă în ce privește repararea daunei cauzate regnului animal, iar ca urmare a acestei sesizări, s-a admis repararea daunei, aceasta încă nu înseamnă că și alte persoane nu sunt în drept de a formula o cerere similară. Mai mult ca atât, în ipoteza în care satisfacția, vizavi de cerere s-a raportat cu dauna cauzată, nu a fost una completă sau compensatorie, oricare altă persoană este îndreptățită să suplinească cererea, sau să intervină în proces.

O astfel de intervenție s-ar cere la orice fază a procesului, dar și în ordinea de revizuire a unei hotărâri deja adoptată.

În același context, este necesar de examinat un aspect deosebit de important, cum ar fi chestiunea ce privește antrenarea în proces a tuturor părților interesate, or prin prisma articolului

37 al Constituției Republicii Moldova²³⁰, un astfel de interes s-ar îndreptați pentru orice persoană.

În acest sens, este îndreptățită aplicarea unui procedeu, care după efectele sale să excludă nu doar neanunțarea publicului despre acțiunea în interes public formulată de către o persoană anume, ci și de a evita abuzul procesual din parte a oricărei persoane care ar fi interesată de rezultatul invers celui legat de repararea daunelor cauzate regnului animal. În opinia noastră, un astfel de procedeu ar fi citația publică a tuturor persoanelor interesate de rezultatele soluționării cazului. O astfel de citație publică urmează a fi reflectată în art. 108 CPC RM²³¹, unde în alineatul (1), după sintagma: „*Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia*” se va completa cu textul: „*precum și în cazul în care reclamantul invocă o cerere de reparare a daunei cauzate mediului*”, iar termenul „*acestui*” se va exclude.

Totodată, considerăm că textul alin. (2) art. 108 Codul de procedură civilă, după punct urmează a fi completat cu următorul conținut: „*În cazul în care citația publică se face pe motivul că reclamantul invocă o cerere legată de repararea daunelor cauzate mediului, citația se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

În așa fel, prin operarea unui asemenea exercițiu procesual-juridic, se va asigura dreptul fiecărui cetățean de a interveni în termen în proces, se va asigura corectitudinea procedurii de antrenare în proces a tuturor persoanelor interesate în soluționarea problemei invocate în cererea de chemare în judecată, iar neintervenția persoanelor interesate în termenul și condițiile stabilite de instanță, va decădea părțile interesate de dreptul de a cere nemotivat revizuirea procedurii de examinare a cazului, iar în unele cazuri, chiar și de formulare a unui alt act contestator.

În ce privește chestiunea referitoare la dreptul făptuitorului de a repara dauna în natură, iar pentru cel prejudiciat, dreptul de a cere reparațiunea în natură, drepturi consacrate ca fundament al răspunderii civile, atunci constatăm că pentru repararea daunelor de mediu, o astfel de regulă nu este aplicabilă. Aceasta se datorează faptului că cel ce a pricinuit dauna, prezumtiv nu este capabil să cunoască procesele biologice și de altă natură, care dictează un anumit mod de reparațiune. Prin urmare și procedura de reparare a daunei cauzate regnului animal, nu va putea fi fundamentată pe o astfel de regulă.

În asemenea situație, unica posibilitate de a realiza reparațiunea este fundamentată pe regula de despăgubire prin echivalent – compensare.

²³⁰ Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, *Monitorul Oficial* nr. 1 din 12.08.1994.

²³¹ Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

Astfel, în procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal, cel prejudiciat nu va putea induce capacitatea lui de a repara dauna în natură. Debitorul unei astfel de obligație va ține să despăgubească doar cu echivalentul costurilor și cheltuielilor legate de dezdăunare.

În așa fel, în procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal, nu se va pune problema oferirii posibilității de a repara dauna prin acte proprii. Repararea prin echivalent bănesc va fi unicul mijloc de inducere a obligației de reparare.

Din aceasta rezultă că atât autoritatea împuternicită să realizeze procedura prealabilă de soluționare a chestiunii legate de repararea daunei patrimoniale, așa cum și instanța de judecată va fi în drept să examineze doar o singură opțiune – cea legată de valoarea cheltuielilor necesare dezdăunării sau valoarea sumei determinată prin lege drept sumă de compensare a daunelor cauzate.

În ce privește exonerarea de la răspundere a făptuitorului ca opțiune pentru părți în raportul de răspundere civilă, atunci așa cum am mai menționat, o astfel de opțiune pentru făptuitor în răspunderea patrimonială pentru daunele cauzate regnului animal, acesta nu o are.

Rezultând din aceasta, făptuitorul nu poate pretinde la încheierea unei tranzacții, prin prisma căreia făptuitorul să poată fi exonerat de răspunderea pentru daunele cauzate regnului animal. Mai mult decât atât, făptuitorul nu poate pretinde prin tranzacție nici diminuarea cuantumului daunei cauzate.

Trebuie de înțeles că încheierea tranzacției în acest caz poate avea ca obiect doar modul de executare a obligației pecuniare cu caracter de compensație, fără a atinge chestiunea cu privire la cuantumul acesteia, așa cum și alte chestiuni de asemenea fel.

În ce privește chestiunea cu privire la vinovăția pentru a răspunde pentru daunele cauzate regnului animal, este necesar de reținut și faptul că în aspect de procedură, lipsa unui astfel de temei impune instanțele ca un astfel de subiect să nu fie abordat în cadrul procesului de examinare a chestiunii legate de reparațiune.

Aceasta deoarece dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune că făptuitorul răspunde doar dacă se face vinovat de dauna cauzată, iar prin urmare instanța este obligată să constate o astfel de circumstanță, atunci în cazul examinării chestiunii cu privire la daunele cauzate regnului animal, deoarece pentru făptuitor răspunderea survine indiferent de vinovăția sa, prin urmare, instanța de judecată nici nu abordează o astfel de chestiune.

3.1.1. Prescripția dreptului la acțiune în invocarea răspunderii pentru daunele de mediu

Așa cum s-a menționat anterior, deși articolul 392 din Codul Civil al Republicii Moldova prevede un termen de 10 ani pentru prescrierea acțiunilor de reparare a prejudiciului adus

mediului, considerăm că o astfel de reglementare nu a fost precedată de o analiză suficient de detaliată a temeiului pentru a justifica stabilirea acestui termen²³².

În opinia noastră, dacă obligația de reparațiune în exercitarea unui drept civil obișnuit poate fi prescrisă, atunci dreptul la acțiunea în daune cauzate regnului animal, având caracter patrimonial se caracterizează prin faptul că urmează a fi una imprescriptibilă. În acest sens, textul art. 405 CC RM ar trebui completat cu litera d), care va avea următorul cuprins: „d) rezultate din daunele cauzate mediului”.

Explicația acestei ipoteze se regăsește în silogismul: „o daună cauzată mediului nu poate să devină neimportantă odată cu scurgerea timpului”. De fapt, dimpotrivă, cu timpul impactul dăunător al daunei de mediu poate deveni tot mai simțit.

Este necesar să se țină cont de faptul că ceea ce se stinge prin prescripție este dreptul la acțiune în sens procesual, nefiind afectat dreptul material.

Altfel spus, este afectată posibilitatea de a obține cu ajutorul organului de jurisdicție obligarea pârâtului la realizarea dreptului pretins, sub sancțiunea executării silite, iar dreptul material în continuare există, doar că nu este „susținut” în procedura de executare a lui.

Deci, dreptul subiectiv rezultat din dauna cauzată mediului, nu este afectat de prescripție, ci este lipsit astfel de acțiune, de altfel putând fi satisfăcut doar prin executarea voluntară de către debitorul prestației.

În mare parte instituirea unui anumit termen de prescripție, așa cum și însăși ceea privește un anumit drept, prescrierea lui, urmărește anumite scopuri. Unul din scopuri este de a disciplina participanții la raporturile juridice²³³. În mod special, disciplinarea reprezintă un vector aliniat către creditor. În mod corelativ, una din cauzele pentru care se cere a fi aplicată prescripția este pierderea interesului pentru executarea obligației, odată cu trecerea timpului.

Și anume, din motivul că producerea unei daune de mediu nu poate să devină mai neimportantă odată cu trecerea timpului, ci, dimpotrivă – în majoritatea cazurilor devine mai importantă, iar în ce privește disciplinarea, aceasta nu poate să substituie sau să prevaleze interesul de existență a omenirii, atunci trebuie să conchidem că tocmai din aceste considerente acțiunea în repararea daunei de mediu, iar ca urmare și în ce privește daunele cauzate regnului animal, urmează a fi imprescriptibile.

Astfel, în opinia noastră, dreptul la acțiune în cazul daunelor cauzate regnului animal trebuie să fie imprescriptibile în sens procesual.

²³² Art. 392 din Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661.

²³³ TROFIMOV, Igor. *Dreptul civil. Introducere în dreptul civil*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2020. p.236. ISBN 978-9975-3130-5-6.

Pentru a ne argumenta poziția noastră, vom recurge la identificarea unor particularități, pe care le determinăm drept defecțiuni ale reglementărilor actuale în ce privește aplicarea prescripției extinctive, de altfel cu orice termen care ar fi.

Dreptul la acțiune se naște atunci când se încalcă dreptul subiectiv. Potrivit art. 5 CPC RM, orice persoană interesată este în drept să se adreseze în instanță judecătorească în vederea apărării drepturilor încălcate sau contestate, libertăților și intereselor legitime.²³⁴ Acțiunea în vederea dezdăunării se naște în toate situațiile în care se cauzează o daună, iar repararea acesteia nu s-a făcut benevol de către autorul faptei.²³⁵ Dreptul la acțiune cu privire la fiecare dintre prestațiile succesive, la care este obligat debitorul, se stinge printr-o singură prescripție.

În acest sens, deși dauna cauzată regnului animal se poate produce printr-o singură acțiune, dar oricum poate presupune consecințe continue. Prin urmare, prescripția dreptului la acțiune, în cazul daunelor produse regnului animal, începe să curgă de la data la care a devenit exigibilă fiecare dintre aceste daune – efecte.

Data descoperirii daunei reprezintă un moment subiectiv de la care începe să curgă prescripția, în timp ce momentele legate de împlinirea a 10 ani de la producerea daunei au un caracter obiectiv.

Primul moment este legat de descoperirea daunei, iar cel de al doilea – de data producerii daunei. Mai este menționat în legislație faptul că prescripția dreptului la acțiune în repararea pagubei pricinuite prin fapta ilicită începe să curgă: „... (d) e la data când păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască atât paguba, cât și pe cel care răspunde de ea”. În așa fel, legiuitorul stabilește astfel două momente: unul subiectiv – data la care păgubitul a cunoscut paguba și pe cel care răspunde de ea, și unul obiectiv – data la care păgubitul trebuia să cunoască paguba și pe cel răspunzător. În cazul prejudiciilor succesive, momentul începerii prescripției diferă.

Evident că aceasta se raportează la faptul dacă consecințele nu reprezintă șirul unui fenomen natural integru.

Anume acest moment și reprezintă elementul – cheie, în care interesul în solicitarea despăgubirii nu trebuie să fie supus prescripției.

Argumentul este că cu adevărat fenomenele naturale reprezintă un șir de procese de natură chimică, fizică, biologică și de altă natură, care se produc independent de voința noastră. Unele din ele creează efecte imediate, altele creează efecte succesive și îndelungate în timp. Noi nu suntem în stare, la un anumit moment, să apreciem întinderea reală a daunei, precum și natura ei.

Or, noi nu putem ști dacă efectul unei acțiuni poluatorii reprezintă doar dauna percepută la moment de noi, sau reprezintă numai o etapă sau o fază a daunei, așa cum și nu putem să

²³⁴ PISARENCO, Olga. *Drept procesual civil*. Chișinău: Tehnica, UTM, 2011. p.179. ISBN 978-9975-45-180-2.

²³⁵ LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. p.237. ISBN 973-8445-28-0.

cunoaștem care este la moment cuantumul daunei depline, chiar dacă ne dăm bine seama că această daună este una intermediară.

Astfel, pentru a repeta procedurile, a evita suprasarcina pentru păgubiți în a-și demonstra din punctul de vedere al timpului dreptul lor la despăgubire, așa cum și pentru a da un mesaj clar tuturor făptuitorilor că protejarea mediului reprezintă un interes major, considerăm că legiuitorul urmează a consacra imprescriptibilitatea obligațiilor reparatorii în materie de daune de mediu, inclusiv și în ce privește daunele cauzate regnului animal.

3.1.2. Procedura prealabilă în cadrul reparării daunelor cauzate regnului animal

Dreptul la apărare judiciară a drepturilor subiective este consfințit atât în actele naționale cât și cele internaționale, iar potrivit unor opinii doctrinare²³⁶ reprezintă și un „*principiu constituțional*”. În majoritatea statelor democratice restabilirea drepturilor subiective și a intereselor contestate se realizează cu concursul instanței de judecată în limita competenței funcționale stabilite de legislație²³⁷.

Importanța acțiunii în justiție și particularitățile sale sunt consacrate în legislația civilă atât din România, cât și din Republica Moldova. Aceste legi prevăd posibilitatea ca părțile implicate să rezolve conflictele cu privire la prejudiciile cauzate, fie prin cale amiabilă, fie prin intermediul instanțelor de judecată. Astfel, procesul legal oferă o platformă pentru soluționarea disputelor în conformitate cu normele și procedurile legale stabilite, asigurând astfel protecția drepturilor și intereselor părților implicate.

Cel responsabil are posibilitatea de a evita calea unei acțiuni în justiție, acordând benevol despăgubirile cuvenite celui prejudiciat. Prin această modalitate se evită nu doar cheltuieli neîndreptățite legate de achitarea taxei de stat, taxei de timbru, cheltuieli pentru administrarea probelor, cheltuieli pentru asistența în instanță a avocatului, precum și alte cheltuieli, dar și se asigură o reparare promptă a prejudiciului²³⁸.

Totuși, odată ce persoana care urmează a suporta povara reparării daunei nu-și îndeplinește în mod benevol obligația de despăgubire, cel îndreptățit să ceară despăgubirea se poate adresa instanței de judecată, formulând acțiune, cerând reparațiunea, așa cum am menționat, cu indicarea echivalentului prejudiciului.

Această acțiune în justiție constituie calea legală de realizare a dreptului la reparație și formează: „(m)ijlocul juridic prin care cel ce a suferit, în persoana sau bunurile sale, un prejudiciu, ca urmare a săvârșirii unei fapte ilicite de către o altă persoană, poate pretinde

²³⁶ BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil*. Ediția a 4-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2017. p.29. ISBN 978-606-27-0875-7

²³⁷ PISARENCO, Olga. *Drept procesual civil*. Chișinău: Tehnica, UTM, 2011. p.16. ISBN 978-9975-45-180-2.

²³⁸ LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. p.236. ISBN 973-8445-28-0.

organului de jurisdicție competent obligarea la reparațiune a celui sau celor chemați să răspundă pentru consecințele negative ale faptei respective”²³⁹.

Prin urmare, în cazul unei daune de natură civilă, procedura prealabilă reprezintă o etapă prejudiciară necesară. Aceasta se datorează faptului că modalitățile de soluționare extrajudiciare a situației litigioase nu s-au epuizat.

În ce privește repararea daunelor cauzate regnului animal, o astfel de etapă presupune anumite particularități.

Aceste particularități sunt condiționate de faptul că nu orice daună cauzată regnului animal poate fi reparată de orice persoană. În special, această situație este valabilă cu referire la făptuitor.

De aici, concluzionăm că nici procedura prealabilă nu este o oportunitate a făptuitorului. Acesta poate opera doar cu oferte ce ar suplini obligația de compensare a cheltuielilor de dezdăunare.

În același timp, trebuie să înțelegem clar că însăși pornirea procesului de soluționare, chiar și în procedura prealabilă a litigiului, produce ca efect apariția raporturilor procesuale civile. Chiar și dacă aceste raporturi sunt extrajudiciare.

În materia răspunderii delictuale, obligația de reparare a prejudiciului ia naștere atunci când sunt întrunite toate condițiile necesare pentru a stabili responsabilitatea pentru fapta ilicită și prejudiciul cauzat²⁴⁰.

Acest moment este important din următoarele considerente:

- Făptuitorul care este ținut să despăgubească poate repara dauna prin achitarea unei compensații bănești în mod benevol, iar ca urmare la aceasta nu va mai putea cere restituirea acestor plăți, cum ar fi în cazul plăților nedatorate. Trebuie de menționat faptul că în cazul daunelor cauzate regnului animal, aceste plăți de despăgubire nu pot fi mai mici decât valoarea propriu-zisă a daunei sau, după caz – a valorii-echivalent stabilite prin lege sau prin alt act normativ;

- În materie de succesiune, dreptul la despăgubire nu se abordează, deoarece suntem în fața unei acțiuni în interes public, iar cel prejudiciat nu lasă drept succesiune moștenitorului său dreptul de a cere despăgubirea. Moștenitorul și așa dispune de un asemenea drept, și de altfel poate să-l exercite indiferent de faptul dacă este sau nu moștenitor. Prin urmare, în materie de transmisiune succesorală despre succesiunea dreptului la acțiune în materie de reparare a daunelor cauzate regnului animal, în opinia noastră, nu este necesar de vorbit, dar și nu se

²³⁹ COSTIN, M., N., MUREȘAN, M., URSA, V., *Dicționar de drept civil*. București: Editura științifică și Enciclopedică, 1980, p.21-22. ISBN/COD:519IPIBDI

²⁴⁰ ADAM, Ioan, *Tratat de drept civil. Obligațiile. Responsabilitatea civilă extracontractuală. Faptul juridic civil*. București: C.H. Beck, 2021, p.278. ISBN 978-606-18-1050-5.

excluse. În special o astfel de procedură nu se exclude din considerente că moștenitorul poate invoca atât încălcarea dreptului său, cât și încălcarea dreptului celui ce a lăsat moștenire. În asemenea caz, moștenitorul opune făptuitorului toate excepțiile pe care le putea sau le-a opus cel ce a lăsat moștenire (decedatul). Condiția generală pentru ca succesiunea procesuală să aibă loc este ca dreptul subiectiv ce se află în litigiu să fie susceptibil de a fi transmis prin intermediul succesiunii din dreptul material²⁴¹. Prin urmare, procedura prealabilă realizată de către o persoană decedată poate fi opusă de către o persoană care nu a realizat procedura prealabilă, doar având în vedere că aceasta din urmă este moștenitor al persoanei care a realizat procedura prealabilă.

– În ce privește dreptul celui prejudiciat de a recurge la acțiunea pauliană, considerăm că la această situație se aplică aceleași considerațiuni cum și în ce privește chestiunea legată de succesiune. Raționamentul *acțiunii pauliene* constă în faptul că reclamantul formulează o cerință care nu o poate formula personal. Conform opiniei majoritare, la care ne raliem, explicația și fundamentul acțiunii pauliene se argumentează prin prisma faptului că: „... (c) onstituie un mijloc de protecție a creditorilor împotriva actelor încheiate de debitor cu terții în fraudă drepturilor acestora, acte care le devin inopozabile, pentru a li se permite să urmărească anumite valori înstrăinate de către debitor, prin care sunt prejudiciați”²⁴². El o formulează în interesul său, dar pentru creditor. Odată ce reclamantul este în drept să ceară despăgubirea pentru dauna cauzată regnului animal, necesitatea de a formula o acțiune pauliană decade. Totuși, o astfel de acțiune nu se exclude, dacă reclamantul invocă și excepțiile pe care trebuia să le invoce debitorul său.

Toate aceste chestiuni sunt pasibile de a fi soluționate în procedura prealabilă.

3.1.3. Procedura de examinarea judecătorească în cadrul reparării daunelor cauzate regnului animal

Acțiunea în justiție reprezintă modalitatea de asigurare a exercitării dreptului de a pretinde repararea daunei cauzate regnului animal ca urmare a faptului că cel ce a produs dauna refuză să o despăgubească în procedura prealabilă extrajudiciară.

Este necesar de reținut faptul că cererea de chemare în judecată ce are ca obiect repararea daunei cauzate regnului animal reprezintă o acțiune cu caracter patrimonial. Ea are ca obiect repararea daunelor suferite nu doar de proprietarul elementului natural, cum ar fi regnul animal, dar și orice persoană. Orice persoană poate pretinde repararea daunei în virtutea faptului că aceasta este îndreptățită să beneficieze de un mediu echilibrat din punct de vedere ecologic²⁴³.

²⁴¹ PISARENCO, Olga. *Drept procesual civil*. Chișinău: Tehnica, UTM, 2011. p.79. ISBN 978-9975-45-180-2.

²⁴² POP, Liviu. *Tratat de drept civil. Nașterea, statica, dinamica și stingerea obligațiilor. Ființa obligațiilor civile*. București: Universul Juridic. 2023. p.435. ISBN 978-606-39-1277- 1.

²⁴³ Art. 37 al Constituției Republicii Moldova din 29 iulie 1994, *Monitorul Oficial* nr. 1 din 12.08.1994.

Oricare cetățean al Republicii Moldova are dreptul la un habitat al regnului animal integru.

În Republica Moldova, cererea de chemare în judecată este un prim mijloc procesual la care poate recurge persoana pentru a-și apăra în justiție dreptul încălcat sau contestat, libertățile sau interesele legitime. În ce privește daunele cauzate regnului animal, cererea de chemare în judecată este un prim mijloc procesual la care poate recurge persoana pentru a apăra interesul public.

Fiind actul procesual care materializează în scris manifestarea de voință făcută de reclamant sau petiționar în virtutea principiului disponibilității, actul respectiv trebuie să respecte condițiile de formă prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, cu excepția cazului în care dispozițiile legale exprese ar putea prevedea altfel²⁴⁴. Condițiile generale de validare ale cererilor adresate instanțelor judecătorești sunt în principiu generale și se referă la: arătarea instanței căreia i se adresează, numele, domiciliul ori reședința părților, ori, după caz, denumirea și sediul lor și ale reprezentantului, obiectul cererii și semnătura²⁴⁵. Conform, pct. 14) și 15) ale Hotărârii Plenului CSJ a RM nr.24 din 12.12.2005,— privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în prima instanță: *„Formularea cererilor și a demersurilor se încadrează în categoria drepturilor reale de care beneficiază participanții la proces și care contribuie la soluționarea litigiului, eficacitatea realizării actului de justiție și implementarea principiului disponibilității”*²⁴⁶.

În altă ordine de idei, în privința cererilor, legea procesual-civilă română precizează că: *„(o)ricine are o pretenție împotriva unei alte persoane ori urmărește soluționarea în justiție a unei situații juridice are dreptul să facă o cerere înaintea instanței competente”*²⁴⁷.

Fiind un element activ al patrimoniului celui prejudiciat, de regulă, Statul Republica Moldova, dar și unul de interes comun, al întregii societăți, dreptul la acțiunea în privința daunelor regnului animal, nu se poate aborda chestiunea succesiunii dreptului procesual, cel puțin din motivul că fiecare cetățean are dreptul la acțiune.

Acțiunea în daune cauzate regnului animal, în ce privește calitatea de făptuitor, respondent, calitatea de moștenitor, în fond, poate fi abordată. Mai mult ca atât, o astfel de abordare rezultă din faptul că debitorul poate lăsa moștenire pasivul succesoral.

²⁴⁴ BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil*. Ediția a 4-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2017. p.366. ISBN 978-606-27-0875-7.

²⁴⁵ SAVVA, Alexandru, TIHON, Vitalie. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: 2012, p.172. ISBN 978-9975-80-544-5.

²⁴⁶ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în primă instanță nr.24 din 12.12.2005. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.8, p.9.

²⁴⁷ FLOREA, Sonia. *Cererile în procesul civil. Dispoziții generale*. București: Universul Juridic, 214. p.13. ISBN 978-606-673-253-6.

Întinderea despăgubirilor la soluționarea solicitărilor din acțiunea în daune, cauzate regnului animal, se determină în funcție de totalul valorii prejudiciilor directe, care este reprezentat prin scoaterea din mediul natural a reprezentantului regnului animal, precum și a prejudiciilor previzibile, dar și a celor imprevizibile suportate, care de regulă au caracter viitor.

În această materie se aplică principiul reparării integrale a prejudiciului, astfel încât cel păgubit să fie repus în situația anterioară comiterii faptei ilicite.

În cazul în care reparațiunea este imposibilă, cum ar fi în cazul pieirii animalului, cererea de reparațiune va consta exclusiv în compensarea daunei.

În cazul acțiunii în daune cauzate regnului animal, de principiu, culpa autorului prejudiciului nu trebuie să fie dovedită de către cel păgubit. Menționăm că în atare situație culpa nici nu este prezumată ori este angajată răspunderea obiectivă, independentă de culpă. Altfel spus, autorul prejudiciului răspunde chiar dacă a acționat fără discernământ, și chiar indiferent de vârstă și starea sa psihică.

Mai menționăm că instanța de judecată stabilește felul despăgubirii în funcție de circumstanțe. Astfel, tratamentul animalului rănit se va face ca mod de reparare, unde făptuitorul va suporta cheltuielile de tratament. Compensarea valorii animalului ucis nu va reprezenta doar echivalentul reparațiunii, dar și o plată apreciată pe măsură să compenseze ieșirea animalului din mediul natural.

Aici, cum am mai menționat și anterior, chiar dacă repararea în natură poate fi realizată personal de către făptuitor, oricum oportunitatea aplicării unei astfel de modalități este examinată de instanță în fiecare caz aparte. Oricum, repararea prin echivalent reprezintă modalitatea de bază a despăgubirii. La nivel de oportunitate se va admite repararea prin acțiunile proprii ale făptuitorului doar atunci când acesta este specialist în acest domeniu, iar ocupația acestuia este anume legată cu activitatea de tratament a animalelor sau de restabilire a condițiilor naturale ale habitatelor faunei.

Trebuie să precizăm că doar instanța de judecată dispune o astfel de modalitate. La fel, instanța stabilește și cuantumul reparației prin echivalent bănesc. Aceasta o face în funcție de întinderea prejudiciului de la data pronunțării hotărârii.

Având în vedere natura continuă a proceselor naturale, precum și faptul că nu totdeauna putem cunoaște natura și întinderea daunelor cauzate regnului animal, prin urmare reclamantul poate formula și ulterior adoptării hotărârii, cerere de despăgubire, având ca obiect dauna care a apărut ulterior pronunțării acestei hotărâri.

De altfel o asemenea de cerere poate fi formulată nu doar de reclamantul inițial, dar și de o altă persoană, care dobândește calitatea de reclamant în virtutea aceluiași prevederi ale articolului 37 al Constituției Republicii Moldova²⁴⁸.

Într-o speță²⁴⁹ examinată de instanța națională s-a constatat că: „Falcă Grigore *****, la data de 14.10.2023, în jurul orei 10:30, aflându-se în extravilanul sat. *****, *****, intenționat, folosindu-se de faptul că nu este observat de nimeni, a vânat ilegal, fără autorizația corespunzătoare, un căprior sălbatic.

Conform Legii nr. 439 din 27.04.1995 privind regnul animal, anexa 6, prejudiciul cauzat mediului prin vânarea ilicită a unui căprior sălbatic constituie 250 unități convenționale, ceea ce constituie suma de 12 500 lei. Cuantificarea prejudiciului cauzat a fost stabilit în baza prevederilor legale și anume, anexa nr. 6 la Legea nr.439 din 08.11.1995 cu privire la regnul animal prejudiciu pentru un exemplar de căprior constituie 12 500 lei.

La caz, în cadrul ședinței de judecată din data de 11.06.2024, reprezentantul Inspectoratului pentru Protecția Mediului, *****, a înaintat acțiune civilă către inculpatul Falcă Grigore, prin care solicită instanței încasarea de la Falcă Grigore în beneficiul bugetului de stat a prejudiciului material cauza în sumă de 12 500 lei.

Potrivit art.1998 CC RM, cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repare prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune. Prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege.

În pricină, prin acțiunea civilă înaintată, Inspectoratul pentru Protecția Mediului solicită încasarea din contul inculpatului Falcă Grigore în beneficiul bugetului de stat a costului căpriorului împușcat în sumă de 12 500 lei, conform anexa nr.6 la Legea nr.439 din 08.11.1995 cu privire la regnul animal.

În conformitate cu prevederile art.2022 alin.(1) CC RM, se consideră că persoana a cauzat prejudiciul dacă el constituie consecința faptei acelei persoane ori consecința izvorului de pericol pentru care acea persoană răspunde conform legii.

Potrivit art.2025 alin.(1) CC RM, repararea prejudiciului se face în natură, prin restabilirea situației anterioare (transmiterea unui bun de același gen și de aceeași calitate, repararea bunului deteriorat etc.), iar dacă aceasta nu este cu putință ori dacă persoana vătămată nu este interesată de repararea în natură, prin plata echivalentului bănesc (despăgubire), stabilit prin acordul părților sau, în lipsa unui asemenea acord, prin hotărâre judecătorească.

²⁴⁸ Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.

²⁴⁹ Sentința Judecătoria Soroca, sediul Florești din 26.12.2024 în Dosarul nr.1-213/2023 (1-23171025-46-1-30112023). Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/479ACC4A-3728-4683-BF7F-B2C6953C2E53 [accesată: 10.03.2025]

Raportând dispozițiile legale ale circumstanțelor cauzei enunțate mai sus, instanța de judecată concluzionează că acțiunea civilă înaintată de către Inspectoratul pentru Protecția Mediului în cadrul procesului penal la învinuirea lui Falcă Grigore de comiterea infracțiunii prevăzute de art.233 alin.(1) CP RM, își găsește suport de fapt și de drept în mod integral, aceasta urmând a fi admisă.”

Pe lângă pedeapsă sub formă de amendă în mărime de 700 (șapte sute) u.c., echivalentul a 35 000 (treizeci și cinci mii) lei, a fost aplicat în contul bugetului de stat, prejudiciul material cauzat în mărime de 12 500 (douăsprezece mii cinci sute) lei.

În *Dosarul nr. 1-174/2023*²⁵⁰, „Calugareanu Dmitrii Gheorghii, la data de 29.12.2022, urmărind scopul vânatului ilegal, dându-și seama de caracterul prejudiciabil al acțiunilor sale, prevăzând urmările lor și admițând în mod conștient survenirea acestor urmări, fără autorizație corespunzătoare pentru vânat, nefiind inclus în nici un grup de vânători pentru a vâna, în perioada și timpul interzis, intenționat a instalat mai multe lațuri din metal la un gard, ce este situat în rezervația „Plaiul Fagului,, raionul Ungheni satul Rădenii Vechi, cu scopul ca să fie capturat un animal sălbatic.

Se relevă că, acțiunea civilă exercitată în cadrul procesului penal are ca obiect tragerea la răspunderea delictuală a persoanelor responsabile potrivit legii civile, pentru prejudiciul produs prin comiterea faptei care face obiectul acțiunii penale. Instanța reține că, la 15.02.2022 partea vătămată Întreprinderea de Stat Rezervația Naturală „Plaiul Fagului” cu sediul sat. Rădenii Vechi, r-nul Ungheni, IDNO: *****a înaintat acțiune civilă împotriva inculpatului Calugareanu Dmitrii Gheorghii, privind încasarea prejudiciului material cauzat prin infracțiune în sumă de 12 000 lei (f.d. 37-40).

La acest segment, instanța constată că în speță sunt întrunite condițiile răspunderii civile delictuale, or prin fapta ilicită a inculpatului, potrivit actului de învinuire, acesta a produs în mod direct un prejudiciu patrimonial în sumă de 12 000 lei. Astfel se relevă că, în procesul penal acțiunea civilă este o modalitate de reparare a prejudiciului cauzat prin infracțiune, iar pentru exercitarea acesteia este necesar întrunirea cumulativă a anumitor condiții.

Din cele descrise supra, instanța de judecată conchide că cererea părții vătămate Întreprinderea de Stat Rezervația Naturală „Plaiul Fagului”, privind încasarea prejudiciului material în mărime de 12 000 lei, este întemeiată, din care considerente urmează a fi admisă integral.

Drept urmare instanța a recunoscut vinovat și a condamnat pe Calugareanu Dmitrii Gheorghii, ***** domiciliat în r-nul *****i, IDNP: *****, pe art. 233 alin. (1) CP RM, la o

²⁵⁰ Sentință Judecătoria Ungheni, din 04.09.2023 în Dosarul nr. 1-174/2023. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/F4A92696-EE55-4918-BC54-6DBF459B82BA [accesată: 10.03.2025]

pedeapsă de 1 (unu) ani închisoare, cu executarea pedepsei în penitenciar de tip semiînchis cu suspendarea condiționată cu o perioadă de probațiune de 1 (unu) ani și obligarea achitării prejudiciului cauzat în cuantum de 12 000 (douăsprezece mii) lei.”

Caz similar²⁵¹ a fost examinat în cadrul ședinței la Judecătoria Strășeni (sediul central), unde în condiții identice cet. Ciobanu Ion ***** a fost găsit vinovat în săvârșirea infracțiunii prevăzute de art. 233 alin.(1) CP RM și i s-a stabilit potrivit acestei Legi, o pedeapsă sub formă de amendă în mărime de 430 (patru sute treizeci), unități convenționale, ce constituie suma de 21 500 (douăzeci și una mii cinci sute), 00 lei și încasarea în beneficiul Întreprinderii Silvo-Cinegetice Strășeni, suma de 10 800 (zece mii opt sute), 00 lei, cu titlu de prejudiciu material”.

Analizând practica judiciară constatăm că practic nici o condamnare nu s-a soldat cu pedeapsa cu închisoare, aceasta fiind înlocuită cu alte măsuri mai blânde cum ar fi suspendarea condiționată cu o perioadă de probațiune, munca neremunerată în folosul comunității, amendă și achitarea prejudiciilor materiale.²⁵²

Legiuitorul consacră doar elementul compensatoriu al reparării daunelor cauzate regnului animal, corespunzător acesta are mai degrabă un aspect comercial. Atunci când făptuitorul cunoaște că prejudiciul cauzat regnului animal este prestabilit, în mod intuitiv este pregătit să achite despăgubirea aprobată prin Legea regnului animal nr.439/1995 (Anexa 6).

Este eminente de punctat faptul că tarifele/baremele stabilite pentru despăgubiri aduse animalelor sălbatice sunt uniforme, nefiind luate în considerare dimensiunile, greutatea sau vârsta animalului sacrificat sau lezat. Corespunzător nu sunt luate în calcul cheltuielile ce țin de refacerea animalului sălbatic lezat, de creștere a acestuia, de readucere în habitatul lui natural.

Specificul răspunderii pentru daunele cauzate regnului animal se manifestă prin faptul că făptuitorul nu poate restaura starea inițială, până la cauzarea daunelor regnului animal. Totodată, făptuitorul nu poate prin acțiunile proprii să refacă situația până la cauzarea daunelor regnului animal. Din practica judiciară analizată nu s-a pus în discuție subiectul ce ține de recuperarea daunelor morale cauzate animalelor. În majoritatea sistemelor de drept, animalele nu sunt subiecți de drept în sensul tradițional (nu au personalitate juridică), ci sunt considerate fie bunuri mobile, fie o categorie specială de ființe vii protejate prin legislație. Totuși, în ultimii ani, s-au

²⁵¹ Sentință Judecătoria Strășeni (sediul central), din 05.12.2022 în Dosarul nr. nr. 1-303/2022. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/A6561EA3-EC2B-45CF-93AF-0A591F354C77 [accesată: 10.03.2025]

²⁵² Sentință Judecătoria Unghenia, din 05.09.2020 în Dosarul nr.1-122/2020. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/2D5F500D-7898-43FA-9B88-7013A2AE7F70 [accesată: 10.03.2025]

făcut pași spre recunoașterea animalelor ca „ființe sensibile” – în UE, acest lucru este stipulat în art. 13 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE).²⁵³

În mod tradițional, daunele morale sunt acordate pentru suferințele psihice sau afective ale persoanelor fizice. Așadar, aplicarea acestei noțiuni în cazul animalelor presupune: fie o extindere conceptuală a ideii de suferință morală, fie o reglementare specială în care suferința animalului este compensată indirect (prin intermediul proprietarului sau ocrotitorului).

În unele state, cum ar fi Franța sau Elveția, există discuții sau chiar decizii judiciare în care s-a recunoscut suferința animalului ca fiind relevantă, nu pentru a-i acorda lui despăgubiri, ci pentru a sancționa mai aspru fapta.

În Republica Moldova, Codul civil și legislația contravențională sau penală nu prevăd în mod expres repararea daunelor morale pentru animale, dar există sancțiuni pentru cruzime față de animale²⁵⁴.

Daunele morale pot fi solicitate de proprietar sau posesor al animalului, dacă suferința animalului provoacă o suferință afectivă reală persoanei respective – similar cazurilor în care o persoană solicită daune morale pentru pierderea unui animal de companie.

În contextul protecției mediului și al regnului animal în ansamblu (nu doar al animalelor individuale), apar discuții despre „drepturile naturii” sau drepturile animalelor sălbatice ca parte a ecosistemelor.

3.1.4. Competența materială și teritorială a instanței asupra acțiunii în repararea daunelor cauzate regnului animal

Înfăptuirea justiției este posibilă, atunci când sunt clar delimitate competențele și atribuțiile instanțelor judecătorești. Aceasta se datorează existenței unor multiple organe, fiind necesară precizarea sarcinilor care le revin, așa încât activitatea acestora să nu se suprapună cu a altora și să nu rămână domenii neacoperite.

Cum s-a menționat în literatura de specialitate: „(C)ompetența unui organ de judecată reprezintă, așadar, ceea ce legea determină că acesta poate și trebuie să facă, în calitatea în care este investit, reprezintă limita până la care se poate întinde activitatea lui regulată și normală, este aptitudinea sa legală de a face anumite acte și, în special, de a exercita o anumită porțiune din funcția sa jurisdicțională”²⁵⁵.

²⁵³ Jurnalul Oficial al Uniunii Europene C 326/47 din 26.10.2012. Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF [accesat: 10.10.2024]

²⁵⁴ Art.222¹, Cod penal al Republicii Moldova nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial* nr. 72-74 din 14.04.2009.

²⁵⁵ BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil*. Ediția a 4-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2017. p.176. ISBN 978-606-27-0875-7.

Drept urmare, acțiunea în repararea daunei este de competența judecătoreiei, deoarece aceasta judecă în primă instanță.

Anterior, legislația procesual-civilă consacra competența pentru examinarea cauzelor de daune produse regnului animal Curților de Apel. Astfel, art. 33 CPC RM, în redacția de până anul 2012, stabilea că drept instanțe de drept comun, Curțile de Apel judecă în primă instanță pricinile civile privind apărarea drepturilor și intereselor statului, ale unităților administrativ-teritoriale ce țin de protecția mediului înconjurător²⁵⁶.

Azi, procesele și cererile privind daunele rezultând din raporturile legate de folosirea și protecția regnului animal sunt de competența judecătoriilor.

Totodată, și azi, legislația consacră regula potrivit căreia acțiunea în repararea daunelor cauzate regnului animal se soluționează de instanța de la locul aflării pârâtului²⁵⁷. Totodată, art.39 CPC RM acordă posibilitate reclamantului de a alege instanța competentă în limitele dispuse de lege.

În aceeași ordine de idei, art.40 CPC RM stabilește reglementări specifice competenței excepționale, după cum urmează: „(A)cțiunile cu privire la dreptul asupra terenurilor, subsolurilor, fâșiilor forestiere, plantațiilor perene, resurselor acvatice izolate, asupra unor case, încăperi, construcții, altor obiective fixate de pământ, acțiunile posesorii privitoare la aceste bunuri, precum și acțiunile în ridicare a sechestrului de pe bunuri, se intentează în instanța de la locul aflării acestor bunuri. Dacă bunurile ce constituie obiectul acțiunii sunt situate în circumscripția mai multor instanțe, cererea se depune în orice instanță în a cărei rază teritorială se află o parte din bunuri”²⁵⁸.

În ce privește, acțiunea în reparație a prejudiciilor cauzate mediului, aceasta se intentează împotriva proprietarilor (posesorilor) de utilaje în instanța de la locul instalării utilajului, cu excepția cazurilor când acesta este instalat în străinătate²⁵⁹.

Considerăm că deși CPC RM conține reglementări clare și rigide cu privire la competența teritorială, totuși în ce privește daunele cauzate regnului animal, s-ar impune revigorarea acestor reguli.

În acest sens, suntem de părerea că legiuitorul urmează a revizui poziția procesuală și a consacra regulii potrivit căreia drept loc a examinării cauzei în ce privește daunele cauzate regnului animal, să fie determinat a fi locul producerii daunei. Or o astfel de abordare nu ar pune

²⁵⁶ Art. 33 din Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

²⁵⁷ Art.38 alin.1 din Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

²⁵⁸ Art.40 alin.1 din Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

²⁵⁹ Idem, art.40 alin.2.

în dificultate reclamantul în vederea deplasării sale către locul aflării pârâtului. Totodată aceasta ar fi o măsură de descurajare a făptuitorului. De asemenea, considerăm că drept soluție de alternativă ar putea fi stabilită reglementarea potrivit căreia chestiunea cu privire la locul examinării cauzei legate de repararea daunelor cauzate regnului animal, să fie lăsată la latitudinea reclamantului. În asemenea caz, reclamantul ar putea alege chiar și instanța de la domiciliul său.

Astfel, am propune suplinirea textului articolului 38 al Codului de procedură civilă cu un nou alineat cu următorul cuprins: „(3) Acțiunea în privința reparării daunei cauzate mediului poate fi depusă, la discreția reclamantului, la instanța din raza teritorială a domiciliului (sediului) reclamantului, a pârâtului sau a locului producerii prejudiciului”.

În așa fel, reclamantul, formulând acțiune în ce privește repararea daunelor cauzate regnului animal, va putea alege, în funcție de interesul său, dacă aceasta va fi examinată la judecătoria de la locul domiciliului sau sediului său, la domiciliul sau sediul pârâtului, ori la instanța de la locul producerii daunei.

Dacă pretențiile sunt formulate în privința a mai multor pârâți, competența teritorială a instanței legat de locul aflării pârâtului, reclamantul ar urma să îl aleagă în dependență de locul aflării oricăruia din pârâți.

3.1.5. Părțile în acțiunea de reparare a prejudiciului

Existența unui proces civil nu se poate concepe fără instanța de judecată și, cel puțin, două părți cu interese contrare implicate în proces, pe de o parte „reclamantul” care, de regulă, formulează pretenția și cealaltă parte „pârât”, care vine să se apere în instanță împotriva pretențiilor formulate – „*actus trium personarum: iudicis, actoris atque rei*”²⁶⁰.

Codul de procedură civilă al României²⁶¹ utilizează noțiunea de „parte” sau cea de „părți”, pentru persoanele între care s-a ivit un conflict, dar fără a preciza conținutul juridic.

Stabilirea conținutului noțiunii de „parte” este o sarcină mai mult doctrinară, însă abordarea sa într-un mod simplist, ar constitui o eroare majoră²⁶².

Astfel, în literatura franceză de specialitate, unii autori afirmă categoric că noțiunea de „parte” este o „noțiune procedurală”²⁶³. Caracterizarea pe care Gérard Cornu și Jean Foier o dau conceptului de „parte” este semnificativă și ea este întru totul valabilă și în dreptul nostru: „părți

²⁶⁰ BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil*. Ediția a 4-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2017. p.88. ISBN 978-606-27-0875-7.

²⁶¹ Art.55. din Cod de procedură civilă al României din 1 iulie 2010. Legea nr. 134/2010 republicată. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/177197> [accesat: 12.10.2024]

²⁶² LEȘ, Ioan, GHIȚĂ, Daniel, LOZNEANU, Virginel ș.a. *Tratat de drept procesual civil. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*. Vol. I. Ediția a II-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020. p.86. ISBN 978-606-39-0721-0.

²⁶³ CORNU, Gérard., FOIER, Jean, *Procédure civile*, 3-e Ed., P.U.F., 1996. p.496. ISBN 2-13-048036-5

trebuie să fie considerate numai persoanele între care s-a legat procesul, **părțile în proces**, tot astfel cum alte persoane sunt părți într-un contract”²⁶⁴.

Formulări mai recente sunt realizate de Loïc Cadiet și Emmanuel Jeuland, care la rândul lor apreciază că noțiunea de „parte” este una dintre cele mai delicate probleme ale dreptului judiciar, observă că reclamantul este cel care a luat inițiativa introducerii acțiunii, iar pârâțul – cel împotriva căruia a fost formulată pretenția²⁶⁵.

Potrivit autorilor A. Savva și V. Tihon, cunoașterea acestui concept prezintă interes pentru determinarea drepturilor și obligațiilor participanților procesuali. Aceasta se datorează faptului că, pe de o parte, unele drepturi și obligații sunt prevăzute de lege numai pentru părți, iar pe de altă parte, hotărârea judecătorească va produce efecte directe numai față de persoanele ce au participat la activitatea judiciară în calitate de părți²⁶⁶.

Drept urmare, până a vorbi despre părțile în acțiunea de reparare a prejudiciului cauzat regnului animal, este necesar să facem o remarcă, și anume că este necesar să distingem părțile de participanți la raporturile procesuale, unde părțile sunt anume acei participanți, care invocă și pretind apărarea unui anumit drept, pe când alți participanți decât părțile, de regulă, nu pot invoca un interes personal.

Regula generală la care am obișnuit să facem referință, atunci când vorbim despre părțile în raportul juridic de răspundere pentru daunele cauzate regnului animal, este că calitatea de părți în raportul de răspundere pentru cauzarea de daune regnului animal o are statul și unitățile administrativ-teritoriale, pe de o parte, și persoanele fizice și juridice, care au cauzat prejudiciul, pe de altă parte. Este necesar însă de înțeles faptul că o astfel de formulă este una generală, iar uneori chiar greșită, deoarece combinațiile de participare la raporturile de răspundere pentru daunele cauzate regnului animal pot fi deosebit de diverse.

Aceasta deoarece percepția că statul sau, după caz, unitățile administrativ-teritoriale pot avea doar calitatea de reclamant, este o percepție greșită. La fel stau lucrurile și cu persoanele fizice și juridice în ce privește calitatea lor exclusivă de făptuitori. Astfel, nu doar persoanele fizice și juridice pot avea calitatea de făptuitori (dăunători), dar deopotrivă și Statul, așa cum și unitățile administrativ-teritoriale.

Statul poate cauza o daună regnului animal, care reprezintă sfera de interes pentru unitatea administrativ-teritorială, și invers. În același sens, Statul poate cauza daună regnului animal, astfel, deranjând interesele persoanelor fizice sau juridice, inclusiv private.

²⁶⁴ VINCENT, Jean., GUINCHARD, Serge., *Procédure civile*, 25e éd., Dalloz, Paris, 1999. p.351.

²⁶⁵ LEȘ, Ioan, GHIȚĂ, Daniel, LOZNEANU, Virginel ș.a. *Tratat de drept procesual civil. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*. Vol. I. Ediția a II-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020. p.86. ISBN 978-606-39-0721-0.

²⁶⁶ SAVVA, Alexandru, TIHON, Vitalie. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: 2012, p.99. ISBN 978-9975-80-544-5.

Astfel, noi nu ne vom referi la o calitate anume prin prisma statutului juridic al subiectului, ci vom analiza bagajul de posibilități și sarcini pe care le oferă legea părților în procesul de examinare a litigiilor legate de daunele cauzate regnului animal, fără a face referință la tipul subiectului.

În așa fel, în conformitate cu prevederile art. 55 CPC RM, se consideră participanți la proces: părțile, intervenienții, reprezentanții, procurorul, persoanele care, în conformitate cu art. 7 CPC alin. (2), art. 73 și 74 CPC, sunt împuternicite să adreseze în instanță cereri în apărarea drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale unor alte persoane sau care intervin în proces pentru a depune concluzii în apărarea drepturilor unor alte persoane, precum și persoanele interesate în pricinile cu procedură specială²⁶⁷.

Ținând seama de caracterul public al interesului urmărit prin mecanismele de răspundere pentru daunele cauzate regnului animal, reclamantul poate invoca o acțiune în repararea daunelor cauzate regnului animal, doar dacă o altă persoană nu a formulat o astfel de cerere, precum și dacă cuantumul și întinderea cerințelor nu diferă.

Dacă o astfel de cerere deja a fost formulată, el doar poate adera la proces. El poate să solicite suplinirea capetelor de cerere, fără a le repeta pe cele deja formulate.

De fapt, așa cum s-a mai menționat, reclamantul poate formula mai multe capete de cerere. Doar că instanța le va examina în parte, și nu v-a aplica condiții și proceduri distincte. Toate capetele de cerere vor fi examinate în același proces, ele având același obiect – dauna concretă cauzată regnului animal.

Este necesar de reținut că deseori, daunele cauzate regnului animal sunt asociate cu daunele cauzate altor categorii de elemente ale mediului. Spre exemplu, pieirea peștelui dintr-un bazin acvatic, de regulă, este asociată cu poluarea bazinului acvatic. Atunci reclamantul nu formulează acțiuni diferite în ce privește repararea fiecărei categorii de resurse naturale poluate. Dimpotrivă, anume abordarea în complex a situației permite analizarea de către instanță atât a probelor care fac dovada daunei, cât și a raportului de cauzalitate între fenomenele poluatorii produse.

În acest sens, fiecare capăt de cerere, deși poate să se refere la resurse naturale diferite, oricum urmează a fi examinat în ansamblul interdependenței fenomenelor.

La fel, un subiect important în acest sens este chestiunea legată de succesiunea dreptului la acțiunea în daune produse regnului animal.

Deși anterior s-a menționat că în ce privește daunele cauzate regnului animal sunt susceptibile succesiunii potrivit regulilor generale, totuși, pornind de la prevederile articolului 37

²⁶⁷ Art. 55 din Cod de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

al Constituției Republicii Moldova, odată ce orice persoană este subiectul interesului de calitate de mediu, atunci necesitatea succederii unui asemenea drept nu este tocmai îndreptățită. În același timp, nu trebuie de considerat că în total este lipsită de sens abordarea subiectului legată cu succesiunea răspunderii pentru daunele cauzate regnului animal²⁶⁸.

În acest sens, logica succederii răspunderii este fundamentată prin faptul că succesorul poate opune pârâtului toate excepțiile invocate de către reclamantul decedat. Astfel, în ipoteza în care succesorul, pe timpul său, când putea să intervină în proces împotriva făptuitorului, din considerente că nu a identificat un interes real, și de fapt nu a făcut-o, însă pe parcursul timpului, urmare a deschiderii moștenirii a dobândit o asemenea de posibilitate de a interveni, dar și a identificat un interes real, prin urmare, el poate susține toate cererile și solicitările pe care le-a avut reclamantul decedat. În același timp, succesorul substituie reclamantul decedat în proces și preia toate posibilitățile procesuale ratate de acesta datorită neintervenirii sale inițiale în proces.

Așa cum am mai menționat și anterior, dacă prejudiciul este urmarea faptei mai multor persoane, acestea răspund solidar. Însă reclamantul poate formula acțiunea, fără a fi obligat de a nominaliza toți făptuitorii, în așa fel, având posibilitate de a înainta cerințe împotriva oricăruia dintre făptuitori. Aceste cerințe pot fi formulate în raport cu prejudiciul *ab integrum*. La rândul său, pârâtul care a pierdut procesul, este îndreptățit să se adreseze în instanță în ordine de regres.

Anume aici este necesar de reținut faptul că dacă pârâtul, chemat în instanță să răspundă solidar pentru faptele mai multor cauzatori de daună regnului animal, răspunde potrivit regulilor de răspundere cauzată mediului, atunci în acțiunea în regres, pârâtul care a pierdut cauza va răspunde potrivit regulilor de răspundere între debitori solidari, potrivit prevederilor legii civile, fără a fi posibil de invocat răspunderea de dreptul mediului. Altfel spus, dacă cel ce răspunde solidar pentru fapta cauzatoare de daune regnului animal, comisă de mai multe persoane, o face pe principii de răspundere obiectivă – indiferent de vinovăție, atunci în ordine de regres, cofăptuitorii solidari răspund față de acest pârât pe bază de principii de răspundere subiectivă, în temei de vinovăție.

Este de menționat că în ordine de regres instanța va examina nu chestiunea cu privire la dauna cauzată regnului animal, ci chestiunea referitoare la modul de executare a obligației pecuniare raportată la o daună cauzată regnului animal.

3.1.6. Dovada dreptului la despăgubire și obiectul acțiunii în repararea prejudiciului prin echivalent bănesc cauzat regnului animal

Probele joacă un rol esențial în procesul civil. Pentru a pronunța o hotărâre, judecătorul trebuie să cunoască toate detaliile legate de raporturile dintre părți, faptele care au generat

²⁶⁸LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. p.238. ISBN 973-8445-28-0.

conflictul de interese și, ulterior, să aplice norma de drept corespunzătoare acestor fapte. Având în vedere că litigiul nu poate fi soluționat doar pe baza afirmațiilor părților, care, de regulă, sunt contradictorii, rezultă că probele sunt esențiale pentru stabilirea situației de fapt, reprezentând mijloacele prin care instanța poate obține informațiile necesare despre raporturile de drept material supuse judecății.

Drept urmare, părțile trebuie să argumenteze afirmațiile pe care le fac cu privire la pretențiile formulate și la apărările împotriva acestor pretenții, iar judecătorul își va forma convingerea și va pronunța hotărârea pe baza probelor care s-au administrat în cauză – *da mihi factum, dabo tibi ius* („dă-mi faptele, eu îți voi da legea” – o maximă care semnifică faptul că părțile la un litigiu trebuie să prezinte dovezi instanței, care va ajunge la o decizie legală bazată doar pe probele prezentate de părți)²⁶⁹.

La examinarea cazului ce ține de repararea daunei cauzate regnului animal, reclamantul trebuie să facă dovada prezenței condițiilor stabilite de lege, pentru ca să poată fi antrenată răspunderea pârâtului pentru dauna cauzată regnului animal.

Aici, în lipsa unei reglementări aparte, urmează să concluzionăm că și atât în ce privește sarcina probării, cât și mijloacele de probă, se aplică regulile generale, valabile pentru procesul civil de examinare a cauzelor civile.

Astfel, articolul 117 CPC RM prevede că: „... (p)robe în pricini civile sunt elementele de fapt, dobândite în modul prevăzut de lege, care servesc la constatarea circumstanțelor ce justifică pretențiile și obiecțiile părților, precum și alte circumstanțe importante pentru justa soluționare a pricinii”²⁷⁰. În calitate de probe în pricini civile se admit elementele de fapt, constatate din explicațiile părților și ale altor persoane interesate în soluționarea pricinii, din depozițiile martorilor, din înscrisuri, probe materiale, înregistrări audio-video, din concluziile experților. Legiuitorul menționează că datele obținute cu încălcarea legii nu au putere de probațiune și nu pot fi puse de instanță în temeiul hotărârii²⁷¹.

Așa cum s-a menționat, în materie de probațiune, în procedura obișnuită pe cauzele civile, sarcina probei revine reclamantului. Aceasta presupune că reclamantul trebuie să dovedească caracterul ilicit al faptei, prezența prejudiciului pentru regnul animal, trebuie să demonstreze valoarea și întinderea daunei produsă regnului animal, precum și raportul de cauzalitate între prejudiciu și fapta pârâtului (făptuitorului).

²⁶⁹ BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela, *Drept procesual civil. Partea generală. Judecata în fața primei instanțe*. Vol. I. Ediția a 6-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2023. pp.641-642. ISBN 978-606-27-2360-6. Disponibil: <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-480> [accesat: 12.10.2024] „Give me the facts, I will give you law.” A maxim meaning that the parties to a dispute must present evidence to the tribunal, which will arrive at a legal decision based on the parties’ evidence alone.

²⁷⁰ Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

²⁷¹ Idem, art. 117.

Concretizăm o dată în plus că demonstrarea vinovăției nu reprezintă obiect de examinare în procesul de răspundere pentru daunele cauzate regnului animal, iar prin urmare, această chestiune reclamantul nu trebuie să o demonstreze (probeze).

Totodată, o astfel de abordare generală face ca persoanele, care invocă o daună cauzată mediului să fie puse în dificultate în cadrul procesului. Dificultatea dată se exprimă prin faptul că partea pârâtă ar avea o poziție mai favorabilă, inclusiv datorită faptului că timpul „lucrează” totdeauna în favoarea făptuitorului.

Astfel, în opinia noastră, în ce privește daunele cauzate regnului animal, ar urma să fie revizuită poziția legiuitorului. Ca urmare, aceste cazuri trebuie tratate distinct, unde reclamantul să nu fie pus într-o ipostază mai defavorabilă cazului.

Considerăm că aceasta s-ar putea realiza prin stabilirea principiului de inversare a sarcinii probei pentru cazurile legate de repararea daunelor cauzate regnului animal.

Așadar, considerăm că reclamantul trebuie să dovedească existența și întinderea prejudiciului cauzat regnului animal, raportul de cauzalitate dintre prejudiciu și fapta pârâtului (făptuitorului), iar demonstrarea caracterului licit al faptei să fie pusă pe seama pârâtului.

Atunci când legea, în scopul de a înlesni situația victimei, instituie în favoarea ei o prezumție legală, are loc fie o deplasare a obiectului probei, fie o descompunere a obiectului probei.

În virtutea principiului răspunderii obiective consacrat în *articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător*²⁷², persoana prejudiciată prin fapta unui copil minor, a unui elev sau ucenic nu trebuie să dovedească vinovăția așa cum și ilegalitatea faptei acestora.

Finalitatea răspunderii patrimoniale pentru daunele cauzate regnului animal, în mod prezumtiv, urmează a fi condiționată de prezența capacității financiare.

Aici, chiar nu abordăm nici cazul răspunderii părinților pentru prejudiciul cauzat de copilul lor minor, deoarece, în caz contrar, persoana prejudiciată ar trebui să dovedească condițiile generale ale răspunderii civile, respectiv prejudiciul, fapta ilicită a copilului minor și raportul de cauzalitate dintre fapta minorului și prejudiciul suferit, precum și două condiții speciale, respectiv copilul să fie minor și să aibă locuința la părinții săi, dar nici vinovăția lor în needucarea copiilor.

De asemenea, în cazul răspunderii comitenților pentru fapta prepusului, legiuitorul a eliminat culpa din cercul faptelor ce dau naștere dreptului la reparație, această răspundere fiind, alături de cea pentru lucruri și cea pentru animalele de sub pază, răspundere obiectivă.

²⁷² Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial* nr. 10.

În ceea ce privește categoriile de mijloace de probă, admise pentru confirmarea daunelor cauzate regnului animal, considerăm că la acest capitol nu există restricții, unde cel prejudiciat are posibilitate de a apela la orice mijloc de probă neinterzis de lege.

3.1.7. Hotărârea judecătorească de obligare la despăgubiri și efectele acesteia

Articolul 243 CPC RM stipulează că instanța judecătorească, pronunțând hotărârea de încasare a unei sume de bani, consemnează în dispozitiv, cu cifre și litere, suma și moneda în care se percepe și dobânda de întârziere, pe care urmează să o achite debitorul²⁷³.

Art. 246 CPC RM²⁷⁴ reglementează efectele hotărârii, stabilind că atunci când bunul se adjudecă în natură, instanța judecătorească indică în hotărâre contravaloarea lui.

În literatura de specialitate, este reflectat cu amănunte rolul și importanța hotărârii judecătorești. Ea reprezintă actul de dispoziție al instanței de judecată cu privire la pretențiile pe care părțile le-au dedus judecății, fiind deci actul final al judecății²⁷⁵.

În cazul hotărârii asupra cererii de reparare a daunei cauzate regnului animal, instanța de judecată poate dispune, cel puțin, trei varietăți de bază de acțiuni prin care va obliga făptuitorul la reparațiune:

1. Prima se referă la compensarea daunelor cauzate.
2. Cea de a doua se referă la suportarea cheltuielilor legate de tratamentul animalului sau a altui reprezentant al regnului animal.
3. Cea de-a treia are referință la întreprinderea acțiunilor concrete în vederea restabilirii mediului de existență a elementelor faunei.

Specificul hotărârii judecătorești prin care se acordă despăgubiri, ca urmare a antrenării răspunderii pentru daunele cauzate regnului animal, interesează pentru tematica noastră prin câteva dintre efectele sale.

Primul – legat de valoarea actului ca autoritate a lucrului judecat sau „*puterea lucrului judecat*”. Aceasta este reflecția unui principiu ce guvernează activitatea de înfăptuire a justiției. De altfel, puterea lucrului judecat se atribuie nu doar hotărârilor judecătorești, ci și tranzacțiilor prin care părțile în litigiu convin asupra unei soluții asupra modului și condițiilor de soluționare a acestui litigiu.

În ce privește hotărârea de judecată, odată ce prin aceasta se soluționează un litigiu, acest litigiu, în limitele, formele și conținutul său, nu mai poate forma obiectul unui nou proces.

²⁷³ Art. 243 Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

²⁷⁴ Idem, art. 246.

²⁷⁵ BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil*. Ediția a 4-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2017. p.616. ISBN 978-606-27-0875-7.

Legiuitorul stabilește clar regula potrivit căreia: „...*(c)auza având același obiect, aceeași cauză și aceleași părți, nu poate fi examinat de către instanță, constituind temei pentru încetarea procesului civil început*”²⁷⁶. La fel și cadrul valorii lucrului judecat este limitat doar la acele chestiuni litigioase, care au reprezentat obiectul litigiului și care au fost soluționate prin hotărârea irevocabilă. Astfel, persoanei, într-un alt proces i se va face opozabilă ca valoare de putere a lucrului judecat, hotărârea care soluționează aceleași chestiuni, ce sunt abordate de către una din părți, precum și cele care au o putere identică, după efectul său, cu obiectul litigios solicitat.

În materia hotărârii judecătorești de obligare cu privire la despăgubiri pentru daunele cauzate regnului animal, trebuie să reținem că reclamantul poate solicita cu titlu de despăgubire în mod suplimentar și cheltuielile sau prejudiciile care s-au făcut sesizabile ulterior devenirii irevocabile a acesteia.

Deși cerințele cu privire la daunele viitoare pot fi modificate pe parcursul întregului proces, inclusiv pe motivul apariției lor ulterioare, anume faptul că și ulterior momentului în care hotărârea a devenit irevocabilă, astfel de cerințe la fel pot constitui obiectul cerințelor de reparațiune. Și, deși aceste daune au survenit ulterior, ele având un început în chestiunea cu privire la care instanța deja s-a pronunțat, în opinia noastră, instanța se va pronunța în privința acestor noi circumstanțe, având drept bază o hotărâre irevocabilă deja pronunțată.

Aceste schimbări în întinderea prejudiciului, pot fi, de exemplu, pieirea animalului, și anume, din cauza actului dăunător al pârâtului, și care în momentul intrării în vigoare a hotărârii de judecată încă nu se produsese. Aceasta, deoarece în acest caz, coraportul dintre prejudiciu și obligația de reparațiune nu mai este menținută prin efectul hotărârii devenite irevocabilă. În așa fel, deoarece prejudiciul survenit încetează să fie acoperit de despăgubirea dispusă prin hotărârea irevocabilă, pronunțarea unei altfel de soluții pe caz reprezintă o necesitate stringentă.

Doar că este importantă chestiunea ce ține de faptul dacă o atare examinare să se producă printr-o procedură nouă, sau doar printr-o procedură de revizuire.

În opinia noastră, realizarea acestei operațiuni nu este rațional să fie exercitată prin prisma unei proceduri noi, or sunt de față cu noi circumstanțe, care s-au produs în mod integral în legătură cu circumstanțele deja examinate, doar că au apărut ulterior și nu puteau fi cunoscute părților până în momentul pronunțării hotărârii devenite irevocabilă.

Această situație se încadrează perfect în condițiile prevăzute de articolul 449 CPC RM, potrivit căruia: „...*(r)evizuirea se declară în cazul în care au devenit cunoscute unele circumstanțe sau fapte esențiale ale cauzei care nu au fost și nu au putut fi cunoscute*

²⁷⁶ LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. p.265. ISBN 973-8445-28-0.

revizuentului, dacă acesta dovedește că a întreprins toate măsurile pentru a afla circumstanțele și faptele esențiale în timpul judecării anterioare a cauzei”²⁷⁷.

În așa caz, reclamantul va solicita fie o majorare a cuantumului despăgubirii pecuniare, deoarece hotărârea devenită irevocabilă se referă numai la acea parte a prejudiciului, despre care se cunoștea în momentul pronunțării hotărârii, și pe care le-a constatat la acel moment instanța, fie asupra modificării modului de reparațiune a daunei.

Cu titlu de exemplu, ar putea servi speța în care reclamantul a solicitat doar restituirea cheltuielilor de tratament al animalului, care la moment se afla în carul unei astfel de proceduri, însă urmare a faptului că animalul a pierit, reclamantul va fi îndreptățit să solicite nu doar cheltuielile legate de tratamentul animalului, dar și mărimea compensației pentru excluderea prin acte ilicite a animalului din mediul său natural.

Deși, în esența sa, calea procesuală la cereri suplimentare ar putea fi abordată ca o nouă acțiune civilă, chiar dacă despăgubirile anterioare au fost acordate de instanța de judecată, oricum trebuie să înțelegem că repararea daunelor cauzate regnului animal trebuie să aibă un caracter mai rapid, deoarece natura nu poate „să aștepte”.

În literatura de specialitate a fost abordată chestiunea justificării unei revizuirii a hotărârilor irevocabile, prin care s-au acordat despăgubiri globale, în măsura în care aceste soluții acoperă și daune viitoare.

În opinia noastră, o astfel de abordare, care este caracteristică soluțiilor cu privire la acțiunile civile în cadrul unui proces penal, ar fi una din variantele, care la prima vedere ar fi foarte avantajoase.

În același timp, oferirea unei soluții, care nu enunță cantumuri certe ale obligației de despăgubire, creează noi obstacole în realizarea actului de despăgubire. În așa fel, reclamantul va fi obligat să aducă probe suplimentare, care să confirme cuantumul daunelor, probe care de altfel vor putea fi puse la îndoială de către debitor, deși în acest sens creditorul (reclamantul) dispune de o hotărâre judecătorească irevocabilă. În cel mai bun caz, partea reclamantă va recurge la un nou proces, care va avea drept obiect concretizarea cuantumului daunei. Însă printr-un astfel de exercițiu va fi lezată aplicabilitatea principiului celerității, iar reclamantul va fi nevoit să se mai antreneze într-un următor proces, cu toate etapele pe care le prevede legea, anume pentru a obține soluția asupra acestui subiect.

În opinia noastră, ar trebui să revenim la procedura examinării cauzelor legate de cauzarea daunelor de mediu în doar două etape – fondul și recursul. În același timp, termenele de

²⁷⁷ Art. 449 din Cod de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

procedură ar trebui semnificativ restricționate, astfel ca o procedură să nu dureze o perioadă de circa de 30 zile.

Doar în așa condiții noi vom putea vorbi despre un proces cu adevărat îndreptat în interesul de protejare a mediului și în special a regnului animal.

Problema survenirii modificărilor în întinderea prejudiciului nu întotdeauna este limitată doar cu cazul survenirii de noi circumstanțe legate de extinderea daunei propriu-zise, care constă în survenirea de noi consecințe pentru regnul animal. Uneori, extinderea mărimii prejudiciului este determinată de survenirea ulterioară a unor alte consecințe excluzând daunele cauzate nemijlocit regnului animal. Ne referim în mod special la procesele inflaționiste, de care deseori legea leagă posibilitatea părților de a cere revizuirea cuantumului bănesc al despăgubirii.

În doctrină s-a susținut că cerințele de reparare a daunelor în echivalent bănesc pot fi modificate, dacă intervin schimbări care sunt dictate de scăderea puterii de cumpărare a monedei. Aici, trebuie să remarcăm faptul că nu se produce sporirea cuantumului prejudiciului, așa cum și scăderea lui, ci doar se produce fluctuația valorii monedei în echivalentul căreia se despăgubește.

Astfel deoarece legiuitorul este conștient că din momentul producerii prejudiciului, până în momentul realizării actului de despăgubire, se pot produce fenomene inflaționiste, care în mare măsură vor afecta echivalența și completitudinea reparațiunii.

Aceasta din considerente că în doctrină inflația este apreciată drept suprasaturarea arterelor circulației cu o cantitate de bani de hârtie, care depășește nevoile reale ale acesteia, ceea ce duce la devalorizarea banilor²⁷⁸. Deci, inflația nu presupune extinderea valorii prejudiciului, ci doar reflectarea acestei valori a prejudiciului în cifra monedei. De altfel, în practica judiciară a Republicii Moldova, pe deplin este preluat conceptul de admitere a cererii de reparare a daunei potrivit evaluărilor din momentul pronunțării hotărârii, chiar dacă la data producerii lui, un astfel de prejudiciu avea o altă evaluare monetară.

3.1.8. Stabilirea întinderii prejudiciului și a despăgubirilor, modalități de plată a acestora

Cu regret, trebuie să înțelegem că prețul unei vieți confortabile în secolul XXI reprezintă dauna pe care activitatea umană o aduce mediului.

Impactul oamenilor și al agenților economici asupra mediului devine, cu fiecare an, tot mai simțitor și mai imposibil de ignorat. Deși multe dintre țările dezvoltate au pus această problemă în lista priorităților naționale, totuși aceasta rămâne a fi doar o chestiune declarativă, fără efecte vizibile.

În opinia noastră, o societate contemporană trebuie să asigure intervenția statului pentru protejarea naturii și a mediului în ansamblu, pentru conservarea biodiversității, a peisajelor, a

²⁷⁸ DIDIER, Michel, *Economia: Regulile jocului*, București: Ed. Humanitas, 1994, 319 p. ISBN 973-28-0451-3.

mediului urban și rural, pentru preîntâmpinarea poluării aerului, apei, solului și a celei fonice, pentru prevenirea riscurilor industriale, pentru gestionarea calitativă a resurselor și deșeurilor, dar și pentru ecoinovare, îmbunătățirea sistemelor de monitorizare a mediului, pentru stabilirea taxelor și a redevențelor de mediu, inspecțiilor și pentru asigurarea respectării legii²⁷⁹.

Protecția mediului este reglementată atât la nivel comunitar, prin acte normative adoptate la nivel european și care se aplică pe întreg teritoriul Uniunii Europene, cât și la nivel național, în fiecare stat membru. Aceste reglementări specifice vizează atât componentele biotice (organisme vii) cât și abiotice (elemente nevii) ale mediului, având ca obiectiv protejarea și conservarea resurselor naturale.

De asemenea, este important de menționat că în procesul de adoptare a cadrului legislativ pentru protecția mediului, se iau în considerare și nevoile și interesele umane și ale statului, precum și activitatea economico-socială. Acest aspect se datorează faptului că activitățile umane, inclusiv cele economice, au un impact semnificativ asupra mediului înconjurător. Astfel, politica de mediu devine o componentă esențială a politicii economice și sociale, iar armonizarea acesteia cu programele de dezvoltare este necesară pentru a asigura un echilibru între protecția mediului și nevoile de dezvoltare durabilă a societății.

Potrivit opiniilor doctrinare, instrumentele juridice de protecție a mediului pot fi caracterizate prin următoarele trăsături:

- au un caracter *preventiv*, dacă prin aplicarea mijloacelor juridice respective se urmărește prevenirea poluării mediului;
- au un caracter *defensiv*, care se manifestă în special când se folosesc pentru depoluare;
- au caracter *reparator*, ce apare ca trăsătură specifică în cazul reparării prejudiciilor cauzate prin poluare;
- au caracter *progresist* în cazul în care prin mijloacele respective se urmărește realizarea unor măsuri de îmbunătățire a condițiilor de mediu;
- și, în final, caracterul *represiv* al mijloacelor juridice respective se manifestă, când ele privesc sancționarea juridică a faptelor prin care au fost încălcate normele de protecție a mediului²⁸⁰.

Așa cum remarcă un specialist, „... (n)u este posibil (și nici de dorit) să se pună un jandarm în spatele fiecărei persoane, care să vegheze la respectarea legii, iar apoi nu putem ignora și

²⁷⁹ GUGULAN, Eugenia. Cadrul normativ privind instrumentele fiscal-bugetare eficiente de reparare a prejudiciilor cauzate mediului/ Framework concerning effective fiscal-budgetary instruments of environmental remediation. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: Științe juridice*, 2022, nr. 16, pp.284 – 296. ISSN 1857–097. Disponibil: <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/722> [accesat: 10.10.2024]

²⁸⁰ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.116. ISBN 978-973-115-519-7.

faptul că acest supraveghetor public poate fi purtătorul unui interes privat, mai mult sau mai puțin puternic, care ar afecta aplicarea corespunzătoare a normelor de protecție a mediului”²⁸¹.

Cercetătorul autohton, Ardelean Grigore, în lucrările sale reliefează opinia potrivit căreia structura actuală a sistemului de evaluare și reparare a daunelor de mediu a intrat într-o „comă profundă”, aceasta fiind condiționată de progresul științific accelerat în domeniul industrializării.²⁸²

Potrivit doctrinei române, „...*(e)valuarea daunei este definită ca fiind activitate de stabilire a naturii, a particularității și a întinderii urmărilor vătămătoare directe ale unui fapt dăunător, care antrenează răspunderea civilă, precum și evaluarea în bani a acestora și este distinctă și anterioară determinării reparației, iar aceasta din urmă reprezintă activitatea prin care, în funcție de natura, particularitățile și valoarea prejudiciului, se stabilește cuantumul și forma despăgubirilor la care este îndreptățită persoana păgubită*”²⁸³.

În altă ordine de idei, în procesul de evaluare și cuantificare a daunelor apare un număr mare de necunoscute, dat fiind că adesea elementelor de mediu nu li se poate atribui valori economice.²⁸⁴

Autorul Igor Trofimov²⁸⁵, în studiile sale argumentează cauzele imposibilității evaluării certe a daunelor de mediu, după cum urmează:

- în majoritatea cazurilor, dauna rezultată din poluare constă în câștig nerealizat;
- de multe ori, daunele nu ies la iveală imediat, majoritatea lor sunt potențiale;
- „lanțul” efectelor nocive este condiționat de legătura de interdependență a proceselor în cadrul complexului natural;
- majoritatea daunelor constau în cheltuielile suportate la restabilirea și îmbunătățirea obiectelor poluate, dar care nu au adus efectul dorit.

Prezintă dificultăți posibilitatea evaluării daunelor cauzate regnului animal, aceasta fiind condiționată de lipsa unui mecanism clar de stabilire a acestora. Prin prisma analizei legislative a anexei Legii regnului animal, care stabilește modul de evaluare a daunei aduse componentelor pe care le protejează, constatăm că aceasta se limitează doar la instituirea unor taxe (plăți/tarife) fixe ce sunt echivalate cu cuantumul despăgubirii ce urmează a fi încasată din contul persoanelor fizice sau juridice responsabile de nimicirea acestora prin activități ilicite (braconaj).

²⁸¹ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.437. ISBN 978-973-115-202-8.

²⁸² ARDELEAN, Grigore. *Repararea prejudiciului ecologic*. Chișinău: GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, 2018. p.95. ISBN 978-613-9-41255-6.

²⁸³ CORHAN, Adriana. *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*. București: Lumina Lex, 1999. p. 63. ISBN/Cod: 973-588-091-1.

²⁸⁴ TEODOROIU, Simona-Maya. *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*. București: Lumina Lex, 2003. p.138.

²⁸⁵ TROFIMOV, Igor. *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2006. pp.46-47.

În această ordine de idei, a fost formulată recomandarea privind necesitatea elaborării unui cadru normativ care va stabili modul de evaluare a daunei resurselor regnului animal, unde ecuația de calcul să includă: „...*(v)aloarea normativă a componentei biotice nimicite, a cheltuielilor de înlocuire a speciei (exemplarului) nimicite, precum și a cheltuielilor necesare adaptării speciei reintroduse în mediul natural, regenerării și nu numai, aici s-ar impune luarea în calcul și a rolului pe care îl îndeplinesc exemplarele nimicite, capacitatea de răspândire și regenerare, precum și raritatea lor în cadrul ecosistemului natural din care au fost extrase prin fapta prejudiciabilă*”²⁸⁶.

Din cele enunțate *supra*, putem constata cu certitudine că sunt prezente multiple dificultăți în procesul de evaluare și cuantificare a daunelor cauzate mediului per ansamblu. În acest context, vom încerca să analizăm mecanisme de ordin economico-fiscale de evaluare a daunelor cauzate regnului animal.

Taxele de mediu sunt un instrument important folosit de guverne pentru a promova un comportament responsabil față de mediul înconjurător. Aceste taxe sunt aplicate în general asupra activităților care generează poluare sau alte daune mediului și au ca scop principal internalizarea costurilor externe ale acestor activități în procesele economice. Prin impunerea taxelor de mediu, guvernele încurajează agenții economici și cetățenii să adopte practici mai sustenabile din punct de vedere ecologic și să reducă impactul negativ asupra mediului. Astfel, taxele de mediu reprezintă o măsură eficientă în gestionarea resurselor naturale și protejarea mediului înconjurător.

Declarația de la Rio (1992) invită statele să promoveze utilizarea instrumentelor economice (Principiul 16). Drept consecință, acest document internațional încurajează statele să adopte și să implementeze instrumente incitative sau deopotrivă disuasive destinate să marcheze comportamentul atât al producătorilor, cât și al consumatorilor compatibil cu principiul „poluatorul plătește”.

La nivel comunitar, s-a recunoscut rolul crescând al instrumentelor economice și fiscale în promovarea obiectivului protecției mediului, iar Comisia Europeană a estimat că: „...*(c)ea mai bună modalitate de a atinge obiectivele fixate în materie de mediu este aceea de a combina instrumentele fiscal-bugetare cu alte măsuri, aplicate într-o manieră coerentă în vederea modificării comportamentelor*”²⁸⁷.

În Republica Moldova, potențialul taxelor de mediu nu este valorificat pe deplin, iar acest lucru se datorează mai multor factori. Unul dintre acești factori este capacitatea de a schimba

²⁸⁶ ARDELEAN, Grigore. *Repararea prejudiciului ecologic*. Chișinău: GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, 2018. p.99. ISBN 978-613-9-41255-6.

²⁸⁷ Comunicat asupra fiscalității în Uniunea Europeană, Doc.Com. (96) 546. Disponibil: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/taxation_ro [accesat: 10.10.2024]

comportamentul populației și al agenților economici prin intermediul taxelor de mediu. De asemenea, stabilirea și implementarea acestor taxe sunt condiționate de necesitatea de a rezolva problemele de mediu existente și de a promova practici mai sustenabile din punct de vedere ecologic.

Cheltuielile bugetare destinate protecției mediului în Republica Moldova se confruntă cu mai multe provocări și limitări. Pe de o parte, aceste cheltuieli sunt adesea reduse, ceea ce poate indica faptul că protecția mediului nu este considerată o prioritate majoră în cadrul bugetului statului. Pe de altă parte, chiar dacă sunt alocate resurse, distribuția acestora nu întotdeauna corespunde angajamentelor și priorităților stabilite în politicile și strategiile de mediu.

Unul dintre aspectele critice este capacitatea autorităților implicate de a gestiona eficient resursele alocate pentru protecția mediului și de a le utiliza în mod corespunzător pentru implementarea măsurilor și proiectelor necesare. De multe ori, există dificultăți în execuția bugetelor destinate mediului din cauza lipsei de capacitate administrativă, lipsa de transparență și responsabilitate în utilizarea fondurilor, precum și presiunea financiară exercitată de alte sectoare.

Lacunele și dificultățile întâmpinate în gestionarea resurselor și implementarea eficientă a politicilor de mediu pot avea consecințe semnificative asupra capacitații și eficienței acestor politici. Aceste pot duce la subfinanțare sau utilizarea inefficientă a fondurilor destinate protecției mediului, ceea ce poate afecta negativ rezultatele așteptate și obiectivele stabilite în domeniul protecției mediului.

Drept instrumente fiscal-bugetare eficiente constituie „*taxele de mediu*”, respectiv taxe sau plăți componente ale acestora. Astfel, Comisia Europeană consideră drept taxă de mediu: „... (u)n impozit ce are drept bază fiscală o unitate fizică sau un *proxy* pentru o unitate fizică ce se referă la „ceva” care are un efect negativ asupra mediului (ex.: produsele petroliere)”²⁸⁸.

Recunoașterea unei taxe drept „*taxă de mediu*” se bazează pe impactul acesteia asupra costului și prețului poluantului sau asupra activităților care generează impact asupra mediului. Astfel, elementul definitoriu al unei taxe de mediu nu este neapărat scopul taxei, care poate fi fiscal sau orientat spre protecția mediului, ci mai degrabă efectul pe care îl are taxa asupra comportamentului agentului economic sau al cetățeanului în ceea ce privește protecția mediului.

De multe ori, atunci când nu se dorește interzicerea unui produs, ci doar limitarea utilizării sale, acest obiectiv poate fi atins prin impunerea unor taxe suplimentare care să crească prețul

²⁸⁸ CANTARAGIU, Iuliana, COȘERU, Ina, FALA, Alexandru, PÎNTEA, Dumitru, *Aplicarea instrumentelor fiscal-bugetare în soluționarea problemelor de mediu*. Chișinău, 2020. p.4. Disponibil: <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/2079-aplicarea-instrumentelor-fiscal-bugetare-in-soluționarea-problemelor-de-mediu&category=7> [accesat: 10.10.2024]

produsului. În funcție de scopul vizat, taxele pot adopta diverse forme²⁸⁹:

- taxe percepute după cantitatea ori calitatea substanțelor poluante eliberate în mediu;
- taxe percepute pe produsele care sunt poluante fie în timpul fabricării acestora, fie în timpul utilizării lor; de asemenea, pot fi taxate produsele devenite învechite, pentru care a fost introdus un sistem de eliminare;
- diferențierea taxelor pentru a favoriza un produs relativ curat prin introducerea unei taxe pentru un produs echivalent, care este poluant; diferențierea permite practicarea de prețuri mai avantajoase pentru produsele curate;
- redevențe utilizate pentru acoperirea cheltuielilor colectivității, de pildă, pentru tratarea deșeurilor;
- taxe administrative plătite pentru diverse servicii administrative, precum înregistrarea produselor chimice ori pentru aplicarea anumitor reglementări.

Ansamblul acestor taxe fiind variat de la un stat la altul, urmărește realizarea a cel puțin două obiective: este vorba, mai întâi, despre funcția de colectare de fonduri într-un scop dat (de ex., fond bugetar de recuperare a prejudiciilor cauzate mediului), în al doilea rând, taxele sunt chemate să stimuleze un nou comportament favorabil față de problemele protecției mediului.

La nivel legislativ, în Republica Moldova taxele de mediu sunt împărțite în patru categorii, și anume²⁹⁰:

1. Taxele pe energie – includ plăți pe produse energetice utilizate atât pentru transport (ex: benzina și motorina), cât și pentru funcționarea utilajelor speciale staționare (ex., gazele naturale, cărbunii și energia electrică) și/sau constituite din accizele pe produse petroliere și gaz lichefiat. Sursa formării fondurilor fiscal-bugetare:

- accize la gazele lichefiate;
- accize la produsele petroliere (Codul fiscal, Titlul IV).

2. Taxele pe transport – includ, în principal, taxele legate de proprietate și de utilizare a autovehiculelor. Plățile speciale pe alte echipamente de transport (ex., avioane) sau serviciile conexe de transport (ex., taxe pe zborurile charter sau programate) sunt, de asemenea, incluse în această categorie, atunci când acestea sunt conforme cu abordarea generală a taxelor de mediu, care includ accizele la autoturisme, taxele pentru folosirea drumurilor și vinieta. Sursa formării fondurilor constituie:

- accize la autoturisme importate;
- taxe pentru folosirea drumurilor;

²⁸⁹ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.439. ISBN 978-973-115-202-8.

²⁹⁰ Comunicat asupra fiscalității în Uniunea Europeană, Doc.Com. (96) 546, p.10-11. Disponibil: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/taxation_ro [accesat:10.10.2024]

- vinieta (Codul fiscal, Titlul IV. Accizele, Titlul IX. Taxele rutiere).

3. Taxele pe poluare – se aplică emisiilor din surse mobile și imobile, la comercializarea unor bunuri (baterii, substanțe chimice periculoase, anvelope, pungi de plastic, ambalaje de plastic și carton), reprezentate de plățile pentru poluarea mediului și taxa pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului. Sursa formării fondurilor:

- *Plăți pentru poluarea mediului produse de:*
 - ✓ emisiile de poluanți în aerul atmosferic ale surselor staționare;
 - ✓ deversările de poluanți cu ape reziduale în obiective acvatice și sisteme de canalizare;
 - ✓ depozitarea deșeurilor de producție.
- *Taxe pentru mărfurile care în procesul utilizării cauzează poluarea mediului (Legea nr. 1540/2008 privind plata pentru poluarea mediului).*

4. Taxele pe resursele naturale – sunt impozite plătite pentru exploatarea anumitor resurse naturale, cum ar fi lemnul, materialele de construcție, agregatele etc., excluderea fiind făcută pentru resursele utilizate ca surse de energie. Aceste taxe sunt aplicate pentru apa captată din diferite surse, mineralele utile (zăcămintele), lemnul eliberat pe picior etc.

În legislația fiscală, pe lângă taxele prevăzute în Codul fiscal, există și alte reglementări care stabilesc taxe sau plăți pentru anumite activități legate de regnul animal și vegetal. Acestea includ taxele sau plățile pentru exportul de plante și animale, precum și pentru desfășurarea activităților de vânătoare. Deși sunt numite taxe, aceste plăți nu sunt strict de natură fiscală, ci au o componentă distinctă de „Prejudiciu și impact asupra mediului”. Scopul acestor taxe și plăți este de a compensa cheltuielile pe care statul le are pentru protecția și gestionarea resurselor naturale și pentru reducerea impactului negativ al activităților umane asupra mediului înconjurător. Astfel, aceste taxe și plăți sunt instrumente utilizate pentru gestionarea sustenabilă a resurselor naturale și pentru protejarea mediului înconjurător.

Acestea sunt formate din:

- taxa pentru apă;
- taxa pentru extragerea mineralelor utile;
- taxa pentru lemnul eliberat pe picior;
- taxa pentru efectuarea prospecțiunilor geologice;
- taxa pentru efectuarea explorărilor geologice;
- taxa pentru folosirea spațiilor subterane în scopul construcției obiectivelor subterane, altele decât cele destinate extracției mineralelor utile;
- taxa pentru exploatarea construcțiilor subterane în scopul desfășurării activității de întreprinzător, altele decât cele destinate extracției mineralelor utile (Codul fiscal, Titlul VIII. Taxele pentru resursele naturale).

Pe lângă aceste taxe, *Legea regnului animal*²⁹¹ și *Legea regnului vegetal*²⁹² prevăd aplicarea anumitor taxe sau plăți, rezultatul anumitor activități, cum ar fi exportul de plante și animale, sau în cazul desfășurării activității de vânătoare.

Totuși, opinăm că taxele respective nu sunt considerate taxe de mediu, deoarece acestea sunt parte a mecanismului de recuperare a prejudiciului ca urmare a unei activități cu impact asupra mediului.

Republica Moldova dispune de un cadru legal complex și detaliat care reglementează protecția mediului și utilizarea instrumentelor fiscal-bugetare în implementarea politicilor de mediu. Aceste principii de aplicare a instrumentelor fiscal-bugetare sunt stabilite în mai multe acte legislative care acoperă diverse aspecte ale domeniului mediului, după cum urmează:

- *Legea nr. 1515/1993 privind protecția mediului înconjurător*²⁹³ – stabilește principiile de bază ale protecției mediului, printre care se numără perceperea de taxe și aplicarea de amenzi pentru încălcarea legislației în domeniu și folosirea, în exclusivitate, a mijloacelor astfel obținute pentru combaterea poluării mediului, secătuirii resurselor naturale, dezvoltării unor procese geologice primejdioase și redresarea mediului.
- *Legea nr. 1102/1997 cu privire la resursele naturale*²⁹⁴ – menționează folosirea contra plată a resurselor naturale (plata pentru resursele naturale și plata pentru poluarea mediului înconjurător). Plata reprezintă compensarea în bani de către beneficiar a cheltuielilor publice pentru explorarea, conservarea și restabilirea resurselor naturale utilizabile, precum și a eforturilor societății pentru compensarea lor.
- *Legea regnului vegetal nr.239/2007 și Legea regnului animal nr.439/1995* – expune mecanismul economic de folosință rațională a obiectelor regnului vegetal/animal care include: (i) finanțarea programelor, strategiilor, planurilor de acțiuni privind folosința rațională; (ii) plăți pentru dobândirea și exportul obiectelor regnului vegetal/animal; (iii) stimularea economică a folosinței raționale a obiectelor regnului vegetal/animal.
- *Legea nr. 1041/2000 pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate*²⁹⁵ – stipulează că împădurirea terenurilor degradate, precum și alte lucrări aferente, și se finanțează din: (A) alocațiile de la bugetele locale ale APL de nivelul I și nivelul II; (B) alocațiile de la bugetul de stat; (C) contribuțiile fondului ecologic național.

²⁹¹ Legea nr. 439 din 27.04.1995 regnului animal. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial* nr. 62-63.

²⁹² Legea nr. 239 din 08.11.2007 regnului vegetal. Publicat: 26.02.2008 în *Monitorul Oficial* nr. 40-41.

²⁹³ Legea nr. 1515 din 16.06.1993 privind protecția mediului înconjurător. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial* nr. 10.

²⁹⁴ Legea nr. 1102 din 06.02.1997 cu privire la resursele naturale. Publicat: 19.06.1997 în *Monitorul Oficial* nr. 40,

²⁹⁵ Legea nr. 1041 din 15.06.2000 pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate. Publicat: 09.11.2000 în *Monitorul Oficial* nr. 141-143.

Cuantumul sau aspectele ce țin de utilizarea taxelor sunt prevăzute inclusiv în *Codul fiscal*²⁹⁶ și în *Legea nr. 1540/1998 privind plata pentru poluarea mediului*²⁹⁷.

Totodată, există un șir de metodici și instrucțiuni aprobate prin ordinele Autorității centrale de mediu care oferă *instrumentarul concret de calcule relevant unor prejudicii aduse mediului*:

1. Metodica de evaluare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător ca rezultat al încălcării legislației apelor;
2. Metodica provizorie de estimare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător prin încălcarea legislației apelor (poluarea apelor subterane);
3. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic ca rezultat al poluării de către sursele staționare;
4. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor de sol;
5. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic la gestionarea deșeurilor de producție și menajere.

Statul are ca obiectiv să utilizeze aceste instrumente pentru a influența comportamentul economic și social într-un mod care să promoveze protecția mediului și utilizarea durabilă a resurselor naturale. Prin intermediul instrumentelor economice, precum taxele de mediu, subvențiile, certificatele de emisii sau alte mecanisme, statul poate crea stimulente sau penalități care să încurajeze practici mai responsabile din punct de vedere ecologic. Viziunile statului privind aplicarea instrumentelor economice în domeniu sunt stipulate în „Strategia de mediu pentru anii 2024-2030”²⁹⁸.

Astfel, obiectivul general nr. 5 „Protejarea, restaurarea și promovarea utilizării durabile a biodiversității și a ecosistemelor naturale” prevede reducerea impactului negativ al activității economice asupra mediului și îmbunătățirea măsurilor de prevenire a poluării mediului. Prin acest act au fost trasate ținte strategice după cum urmează:

- asigurarea conservării, restabilirii și utilizării durabile a ecosistemelor de apă dulce terestre și interioare și a serviciilor acestora, în special păduri și zone umede;
- promovarea implementării managementului durabil al tuturor tipurilor de păduri, efectuarea lucrărilor silvotecnice, restabilirea pădurilor degradate și creșterea semnificativă a împăduririi și reîmpăduririi;
- luarea unor măsuri urgente și semnificative pentru a reduce degradarea habitatelor naturale, pentru a stopa pierderea biodiversității și, până în 2030, pentru a proteja și a preveni

²⁹⁶Cod fiscal nr. 1163 din 24.04.1997. Publicat: 18.09.1997 în *Monitorul Oficial* nr. 62.

²⁹⁷ Legea nr. 1540 din 25.02.1998 privind plata pentru poluarea mediului. Publicat: 18.06.1998 în *Monitorul Oficial* nr. 54-55.

²⁹⁸Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2024-2030 nr. 409 din 12.06.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.325-328/650 din 30.07.2024.

extincția speciilor amenințate;

- promovarea distribuirii corecte și echitabile a beneficiilor care rezultă din utilizarea resurselor genetice și promovarea accesului corespunzător la aceste resurse, după cum este convenit la nivel internațional;
- luarea unor măsuri urgente pentru a stopa braconajul și traficul de specii de floră și faună protejate, precum și pentru a face față problemelor puse de cererea și oferta de produse ilegale de specii sălbatice;
- adoptarea și implementarea măsurilor pentru a preveni introducerea și a reduce semnificativ impactul speciilor invazive asupra ecosistemelor terestre și acvatice și pentru a controla și a eradica speciile prioritare;
- integrarea și monitorizarea valorilor biodiversității și a ecosistemelor în planificarea națională și locală, procesele de dezvoltare, strategii, planurile de reducere a sărăciei și planurile de amenajare a teritoriilor;
- mobilizarea și creșterea substanțială a resurselor financiare din toate sursele pentru conservarea și utilizarea durabilă a biodiversității și ecosistemelor;
- protejarea și restabilirea ecosistemelor legate de apă, inclusiv păduri, zone umede, râuri, acvifere și lacuri;
- gestionarea și protecția durabilă a ecosistemelor pentru a evita impacturile negative semnificative, inclusiv prin consolidarea rezistenței acestora, și luarea de măsuri pentru restaurarea acestora;
- eliminarea pescuitului ilegal, nedeclarat și nereglementat;
- creșterea beneficiilor economice din utilizarea durabilă a resurselor acvatice, inclusiv prin gestionarea durabilă a pescuitului, acvaculturii și turismului.²⁹⁹

Într-o retrospectivă, plățile fiscale și cele parafiscale au un rol central printre instrumentele economice aplicate pentru implementarea politicilor de mediu.

Veniturile obținute din impozite, taxe fiscale, contribuții și împrumuturi sunt esențiale pentru finanțarea cheltuielilor publice și pentru asigurarea funcționării instituțiilor publice. Totuși, în multe cazuri, aceste resurse nu sunt suficiente pentru a acoperi toate nevoile financiare ale statului sau ale altor instituții publice. De aceea, au fost create și alte modalități legale de generare a veniturilor, precum taxele parafiscale.

Taxele parafiscale sunt taxe specifice sau suplimentare impuse de către stat sau alte autorități pentru finanțarea unor activități sau servicii specifice. Ele sunt distincte de impozitele

²⁹⁹ Capitolul IV din Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2024-2030 nr. 409 din 12.06.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.325-328/650 din 30.07.2024.

și taxele fiscale obișnuite și sunt percepute pentru acoperirea cheltuielilor legate de anumite domenii, cum ar fi educația, sănătatea, transportul, mediu etc.

Aceste taxe sunt adesea percepute de către organizații sau instituții de interes public care oferă servicii specifice populației sau care gestionează anumite domenii de interes general. De exemplu, taxele parafiscale pot fi percepute de către organizații de mediu pentru finanțarea proiectelor de protecție a mediului sau de către instituții de sănătate pentru a acoperi costurile serviciilor medicale speciale.

Prin utilizarea taxelor parafiscale, autoritățile pot asigura resursele financiare necesare pentru a susține și dezvolta aceste domenii și servicii importante pentru comunitate, în timp ce contribuabilii plătesc pentru beneficiile specifice pe care le primesc în urma acestor taxe. Este important ca aceste taxe să fie stabilite și utilizate în mod transparent și eficient, iar veniturile să fie direcționate corespunzător către activitățile pentru care au fost instituite.

Corespunzător, „... (t)axele parafiscale sunt acele sume de bani care se colectează – fie de către organele fiscale, fie direct de către beneficiarii respectivelor venituri – în temeiul unor norme juridice adoptate special în acest scop, dar care se varsă în conturile anumitor instituții publice sau ale altor entități colective, publice sau private, altele decât colectivitățile publice locale sau stabilimentele administrative”³⁰⁰.

Caracteristica principală a taxelor parafiscale este că sunt instituite prin lege și sunt obligatorii pentru contribuabili. Ele sunt colectate și încasate fie prin intermediul administrațiilor fiscale, fie direct de către beneficiarii desemnați legal, iar sumele încasate se concentrează în conturile acestora. Aceste taxe constituie venituri extrabugetare ale persoanelor juridice de drept public sau privat care le-au instituit.

Procedura de colectare și încasare a taxelor parafiscale este similară cu cea utilizată în materie fiscală, implicând adesea emiterea de documente fiscale, urmărirea plăților și gestionarea conturilor în care sunt depuse sumele colectate. De obicei, organizațiile sau instituțiile care administrează aceste taxe parafiscale trebuie să respecte aceleași reguli și proceduri ca în cazul impozitelor și taxelor fiscale.

Este important de menționat că, deși taxele parafiscale sunt similare din punct de vedere procedural cu impozitele și taxele fiscale, ele sunt destinate finanțării unor activități sau servicii specifice și nu se amestecă direct în bugetul general al statului. Astfel, aceste taxe sunt utilizate pentru acoperirea costurilor și dezvoltarea domeniilor sau serviciilor pentru care au fost instituite.

³⁰⁰MINEA, Mircea Ștefan. Despre constituționalitatea taxelor parafiscale instituite în România, În *Materialele al 3-lea Colocviu constituțional internațional intitulat „Curțile Constituționale și doctrina. Un dialog posibil?”*, organizat de Tribunalul Constituțional din Andorra, în perioada 1-3 decembrie 2011. p.17. Disponibil: <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/minea.pdf> [10.10.2024]

În Republica Moldova, există următoarele plăți fiscale și parafiscale:

1. *Taxe pentru eliberarea de acte permise de mediu (plăți parafiscale)* – stabilite în Nomenclatorul actelor permise aferent *Legii nr.160/2011 privind reglementarea activității de întreprinzător*.

2. *Taxe de mediu (plăți fiscale)* – conform practicii internaționale acestea cuprind taxele pe energie, transport, poluare și de folosire a resurselor naturale. Mărimea acestor taxe este prevăzută în Codul fiscal sau în anumite legi sectoriale. De asemenea, s-a constatat că plățile de mediu – inclusiv taxele pentru utilizarea anumitor resurse naturale, plățile pentru poluarea în limitele admise și pentru depășirea acestora, amenzi aplicate pentru încălcarea legislației de mediu, precum și penalitățile pentru recuperarea prejudiciilor aduse mediului – continuă să fie stabilite la valori fixe, extrem de reduse. Acestea nu au fost ajustate corespunzător în raport cu evoluția prețurilor de consum pe parcursul unor perioade îndelungate și nici nu au fost indexate în funcție de rata inflației.³⁰¹

3. *Amenzi pentru încălcarea legislației de mediu (plăți parafiscale)* – aplicate pentru săvârșirea unor acțiuni interzise (ex., braconaj, tăieri ilegale de păduri, infracțiuni ecologice). Cuantumul acestora este prevăzut în legislația contravențională și cea penală. Este esențial de subliniat că regimul sancționator aplicabil în cazurile de încălcare a legislației de mediu prezintă multiple vulnerabilități ce necesită corectări și optimizări. Sancțiunile impuse în aceste situații nu sunt suficient de riguroase, nu reflectă în mod adecvat și proporțional prejudiciile aduse mediului și nu contribuie eficient la stimularea respectării normelor legale, chiar dacă, în ultimii ani, au fost aduse modificări Codului penal al Republicii Moldova nr. 985/2002 și Codului contravențional nr. 218/2008, în scopul consolidării cadrului sancționator. Totodată, cuantumul redus al amenzilor de mediu nu reprezintă un factor de descurajare real pentru agenții economici și companii, nefiind suficient pentru a-i determina să diminueze poluarea sau să se conformeze cerințelor de mediu, ale căror costuri sunt considerabil mai mari decât sancțiunile aplicate în prezent. Potrivit datelor oferite³⁰² (Compartimentul „Anexe”, tabel 3.12) de Inspectoratul pentru protecția mediului, în perioada anilor 2019-2023 cuantumul amenzilor aplicate depășește considerabil mărimea prejudiciilor cauzate. Este necesar de a delimita natura juridică dintre amenzi și prejudiciile materiale încasate. Amenda constituie o sancțiune aplicabilă pentru încălcarea normelor juridice ce consacră respectarea ordinii publice. Prejudiciile materiale încasate constituie estimările incluse pentru pagubele aduse regnului animal, fiind exprimate în tarife determinate. Considerăm că este necesar de a revizui metodologia de calculare a

³⁰¹ Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2024-2030 nr. 409 din 12.06.2024. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.325-328/650 din 30.07.2024.

³⁰² Informații prezentate de IPM în cadrul Raportului auditului conformității eliberării actelor permise și administrării taxelor, amenzilor și plăților aferente mediului, aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr.28/2022.

prejudiciilor cauzate regnului animal, prin luarea în considerare și altor cheltuieli suportate în vederea restabilirii sau refacerii animalelor sălbatice, cum ar fi cheltuieli suplimentare în vederea antrenării specialiștilor din domeniul, experți, aranjamentul necesar (crearea condițiilor apropiate habitatului animalului sălbatic).

4. *Prejudiciul și impactul adus mediului ca rezultat al poluării (plăți parafiscale)* – legislația de mediu prevede recuperarea prejudiciului adus mediului ca rezultat al poluării sau impactului asupra mediului urmare a anumitor activități. Modul de calculare a prejudiciului este stabilit într-o serie de instrucțiuni, metodologii și legi.

*Legea privind plata pentru poluarea mediului*³⁰³ stabilește doar patru categorii principale de plăți și taxe pentru poluarea mediului în Republica Moldova prin:

- 1) emisiile de poluanți provenite de la sursele staționare;
- 2) deversările de poluanți;
- 3) depozitarea deșeurilor de producție;
- 4) produsele poluante definite ca taxe pentru punerea în circulație (plasarea pe piață) a mărfurilor care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului.

Conform prevederilor art. 14 „Declararea, modul și termenul de achitare a plăților pentru poluarea mediului” din *Legea privind plata pentru poluarea mediului*, subiecții prezentei legi sunt obligați să calculeze de sine stătător plățile pentru poluarea mediului prevăzute la art. 6 (Plata pentru emisiile de poluanți ale surselor staționare), art. 9 (Plata pentru deversările de poluanți), art. 10 (Plata pentru depozitarea deșeurilor de producție), art. 11 (Taxa pentru mărfurile care, în procesul utilizării, cauzează poluarea mediului), să achite la bugetul de stat plățile corespunzătoare și să prezinte Serviciului Fiscal de Stat darea de seamă respectivă. Plata pentru emisiile normative de poluanți provenite de la sursele staționare este egală cu produsul dintre:

- a) normativul plății, în lei;
- b) cantitatea reală în t.c. (tone convenționale) a poluanților emiși;
- c) coeficientul lor de agresivitate.

Da, taxele de mediu reprezintă un instrument esențial în promovarea politicilor de mediu și în influențarea comportamentului agenților economici și al populației în general. Ele au o importanță majoră deoarece aduc venituri constante și semnificative la bugetul de stat sau la bugetele locale, contribuind astfel la finanțarea acțiunilor și programelor de protecție a mediului.

Taxele de mediu pot avea diverse forme și pot viza diferite aspecte legate de impactul asupra mediului, cum ar fi: exploatarea resurselor naturale, emisiile poluante, gestionarea

³⁰³ Legea nr. 1540 din 25.02.1998 privind plata pentru poluarea mediului. Publicat: 18.06.1998 în *Monitorul Oficial* nr. 54-55.

deșeurilor, utilizarea terenurilor etc. Aceste taxe reprezintă plăți periodice sau continue în timp, ceea ce le conferă o stabilitate și predictibilitate în generarea veniturilor necesare pentru finanțarea activităților de protecție a mediului.

Pe de altă parte, taxele pentru eliberarea actelor permissive, amenzile și prejudiciile sunt plăți care intervin doar în anumite situații, cum ar fi acordarea de autorizații pentru activități care afectează mediul, sancționarea încălcărilor legislației de mediu sau recuperarea pagubelor produse mediului în urma unor acțiuni sau evenimente.

Prin intermediul taxelor de mediu, statul poate influența comportamentul agenților economici și al populației în sensul adoptării unor practici mai responsabile și mai prietenoase cu mediul înconjurător. Astfel, taxele reprezintă un instrument cuprinzător și eficient în implementarea politicilor de mediu și în asigurarea unei gestionări durabile a resurselor naturale.

Pe lângă cele enunțate *supra* putem individualiza un alt instrument economico-fiscal de acțiune în favoarea protecției și conservării mediului, și anume – politici în domeniul formării prețurilor. Deseori, prețurile produselor nu reflectă pe deplin costul pentru mediu al producției sau al emisiilor rezultate în urma folosirii acestora, el fiind suportat de către consumatorii finali ai produselor.

Detaxările și subvențiile s-au dovedit a fi modalități importante în promovarea unor obiective ecologice. Ilustrativă este practica statelor europene, când ridicarea taxelor în cazul benzinei fără plumb a permis, în multe țări, stabilirea unor prețuri ale acesteia inferioare celor ale benzinei obișnuite, încurajând astfel utilizarea acestui combustibil curat. La fel, o diminuare a fiscalității se practică și pentru autovehiculele care respectă norme de poluare mai stricte decât cele instituite pe cale legală. Referitor la subvenții, ținem să precizăm cu titlu de exemplu *ajutoarele financiare acordate la nivel național pentru epurarea apei și aerului ori cele oferite la nivel comunitar pentru practicile agricole favorabile mediului*. Principala formă de realizare a subvențiilor este reprezentată de fondurile pentru mediu, create pentru a finanța direct protecția naturii.

Drept urmare, concluzionăm că instrumentele fiscal-bugetare, dar și cele economice joacă un rol din ce în ce mai important în promovarea obiectivelor de folosire, protecție a mediului, a reparării prejudiciilor cauzate mediului. Exact, utilizarea taxelor de mediu necesită o evaluare permanentă a eficienței lor în atingerea obiectivelor stabilite în politicile de mediu. Această evaluare poate include analiza impactului economic, social și ambiental al taxelor de mediu, precum și ajustările necesare pentru a asigura că acestea își îndeplinesc rolul în mod corespunzător.

Este important ca taxele de mediu să fie corecte și să fie aplicate în mod transparent și echitabil, astfel încât să stimuleze comportamentele responsabile și să contribuie la protejarea mediului înconjurător.

Chestiunea privind evaluarea și aplicarea corectă a taxelor de mediu este una importantă și des întâlnită în practică. Există într-adevăr idei și propuneri pentru o revoluție fiscală mai profundă în domeniul taxelor de mediu, care să se axeze pe taxarea resurselor rare, poluărilor și altor activități care generează impact negativ asupra mediului înconjurător. Această abordare ar putea diminua sarcinile fiscale și sociale, oferind un stimulent mai puternic pentru adoptarea unor practici economice și sociale sustenabile și responsabile din punct de vedere ecologic. Totuși, implementarea unor astfel de schimbări necesită o analiză detaliată și o abordare echilibrată pentru a evita eventualele efecte negative sau distorsiuni în economie și societate.

Drept consecință, taxele asupra activităților industriale ori produselor poluante constituie astăzi un mecanism utilizat curent pentru obținerea unor efecte favorabile asupra protecției mediului și formării fondurilor fiscal-bugetare în vederea reparării prejudiciilor cauzate mediului, care s-au demonstrat a fi utilizate totuși inefficient.

Tot în acest context, ținem să menționăm că legislațiile în vigoare ale diferitor state prevăd diverse modalități de stabilire a întinderii prejudiciului și a despăgubirilor. Valoarea despăgubirilor este echivalentă cu valoarea prejudiciului suferit de reclamant și se determină la data pronunțării hotărârii judecătorești. Despăgubirile au ca scop repunerea reclamantului, prin plata unui echivalent bănesc, în situația patrimonială anterioară nașterii dreptului la reparație.

Despăgubirile acordate trebuie să reprezinte pierderea suferită (*damnum emergens*) și beneficiul nerealizat (*lucrum cessans*)³⁰⁴. Determinarea acestor două elemente ale prejudiciului se face separat.

În cadrul răspunderii reparatorii pentru daunele cauzate regnului animal, sunt supuse reparării toate prejudiciile, atât previzibile, cât și imprevizibile.

Urmare a identificării particularităților daunelor și a regulilor de despăgubire a daunelor cauzate regnului animal, instanța de judecată dispune asupra felului și modului de despăgubire a daunelor cauzate, în funcție de circumstanțele cazului, dar și a naturii daunei, unde instanța va fi îndreptățită de a adopta chiar și o soluție diferită de cea solicitată în cererea reclamantului, doar din motive că soluția solicitată nu va oferi o despăgubire integrală sau adecvată daunei cauzate. Este evident faptul că o astfel de regulă nu este caracteristică regulilor aplicabile răspunderii civile, dar este necesar să înțelegem că suntem în fața unei proceduri de răspundere specifică dreptului mediului, și nu dreptului civil.

³⁰⁴ POP, Liviu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Iași, 1994. 514 p. ISBN/COD:108IPIASDR.

Astfel, instanța de judecată, adoptând hotărârea cu privire la reparația prejudiciului cauzat regnului animal, nu va ține cont de o eventuală cerere de despăgubire.

Într-un quantum care va fi mai mic decât dauna reală, așa cum nu va admite nici încheierea tranzacției care va stabili alte soluții decât cele pe care legea le prevede în mod imperativ. La fel, instanța de judecată nu va admite exonerarea de la răspundere. În acest sens, instanța de judecată, odată sesizată, nu va fi îndreptățită să admită retragerea cererii de chemare în judecată, deoarece o astfel de operațiune ar crea efectul nedespăgubirii.

În același sens, instanța nu ar putea să aplice instituția scoaterii cererii de pe rol în cazul în care s-ar aborda chestiunea referitor la repararea daunelor cauzate regnului animal, dar și a mediului în ansamblu.

În așa fel, noi considerăm faptul că textul art. 169, alin. (1) lit. b¹), art. 265 CPC RM, la lit. c¹), textul: „,...(d)acă retragerea a fost acceptată de instanță”, urmează a fi completată cu textul: „Instanța nu poate admite renunțarea de la acțiunea civilă, dacă aceasta are ca obiect o daună adusă mediului”.

În același sens, textul art. 267 CPC RM: „Instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care” urmează a fi substituit cu textul: „Cu excepția cazului de depunere a unei cereri care are ca obiect o daună de mediu, instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care”.

Operarea unor astfel de modificări va permite a exclude neexaminarea judecătorească în cadrul procedurii civile, a sesizărilor de natură patrimonială cazurilor de pricinuire a daunelor regnului animal.

În același sens, suntem de opinia că și, în cadrul procesului penal, legiuitorul ar trebui să consacre obligația organului de urmărire penală, dar și a instanței, de a se autosesiza în ce privește situația în care s-ar constata producerea unei daune regnului animal sau mediului în ansamblu.

Astfel, art. 51 CPP RM, la alin. (2) ar urma să fie suplinit cu un punct nou cu următorul cuprins: „3) în mod obligatoriu în cazurile în care se constată o daună cauzată mediului”. La fel, art. 219 CPP RM, urmează a fi completat cu un nou alineat (10), cu următorul cuprins: „(10) În cazul constatării existenței unei daune cauzate mediului prin infracțiunea comisă, dar în privința căreia acuzarea nu a formulat acțiune civilă, instanța de judecată se autosesizează din oficiu și se pronunță și în privința reparării daunelor cauzate mediului”.

Revenind la cadrul regulilor aplicabile procesului de reparare a daunelor cauzate regnului animal, menționăm că, în vederea reparațiunii daunelor cauzate regnului animal, în fond sunt aplicabile regulile de procedură civilă, cu excepția faptului dacă aplicarea prevederilor Codului de procedură civilă este imposibilă, rezultând din regulile aplicabile reparării daunelor de mediu,

dar și dacă aceasta contravine scopului principal al procedurii de reparare a daunelor de mediu – repararea integrală a daunelor de mediu. În așa fel, instanța de judecată stabilește cuantumul reparației prin echivalent bănesc în funcție de întinderea prejudiciului cauzat regnului animal, dar și potrivit cuantumului de echivalent stabilit prin lege, valabil la data pronunțării hotărârii.

Însă, trebuie să reținem faptul că în cazul daunelor cauzate regnului animal, repararea prin echivalent este regula, iar repararea în natură este o excepție.

În acest sens, repararea integrală a prejudiciului cauzată regnului animal reprezintă acoperirea de către făptuitor a tuturor componentelor prejudiciului, respectiv atât a scoaterii efective din mediul natural al elementului de regn animal, cât și a câștigului nerealizat, inclusiv natural, de pe urma acestei excluderi a membrului faunei din mediul său natural. În mod obligatoriu, din cuantumul cheltuielilor de reparațiune fac parte cheltuielile ocazionate nemijlocit persoanei păgubite (care a suportat sarcina pecuniară), legată de activitatea desfășurată în scopul evitării, limitării sau reparării pagubei.

Pieirea animalului din grădina zoologică face ca întreprinderea să nu mai aibă vizitatori și, prin urmare, nici venituri pe viitor.

La fel, aceasta este prejudiciu și pentru mediul animalier sălbatic, deoarece ea duce la reducerea efectivului de reprezentanți ai regnului animal.

Trebuie să remarcăm faptul că practica judiciară are nu doar rolul de a consacra o obișnuință de a percepe principiul reparării integrale a prejudiciului cauzat regnului animal, ci și de a determina conținutul său și regulile, precum și modalitățile concrete de realizare a acestuia.

O astfel de practică trebuie să se răsfrângă și în faza de executare a hotărârilor judecătorești, unde, din momentul rămânerii definitive a hotărârii judecătorești, persoana răspunzătoare urmează a datora penalitățile pentru tergiversarea executării, dar și dobânzile aferente despăgubirii acordate, până la plata ei integrală.

Principiul reparării integrale a prejudiciului constituie unul dintre principiile fundamentale aplicabile în materia răspunderii. Acest principiu impune ca instanța să acorde o compensație care să acopere în întregime pierderile suferite de persoana prejudiciată, astfel încât aceasta să fie repusă în situația în care s-ar fi aflat până la cauzarea prejudiciului. Aprecierea cuantumului daunelor și a despăgubirilor se face ținând cont de pierderile efective, inclusiv daune materiale și morale, cheltuieli suplimentare, pierderi de venituri etc. Aplicarea corectă a acestui principiu contribuie la asigurarea justiției și echității în soluționarea litigiilor privind daunele cauzate de diverse încălcări de drept³⁰⁵.

³⁰⁵DRAGOMIR, Matei, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc în contextul integrationist European*. Chișinău, 2012. Teza de doctor. p.88.

Deși în cadrul unui proces civil, instanța de judecată, adoptând hotărârea cu privire la repararea prejudiciului, obligă autorul prejudiciului să pună la dispoziția păgubitului un bun de același gen și de aceeași calitate, ori să repare bunul pe care l-a deteriorat, ori să compenseze integral prin echivalent bănesc prejudiciul cauzat, în cazul unei daune cauzate regnului animal, cum ar fi omorârea unui animal sălbatic, instanța va dispune repararea integrală a tuturor cheltuielilor, exclusiv în echivalent bănesc. Aceasta deoarece în cazul regnului animal o astfel de oportunitate, cum ar fi oferirea posibilității de a repara în natură, este limitată, având în vedere că în cazul în care fapta ilicită a constat în eliminarea animalului din mediul natural, actul de înlocuire a acestuia cu altul, de fapt, este imposibilă.

Dacă echilibrul a fost perturbat, acesta nu poate fi restabilit printr-o simplă relocare formală a unui animal dintr-un loc în altul.

Făcând o generalizare, ținem să precizăm că, din punct de vedere formal, avem o bază normativă judicioasă, în principiu bine punctată și ajustată cu cadrul normativ de mediu european, însă, suntem concomitent martori și complici, totodată, la starea de fapt a mediului la nivel național și internațional.

Credem, totuși, că sensibilizarea populației, referitor la situația de fapt a mediului, va fi una pozitivă în continuare și va forma, corespunzător, un fundament serios de percepere și acțiune promptă în vederea protecției mediului și a componentelor acestuia. Drept urmare, trebuie să valorificăm aceste instrumente și să le gestionăm cu bună cuviință.

3.2. Procedura de reparare a daunelor ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal

3.2.1. Particularitățile reparării daunelor cauzate regnului animal în procedura civilă

Problematica protecției mediului, manifestată cu precădere începând cu ultimele decenii ale veacului trecut, a suscitat reacții și a căutat răspunsuri adecvate, nu doar în domeniul dreptului mediului, dar și în alte ramuri ale dreptului, inclusiv în planul dreptului procesual civil.

În mod consecvent, consecințele percepute în acest sens urmează a se manifesta nu doar prin oarecare „devieri” de natură reglementatoare, ci și prin prevederi cu conținut conceptual diferit de cele admise în mod obișnuit până la moment.

Confluențele negative, uneori cu urmări grave asupra faunei, se pot produce datorită mai multor factori, cum ar fi poluarea apei, plantelor, aerului etc., dar ca și urmare a unor activități directe ale omului asupra animalelor. În ansamblu, toate aceste activități pot genera viețuitoarelor consecințe dăunătoare, cum ar fi dureri, chinuri, care pot fi și trebuie evitate prin măsuri preventive sau intervenții pe parcurs.

Drept urmare, omul are obligația firească de a respecta toate creaturile vii și trebuie să păstreze legăturile speciale existente între el și animale. Omul, fiind poziționat în vârful piramidei viețuitoarelor și dispunând de raționament, nu poate rămâne indiferent și pasiv față de suferințele animalelor.

Problema protecției animalelor poate fi abordată mult aspectual, economic, științific, social-politic, administrativ, în prisma tehnicii. Ideea centrală se concentrează pe faptul că, în procesul de protecție a animalelor, acestea să nu fie privite exclusiv sau ca – cele care are nevoie de ele „bunuri”, ci ca „viețuitoare”³⁰⁶.

A apărut necesitatea de a depăși abordarea tradițională dintre categoriile „individ” și „lucruri” și să se treacă la o altă etapă a consacării drepturilor generațiilor viitoare. Mutațiile intervenite sub impactul ecologic având o dimensiune semnificativă, fiind condiționată de o legitate firească că proprietarul unui lucru nu poate fi, în mod necesar, și proprietarul tuturor funcțiilor și serviciilor pe care acesta le aduce omenirii, idee care a cunoscut expresii jurisprudențiale adecvate în așa țări cum ar fi Franța și Germania³⁰⁷. Dreptul responsabilității în materie de protecție a mediului, nu se mai limitează doar la reparațiuni, dar și la prevenire, dincolo de interesele particulare, acesta e, de asemenea, apărătorul interesului general, mergând până la apărarea naturii ca atare, dincolo de orice interes uman.

În contextul subiectului supus abordărilor la acest compartiment, ținem să menționăm că, în dreptul mediului, răspunderea juridică este percepută ca fiind un mijloc de apărare, la care se recurge în ultimă instanță, prioritar fiind aplicate alte mecanisme de natură economico-financiară.

În astfel de cazuri, răspunderea civilă, mai degrabă, poate fi apreciată drept o instituție de reparare a daunelor decât cea de răspundere în accepțiunea sa clasică, răspunderea având existența chiar și atunci când activitatea poluatorului este exercitată în condițiile autorizațiilor emise sub rezerva drepturilor terților³⁰⁸.

În literatura de specialitate³⁰⁹, au fost purtate îndelungate discuții privind recunoașterea și garantarea unor drepturi în favoarea animalului, în sens mai larg, a unui statut juridic particular având în vedere calitatea acestuia de „ființă sensibilă”, diferențiată de om nu prin natură, ci prin gradul de organizare a acesteia, reprezintă o altă problemă aflată la intersecția reglementărilor și conceptelor aparținând dreptului civil și dreptului mediului.

³⁰⁶ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.400. ISBN 978-973-115-519-7.

³⁰⁷ DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.92. 349.6.

³⁰⁸ TEODOROIU, Simona-Maya. *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*. București: Lumina Lex, 2003. p.83.

³⁰⁹ DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.95. 349.6.

Potrivit literaturii doctrinare române, animalul (în ansamblu) reprezintă un organism care apare ca una din formele de viață pe Pământ, ca o diviziune a lumii organice (în timp ce cealaltă subdiviziune este reprezentată de plante). De la momentul apariției primelor viețuitoare pe planeta noastră, diferite specii de animale au suferit de-a lungul timpurilor, în cursul evoluției lumii organice, sub influența condițiilor de mediu, un continuu proces de transformare.

Din timpurile străvechi, animalele – cu excepția dăunătorilor – au fost folosite de om ca sursă de hrană, de materie primă, forță de muncă. În acest proces evolutiv, unele animale au fost îmblânzite și domesticite, altele rămânând în libere au rămas sălbatice.

Animalele sălbatice, constituind principala componentă a regnului animal, se află în libertate, în rezervațiile naturale, în crescătorii de vânat sau în complexe de vânatoare. Animalele sălbatice de interes vânătoresc, împreună cu biotipurile acestora (condițiile de mediu în care trăiesc și se dezvoltă), formează *fondul cinegetic*³¹⁰ (compus din unități de gospodărie cinegetică, denumite fonduri de vânatoare, constituite pe toate categoriile de terenuri, indiferent de proprietar, și astfel delimitate încât să asigure o cât mai mare stabilitate vânatului în cuprinsul acestora).

Analizând cadrul normativ al României privind statutul legal al animalelor sălbatice, putem deduce cu certitudine că *Legea nr.407/2006*³¹¹ și nici *Legea nr.205/2004 privind protecția animalelor sălbatice*³¹² nu stabilesc în proprietatea cui se află aceste animale. Art. 2 din *Legea privind protecția animalelor* stabilește că deținător de animale se consideră a fi: „... (p)ersoana care deține cu orice titlu valabil, precum și orice persoană fizică sau juridică în îngrijirea căreia se află animalul”. În primul caz, am putea deduce că legiuitorul român se referă doar la animale domestice, și în doilea caz, privește doar „vânatul”, adică animalele sălbatice de interes cinegetic.

Animalele sălbatice care nu sunt de interes cinegetic, corespunzător nu cad sub incidența reglementărilor aplicabile protecției vânatului. În această ordine de idei, conchidem că animalele sălbatice fiind o parte componentă a regnului animal necesită un regim de reglementare mai particular, fiind necesară o reglementare mai amplă și mai concisă a statutului juridic al acestuia.

Doctrina cât și legislația civilă abordează diferențiat statutul animalului. De altfel, *Codul civil al României*³¹³ consacră regimul juridic aplicabil animalelor prin prisma faptului că se încadrează în categoria bunurilor mobile. Acest fapt poate fi desprins din conținutul art.547-548, unde legiuitorul român cataloghează „*sporul animalelor*” în categoria fructelor naturale ale

³¹⁰ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.403. ISBN 978-973-115-519-7.

³¹¹ *Legea vânătorii și protecției fondului cinegetic nr.407/2006*. În: *Monitorul Oficial al României* nr.944 din 22.11.2006.

³¹² M.O. nr.29 din 15.01.2008.

³¹³ Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175630> [accesat: 10.10.2024]

bunurilor.³¹⁴ Consolidarea acestei versiuni se raportează la prevederile art.941 alin. (2) Cod civil român. Fiind reglementată ocupațiunea ca mod de dobândire a dreptului de proprietate, aici desprindem ideea că: „... (s)unt lucruri fără stăpân bunurile mobile abandonate, precum și bunurile care, prin natura lor, nu au un proprietar, cum sunt **animalele sălbatice, peștele și resursele acvatice vii din bazinele piscicole naturale**, fructele de pădure, ciupercile comestibile din flora spontană, plantele medicinale și aromatice și altele asemenea”. Or, prin prisma analizei cadrului menționat *supra*, putem deduce ferm că atât animalele domestice, cât și cele sălbatice, peștele și resursele acvatice (formând resursele regnului animal) sunt bunuri mobile.

Codul civil al Republicii Moldova nu definește în mod expres ce formează categoria bunurilor mobile, or potrivit doctrinei bunurile mobile prin natura lor sunt considerate: „... (c)orpurile care se transportă de la un loc la altul, atât cele care se mișcă de la sine, precum sunt animalele, cât și cele care nu se pot strămuta din loc decât prin o putere străină, precum sunt lucrurile neînsuflețite”³¹⁵.

Art. 458 CC RM statuează că: „... (a)nimalele nu sunt lucruri, fiind ocrotite prin legi speciale. Totodată, în privința animalelor sunt aplicabile prevederile legale referitoare la lucruri”. O formulare controversată, pasibilă unor interpretări multiple în acest sens prin prisma faptul că legiuitorul autohton a preluat integral prevederile Codului civil român la secțiunea: „Produsele bunului”. Or, art. 473 alin. (3) al Codului civil stabilește că: „... (p)rodusele bunurilor sunt fructele și produsele, iar categoria fructele naturale formează produsele directe și periodice ale unui bun, obținute fără intervenția omului, cum ar fi acelea pe care pământul le produce de la sine, producția și sporul animalelor”.

Articolul 517 Cod civil al Republicii Moldova stabilește regulile dobândirii dreptului de proprietate asupra bunului găsit, mod specific doar bunurilor mobile. Corespunzător, articolul 3 Cod civil enunță regulile de dobândire a dreptului de proprietate asupra animalelor: „Dacă, în conformitate cu prezentul articol, s-a dobândit dreptul de proprietate asupra unui animal, fostul proprietar poate, în cazul în care se va constata existența unei afecțiuni în privința sa din partea *animalului* sau comportamentul crud al noului proprietar față de animal, să ceară restituirea acestuia”³¹⁶.

Drept continuitate, putem afirma că totuși animalele sunt lucruri susceptibile apropiării, devenind bunuri având totuși un cadru normativ specific de reglementare.

³¹⁴ Art.548 alin.2 din Cod civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: *Monitorul Oficial al României*, 15.07.2011, nr. 505.

³¹⁵ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.404. ISBN 978-973-115-519-7.

³¹⁶ Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86.

Din perspectiva consacării juridice a protecției animalelor, autorul Mircea Duțu a opinat că aceasta se realizează prin ansamblul reglementărilor referitoare la situația animalelor domestice, domesticite (îmblânzite) ori ținute în captivitate, animalele sălbatice fiind exceptate de la această categorie fiind considerate „*res nullus*” (lucruri fără stăpân), și nu pot beneficia de acest titlu în nicio măsură de protecție individuală decât numai dacă animalul respectiv aparține unei specii protejate.³¹⁷

Conform unor accepțiuni consfințite în reglementările naționale și internaționale, prin daună de mediu vom înțelege prejudiciul cauzat naturii sălbatice, neapropriabilă – „*res nullus*” – ori intereselor colectivității prin intermediul mediului receptor – aer, apă, sol – independent de lezarea directă a unui interes uman. Într-o altă opinie, prin prejudiciu cauzat regnului animal se va înțelege „efectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat de poluanți, activități dăunătoare ori dezastre”³¹⁸.

Dreptul civil tradițional interpretează diferit aceste abordări doctrinare. Potrivit primului argument, la originea acceptării conceptului de „daună de mediu” se află teoria inconvenientelor de vecinătate, în sensul că, treptat, o asemenea teorie a lărgit noțiunea de vecinătate geografică la cea de vecinătate socială, prin introducerea conceptului de patrimoniu comun. În principiu, daună de mediu s-ar raporta la atingerea patrimoniului ecologic comun. Această diversitate de daune se deosebește și nu se confundă cu valoarea diferitelor prejudicii aduse patrimoniului ecologic al persoanelor fizice, victima afectării fiind colectivitatea, care deține un patrimoniu distinct față de ansamblul patrimoniilor individuale ale subiecților de drept.

În altă ordine de idei, se consideră că conceptul de „daună de mediu” este strâns legat de proprietate, a cărei valoare cu ușurință poate fi determinată. Dauna se poate prezenta sub forma pierderii sau deteriorării unui bun care are o valoare pecuniară, într-o pierdere de venit ori daune de ordin moral, estetic sau științific. O astfel de abordare cu conținut economic generează un șir de probleme în contextul protecției regnului animal care nu sunt exploatate și nu au o valoare de piață. Or, cuantificarea economică a elementelor de mediu precum diversitatea biologică, echilibrul ecosistemelor este dificil de realizat.

Totodată, aprecierea ori evaluarea daunelor în scopul atribuirii unor plăți, indemnizații generează un ansamblu de problematici, de pildă gradualitate ori nivelul minim de daune care atrag răspunderea, constatarea daunelor cu efecte pe termen lung, la mare distanță ori cauzate de actori multipli, și evident efectul ireversibil al daunei.

³¹⁷ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.575. ISBN 978-973-115-202-8.

³¹⁸ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.512. ISBN 978-973-115-202-8.

Potrivit opiniei profesorului Mircea Duțu³¹⁹, o problemă discutată și discutabilă rămâne a fi de a ști de la ce grad al efectelor negative pentru mediu se deschide dreptul la repararea daunelor. În acest sens, jurisprudența franceză a consacrat noțiunea de „cauză probabilă și credibilă”, atunci când nicio altă cauză decât poluarea ori deteriorarea mediului nu poate fi considerată în mod rezonabil drept cauza principală a daunei.

În virtutea faptului că daunele de mediu au dus la considerarea și afirmarea de noi categorii de daune, corespunzător au apărut și modalități originale de reparare a acestora. Literatura de specialitate consacră următoarele categorii de daune de mediu:

– *Prejudiciul nepatrimonial* – se referă mai cu seamă la indemnizația unei pierderi de agrement, o daună neidentificabilă material și care nu aduce atingere unui patrimoniu pecuniar, cu alte cuvinte, prejudiciul moral pentru daune de mediu. Potrivit opiniei doctrinare, prejudiciul de natura nepatrimonială reprezintă: „... (a) cele atingeri legate de toate dezagrementele pe care le poate suporta o persoană, toate emoțiile ori senzațiile negative care pot lovi o ființă sensibilă, ca de exemplu tristețea (prejudiciul de afectare), teama (prejudiciul de anxietate), durerea (pretium doloris) ori simplul disconfort (prejudiciul de agrement în sens larg)”³²⁰. Fiind susținută această opinie, au fost conturate subgrupări ale prejudiciilor nepatrimoniale care în parte pot condiționa dreptul la reparație cu aplicarea normelor răspunderii civile fără particularități. S-a formulat opinia potrivit căreia în materie de mediu, prejudiciul moral poate fi suportat și de persoanele juridice³²¹.

În consecință, doctrina identifică existența a trei categorii de prejudicii morale ce pot fi cauzate persoanelor juridice³²²:

a) *prejudiciul de folosință* – constă în pierderea beneficiilor rezultate din imposibilitatea utilizării normale a resurselor naturale, cum ar fi fructele naturii, de care anumite asociații de vânători și pescari se bucurau anterior producerii prejudiciului.

b) *prejudiciul de imagine* survine atunci când o asociație sau o autoritate publică, care deține o reputație sau o marcă turistică distinctă, suferă o deteriorare sau o afectare negativă, ceea ce poate genera pierderea încrederii sau a interesului din partea publicului.

c) *prejudiciul de conservare* se referă la situația în care obiectivele de conservare a mediului, atribuite unei persoane juridice conform statutelor sale, nu pot fi atinse din cauza degradării mediului, subminând astfel eforturile dedicate acestui scop³²³.

³¹⁹ Idem, p.513.

³²⁰ DUȚU, Mircea. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: *Pandectele române*, 2014, nr. 6. p. 18.

³²¹ ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează. În: *Legea și Viața*, 2016, nr. 5, p. 42. ISSN 2587-4365.

³²² DUȚU, Mircea. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: *Pandectele române*, 2014, nr. 6. p. 19.

Din perspectivă comparativă, în ceea ce privește dauna de mediu, se consideră că aceasta nu poate fi considerată extrapatrimonială atât timp cât componentele mediului, văzute ca victime, nu suferă din punct de vedere moral.

– *Prejudiciul de salvagardare* – formează noțiunea lansată prin *Convenția de la Bruxelles, din 29 noiembrie 1969, privind responsabilitatea civilă pentru pagube datorate poluării prin hidrocarburi*³²⁴ și se referă la obligația de indemnizare a colaboratorilor ocazionali și spontani ai unei operațiuni de luptă contra poluării, dacă aceștia au intervenit în mod util³²⁵. Colaboratorul ocazional și spontan într-o acțiune de combatere a poluării, respectiv persoana ale cărei bunuri sunt amenințate cu un prejudiciu, poate fi despăgubit de autorul daunei dacă a intervenit în mod util, chiar și în situația în care poluarea presupusă nu s-a concretizat. Aceasta deoarece „o amenințare gravă și iminentă de poluare este echivalentă cu poluarea însăși”³²⁶. Cheltuielile legate direct de acțiunile de combatere a poluării, de curățare sau restaurare sunt susceptibile de compensare către persoana responsabilă pentru pagube. De asemenea, un serviciu public poate solicita rambursarea cheltuielilor asociate măsurilor luate pentru prevenirea poluării. Întinderea prejudiciu de acest tip este determinată de cantitatea activităților efectuate pentru prevenirea poluării, nu de gradul de risc creat.

– *Prejudiciul de dezvoltare* – reprezintă o extindere a principiului precauției, având în vedere siguranța ulterioară responsabilității obiective și justificând răspunderea civilă bazată pe risc. Această formă de prejudiciu implică o daună care nu poate fi determinată în prezent, dar este evaluabilă din perspectiva dreptului contractual și a răspunderii delictuale. În ceea ce privește modalitățile de remediere, acestea se referă în special la încetarea poluării, restaurarea în natură și compensarea financiară³²⁷.

Unii autori³²⁸ susțin că responsabilitatea sistemului ar trebui să fie asumată de către cei care generează riscurile. Astfel, orice persoană implicată în crearea unui risc ar trebui să fie responsabilă pentru consecințele acestuia.

Prin urmare, chiar dacă în timpul desfășurării unor activități cu impact asupra mediului nu se constată o daună efectivă, cel care beneficiază de pe urma acestor activități poate fi obligat să plătească despăgubiri pentru riscul la care sunt expuși cei care nu sunt implicați în astfel de

³²³ BOUTONNET, Mathilde, NEYERT, Laurent, *Prejudice moral et atteinte a l'environnement*, Droit, Recueil Dalloz, Paris, 2010, p.912.

³²⁴ Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/civil-liability-for-oil-pollution-damage-bunkers-convention.html> [accesat: 11.10.2024]

³²⁵ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.242. ISBN 978-973-115-202-8.

³²⁶ NICOLAU, Ingrid Ileana. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. În: *Legea și viața*, 2010, nr. 11, p. 38-40.

³²⁷ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. p.243. ISBN 978-973-115-202-8.

³²⁸ NICOLAU, Ingrid Ileana. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. În: *Legea și viața*, 2010, nr. 11, p. 39.

acțiuni (responsabilitate obiectivă). Totuși, în anumite situații care nu le pot fi imputate, aceștia ar putea suporta ulterior consecințele (prejudiciile) generate de o posibilă daună ecologică.

O asemenea abordare jurisprudențială ar putea facilita promovarea unui regim de răspundere pentru punerea în pericol a altora, prin crearea unui risc nou, gestionat, pe care unii îl definesc drept un fapt generator distinct³²⁹. În acest sens, se consideră că, pentru a deschide dreptul la despăgubire, este suficient ca prejudiciul să rezulte material din aceste acțiuni, întrucât cel care desfășoară o activitate trebuie să-și asume riscurile asociate. Aceasta este cu atât mai justificată cu cât activitatea respectivă reprezintă pentru el o sursă de profit. Astfel, câștigul și riscul trebuie să fie asumate în același patrimoniu³³⁰. Pentru a fi calificat drept prejudiciu cauzat prin punerea în pericol a altora, riscul sau amenințarea de prejudiciu trebuie să fie iminentă, ceea ce presupune existența unei probabilități semnificative ca prejudiciul să se producă într-un interval de timp apropiat. Acest criteriu de iminență este esențial în stabilirea răspunderii pentru punerea în pericol a altora. Conform anumitor interpretări, amenințarea iminentă cu un prejudiciu presupune o probabilitate suficient de mare ca un prejudiciu asupra mediului să se producă într-un viitor apropiat.³³¹

–*Prejudiciul cauzat mediului natural*. Prejudiciul cauzat mediului natural se referă la vătămări aduse ecosistemului, biodiversității sau peisajului, cum ar fi dispariția unei specii de animale sau plante. Acest tip de prejudiciu este dificil, dacă nu imposibil, de evaluat în termeni financiari și implică de obicei măsuri de restaurare sau „reparare în natură”, adică acțiuni menite să readucă mediul într-o stare similară cu cea anterioară vătămării.

Legislația rusă privind protecția și folosința regnului animal consacră raporturile privind protecția și folosința animalelor sălbatice viețuitoare în habitatele lor naturale: apă, sol, subsol, iar animalele domestice, animalele aflate în captivitate sau semicaptivitate nu cad sub incidența acestor reglementări.³³² Codul civil al Federației Ruse, reglementând dreptul de proprietate, stabilește că animalele capturate din habitatul lor natural formează categoria de bunuri ale proprietății private.

Legislația civilă a Republicii Moldova, prin prisma reglementărilor articolului 2014 Codului civil, intitulat „Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale” consacră dreptul la repararea prejudiciilor cauzate de animale, unde: „Proprietarul unui animal sau persoana care se servește de animal în timpul serviciului răspunde de prejudiciul cauzat de acesta fie că se afla în

³²⁹ DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. p.433. 349.6.

³³⁰ ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează. În: *Legea și Viața*, 2016, nr. 5, p. 45. ISSN 2587-4365.

³³¹ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.243. ISBN 978-973-115-519-7.

³³² БОГОЛЮБОВ, С.А. *Экологическое право*. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 1998. с.325. ISBN 5-89123-259-6.

paza sa, fie că a scăpat de sub pază. Obligația reparației nu apare dacă prejudiciul a fost cauzat de un animal domestic predestinat activității profesionale, de întreprinzător sau obținerii de mijloace pentru întreținerea proprietarului, iar proprietarul animalului a asigurat grija cuvenită pentru supravegherea animalului, sau dacă prejudiciul s-a produs chiar și în cazul manifestării unei asemenea griji. Tot în acest context, persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa”³³³. În această ordine de idei, într-o speță³³⁴: „La data de 22 iulie 2019, pe unul din terenurile agricole ce aparține GȚ „Poclit Vasile”, a pătruns o turmă de oi și caprine care aparține lui Diaconu Vasile, locuitor al *****, titularul GȚ „Diaconu Vasile”. Turma de ovine care păștea pepeni a fost depistată la data de 22 iulie 2019 în jurul orei 04:00, de către paznicul Pașa Ivan. Acesta a explicat că, a depistat ovinele în lanul cu pepeni, le-a scos de pe lan și le-a condus la stâna care aparține lui Diaconu Vasile. Cât timp ovinele s-au aflat pe câmpul cu pepeni nu poate spune, și nici nu a putu să zică câte ovine au fost dar erau multe. Când a condus ovinele la stână a strigat însă nu a ieșit nimeni, din ce rezultă că ovinele erau fără supraveghere. Turmă de oi a pătruns la data de 22 iulie 2019 pe terenul GȚ „Poclit Vasile” din neglijență lui Diaconu Vasile, precum și a ciobanilor care au activat la acesta. Terenul cu suprafața de 1,2 ha era plantat cu bostănoase, inclusiv 0,75 ha era plantat cu pepeni galbene și 0,45 ha cu pepeni verzi, iar ca urmare a invaziei turmei de ovine, plantațiile au fost distruse. Referitor la mecanismul de apreciere a daunelor de animale domestice (turma de ovine) s-a concretizat că: „Pornind de la schema de plantare a pepenilor galbeni, care este de 1,4 x 0,5 m sau 0,7m la o plantă, se constată că au fost plantate 10 700 plante de pepeni galbeni. Respectiv, de la 10.700 plante au fost distruse în mediu 1,5 fructe la plantă, care fiind înmulțite la 1 kg și cantitate de 16.000 kg, care fiind înmulțiți la 5 lei, s-a constatat un prejudiciul de 80.000 lei. Pe suprafața de 0,45 ha plantată cu pepeni verde, plantele nu erau încă fructificate, dar au fost afectate vârfurile plantelor, prin care fapt prima roadă a fost compromisă. Paguba a fost evaluată de comisie în proporție de 15% din roada așteptată, ceea ce constituie o cantitate de 25 de tone de pepeni verzi. Ca urmare a investigațiilor efectuate, comisia a constatat pierderi de la roadă așteptată în cantitate de 8000 kg, care fiind înmulțită la 2,5 lei, constituie 20.000 lei. La fel, materialul semincer, care a fost semănat a fost evaluat la suma de 2.200 lei, aratul – 1100 lei, discuitul efectuat de 2 ori – 1000 lei, cultivatul realizat de 2 ori – 1000 lei, semănatul – 500 lei, aplicarea ierbicidului – 1150 lei, costul ierbicidului – 1150 lei, fertilizarea – 500 lei, costul

³³³ Art. 2014 din Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661.

³³⁴ Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 27.02.2024 în Dosarul nr. 2-20000003-05-2a-27072023. Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7945f700-41bd-4beb-a93c-ef87d6288ae9 [accesată: 10.03.2025]

fertilizantului – 1 350 lei. În consecință, prin Actul de constatare a pagubei din 05 august 2019, comisia a constatat **prejudiciu de 29.300 lei, care include venitul ratat și cheltuielile pentru pregătirea solului, semănatul și realizarea altor lucrări**. Astfel, s-a constatat cu certitudine că ovinele și caprinele care aparțin pârâtului Diaconu Vasile au cauzat un **prejudiciu material în sumă totală de 154.820 lei**”.

În altă cauză³³⁵, cu privire la **repararea prejudiciului material cauzat de animale**: „La motivarea acțiunii au fost expuse circumstanțele cauzei. S-a indicat că la data de 13 septembrie 2015, aproximativ ora 20:20, ciobanii Valeriu Caranic și Vasile Luca, fiind în stare de ebrietate, conducând pe timp de noapte o turmă de ovine de aproximativ 300 de capete, încredințată lor, fiind obligați de a supraveghea animalele, proprietate a fraților Vasile Sava și Nicolae Sava, au traversat cu turma de ovine traseul public național R-34, în apropierea satului *****, raionul *****. Din motiv că ovinele traversau traseul printr-o zonă cu vizibilitate redusă, iar ciobanii nu posedau îmbrăcăminte cu elemente fluorescente-reflectorizante, turma de ovine a fost tamponată de automobilul de model „Opel Insigna”, cu număr de înmatriculare *****, condus de Andrian Andronachi, care se deplasa din direcția or. ***** spre mun. *****. Reclamantul a menționat că în urma accidentului automobilul a fost grav avariat, suma prejudiciului fiind estimată, conform raportului de expertiză nr. 301015AR din 29 octombrie 2015, în mărime de 231 779,00 de lei.

Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale revine persoanei care la momentul cauzării prejudiciului avea paza juridică a animalului. Prin paza juridică se înțelege puterea de direcție, control și supraveghere pe care o persoană o poate exercita asupra unui animal, adică posibilitatea „păzitorului juridic” de a stăpâni și utiliza direct și personal sau prin intermediul persoanelor. Persoana care deține paza juridică a animalului răspunde pentru prejudiciul cauzat indiferent de vinovăția sa, deoarece art. 2014 Cod civil nu conține o reglementare specială privind posibilitatea acesteia de a proba contrariul, spre a înlătura temeiurile răspunderii. În situația în care prejudiciul a fost cauzat de un animal domestic predestinat activității profesionale, de întreprinzător sau obținerii de mijloace pentru întreținerea proprietarului, legiuitorul instituie prezumția de vinovăție a acestuia. Obligația reparației apare dacă persoana care, în baza contractului încheiat cu posesorul animalului, și-a asumat obligația de a supraveghea animalul răspunde pentru prejudiciul cauzat de acesta dacă nu demonstrează nevinovăția sa”. Consolidarea poziției instanțelor judecătorești în vederea reparării daunelor cauzate de animale domestice are loc prin luarea deciziilor³³⁶ similare, unde instanța s-a expus

³³⁵ Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 10.06.2019 în Dosarul nr. 05-2a-331-14032019. Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7f4a3b6b-b79e-41fb-b2d1-eae033e23e42 [accesată: 10.03.2025]

³³⁶ Hotărâre Judecătoria raionului Dondușeni, orașul Dondușeni din 24.02.2010 în Dosarul nr. 2-19/2010. Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/ee5579c1-1030-df11-9b41-00226442fbc5 [accesată: 10.03.2025]

asupra faptului că: „Conform art. 2014 CC RM proprietarul unui animal s-au persoana care se servește de animal în timpul serviciului, răspunde de prejudiciul cauzat de aceasta , fie că se află în paza sa , fie că a scăpat de sub pază. Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale, se aplică numai în cazul prejudiciului cauzat de animale care se afla în paza juridică a unei persoane, asupra lor putând fi exercitată o putere de direcție, control și supraveghere. Din această categorie fac parte animale domestice, indiferent de specie. Răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale revine persoanei în a cui posesie se află animalul și răspunde pentru prejudiciul cauzat indiferent de voința sa”.

Dosarul nr. 2a-4960/14³³⁷ din 03.02.2015 expune detaliat un caz practic privind mecanismul de calculare și încasare a prejudiciilor materiale cauzate animalelor domestice. Din conținutul speței putem deduce, că: „La data de 06.05.2014, Ion Vieru a depus o cerere de chemare în judecată împotriva Solonari Valentina cu privire la repararea prejudiciului material cauzat. În motivarea acțiunii a indicat că, la data de 21.04.2013 a priponit cabalina pe imășul din preajma s. Mașcăuți, raionul Criuleni. În aceeași zi, aproximativ la ora 16.00, calul care aparține pârâtei, a traumat cabalina, iar conform concluziilor medicului veterinar, a fost nevoit să sacrifice calul și carnea a dat-o spre realizare, primind un venit de 4000 lei. La momentul incidentului costul unui cal constituia suma de 9.500-10.000 lei, și astfel i-a fost cauzat un prejudiciu material în mărime de 5.500 lei. Așadar, la calcularea valorii prejudiciului s-a ținut cont de preț real al unei cabaline care, conform certificatului eliberat de către întreprinderea „Coopcolprod” nr.32 din 18.04.2014 este de 7.000-10.000 lei, în mediu constituie suma de 8.500 lei, și suma încasată de Ion Vieru în rezultatul sacrificării cabalinei este de 4.000 lei, astfel se va încasa diferența prejudiciului cauzat în mărime de 4.500 lei.”

Prin prisma analizei minuțioase a practicii judiciare privind prejudiciile materiale cauzate de animale domestice sau prejudiciile cauzate animalelor domestice, la calcularea prejudiciului se iau în considerare mai multe elemente de bază ce formează prejudiciului, cum ar fi: preț real al animalului; venitul ratat și cheltuielile pentru pregătirea solului, semănatul și realizarea altor lucrări (Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 27.02.2024 în Dosarul nr. 2-20000003-05-2a-27072023); prețul mediu de realizare a materialului semincer; discuitul, cultivatul, semănatul, aplicarea ierbicidului, costurile legate fertilizarea solului, etc.

Hotărâre Judecătorei Ungheni, mun. Ungheni din 11.12. 2019 în Dosarul nr. 2-1398/2019. Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8b8ed7e3-1866-490f-8617-456060f575db [accesată: 10.03.2025]

Încheiere Curții Supreme de Justiție, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ din 6.03.2019 în Dosarul nr. 2ra-413/19. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=49760 [accesată: 10.03.2025]

³³⁷ Decizie Curtea de Apel, sediul mun. Chișinău din 03.02.2015 în Dosarul nr. 2a-4960/14. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cd3dadda-6fb6-e411-8112-005056a5d154 [accesată: 10.03.2025]

Drept urmare a raționamentelor expuse *supra* putem conchide că animalele, prin prisma reglementărilor civile, se încadrează în categoria lucrurilor, care fiind susceptibile apropierii formează bunuri mobile. Astfel, pornind de la natura acestora, putem aprecia just mecanismul specific reparării daunelor cauzate regnului animal.

Aplicarea măsurilor de răspundere civilă nu are doar rolul de a condamna acțiunile care au dus la încălcarea normelor juridice, ci și de a asigura stabilitatea mediului ambiant³³⁸.

Protejarea mediului este considerată o problemă prioritară, având în vedere că afectează însăși existența umană. Conștientizarea necesității unei soluționări eficiente a acestei probleme a condus la stabilirea condiției aplicării tuturor metodelor care ar putea avea un efect pozitiv, chiar și cel mai mic, în rezolvarea ei. În ceea ce privește instituția răspunderii în relațiile de dreptul mediului, aceasta se caracterizează prin faptul că sunt aplicate și aplicabile aproape toate formele de răspundere, inclusiv cea civilă. Cu toate acestea, răspunderea civilă în cadrul relațiilor juridice de dreptul mediului prezintă anumite caracteristici specifice.

În așa fel articolul 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova declară principiul „responsabilității tuturor persoanelor fizice și juridice pentru prejudiciul cauzat mediului”. Realizarea de facto a acestui principiu, implementarea lui în practică, ne solicită respectarea anumitor condiții specifice, uneori chiar neordinare, care ar putea să asigure pe deplin scopul urmărit.

Vom încerca să evidențiem specificul aplicării răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului chiar și în pofida formulărilor „clasice”, expuse în legislația de mediu, și anume, că: „... (î)ncălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea civilă, penală, contravențională, după caz”.³³⁹ Vizavi de principiul răspunderii obiective – indiferent de culpă – pentru daunele de mediu, în doctrină sunt înaintate opinii precum că ar fi necesar de a face o diferențiere între ceea ce privește aplicarea răspunderii penale, civile și contravenționale pentru încălcarea prevederilor Legii privind protecția mediului înconjurător și răspunderea pentru cauzarea daunei de mediu³⁴⁰. Despre cea din urmă se discută în perspectivă ca despre o formă distinctă de răspundere.

Important însă este acel fapt că în ce privește răspunderea patrimonială pentru daunele ecologice, indiferent de faptul dacă se recunoaște sau nu la nivel doctrinar ca o răspundere de dreptul mediului distinctă de cea civilă, totuși ne aflăm în prezența unui șir de particularități.

³³⁸ SĂNDULESCU, Ingrid-Ileana, Definiția răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova*, Ediția a VII-a, Chișinău, 2007, p.121-123. ISSN 1857-0976.

³³⁹ Art. 89 al Legii privind protecția mediului înconjurător al Republicii Moldova; art. 30 al Legii Republicii Moldova cu privire la resursele naturale etc.

³⁴⁰ LUPAN, Ernest, TROFIMOV, Igor. Răspunderea de dreptul mediului. Cluj-Napoca: În: *Fiat Justitia*, 1998, nr.1, pp.207-217. ISSN 1224 – 4015; LUPAN, Ernest, Observații pe marginea prevederilor Legii nr. 137/1995 privitor la răspunderea juridică, În: *Fiat Justitia*, 2003, nr. 1, pp. 58-64. ISSN 1224 – 4015.

Astfel, dacă am porni de la aceasta, ar trebui să susținem că, într-un proces de examinare a unei cereri de despăgubire pentru contracararea unei daune rezultate dintr-un act poluator, s-ar aplica toate regulile de drept material și procesual civil.

În același timp, observăm că regula aceasta este inaplicabilă pentru procedura de dezdăunare de mediu, iar prin urmare ideea că toate regulile prevăzute de legislația civilă sunt proprii raporturilor de despăgubire a daunei de mediu nu-și poate găsi un fundament trainic și poate fi combătută destul de ușor.

În vederea argumentării ipotezei inaplicabilității tuturor regulilor de drept civil pentru daunele de mediu, enumerate *infra* susținem:

– În cadrul unui proces civil, într-o cauză de „drept comun”, procedura este inițiată doar de către partea care nemijlocit a avut de suportat o daună de natură patrimonială.

Într-adevăr, în cazul unei daune de mediu, procedura de examinare și solicitare a despăgubirilor poate fi inițiată nu doar de către persoana care a suferit direct o daună de natură patrimonială, ci și de către o autoritate publică responsabilă pentru protecția mediului, care deține atribuții și funcții în acest domeniu. Mai mult, orice altă persoană poate iniția procedura chiar dacă nu a suferit direct daune patrimoniale din cauza daunei cauzate mediului. Astfel, dreptul de a iniția o acțiune de despăgubire în cazul daunelor cauzate regnului animal este extins pentru a permite un spectru mai larg de actori să protejeze și să promoveze interesul comun în conservarea și restaurarea mediului.

Deci, acțiunea în justiție poate fi înaintată de către o persoană ce a avut de suferit personal ca urmare a actului dăunător, precum și de către o persoană care are de suferit din cauza actului prejudiciabil prin ricoșeu, așa cum și de către o persoană care nemijlocit nu a avut de suportat suferințe.

De asemenea, procesul civil în cauzele de acordare de despăgubiri pentru daunele suferite ca urmare a unui act de poluare, poate fi declanșat și de către o terță persoană, care nu a avut de suferit nemijlocit sau mijlocit un prejudiciu din urma actului poluator. Ne referim inclusiv la unele categorii de daune de mediu pe care unii autori le atribuie la compartimentul tulburărilor de vecinătate³⁴¹.

Acest drept la acțiune – *action popularis* – este fundamentat prin consacrarea dreptului persoanei la un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. Reglementările respective au sediu în *Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător*, care în articolul 30 stabilește că: „... (s)tatul recunoaște tuturor persoanelor fizice dreptul la un mediu sănătos, în care scop asigură, în conformitate cu legislația în vigoare, dreptul de a se adresa,

³⁴¹ TEODOROIU, Simona-Maya. *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*. București: Lumina Lex, 2003. pp.57-61.

direct sau prin intermediul unor organizații, partide, mișcări, asociații, autorităților pentru mediu, administrative sau judecătorești pentru a sista acțiunile care aduc daune mediului, indiferent dacă agenții economici vor fi sau nu prejudiciați în mod direct și dreptul la despăgubire pentru prejudiciul suferit cu urmare a poluării sau a altor acțiuni de afectare a mediului, precum și pentru prejudiciul adus sănătății oamenilor”³⁴².

– În procesul civil comun, păgubașul poate fi exonerat de la răspundere. Aceasta este o oportunitate a reclamantului de a decide între a cere reparațiunea sau a refuza de a cere reparațiunea.

Într-adevăr, în cazul unei cauze de despăgubire în urma unei daune cauzate regnului animal, posibilitatea de a opera exonerarea de răspundere pentru dauna de mediu este exclusă, având în vedere că legislația de mediu instituie principiul „*poluatorul plătește*”. Acest principiu implică responsabilitatea clară a celui care a cauzat dauna mediului de a suporta costurile reparațiilor, compensațiilor și alte măsuri necesare pentru remedierea sau minimizarea impactului negativ al daunei asupra mediului. În astfel de cazuri, partea care a cauzat dauna de mediu poate fi obligată să suporte răspunderea fără a se putea exonera de aceasta pe baza unor excepții sau apărări legale specifice din dreptul civil comun. Aceasta deoarece mediul nu tolerează daunele. Ele trebuie reparate. Altfel, mediul tinde spre un echilibru, iar uneori acest echilibru nu se stabilește neapărat în favoarea confortului uman.

Anume acest fapt impune ca reprezentantul statului, fie că acesta este reprezentant al autorității administrației publice locale sau centrale de specialitate, fie că este reprezentant al autorităților constatatoare. Într-o cauză de drept comun în care chestiunea reparației este o problemă ce privește doar interesul privat al părâtului și reclamantului, aceștia au libertatea de a decide dacă doresc sau nu să inițieze procedura de solicitare a dezdăunării. Cu toate acestea, în cadrul unui proces declanșat de o cerere de dezdăunare ca urmare a unui prejudiciu cauzat regnului animal, situația poate fi diferită.

În cazurile daunelor de mediu, adesea interesele implicate depășesc sfera intereselor private ale părților implicate. Acestea pot include interesele publice, protecția biodiversității și conservarea ecosistemelor. Din acest motiv, chiar dacă părțile ar prefera să nu inițieze procedura de solicitare a dezdăunării din motive personale sau financiare, autoritățile competente sau alte părți interesate pot să fie implicate în demararea procesului pentru a asigura protecția mediului și repararea prejudiciului cauzat regnului animal.

³⁴² Art. 30 din Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

Astfel, în astfel de cazuri, facultatea de a nu porni procedura de solicitare a dezdăunării poate fi limitată de interesul public și de necesitatea de a asigura conservarea și restaurarea mediului înconjurător.

– În procesul civil comun, părțile pot negocia cuantumul despăgubirilor spre diminuarea acestora în raport cu valoarea reală a daunei.

Într-adevăr, într-un proces care are ca obiect o cauză de despăgubire în urma unei daune cauzate regnului animal, posibilitatea de a diminua cuantumul despăgubirii prin negocieri poate fi exclusă. Acest lucru se datorează unor principii și interese specifice.

Legislația și principiile legate de protecția mediului, inclusiv principiul „despăgubirii integrale a daunei cauzate mediului”, pot impune obligația de a acoperi în totalitate daunele cauzate mediului și regnului animal. Interesele publice legate de conservarea mediului și a biodiversității pot prevala în fața intereselor private, motiv pentru care reducerea cuantumului despăgubirii prin negocieri poate fi exclusă. Cei care cauzează daune mediului, inclusiv daune regnului animal, pot fi obligați să suporte consecințele acțiunilor lor și să ofere despăgubiri adecvate pentru restaurarea și compensarea daunelor produse.

Prin urmare, în cazurile de daune cauzate regnului animal, părțile implicate pot fi îndemnate să urmărească o despăgubire integrală și adecvată în conformitate cu principiile legale și de protecție a mediului, fără posibilitatea de a diminua cuantumul despăgubirii prin negocieri.

Deși potrivit legislației din Federația Rusă făptuitorul poate fi scutit de o parte din sarcina de despăgubire, vizând starea financiar-materială a făptuitorului, considerăm că o astfel de abordare este una depășită conceptual, deoarece pentru natură, dar și pentru alți oameni, nu este mai puțin bolnăvicios de a suporta consecințele unei poluări, dacă cel ce a comis fapta poluatorie, va fi mai puțin avut, din punctul de vedere a valorii patrimoniului său.

Considerăm că toți noi trăim în mod egal în fața Naturii, iar consecința dăunătoare ne afectează în egală măsură, indiferent de cenzul de avere. Aceasta deoarece suntem de față cu fenomene obiective, care nu „înțeleg” considerațiunile și valorile sociale și morale. Și obligația de despăgubire nu poate avea raportare la criterii neobiective (sociale și morale). Natura poate fi ori pură, ori poluată.

Pe cale de consecință, s-ar putea admite că persoana trebuie să se „mulțumească” de un mediu poluat doar din considerentul că această poluare este generată de o persoană mai puțin avută (săracă) și ar trebui să nu se mulțumească cu o stare de poluare, dacă această poluare ar fi fost provocată de o persoană cu o stare patrimonială mai avansată.

Este evident că o astfel de abordare este una populistă, nu este logică și nu asigură realizarea scopurilor de protejare a mediului.

Într-o cauză de drept comun în care problema vizează doar interesul privat al pârâtului și reclamantului, focalizarea se face pe relația directă dintre aceștia și dauna suferită. Totuși, în cazul unei cereri de dezdăunare ca urmare a unui prejudiciu cauzat regnului animal, problema unui interes public devine centrală și evidentă. În aceste situații, natura obiectivului apărut se extinde dincolo de interesele private ale părților implicate și se concentrează pe impactul daunelor asupra mediului și comunității în general. Aceasta evidențiază importanța unor decizii și acțiuni care să asigure protejarea și respectarea valorilor ecologice și sociale, reflectând preocupările și cerințele legate de dreptul mediului și de conservarea naturii.

– Dacă într-un proces civil comun, pentru a fi soluționată chestiunea temeiniciei solicitărilor, în instanță urmează a fi examinată chestiunea vinovăției făptuitorului. Aceasta este o regulă pentru procesul civil de drept comun. În procesul de examinare a unei cereri de chemare în judecată privind dezdăunarea unui prejudiciu cauzat regnului animal, problema vinovăției nu constituie obiect de examinare și nu se pune în dezbatere. Aceasta deoarece răspunderea pentru daunele de mediu are un caracter obiectiv. Acest fapt rezultă din condițiile impuse de prevederile lit. c) al art. 3 al Legii protecției mediului înconjurător³⁴³.

Cele expuse mai sus ne pun în situația în care suntem nevoiți să ajungem la concluzia că aplicarea regulilor de răspundere civilă în raporturile de dreptul mediului este caracterizată de anumite particularități. Aceste particularități sunt condiționate de specificul raporturilor de dreptul mediului și de scopul utilizării instituției răspunderii juridice pentru asigurarea realizării acestor deziderate.

În esență însă, fără a pretinde la o reconsiderare a acestei răspunderi ca o formă de răspundere distinctă, considerăm că răspunderea patrimonială pentru daunele de mediu, care constituie obiect de examinare pentru raporturile de dreptul mediului, se aplică cu unele caractere și condiții diferite de cele caracteristice pentru restul raporturilor, în mod special de cele de drept civil.

Răspunderea patrimonială în raporturile de dreptul mediului este o formă specifică a răspunderii juridice, care implică obligații particulare legate de cauzarea de daune mediului. Această formă de răspundere constă în înlăturarea consecințelor provocate de fapta cauzatoare de daune și a condițiilor care favorizează provocarea acestora, precum și în despăgubirea prejudiciilor cauzate mediului, indiferent de vinovăția autorului faptei.

Principiile răspunderii patrimoniale în dreptul mediului se concentrează pe principiul „poluatorul plătește”, care impune responsabilizarea celor care generează daune mediului pentru consecințele acțiunilor lor. Astfel, răspunderea patrimonială vizează nu doar repararea daunelor

³⁴³ Art. 3 din Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

produse, ci și luarea măsurilor necesare pentru înlăturarea efectelor negative și prevenirea unor astfel de situații în viitor.

Această formă de răspundere reflectă preocuparea pentru protejarea mediului și asigurarea unei conduite responsabile din partea celor implicați în activități care pot afecta mediul și biodiversitatea.

3.2.2. Particularitățile reparării daunelor cauzate regnului animal în procedura penală și contravențională

Prin asumarea și implementarea angajamentelor sale supranaționale, dar și prin stabilirea cadrului normativ propriu – Republica Moldova dispune în materie de protecție a mediului de un instrumentariu de reguli și proceduri vizând repararea ori indemnizarea prejudiciului ecologic.

Constituționalizarea dreptului la un mediu înconjurător neprimejdios, din punct de vedere ecologic, pentru viață și sănătate, este conciliat cu prioritate cu un ansamblu de principii specifice, cum ar fi „principiul poluatorul plătește”³⁴⁴. Semnificațiile sale constituie atât elementul central al aplicării regimului de răspundere de mediu, cât și recunoașterea principiului precauției în luarea deciziilor permițând schițarea, cu multe dificultăți, asupra unor soluții juridice pentru două aspecte definitorii, cum ar fi incertitudinea științifică și riscul de pagube grave și ireversibile, deopotrivă în spațiu și timp, ținând seama de consecințele pe termen scurt și mai mult sau mai puțin pe termen lung³⁴⁵.

În domeniul protecției mediului, stabilirea răspunderii juridice pentru atingerile aduse acestuia prin săvârșirea de fapte ilegale și pentru daunele de mediu produse este esențială. Acest aspect reflectă preocuparea și necesitatea de a reglementa și sancționa comportamentele care afectează mediul și biodiversitatea.

Instituția răspunderii juridice constituie un instrument veridic și eficient în vederea reparării prejudiciilor cauzate. Este unanim recunoscut faptul că, de fiecare dată este mai ușor de prevenit sau anticipat cauzarea de daune decât de înlăturat pagubele produse, care uneori capătă și un caracter ireversibil și imposibil de restabilit.

Raportul juridic de constrângere, indiferent că este vorba de răspundere sau de indemnizare, care are în conținutul său o pluralitate de drepturi și obligații de drept material și de drept procesual, apare ca și consecință a săvârșirii unor fapte ilicite ori săvârșite fără culpă, dar totdeauna duce la aplicarea sancțiunii juridice și repararea daunei cauzate astfel³⁴⁶.

³⁴⁴ Art.37 din Constituția Republicii Moldova nr.1 din 29.07.1994. Publicat: 29.03.2016 în *Monitorul Oficial* nr. 78.

³⁴⁵ DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. pp.510-511. ISBN 978-973-115-202-8.

³⁴⁶ LUPAN, Ernest. *Dreptul la indemnizație al deținătorului factorului de mediu poluat*. În: *Pentru o teorie generală a statului și dreptului*, Cluj-Napoca: Arvin Press, 2003, pp.219-227.

Răspunderea juridică reprezintă un instrument important și eficient în domeniul protecției și dezvoltării mediului. Aceasta contribuie la cointeresarea și responsabilizarea indivizilor, instituțiilor și organizațiilor în ceea ce privește respectarea regulilor și normelor impuse de dreptul mediului.

Prin instituirea unor forme de răspundere juridică mai riguroase, comportamentul oamenilor poate fi îndreptat și orientat către respectarea regulilor de conduită pentru protejarea mediului. Acest lucru este crucial în contextul în care acțiunile umane pot avea un impact semnificativ asupra calității mediului și a ecosistemelor.

Legiuitorul are rolul de a intensifica măsurile de reprimare a faptelor de poluare a mediului prin oferirea posibilității aplicării mai multor forme ale răspunderii juridice pentru faptele încadrate în acest domeniu. Aceste forme pot include răspunderea civilă, penală și administrativă, fiecare având caracteristicile sale specifice și scopul de a sancționa și descuraja comportamentele dăunătoare mediului.

Prin aplicarea unor măsuri de răspundere juridică adecvate și eficiente, se poate contribui la protejarea mediului, la conservarea resurselor naturale și la promovarea unei dezvoltări durabile și echilibrate a societății. Este important ca aceste măsuri să fie aplicate în mod corect și consecvent pentru a asigura un mediu sănătos și sustenabil pentru generațiile viitoare.

În scopul intensificării măsurilor de reprimare a faptelor de poluare a mediului, legiuitorul oferă posibilitatea aplicării mai multor forme ale răspunderii juridice pentru faptele încadrate.

Faptele concrete în care se aplică dispozițiile referitoare la răspundere sunt pe larg reglementate de legislație, însă cu referire mai vagă la aspectul răspunderii subiective și obiective.

Pentru o mai bună claritate, ne vom referi la câteva chestiuni, pe care, considerăm cu prisosință, urmează a fi abordate în perspectiva, credem apropiată de aplicarea legislației penale și contravenționale pentru contravențiile și infracțiunile de mediu.

Întâi de toate, vom face o precizare, care se referă la faptul din ce motive nu am separat chestiunea răspunderii penale de cea contravențională, or, aceste fapte astăzi sunt reglementate de acte legislative diferite – Codul penal și Codul contravențional.

Cu titlu de precizare, vom veni cu următorul argument – și contravenția, dar și infracțiunea reprezintă fapte penale. Deși fiecare dintre ele formează obiectul de reglementare al diferitelor acte legislative, oricum natura juridică a acestor două categorii de fapte este una penală³⁴⁷.

³⁴⁷ TROFIMOV, Igor, GUGULAN, Evghenia, CREȚU, Andrian, SAVVA, Alexandru, *Perspectiva aplicării principiului prezumției de vinovăție și consacării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu*. Chișinău: 2023. 73 p. ISBN 978-9975-170-07-9.

Din aceste motive, abordarea în mod separat a particularităților procedurii de reparare a daunelor cauzate regnului animal prin prisma acțiunii formulate în cadrul procesului penal și contravențional este lipsită de fundament logic, dar și legal.

În cadrul acestui compartiment, ne vom referi la două chestiuni esențiale. Una din ele privește fundamentele procedurii de formulare a acțiunii de dezdăunare în cadrul procesului penal și contravențional. Cea de-a doua se va raporta la particularitățile soluționării cerințelor formulate prin intermediul acțiunii de dezdăunare în procesul contravențional în procedura extrajudecătorească.

Cu referire la prima chestiune, considerăm necesar să ne referim la unul dintre importanții subiecți care condiționează procesul soluționării acțiunii de dezdăunare, care este guvernat de consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru cauzarea prejudiciilor regnului animal. Acesta impune existența și considerarea următoarelor caracteristici:

- făptuitorul, parte a raportului juridic de răspundere, este responsabil, indiferent dacă este sau nu vinovat;
- făptuitorul este ținut responsabil în anumite condiții, chiar și pentru cazul de forță majoră;
- făptuitorul este exonerat de răspundere juridică în cazul unui cataclism natural și în cazul în care prejudiciul ecologic a fost cauzat prin fapta victimei;
- victima prejudiciului cauzat regnului animal, parte și ea în raportul juridic de răspundere, are dreptul să pretindă repararea prejudiciului suferit doar prin dovada pagubei cauzate și a raportului de cauzalitate dintre faptă și prejudiciu;
- indiferent de atitudinea subiectivă a poluatorului, victima prejudiciului ecologic are dreptul la despăgubire, ceea ce presupune că vinovăția autorului nu trebuie dovedită. O astfel de vinovăție nici nu este prezumată, ea nu reprezintă obiect de interes juridic. Doar singurul raport de cauzalitate dintre fapta ilicită și rezultatul ei dăunător asupra regnului animal reprezintă un temei suficient pentru antrenarea răspunderii reparatorii, eliminându-se astfel obstacolul probei culpei. Răspunderea în cauză este, cu prioritate, o răspundere obiectivă, independent de culpă³⁴⁸.

În ce privește procesul penal și contravențional, cunoaștem că pentru atragerea la răspundere pentru comiterea faptei contravenționale sau a unei infracțiuni, este necesar ca în instanță să se discute chestiunea vinovăției. În mod implicit, s-ar crea o impresie că aceasta ar reprezenta obiectul discuției în ce privește acțiunea reparatorie.

Însă, chiar dacă pe platoul calificării cu referire la fapta infracțională sau contravențională, vinovăția va reprezenta obiect de interes, atunci pe platforma calificării faptei cauzatoare de

³⁴⁸LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.563. ISBN 978-973-115-519-7.

daune regnului animal, care generează obligația de a repara această daună, chestiunea vinovăției nu reprezintă obiect de discuție.

În acest sens, instanța, sau după caz agentul constator, chiar dacă se va referi la chestiunea vinovăției, și chiar dacă o va constata prezentă, în partea în care se va pronunța asupra cerințelor legate de repararea daunei cauzate regnului animal, în mod categoric, va ignora să se expună asupra acestui subiect legat de vinovăție.

Deși o astfel de chestiune, în mare măsură, este deja apreciată, considerăm că rămâne a fi abordat încă un subiect nu mai puțin important, dar care în doctrina națională, precum și cea de peste hotare nu a fost abordat în măsura pe care o merită.

Ne vom referi la faptul că potrivit prevederilor lit. c) al art. 3 al Legii privind protecția mediului înconjurător, se stabilește: „... (r)esponsabilitatea tuturor persoanelor fizice și juridice pentru: prejudiciul cauzat mediului; prevenirea, limitarea, combaterea poluării, precum recuperarea pagubei, cauzate mediului și componentelor acestuia din contul persoanelor fizice și juridice care au admis (chiar și înconștient sau din negligență) dauna”³⁴⁹. Din această ultimă sintagmă „... (a)u admis (chiar și înconștient sau din negligență) dauna”, rezultă clar caracterul obiectiv al răspunderii pentru daunele cauzate regnului animal, dar și mediului în ansamblu.

În același timp, în legislația de mediu a unor state învecinate nouă, ne referim în speță la România, s-au strecurat unele reglementări, care prin prisma conținutului lor pot sugera ideea că legiuitorul a consacrat caracterul obiectiv al răspunderii pentru daunele de mediu din toate domeniile de răspundere, inclusiv cele penală și contravențională. Aceasta deoarece potrivit prevederilor art. 81 al Legii protecției mediului, din redacția anului 1995, stabilea că încălcarea prevederilor prezentei legi atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, după caz, iar articolului 80 al aceleiași Legi a protecției mediului din redacția anului 1995, stabilea că răspunderea pentru prejudiciu are caracter obiectiv, independent de culpă.

Prin urmare, rezultând din conținutul textual al legii, putem ajunge la concluzia că legiuitorul român nu s-a limitat doar la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii reparatorii, ci a extins-o și asupra celei penale și contravenționale.

O astfel de situație se păstrează și în conținutul articolului 95 al Ordonanței de urgență nr. 195/2005 privind protecția mediului a României.

În pofida acestui fapt, în practică toate procesele penale și contravenționale în domeniul mediului se realizează ținând cont de regulile aplicate pentru răspunderea subiectivă.

Evident că, în România, urmare a unei conștientizări a necesității aplicării sistemului de răspundere obiectivă pentru infracțiunile și contravențiile legate de cauzarea de daune mediului,

³⁴⁹ Art. 3 din Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.

un astfel de deziderat va fi ușor de realizat, doar prin aplicarea unor măsuri de ordin managerial-organizatorice, care vor presupune doar schimbarea modului de operare a autorităților competente în acest sens. Din punct de vedere legislativ, aceste obiective deja reprezintă o platformă realizabilă.

Trebuie de recunoscut că în procesul evoluției societății, faptele ilicite de natură să prejudicieze mediul capătă o formă mult mai complexă, de natură să pună la îndoială cadrul juridic existent. În mare parte, aceasta se datorează și faptului că cele existente nu oferă un rezultat palpabil. Starea de mediu pe timp ce trece se înrăutățește. Concluzia certă este că doar prin revigorarea metodelor și mijloacelor de reglementare se va putea realiza un rezultat eficient.

În condiția în care mediul este poluat continuu, sursă constituind mijloacele utilizate în procesul avansării economice, fără de care existența omului ar fi precară, atunci când toți indivizii utilizează tehnici admise de legislație, dar care constituie sursă de poluare, formele răspunderii aplicate în prezent sunt insuficiente.

Făcând o retrospectivă a principiilor *răspunderii contravenționale*, determinăm că Codul contravențional stabilește regula general aplicabilă: „... (p)ersoana este supusă răspunderii numai pentru fapte săvârșite. Drept consecință, este supusă răspunderii contravenționale numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență o faptă prevăzută de legea contravențională. Potrivit opiniilor doctrinare, acest principiu enunță o regulă de „aur” a răspunderii contravenționale, și anume, că este o răspundere subiectivă – bazată pe vinovăție”³⁵⁰.

Considerăm că până la conștientizarea, dar și până la implementarea principiului răspunderii contravenționale obiective, am putea pretinde la o etapă intermediară, în cadrul căreia se va consacra principiul inversării sarcinii probațiunii. Potrivit acestui principiu, sarcina probării nevinovăției va fi pusă pe seama făptuitorului, unde vinovăția doar se va prezuma.

Oricum, pentru soluționarea chestiunii reparării daunei cauzate regnului animal, această chestiune nu va avea repercusiuni semnificative, însă procesul de examinare a cauzei deja va parcurge o formulă uniformă, atât sub aspect de examinare a chestiunilor de drept contravențional, cât și de cel legat de reparațiunea daunelor cauzate regnului animal.

Un alt subiect important în acest sens este cel legat de fenomenul poluării colective. La acest capitol legislația în vigoare întâmpină dificultăți serioase, și în special la capitolul aplicării răspunderii reparatorii pentru daunele cauzate regnului animal.

În acest context, vom încerca să analizăm acest aspect, ținând cont de problema individualizării subiectului responsabil de cauzarea daunelor, în particular – regnului animal, având ca reper scopul și caracterul răspunderii obiective.

³⁵⁰STĂNILĂ, Laura- Maria. *Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român* Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481042436-laura-maria-stanila--.pdf> [accesat: 12.10.2024]

Tradițional, după cum susține și doctrina, contravenția care are drept obiect elementul faunei sălbatice, poate fi realizată în două forme clasice: cu manifestarea intenției sau din imprudență (culpă).

Unii autori constată și o a treia formă – fără culpă, fapta fiind rezultatul riscului pe care și l-a asumat persoana în cadrul activității economico-sociale³⁵¹.

De regulă, legea contravențională are menirea de a sancționa pentru fapte penale neînsemnate. În acest context, sub aspect procedural, este discutată problema ce vizează necesitatea demonstrării prezenței sau lipsei vinovăției făptuitorului, care se încadrează în sarcinile autorităților abilitate în acest sens³⁵².

În literatura de specialitate, sunt conturate opinii controversate privind „dreptul la existență” a răspunderii obiective contravenționale și penale pentru daunele aduse mediului. Drept continuitate, susținem opiniile doctrinarilor de prestigiu Igor Trofimov și Andrian Crețu, care în lucrările lor au promovat necesitatea aplicării principiului prezumției vinovăției în dreptul contravențional în raport cu cel al nevinovăției.

Mai mult decât atât, la mijlocul anilor șaptezeci ai secolului trecut, unii autori chiar puneau la îndoială importanța principiului prezumției nevinovăției în procesul penal³⁵³, fapt care încă o dată denotă necesitatea reaprecierii ponderii și eficienței aplicării acestor principii procedurale.

Potrivit altor viziuni doctrinare³⁵⁴, *răspunderea penală obiectivă* a fost calificată ca fiind o „utilizare eronată a normei penale”, o instituție care, datorită implicațiilor sale grave pentru viața celor condamnați, ar trebui să fie aplicată doar în cazul producerii unor rezultate dăunătoare serioase de către persoane care acționează culpabil. Cu toate acestea, s-a susținut că nu toate tipurile de răspundere penală obiectivă ar fi injuste, și că ar exista situații în care această formă de răspundere penală și-ar găsi justificarea în vederea protejării unui interes superior al comunității, al societății în general³⁵⁵. În aspect comparativ, legislația penală italiană consacră răspunderea obiectivă la art. 42 alin. (2) Cod penal Italian³⁵⁶, care permite tragerea la răspundere a agentului numai pentru rezultatul provocat de acțiunea sau omisiunea săvârșită. De asemenea,

³⁵¹ MINEA, Mircea Ștefan. *Dreptul mediului. Partea specială*. București: Lumina Lex, 1997. p.399.

³⁵² CREȚU, Andrian. *Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice*, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2017, p.52.

³⁵³ TROFIMOV, Igor, CREȚU, Andrian. *Drept procesual contravențional*. Chișinău: Cartea Militară, 2017. p.70-85. ISBN 978-9975-3163-1-6.

³⁵⁴ STĂNILĂ, Laura- Maria. *Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român*. p.89. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481042436-laura-maria-stanila--.pdf> [accesat: 10.10.2024]

³⁵⁵ John Stanton-Ife, Strict Liability: Stigma and Regret, În: *Oxford Journal of Legal Studies*, vol. 27 nr.1, 2007, p.151-173. <https://www.jstor.org/stable/4494577> [accesat: 10.10.2024]

³⁵⁶ STĂNILĂ, Laura- Maria. *Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român*. p.92. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481042436-laura-maria-stanila--.pdf>)

în practica judiciară a instanțelor nord-americe, există instituția *strict liability* – răspunderea independentă de *mens rea*³⁵⁷.

Astfel, dacă autoritatea ce asigură urmărirea penală ar fi îndreptățită să constate doar trei elemente ale componenței de infracțiune – subiectul, obiectul și latura obiectivă, iar la constatarea acestora – vinovăția ar fi doar prezumată, în asemenea cazuri, demonstrarea lipsei vinovăției în cauzele penale ce vizează daunele de mediu ar reveni făptuitorului, și nu autorității ce exercită urmărirea penală. Nu excludem nici alte modificări esențiale ale practicii și doctrinei juridice, care vor fi condiționate nemijlocit sau mijlocit de natura juridică a raporturilor de dreptul mediului.³⁵⁸

Din cele enunțate *supra*, putem desprinde că dacă cel prejudiciat printr-o faptă ce constituie infracțiune este o persoană lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, acțiunea în reparație este realizată din oficiu în cadrul procesului penal.

Dacă prejudiciul s-a produs prin degradarea unui element al regnului animal, proprietate a mai multor persoane, fiecare are posibilitatea să solicite repararea prejudiciului suferit.

În alte categorii de cauze decât cele de mediu în daune pe temei de prejudiciere a regnului animal, pârâtul, în acțiunea civilă, este persoana care se face vinovată ori răspunzătoare de producerea prejudiciului.

În cazul răspunderii obiective pentru daunele cauzate regnului animal, persoana răspunzătoare va fi chemată să repare prejudiciul produs prin fapta sa, indiferent de vinovăția sa. În același sens, acțiunea civilă în procesul penal și contravențional va fi promovată și împotriva persoanelor răspunzătoare pentru altul, părinți, institutori, meseriași.

Mai mult ca atât, dacă își formulează pretențiile la daune în cadrul procesului penal, el nu mai poate promova o altă acțiune decât eventual pentru prejudiciul neacoperit ori viitor. În cadrul procesului penal și contravențional, temeiul acțiunii în daune este unul delictual, iar răspunderea este indiferent de vinovăție.

Dacă nu a optat pentru această posibilitate, cel prejudiciat poate promova acțiunea în daune direct la instanța civilă, invocând fie un temei contractual, fie unul delictual.

Cel de-al doilea aspect, la care dorim să ne referim, ține de particularitățile procedurii contravenționale și penale în cazurile de pricinuire a daunelor regnului animal.

Acest specific rezultă din prevederile art. 45 Codului contravențional, potrivit căruia: „... (p)ersoana al cărei drept sau interes legitim a fost lezat prin contravenție îl poate apăra prin

³⁵⁷ „*Mens rea*” are accepțiunea de „minte vinovată”, este elementul mental al intenției unei persoane de a comite o infracțiune sau cunoașterea faptului că acțiunea sau lipsa acțiunii ar cauza comiterea unei infracțiuni. Disponibil: https://wikicro.icu/wiki/Mens_rea [accesat: 10.10.2024]

³⁵⁸ TROFIMOV, Igor. *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2006. p.15.

acțiune civilă depusă conform legislației procedurale civile. Această persoană are în special dreptul la repararea prejudiciului patrimonial și a celui nepatrimonial cauzate prin contravenție. Prezentul alineat se aplică în egală măsură și în cazul în care, în sensul articolului 30 alin. (11) Cod contravențional³⁵⁹, se consideră că făptuitorul nu a fost supus răspunderii contravenționale³⁶⁰.

Prin aceasta este definit legal destul de clar faptul că așa cum în procesul penal, și în procesul contravențional autoritatea care examinează cazul este obligată să asigure procesul de examinare a pretențiilor de ordin patrimonial care au ca obiect repararea daunelor cauzate regnului animal.

În același timp, art. 45 Cod contravențional stabilește că: „... (s)oluționând cauza contravențională, autoritatea competentă este în drept, la cererea victimei, să dispună repararea prejudiciului cauzat prin contravenție în cazul în care nu există divergențe asupra întinderii lui”³⁶¹.

De aici, deducem mai multe chestiuni de natură procedurală, care ne impune să recurgem la ideea că procedura de reparațiune a daunelor cauzate regnului animal în cadrul procesului contravențional reprezintă o procedură simplificată. În mod special, ne vom puncta următoarele:

Regula generală pe care o distingem din norma citată mai sus este că agentul constator sau o altă autoritate împuternicită (după caz procurorul, sau instanța de judecată), odată cu examinarea cazului prin care s-a produs o prejudiciere a regnului animal, cum ar fi nimicirea habitatului de viață a animalelor, care a dus la pierderea acestora sau la exterminarea unor animale, sau altor categorii de acte dăunătoare regnului animal, în situația în care este formulată o cerere de reparațiune a daunei, iar subsidiar există și o evaluare a acesteia, în lipsa unei obiecții din partea făptuitorului, va dispune și admiterea cererii de reparațiune. În același timp:

1) În procesul penal, decizia asupra acțiunii civile aparține doar instanței de judecată și nicidecum organului constator, și nici chiar organului de urmărire penală.

2) Legea contravențională nu reglementează dacă soluția asupra acțiunii civile în procesul penal poate servi obiect separat al unei contestații.

3) În ordinea examinării contestației (conform prevederilor art. 448 Cod contravențional), instanța odată cu examinarea legalității deciziei asupra cazului contravențional, este sau nu îndreptățită să se pronunțe și asupra acțiunii civile.

³⁵⁹ Art. 30 din Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

³⁶⁰ Art. 45 din Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

³⁶¹ Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

4) Decizia agentului constatator asupra chestiunii, care are drept obiect repararea daunei cauzate regnului animal, este sau nu susceptibilă executării, analogic cum și hotărârea instanței în procedura contenciosului administrativ, fiind înzestrată cu valoare de titlu executoriu, așa cum este în procesul contravențional decizia asupra contravenției, sau este necesar emiterea unui titlu executoriu.

5) În ipoteza în care decizia agentului constatator asupra acțiunii reparatorii de daune cauzate regnului animal nu reprezintă prin sine titlu executoriu, atunci cine este îndreptățit să emită titlul executoriu și în ce procedură.

Acestea, dar și alte aspecte sunt necesare să fie supuse dezbaterii în vederea clarificării chestiunilor referitoare la repararea daunelor cauzate regnului animal în procedura contravențională.

Așadar, deși în procesul penal, decizia asupra acțiunii civile aparține doar instanței de judecată și nicidecum organului constatator, și nici chiar organului de urmărire penală, oricum în procesul contravențional, pornind de la prevederile alin. (2) al art. 45 Cod contravențional³⁶², agentul constatator este împuternicit de a dispune și asupra acțiunii civile, fără ca părțile, în special victima (reclamantul), să fie nevoite să dubleze cerințele și probatoriul în instanța civilă de drept comun. În acest sens, considerăm că legiuitorul a consacrat o procedură distinctă de soluționare a chestiunii cu privire la prejudiciul cauzat prin contravenție, consacrand o procedură mult mai simplificată.

De principiu, răspunderea penală, așa cum și cea contravențională este una personală și se angajează când fapta comisă este prevăzută de legea penală și corespunzător cea contravențională.

Referitor la faptul, dacă decizia privind repararea daunei cauzate regnului animal în procedura contravențională este sau nu pasibilă examinării ca obiect separat al unei contestări, precum și în baza căror norme procesuale se va realiza o astfel de examinare, am menționa faptul că legiuitorul nu consacră acestui subiect anume reglementări separate. Trebuie să recunoaștem că în ce privește acțiunea civilă în procesul contravențional, legiuitorul nu oferă norme clare și multiple, iar eventualitatea soluționării unor situații colizionale de ordin procedural ar trebui soluționate pe fundamentul normelor din Codul de procedură penală. De aici, vom conchide că odată ce decizia pe cazul de comitere a contravenției va avea ca obiect și chestiunea cu referire la acțiunea în reparare a daunei cauzate regnului animal, prin urmare și aceasta va face obiectul examinării în ordinea art. 448 Cod contravențional (Contestația asupra procesului-verbal și a

³⁶² Art. 45 din Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

deciziei asupra cazului contravențional). În același timp, instanța de judecată va examina dacă au fost respectate toate rigorile unui proces civil prin prisma normelor Codului de procedură civilă.

De aici, conchidem și faptul că la examinarea cazului contravențional, agentul constator se va dirigi plenar de norme Codului de procedură civilă în ce privește examinarea acțiunii în repararea daunei cauzate regnului animal. Și, prin urmare, da, acțiunea civilă va putea constitui capăt de cerere de contestare separat de capătul de decizie care privește încadrarea juridică a faptei contravenționale.

În ce privește faptul dacă decizia agentului constator asupra chestiunii, care are drept obiect repararea daunei cauzate regnului animal, este sau nu susceptibilă executării, analogic cum și hotărârea instanței în procedura contenciosului administrativ, fiind înzestrată cu valoare de titlu executoriu, așa cum este în procesul contravențional decizia asupra contravenției, sau este necesar emiterea unui titlu executoriu, vom remarca faptul că într-adevăr, în procesul penal, dacă instanța penală se pronunță asupra acțiunii civile, o poate face doar cu condiția în care se pronunță și asupra faptei penale, unde ea hotărăște într-un litigiu între partea vătămată, pe de o parte, și inculpat, și partea responsabilă civilmente, pe de altă parte, adică între particulari, având ca obiect daunele rezultate din infracțiune. La fel stau lucrurile și în cadrul procesului contravențional.

Legiuitorul în mod analogic, odată ce a atribuit autorității ce se pronunță asupra sancționării faptei penale o posibilitate ca în cadrul procesului penal să fie soluționată și problema reparațiunii daunelor cauzate, respectiv și în cadrul procesului penal o astfel de competență, la fel este atribuită anume autorității ce se pronunță asupra sancționării faptei contravenționale. Prin urmare, și hotărârea celei din urmă trebuie să se bucure de o autoritate de lucru judecat.

Drept consecință, dacă instanța penală s-a pronunțat asupra mecanismului de creare și a întinderii prejudiciului cauzat regnului animal, este firesc că tot aceeași instanță este îndreptățită să se pronunțe și asupra modului și condițiilor de reparare a acestui prejudiciu. Iar actul final al instanței trebuie să aibă forță executorie.

La fel și în cazul autorității care decide asupra cazului contravențional. Aceeași persoană, care s-a pronunțat asupra mecanismului de creare și a întinderii prejudiciului cauzat regnului animal prin contravenție, este îndreptățită să se pronunțe și asupra modului și condițiilor de reparare a acestui prejudiciu, iar actul său final trebuie să aibă forță executorie.

Rezultând din aceste considerente, în vederea excluderii oricăror neclarități în ce privește modul de executare a acestor decizii, propunem ca articolul 45 din Codul contravențional să fie

completat cu un alineat (3), cu următorul conținut: „(3) Decizia asupra acțiunii civile în cazurile prevăzute de alineatele (1) și (2) are valoare de titlu executoriu”³⁶³.

Această constatare va fi opozabilă celor interesați, inclusiv celor care nu au participat la examinarea cazului contravențional.

În sensul celor menționate, este necesar să precizăm că în ipoteza în care instanța penală, sau după caz agentul constatatator a lăsat nesoluționată acțiunea civilă în cadrul procesului penal și hotărârea a rămas definitivă, persoana vătămată care este parte civilă în procesul penal poate să pornească acțiunea civilă pentru recuperarea întregului prejudiciu la instanța civilă.

Acest lucru este important deoarece persoana prejudiciată are dreptul să își recupereze daunele suferite în urma infracțiunii sau a faptei ilicite, chiar dacă instanța penală nu a soluționat acțiunea civilă sau nu a acordat despăgubiri în totalitate. Prin urmare, persoana vătămată poate continua procesul în instanța civilă pentru a obține o despăgubire adecvată și completă.

Este esențial ca persoana prejudiciată să se adreseze instanței civile în termenul legal și să prezinte toate probele și argumentele necesare pentru a susține cererea de despăgubire. Astfel, se asigură protecția și apărarea drepturilor persoanei vătămate în conformitate cu prevederile legale și principiile justiției.

În ce privește acțiunea în repararea daunei cauzate regnului animal, așa după cum am menționat anterior, odată ce aceasta este obligatoriu reparării, agentul constatatator, dar și instanța de judecată nu poate să o lase fără soluționare, or aceasta va reprezenta un subiect de examinare obligatorie.

Doar că, ca și excepție, în cadrul procesului contravențional, vizând actualul text al alin. (2) al art. 45 Cod contravențional³⁶⁴, în cazul în care făptuitorul va obiecta asupra cuantumului daunei cauzate, agentul constatatator va lăsa fără examinare acțiunea în reparare a daunei cauzate regnului animal.

Cu referire la acest moment, suntem de opinie că odată ce Legea regnului animal stabilește obligația compensării daunelor cauzate regnului animal, iar cuantumul plăților compensatorii sunt stabilite într-un quantum fix prin lege sau prin acte normative subordonate legii, și nu reprezintă o chestiune pasibilă evaluării, așa cum și vizând faptul că viitoarele daune, pot reprezenta obiectul unei examinări suplimentare, considerăm posibil ca textul alin. (2) art. 45 Codului contravențional să fi modificat după cum urmează: „(2) Soluționând cauza contravențională, autoritatea competentă este în drept, la cererea victimei, să dispună repararea prejudiciului cauzat prin contravenție în cazul în care nu există divergențe asupra întinderii lui,

³⁶³ Art. 45 din Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

³⁶⁴ Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6.

iar în cazul daunelor cauzate mediului se pronunță asupra recuperării daunei din oficiu, indiferent de faptul dacă sunt sau nu obiecții asupra cuantumului daunei cauzate”. Considerăm că o astfel de abordare va reprezenta o plusvaloare în realizarea principiului celerității atragerii la răspundere pentru daunele cauzate, dar și de reparațiune a daunelor cauzate regnului animal.

Un subiect aparte, în acest sens, îl avem pe cel care este legat de aprecierea circumstanțelor ce exonerează de răspunderea penală sau contravențională, dar nu și de cea reparatorie pentru daunele cauzate regnului animal. Astfel, există caz fortuit ori de câte ori acțiunea sau inacțiunea unei persoane a produs un rezultat pasibil calificării drept faptă penală sau contravențională, pe care acea persoană nu l-a conceput și nu l-a urmărit, producerea lui fiind datorată unei împrejurări neașteptate, adică intervenției unei forțe (energii) ce nu putea fi prevăzută.

Deși în dreptul penal nu se face deosebire între cazul fortuit și forța majoră, ambele situații având aceleași consecințe, în acțiunea civilă pentru daunele cauzate regnului animal, această chestiune nu reprezintă importanță.

Majoritatea autorilor exemplifică următoarele situații ca fiind fortuite: fenomenele naturii (cutremure, furtuni, trăsnet, alunecări de teren, avalanșe etc.), fenomene generate de aparatul mecanizat al activităților tehnicizate ale omului (explozia unui cazan, blocarea unui motor, un scurtcircuit, ruperea unei elice, ruperea unei benzi de transmisie etc.), fenomene datorate unei stări morbide (șoc nervos, criză de epilepsie, sincopă, leșin), imprudența victimei, fapta animalelor etc. Aceste situații, care prilejuiesc împrejurări fortuite, sunt cunoscute, însă ceea ce nu se poate cunoaște este momentul precis în care se vor ivi, adică momentul în care devin active.

De aceea, în stabilirea cazului fortuit, cu eficiență de cauză ce înlătură caracterul penal al faptei, trebuie analizate circumstanțele complete ale cauzei. De asemenea, când se invocă existența cazului fortuit, trebuie să se examineze caracterul obiectiv al imposibilității de a fi prevăzută împrejurarea care a dat loc rezultatului neașteptat, adică să se stabilească faptul că în situații similare nimeni nu ar fi putut să prevadă ivirea acelei împrejurări.

Însă aceasta nu influențează obligația de a repara dauna cauzată regnului animal.

Așadar, putem spune că sfera vinovăției asupra daunei patrimoniale este mai largă decât cea a vinovăției penale sau contravenționale, în sensul că cea dintâi înglobează toate cazurile de vinovăție penală și contravențională – când fapta ilicită a cauzat prejudicii, putând doar reține vinovăția autorului faptei, fără a se suprapune cu cea penală și fără a fi condiționată de aceasta.

Astfel, în ce privește vinovăția pentru daunele cauzate regnului animal, acest subiect în genere nu se abordează, de aceea în procesul penal acțiunea civilă nu are ca obiect de abordare chestiunea cu privire la vinovăție pentru decizia de reparare a daunei cauzate.

Or, lipsa gradului de pericol social al unei infracțiuni sau contravenții poate însemna, printre altele, și un grad mai mic de vinovăție pentru calificarea faptei drept penală sau contravențională, dar nu a și a celei legate de cauzarea de daune regnului animal.

Elementele constitutive ale răspunderii contravenționale sunt similare cu cele ale infracțiunii, doar că infracțiunea în cazul acesta este resimțită mai grav. Autorii literaturii de specialitate apreciază că: „în lumina actualelor reglementări nu poate fi vorba de contravenție săvârșită fără culpă, adică nu poate fi vorba de răspundere obiectivă”.³⁶⁵ Nu suntem de acord cu această afirmație. Perspectiva consacrării **aplicabilității principiului vinovăției** în cadrul răspunderii contravenționale ca rezultat al cauzării daunelor de mediu **este una viabilă**, însă este necesar de a face o delimitare între răspunderea obiectivă și răspunderea întemeiată pe principiul prezumției vinovăției.

Claritatea, ideilor expuse poate fi argumentată prin prisma următoarelor constatări: lipsa probelor faptelor dăunătoare de mediu nu exclude însăși existența acestora, atât caracterul obiectiv al răspunderii, cât și prezumția vinovăției presupune posibilitatea ca, de fiecare dată, când se stabilește fapta dăunătoare de mediu, să fie aplicată răspunderea contravențională, fără ca autoritățile abilitate să aibă angajamentul de a demonstra vinovăția.

O asemenea poziție este consolidată prin dezideratul că în cazul răspunderii obiective vinovăția, în principiu, nu este exclusă, ci pur și simplu nu este luată în considerare în cadrul procesului de examinare a pricinii.

Aceasta se datorează și faptului că răspunderea obiectivă nu exclude vinovăția făptuitorului, iar persoana obligată să suporte răspunderea va fi exonerată de răspundere, dacă demonstrează culpa terței persoane. În cazul răspunderii contravenționale pentru daunele cauzate mediului, și în special regnului animal în exclusivitate, făptuitorul va fi considerat vinovat pentru daună până când nu demonstrează culpa terței persoane.

Concluzionăm că, în cazul răspunderii obiective, făptuitorul nu mai este exonerat de răspundere chiar dacă demonstrează lipsa vinovăției sale – ceea ce este exclus din considerațiunea faptului că legea recunoaște vina acestuia pentru dauna principală (cea de mediu), instituind o anumită limită pentru prima fază a prejudiciului – daună de mediu, care efectiv nu poate fi diminuată (vinovăția) la faza a doua a prejudiciului – dauna civilă.

De altfel, menționăm că importanța consacrării caracterului obiectiv răspunderii contravenționale și penale pentru daunele cauzate regnului animal are dreptul viabil și cert de a se poziționa printre alte categorii de răspundere juridică.

³⁶⁵ HANCIU, Oana-Maria. *Răspunderea internațională a statelor pentru daunele de mediu transfrontaliere*. Editura C.H. Beck, București, 2021. p.283. ISBN 978-606-18-1118-2.

3.2.3. Particularitățile reparării daunelor cauzate regnului animal prin prisma reglementărilor specifice Uniunii Europene

Adoptarea unui cadru normativ uniform în domeniul prevenirii și reparării daunelor de mediu reprezintă o preocupare deosebită pentru instanțele Uniunii Europene de mai mult timp. Acest aspect este în legătură cu necesitatea aplicării unor principii de bază, cum ar fi cel al responsabilității și principiul poluatorul plătește, în gestionarea problemelor legate de mediu.

Principiul responsabilității se referă la ideea că cei care provoacă daune mediului trebuie să suporte consecințele acțiunilor lor și să repare prejudiciile cauzate. Acest principiu este esențial pentru asigurarea unei abordări juste și echitabile în gestionarea problemelor de mediu, și este un pilon important al legislației și practicii judiciare din Uniunea Europeană.

Astfel, la 9 februarie 2000, Comisia Europeană a adoptat *Cartea albă privind responsabilitatea de mediu*³⁶⁶, acest act internațional reușind să consacre un ansamblu de principii de mediu care veneau să clarifice neajunsurile existente în cadrul normativ european. Intervenția comunitară în domeniu a fost condiționată de necesitatea asigurării coerenței politicilor și a dreptului comunitar, fiind creată o bază în vederea garantării concurenței și ameliorării funcționării unor mecanisme ale piețelor interne ale statelor membre.

S-a urmărit obiectivul comun de a suplini golurile existente în legislațiile statelor membre ale UE, care permiteau o acțiune în răspundere în caz de atingere a sănătății persoanelor sau a proprietății, dar nu ar lua întotdeauna pagubele ocazionate resurselor naturale și în special celor cauzate biodiversității.

În cadrul acestor eforturi, *Cartea Albă* a reprezentat un instrument esențial pentru consolidarea răspunderii în domeniul protecției mediului, astfel încât daunele cauzate resurselor naturale și biodiversității să fie luate în considerare și să fie corect despăgubite conform principiului „poluatorul plătește”. Acest demers a avut un impact semnificativ asupra armonizării și eficientizării politicilor de mediu în cadrul Uniunii Europene.

Au fost abordate chestiuni privind acceptarea și aplicabilitatea principiului neretroactivității în regimul de răspundere pentru daunele cauzate mediului, inclusiv discuții privind aprecierea „poluărilor trecute”. Aceste aspecte au fost tratate în contextul elaborării și implementării politicilor și legislației de mediu în Uniunea Europeană, având ca obiectiv clarificarea și stabilirea unor reguli clare și juste în gestionarea răspunderii pentru daunele cauzate mediului, indiferent de momentul în care acestea s-au produs³⁶⁷.

³⁶⁶ *Cartea albă privind responsabilitatea de mediu*, Reflecții și scenarii pentru UE-27 până în 2025. Disponibil: https://commission.europa.eu/system/files/2017-06/carte_alba_privind_viitorul_europei_ro.pdf [accesat: 10.10.2024]

³⁶⁷ DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului și al climei*. Vol. I. Partea generală, București: Universul Juridic, 2022. p.363. ISBN: 978-606-39-1006-7.

Principiul coerenței a fost subliniat și valorificat în cadrul politicilor europene referitoare la răspunderea pentru daunele de mediu, exprimându-se prin definirea unui ansamblu de priorități. Comisia Europeană a subliniat importanța integrării regimului de răspundere în materie de mediu în contextul regimurilor de prevenire corespunzătoare. Astfel, s-a evidențiat că regimul de răspundere pentru daunele de mediu nu ar trebui să fie considerat separat de măsurile de prevenire asociate.

În contextul cadrului legislativ al Uniunii Europene, nu toate activitățile cu potențial de a provoca daune mediului sunt tratate uniform, iar protecția mediului și a speciilor nu este aplicată în mod egal și uniform. În acest sens, se acordă o atenție deosebită activităților cu pericol sporit sau care afectează în mod semnificativ echilibrele naturale. De asemenea, se pune accentul pe zonele contaminate și pe necesitatea protejării biodiversității, întrucât acestea sunt mai vulnerabile și necesită măsuri specifice pentru conservare și recuperare.

Este important să subliniem că adoptarea unui document unional privind responsabilizarea pentru cauzarea de daune mediului nu a fost suficientă. La 23 ianuarie 2002, a fost publicată propunerea Parlamentului European și a Consiliului privind responsabilitatea de mediu în vederea prevenirii și reparării pagubelor ecologice (COM 2002/17 final), care a suferit modificări ulterioare la 26 ianuarie 2004 (COM 2004/55 final) și a fost finalizată sub forma *Directivei 2004/35/CE asupra responsabilității de mediu privind prevenirea și repararea daunelor aduse mediului*³⁶⁸, document adoptat la 21 aprilie 2004. Această directivă a reprezentat un pas semnificativ în consolidarea cadrului legal și instituțional pentru responsabilizarea pentru daunele de mediu în Uniunea Europeană. A oferit claritate și orientare în ceea ce privește răspunderea pentru daunele de mediu, stabilind cerințe clare și proceduri pentru prevenirea și repararea acestora. De asemenea, a încurajat armonizarea practicilor și a standardelor în statele membre, contribuind astfel la asigurarea unui nivel ridicat de protecție a mediului în întreaga UE.

Potrivit prevederilor *Directivei 2004/35/CE*: „... (p)revenirea și repararea daunelor aduse mediului trebuie să se pună în aplicare în conformitate cu principiul «poluatorul plătește», aceasta semnificând cerința imputării poluatorului a cheltuielilor aferente măsurilor adoptate de către autoritățile publice pentru ca mediul să fie menținut într-o stare acceptabilă”³⁶⁹. Totodată, se statuează, că: „operatorul a cărui activitate a cauzat o daună asupra mediului sau o amenințare iminentă de producere a unei asemenea daune trebuie să răspundă financiar, pentru a-i determina pe operatori să adopte măsuri și să dezvolte practici menite să diminueze riscurile de producere a

³⁶⁸ Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 *privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului* (JO L 143, 30.4.2004, p. 56).

³⁶⁹ DUȚU, Mircea, DUȚU, Andrei. *Dreptul mediului*, Ediția a 4-a. București: C.H. Beck, 2014. p.116. ISBN 978-606-18-0383-5.

unor daune asupra mediului, astfel încât să se reducă expunerea la riscurile financiare asociate”³⁷⁰.

Din cuprinsul actului sus-menționat, putem desprinde că au fost apreciate următoarele categorii de daune:

- daunele, directe ori indirecte, cauzate mediului acvatic vizat de legislația comunitară în materie de gestiune a apelor;
- daunele, directe ori indirecte, cauzate speciilor și habitatelor naturale protejate la nivel comunitar prin Directiva „păsări sălbatice” din 1979 și de Directiva „habitate” din 1992;
- contaminarea, directă ori indirectă, a solurilor care prezintă un risc semnificativ pentru sănătatea umană.

În contextul aplicării principiului „poluatorul plătește” *Directiva* impune statelor membre responsabilitatea de a asigura că paguba cauzată speciilor și habitatelor naturale protejate la nivel comunitar este reparată. Aceasta poate fi o sarcină dificilă, deoarece uneori identificarea și evaluarea exactă a pagubei, precum și stabilirea vinovăției și a măsurilor de reparare poate fi complexă.

În conformitate cu prevederile Directivei, statele membre au obligația de a coopera cu exploatantul sau cu persoana responsabilă pentru activitatea care a cauzat paguba. Acest lucru implică stabilirea unor mecanisme de colaborare și comunicare între autorități, organismele responsabile pentru protecția mediului și entitățile private implicate în activitățile generatoare de pagube. Astfel, cooperarea este esențială pentru asigurarea că paguba este reparată eficient și în conformitate cu prevederile legale și normative.

Ținem să accentuăm că criminalitatea transfrontalieră are un dinamism deosebit, cu urmări negative grave asupra elementelor de mediu, dar și pozitive asupra profiturilor realizate de unii, nu de puține ori cu concursul factorilor politici, iar depozitarea clandestină a deșeurilor toxice și periculoase, comerțul cu resurse naturale exploatate ilegal, de regulă, în sistem de contrabandă etc. Ca răspuns la astfel de efecte periculoase a apărut o reacție socială cvasiunanimă, solicitând intervenția legiuitorului penal ori incriminarea fenomenului respectiv, adecvat pentru a opera transferul axiologic de la „aprecierea criminologică” la „aprecierea juridico-penală” a acestor fenomene.³⁷¹

În materie de răspundere de mediu și protecție de mediu prin dreptul penal la nivelul unional, ținem să precizăm că după adoptarea, la 4 noiembrie 1998 a *Convenției Consiliului*

³⁷⁰ Art.2 din Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 *privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului* (JO L 143, 30.4.2004, p. 56).

³⁷¹ LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. p.549. ISBN 978-973-115-519-7.

*Europei privind protecția mediului prin dreptul penal*³⁷², Consiliul European de la Tampere din octombrie 1999 solicita intensificarea eforturilor în vederea adoptării de definiții, incriminări și sancțiuni comune în domeniile semnificative ale infracționalității, printre care era citată și criminalitatea de mediu.

De altfel, realizându-se un prim pas în consacrarea protecției mediului prin instrumentele dreptului penal, finalmente la 19 noiembrie 2008 a fost adoptată *Directiva 2008/99/CE privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal*³⁷³ reprezentând un real progres în domeniu, fiind și primul act normativ al UE vizând dreptul penal al mediului.

Directiva 2008/99/CE reprezintă un cadru legislativ european care stabilește standarde minime pentru protecția mediului prin intermediul dreptului penal. Această Directivă are ca scop prevenirea și sancționarea activităților care pot cauza prejudicii mediului, fiind aplicabilă unui spectru larg de activități cu potențial de impact negativ asupra mediului. În acest context, din momentul adoptării și până în perioada actuală au fost identificate „impasuri” legislative, ce au dus la un blocaj al activității instanțelor europene.

Comisia Europeană a realizat o evaluare a Directivei 2008/99/CE în perioada 2019-2020, ale cărei rezultate au fost publicate în octombrie 2020. Drept criterii de evaluare cu care s-a operat au fost:

- a) efectivitate (dacă au fost realizate obiectivele directivei);
- b) eficiență (dacă beneficiile implementării directivei justifică costurile);
- c) coerență (în raport cu alte reglementări ale UE în domeniul dreptului penal și al dreptului mediului, cât și cu obligațiile internaționale ale UE;
- d) relevanță (a obiectivelor inițiale ale directivei în raport cu necesitățile prezente și viitoare).

Ca urmare a evaluării, experții au ajuns la concluzia că documentul nu a produs efectele dorite din considerentele *infra*:

- Domeniul de aplicare a directivei este depășit și definit într-o manieră prea complexă, ceea ce împiedică un proces penal și cooperare transfrontalieră eficientă,
- Directiva cuprinde numeroase definiții lipsite de claritate utilizate pentru a descrie infracțiunile de mediu, fapt ce poate împiedica un proces penal și o cooperare transfrontalieră eficace.
- Nivelul sancțiunilor nu este suficient de precis și disuasiv, fenomen întâlnit la nivelul tuturor statelor membre UE.

³⁷² DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului și al climei*. Vol. I. Partea generală, București: Universul Juridic, 2022. p.371. ISBN: 978-606-39-1006-7.

³⁷³ Directiva 2008/99/CE privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TEXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099&from=PT> [accesat: 10.10.2024]

- O insuficientă cooperare la nivel național și transfrontalier cu privire la infracționalitatea de mediu între statele membre împiedică desfășurarea eficientă a procesului penal.
- Lipsa unor date statistice fiabile, certe și ample privitoare la procedurile penale având ca obiect criminalitatea de mediu în statele membre împiedică monitorizarea eficienței acestor măsuri atât de către factorii de decizie politică, cât și de practicieni.
- Ineficiența raporturilor lanțului de aplicare a legii: infracțiunile de mediu nu sunt prioritate, identificate, cercetate și sancționate în mod eficient, din cauza funcționării defectuoase a procedurilor specifice. Acestea au fost constatate la nivelul tuturor statelor membre și privesc toate instituțiile implicate, în același timp, a fost identificată și lipsa de cadre calificate, o pregătire insuficientă și o lipsă a cunoștințelor de specialitate, alături de o slabă cooperare și partajare a informațiilor în domeniu.³⁷⁴

Ca rezultat al acestei evaluări, Comisia a decis să supună revizuirii directiva fiind elaborat un studiu al evaluării impactului realizat în perioada februarie-iulie 2021. Totodată, Comisia Europeană a dispus realizarea unui studiu separat în vederea identificării impactului, în special de ordin economic și financiar al modificărilor propuse, fiind adoptată și o rezoluție în acest sens.³⁷⁵

În contextul documentului, la compartimentul „observații speciale” s-a expus că: „Parlamentul European regretă că infracțiunile împotriva mediului se numără printre cele mai profitabile forme de activitate infracțională transnațională; invită așadar Comisia și statele membre să aloce resurse financiare și umane adecvate pentru a preveni, investiga și urmări penal infracțiunile împotriva mediului și să îmbunătățească competențele autorităților implicate, inclusiv al procurorilor și judecătorilor, pentru a putea urmări penal și sancționa mai eficient infracțiunile împotriva mediului; invită statele membre să înființeze sau să consolideze unitățile specializate din serviciile naționale de poliție, la nivelurile adecvate, pentru investigarea infracțiunilor împotriva mediului; invită totodată Comisia și statele membre să se asigure că toate statele membre dispun de proceduri adecvate de gestionare a crizelor de mediu, la nivel național și transnațional, și încurajează statele membre să utilizeze echipe comune de anchetă și schimbul de informații în cazurile transnaționale de infracțiuni împotriva mediului, ceea ce facilitează coordonarea anchetelor și a urmăririlor penale desfășurate în paralel în mai multe state membre”³⁷⁶.

³⁷⁴ Rezoluția Parlamentului European din 20 mai 2021 *referitoare la răspunderea întreprinderilor pentru daunele aduse mediului* (2020/2027(INI)) Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0259_RO.html [accesat: 10.10.2024]

³⁷⁵ Idem

³⁷⁶ P. 5 din Rezoluția Parlamentului European din 20 mai 2021 *referitoare la răspunderea întreprinderilor pentru daunele aduse mediului* (2020/2027(INI)) Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0259_RO.html [accesat: 10.10.2024]

Având la bază sinteza concluziilor și studiilor realizate, Comisia Europeană a propus un ansamblu de obiective menite să perfecționeze cadrul normativ unional, după cum urmează:

Obiectivul nr.1 stabilește îmbunătățirea efectivității cercetării și procesului penal prin actualizarea domeniului de aplicare a directivei și introducerea unui mecanism eficient de actualizare constantă a acesteia în raport cu *Pactul Verde pentru Europa*.³⁷⁷

Obiectivul nr.2 se concentrează pe îmbunătățirea efectivității procesului penal prin eliminarea termenilor vagi utilizați în definirea infracțiunii de mediu, definirea mai precisă a acestora în cadrul directivei și eliminarea termenilor imprecisi, ca de exemplu „dauna semnificativă”, „risc ridicat”.

Obiectivul nr.3 se bazează pe aplicarea unor sancțiuni concrete și proporționale pentru infracțiunile de mediu, fiind stabilite niveluri minime și maxime ale pedepselor. Totodată, se propune de a corela cuantumul sancțiunii financiare cu situația patrimonială a făptuitorului și/sau cu profilul ilicit obținut de acesta.

Obiectivul nr.4 constă în promovarea cooperării judiciare transfrontaliere, prin armonizarea instrumentelor de cercetare penală, obligația de cooperare prin intermediul Europol, Eurojust și OLAF (Oficiul european de luptă antifraudă), dar și noi reguli privitoare la competența materială.

Obiectivul nr.5 are ca scop îmbunătățirea cooperării informaționale în domeniul infracționalității de mediu prin obligarea statelor membre să colecteze și să comunice Comisiei datele statistice conform standardelor comune armonizate.

Obiectivul nr.6 vizează implementarea unor programe de pregătire la toate nivelurile, crearea unor strategii naționale și unionale de combatere a infracțiunilor de mediu și creșterea nivelului de conștientizare a problematicii la nivelul populației.³⁷⁸

În plus, prin prisma propunerilor Directivei, Comisia a identificat necesitatea unor sancțiuni penale pentru a asigura punerea în aplicare eficace a politicilor UE privind protecția mediului, în ceea ce privește următoarele categorii de infracțiuni care nu sunt reglementate în prezent de directivă:

- introducerea pe piață a produselor care, încălcând cerințele obligatorii, provoacă daune semnificative mediului ca urmare a utilizării pe scară mai largă a produsului;
- încălcările grave ale legislației UE privind substanțele chimice, care provoacă daune semnificative mediului sau sănătății umane;

³⁷⁷*Pactul Verde pentru Europa*, Disponibil: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_ro [accesat: 10.10.2024]

³⁷⁸Propunere de DIRECTIVĂ A PARLAMENTULUI EUROPEAN ȘI A CONSILIULUI privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și de înlocuire a Directivei 2008/99/CE. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0851&from=EN> [accesat: 10.10.2024]

- reciclarea ilegală a navelor;
- captarea ilegală a apei;
- surse de deversare a substanțelor poluante provenite de la nave (această categorie de infracțiuni este consacrată prin Directiva 2005/35/CE³⁷⁹);
- comerțul ilegal cu lemn;
- încălcările grave ale normelor privind introducerea și răspândirea speciilor alogene invazive de interes pentru Uniune;
- eludarea gravă a cerințelor de efectuare a unei evaluări a impactului asupra mediului;
- producerea, introducerea pe piață, importul, exportul, utilizarea, emisia sau eliberarea ilegal(ă) de gaze fluorurate cu efect de seră³⁸⁰.

După o perioadă de negocieri a fost publicată *Directiva UE 2024/1203 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal* care a înlocuit Directivele 2008/99/CE și 2009/123/CE³⁸¹.

Cadrul normativ adaptat cu siguranță îmbunătățește cadrul legal anterior pentru combaterea infracțiunilor de mediu, în special cu extinderea infracțiunilor și introducerea unor pedepse penale și nepenale specifice.

Spre deosebire de *Directiva 2008/99/CE privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal*, care conținea în total nouă infracțiuni (inclusiv trei infracțiuni de control al poluării, două infracțiuni de gestionare a deșeurilor, trei infracțiuni de biodiversitate și o infracțiune de gestionare a poluării atmosferice, *Directiva 2024/1203* reformată nu numai că menține aceste infracțiuni (cu unele modificări care variază de la semnificative la modeste), dar introduce 12 noi infracțiuni.³⁸² În plus, introduce două noi infracțiuni calificate pentru acte comparabile cu **ecocidul**³⁸³, în mare parte datorită intervențiilor Parlamentului European în

³⁷⁹ P.11 din Directiva 2005/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 *privind poluarea cauzată de nave și introducerea unor sancțiuni în caz de încălcare* (JO L 255, 30.9.2005. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0035&from=RO> (abrogată). [accesat: 10.10.2024]

³⁸⁰ P.5 din Propunere de Directivă a Parlamentului European și a Consiliului *privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și de înlocuire a Directivei 2008/99/CE*. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0851&from=EN> (abrogată). [accesat: 10.10.2024]

³⁸¹ Directiva 2024/1203 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 aprilie 2024 *privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și de înlocuire a Directivei 2008/99/CE și 2009/123/CE* (JO L, 30.4.2024). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401203 [accesat: 10.10.2024]

³⁸² Art. 3(2) lit. b) (introducerea pe piață a produsului); Art. 3(2) lit. c) (fabricarea/introducerea pe piață a substanței); Art. 3(2) lit. d) (poluarea cu mercur); Art. 3(2) lit. e) (executarea de proiecte realizate fără autorizație de dezvoltare); Art. 3(2) lit. h) (reciclarea ilegală a navelor); Art. 3(2) lit. i) (poluarea cauzată de nave); Art. 3(2) lit. k) (poluarea de la instalațiile offshore); Art. 3(2) lit. t) (poluarea cu gaze fluorurate cu efect de seră); Art. 3(2) lit. m) (poluarea prin captarea apei); Art. 3(2) lit. p) (introducerea pe piață a produselor forestiere relevante); Art. 3(2) lit. r) (introducerea/păstrarea etc. de specii invazive), inclusiv două infracțiuni/restricții separate ((i) și (ii)).

³⁸³ **GUGULAN, Evghenia**, *Crime of Ecocide in Ukraine - Environmental Consequences of Russian Military Aggression*. Raport de experizare în cadrul Proiectului Ministerului Educației a Poloniei, intitulat: "Legal Analysis of Russia's Actions in Ukraine Since 2014 in Terms of Crimes of Aggression, War Crimes and Genocide, and Legal Solutions of Countries Neighbouring Ukraine Regarding the Status of Ukrainian Citizens". Universitatea Catolică din Lublin, Polonia, 2024. Disponibil: <https://www.agresjarosyjska.info/en/ekspertyzy/zbrodnia->

cursul negocierilor acesteia.³⁸⁴ Această extindere reflectă în mare măsură noile evoluții din legislația și politica de mediu a UE, inclusiv noua legislație de mediu a UE care era în curs de adoptare în timp ce Directiva 2024/1203 reformată era în curs de negociere. În cele din urmă, aceasta a dus la modificări esențiale ale textului Directivei 2024/1203. În această privință, trebuie remarcat faptul că Directiva privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal din 2008 prevedea deja opțiunea de modificare a directivei respective, ținând seama de noile evoluții ale politicii de mediu a UE. Cu toate acestea, această opțiune nu a fost niciodată exercitată și nu au fost aduse modificări în conformitate cu Directiva din 2008.

În ansamblu, noul art. 3(2) Directivei 2024/1203 enumeră un total de 21 de infracțiuni care se ocupă de o gamă largă de preocupări legate de politica de mediu, în special:

- Controlul poluării (inclusiv poluarea cu mercur);
- Gestionarea deșeurilor;
- Activități periculoase în instalații;
- Poluarea instalațiilor offshore;
- Poluarea cu substanțe radioactive;
- Specii invazive;
- Execuția proiectului/evaluarea impactului asupra mediului;
- Expedierea deșeurilor;
- Reciclarea navelor;
- Poluarea provenită de la navă;
- Exploatarea unei instalații;
- Materiale radioactive;
- Introducerea pe piață a mărfurilor/comerț ilegal cu chereștea;
- Substanțe care epuizează stratul de ozon;
- Gaze fluorurate cu efect de seră;
- Captarea ilegală a apei;
- Uciderea/deținerea de specii;
- Comerțul ilegal cu specii/CITES;
- Deteriorarea habitatului.

Ținem să menționăm, că majoritatea acestor infracțiuni ar putea fi clasificate drept „infracțiuni concrete de periclitate”, deoarece necesită atingerea unui anumit prag de afectare a

[ekob%C3%B3jstwa-na-ukrainie---skutki-%C5%9Brodowiskowe-rosyjskiej-agresji-wojskowej](#) [accesat: 10.10.2024]

³⁸⁴ Art. 3(3) lit. a) and b). Directiva 2024/1203 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 aprilie 2024 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și de înlocuire a Directivelor 2008/99/CE și 2009/123/CE (JO L, 30.4.2024). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401203 [accesat: 10.10.2024]

mediului.³⁸⁵ Există și „infrapecțiuni abstracte de periclitare”, care nu depind de atingerea unui prag de afectare a mediului.³⁸⁶ Cu toate acestea, în ciuda extinderii semnificative a numărului de infrapecțiuni, s-ar fi putut critica faptul că Directiva 2024/1203 ar fi putut să meargă mai departe și să incrimineze alte activități cu impact semnificativ asupra mediului sau sănătății, în special pescuitul ilegal, nedeclarat și nereglementat³⁸⁷, fraudă pe piețele de carbon ale UE, comerțul ilegal cu organisme modificate genetic (OMG) și diseminarea lor deliberată în mediu³⁸⁸ și provocarea de incendii forestiere – nici una dintre acestea nefiind inclusă ca infrapecțiune separată în Directiva 2024/1203.

De exemplu, în ceea ce privește Regulamentul UE privind lemnul³⁸⁹, deși toate statele membre au inclus sancțiuni pentru infractori în legislația națională, tipurile de sancțiuni și nivelurile maxime ale acestora variază semnificativ de la un stat membru la altul: amenzi administrative și confiscări pot fi impuse în 23 de state membre, amenzi penale în 16, pedeapsa cu închisoarea în 17, suspendarea activității în 15 și alte tipuri de sancțiuni în 11. Amenzile aplicabile în cazul încălcării Regulamentului UE privind lemnul variază de la 50 EUR la o sumă nelimitată.³⁹⁰

Aceste discrepanțe între regimurile de sancțiuni ale statelor membre aplicabile în cazul încălcării *Regulamentului UE privind lemnul* și faptul că sancțiunile sunt considerate, în multe cazuri, prea scăzute pentru a avea cu adevărat un efect disuasiv asupra comportamentelor ilegale, împreună cu aplicarea neuniformă în UE, prezintă un risc de reorientare a fluxurilor comerciale.

³⁸⁵ Potrivit prevederilor Directivei 2024/1203, pragul de atingere adusă mediului pentru majoritatea infrapecțiunilor este, de obicei, acela că fapta interzică cauzează sau este susceptibilă de a cauza „decesul sau vătămarea gravă a unei persoane, deteriorarea substanțială a calității aerului, solului sau apei sau deteriorarea substanțială a unui ecosistem, a animalelor sau plantelor”. A se vedea, de exemplu, infrapecțiunile prevăzute la art. 3(2) lit. a) și art. 3(2) lit. b)..

³⁸⁶Pereira Ricardo, A Critical Evaluation of the New EU Environmental Crime Directive 2024/1203. In: *European Law Forum: Prevention. Investigation. Prosecution*. Issue 2/2024. pp 158 – 163. Disponibil: https://eucrim.eu/media/issue/pdf/eucrim_issue_2024-02.pdf#page=80 [accesat: 10.10.2024]

³⁸⁷Deși pescuitul nu este enumerat ca o infrapecțiune distinctă în articolul 3 alineatul (2) din Directiva 2024, cadrul normativ prevede că: „[i]n cadrul politicii comune în domeniul pescuitului, dreptul Uniunii prevede un set cuprinzător de norme pentru control și executare în temeiul Regulamentelor (CE) nr. 1224/2009 și (CE) nr. 1005/2008 ale Consiliului, în cazul unor încălcări grave, inclusiv cele care cauzează daune mediului marin” și consolidează în context că: „anumite comportamente ilicite intenționate reglementate de Regulamentul (CE) nr. 1224/2009 și de Regulamentul (CE) nr. 1005/2008 ar trebui să fie stabilite ca infrapecțiuni penale”. Proiectul Parlamentului European a propus includerea unei noi infrapecțiuni legate de încălcarea legislației UE în domeniul pescuitului adoptate în contextul politicilor comune în domeniul pescuitului, inclusiv Regulamentele (CE) nr. 1224/2009 și (CE) nr. 1005/2008 ale Consiliului.

³⁸⁸ În acest context, o reformă notabilă este următoarea: În timp ce Directiva 2001/18/CE privind diseminarea deliberată în mediu a organismelor modificate genetic este menționată în anexa A la Directiva din 2008 în legătură cu unele dintre infrapecțiunile privind controlul poluării și biodiversitatea cuprinse în directiva respectivă, Directiva 2001/18/CE nu mai apare menționată ca fiind legată de niciuna dintre infrapecțiunile de mediu în Directiva din 2024.

³⁸⁹P.23 din Regulamentul (UE) nr. 995/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 octombrie 2010 de stabilire a obligațiilor care revin operatorilor care introduc pe piață lemn și produse din lemn. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0023:0034:RO:PDF> [accesat: 10.10.2024]

³⁹⁰ P.14 din Documentul de lucru al serviciilor Comisiei – Verificarea adecvării Regulamentului (UE) nr. 995/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 octombrie 2010 de stabilire a obligațiilor care revin operatorilor care introduc pe piață lemn și produse din lemn (Regulamentul UE privind lemnul) și privind Regulamentul (CE) nr. 2173/2005 din 20 decembrie 2005 privind instituirea unui regim de licențe FLEGT pentru importurile de lemn în Comunitatea Europeană (Regulamentul FLEGT) 17.11.2021 SWD (2021) 328 final.

Disparitățile dintre regimurile de sancțiuni și punerea în aplicare incoerentă a legislației în statele membre pot crea condiții inechitabile de concurență între operatorii economici, avantajându-i pe cei care nu respectă cerințele legale sau care nu suportă sancțiuni adecvate pentru daunele provocate mediului. Acest lucru poate afecta în mod direct operatorii care se conformează strict regulilor și care investesc în practici ecologice.

Pentru a remedia această situație și a asigura un mediu concurențial echitabil, *Directiva privind infracțiunile împotriva mediului* poate fi considerat ca fiind un instrument important. Armonizarea regimurilor de sancțiuni și apropierea nivelurilor de sancțiuni în întreaga Uniune Europeană ar putea contribui la combaterea discreției și a diferențelor semnificative în abordarea infracțiunilor de mediu între statele membre. Aceasta ar spori încrederea într-un sistem de aplicare a legii echitabil și ar încuraja respectarea normelor de mediu în întreaga Uniune Europeană.

Printr-un alt exemplu, captarea ilegală a apei reprezintă o problemă gravă, mai ales în contextul schimbărilor climatice, deoarece contribuie la epuizarea accelerată a resurselor de apă. Această activitate ilegală poate avea consecințe devastatoare asupra ecosistemelor acvatice, a mediului înconjurător și a comunităților umane care depind de aceste resurse. În Raportul său special din 2021 intitulat „Utilizarea sustenabilă a apei în agricultură: fondurile din partea PAC sunt susceptibile să promoveze o utilizare mai intensă decât una mai eficientă a apei”, Curtea de Conturi documentează ineficacitatea măsurilor administrative de abordare a captării excesive a apei și subliniază faptul că verificările sunt rare, iar sancțiunile sunt prea scăzute pentru a asigura punerea în aplicare eficace și respectarea obligațiilor relevante. Raportul se referă la deficiențe ale regimurilor de sancțiuni din fiecare stat membru³⁹¹.

Republica Moldova având calitatea de stat candidat pentru aderarea la Uniunea Europeană, urmează în mod prioritar să armonizeze legislația națională cu cea unională. De altfel, la nivel național, potrivit *Raportului despre activitatea procuraturii în anul 2021*³⁹², cu referire la investigarea și combaterea infracțiunilor ce **atentează la fondul forestier și terenurile din fondul silvic**, în anii 2020-2021 **au fost pornite doar 13 cauze penale** conform art. 231 din Codul penal (Tăierea ilegală a vegetației forestiere). Pentru comparație, în anul 2019 a fost pornită 1 cauză penală conform art.231 Cod Penal. Totuși statistica nu reflectă situația reală la compartimentul tăieri ilicite a vegetației forestiere, deoarece din studiu se constată că, în multiple situații tăierile

³⁹¹ P.32 din Raportul special 2021, Curtea de Conturi Europeană, *Utilizarea sustenabilă a apei în agricultură: fondurile din partea PAC sunt susceptibile să promoveze mai degrabă o utilizare mai intensă decât una mai eficientă a apei*. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10997-2022-INIT/ro/pdf> [accesat: 10.10.2024]

³⁹² *Raport despre activitatea procuraturii în anul 2021*, Chișinău, 2022. pp.111-115 Disponibil: <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=32yb7yiii2k%3D&tabid=202&language=ro-RO> [accesat: 10.10.2024]

ilicite de arbori din fond forestier, constituie obiect al cauzelor penale pornite conform art.186 din Codul penal.

Un impediment la investigarea infracțiunii prevăzute de art.231 Cod penal, este calcularea prejudiciului cauzat fondului forestier, care se efectuează conform metodologiei reglementate de Codul silvic³⁹³, care este depășită și stabilește sume minime în coraport cu prejudiciul real cauzat mediului.

În aspect comparativ, *Raportul privind activitatea procuraturii pentru anul 2023*³⁹⁴ nu conține careva date referitoare la analiza investigării proceselor sau cauzelor penale, obiectul cărora este vânatul sau pescuitul ilegal. Aceasta denotă o situație alarmantă. Analizând date statistice prezentate de Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova în perioada anilor 2022-2024 a fost pornită urmărirea penală pe art.233 CP RM (Vânatul ilegal) – 29 cauze penale și pe art.234 CP RM (Îndeletnicirea ilegală cu pescuitul, vânatul sau cu alte exploatări ale apelor) – 4 cauze penale (compartimentul „Anexe”: Tabel.nr.3.1 și Tabel nr.3.2).

Analizând hotărârile luate în cadrul urmăririi penale inițiate în perioada menționată supra, constatăm următoarele:

1. În temeiul art. 271 CPP RM³⁹⁵ a avut loc transmiterea materialelor după competență – **2 cauze;**
2. În temeiul art.287¹, p.2 CPP RM a fost suspendată urmărirea penală: Urmărirea penală se suspendă în cazurile în care există unul din următoarele temeiuri care împiedică continuarea și terminarea ei: „2) nu este identificată persoana care poate fi pusă sub învinuire” – **8 cauze;**
3. În temeiul art.297 alin.2 CPP RM (învinuitul nu s-a prezentat pentru a lua cunoștință cu materialele dosarului și a primi rechizitoriul) a avut loc trimiterea cauzei în judecată – **13 cauze.**

Analizând datele prezentate putem conchide că în perioada 2022-2024 în instanță au ajuns doar 13 cauze penale, în realitate fiind comise mai multe fapte ilicite. Statul a fost prejudiciat în proporții deosebit de mari. Însă nu este vorba doar de aspectul pecuniar al prejudiciilor cauzate, ci despre faptul că restaurarea situației în natură nu întotdeauna este posibilă. Chiar și atunci este nevoie de o perioadă îndelungată, în vederea refacerii cantitative a faunei sălbatice.

³⁹³ Codul silvic nr. 69 din 28.03.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 188-191 din 26.04.2024.

³⁹⁴ *Raport despre activitatea procuraturii în anul 2023*, Chișinău, 2024. Disponibil:

<https://www.procuratura.md/sites/default/files/2024-02/Raportul%20de%20activitate%20al%20Procuraturii%20pentru%20anul%202023.pdf> [accesat: 10.10.2024]

³⁹⁵ Codul de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003. Publicat: 05.11.2013 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=147708&lang=ro# [accesat: 10.10.2024]

O analiză succintă a contravențiilor de mediu înregistrate în perioada 2022-2024 (compartimentul „Anexe”: tabele nr.3.3-3.12) se rezumă la următoarele:

În anul 2022 au fost depistate contravenții de mediu (vom expune cele mai frecvente ilegalități), după cum urmează: art.115 alin.3 (Arderea în câmp deschis a resturilor vegetale de orice proveniență) – **458 cazuri**, ceea ce constituie 23,5 %; art.154 alin.1 (Nerespectarea modului stabilit de colectare, păstrare, transport, depozitare, neutralizare și evacuare, inclusiv în obiectivele acvatice, în subsol etc., a deșeurilor industriale, de construcție, a biodeșeurilor, a deșeurilor municipale și de altă natură) – **777 cazuri**, ceea ce constituie 39,9 %; art.158 alin.1 (Încălcarea interdicțiilor sau a regulilor de întreținere a câinilor, a pisicilor și a altor animale, aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale) – **237 cazuri**, ceea ce constituie 12,2 %. Dintre care, procese contravenționale expediate în instanță: art.115 alin.3 (Arderea în câmp deschis a resturilor vegetale de orice proveniență) – **19 cazuri**, 38 %; art.157 alin. 3 (Cruzimea față de animale cu vătămarea sănătății animalului) – **9 cazuri**, 18%; art.157 alin.9 (Îndemnarea publică la cruzime față de animale sau justificarea acesteia) – **6 cazuri**, 12%.

În aspect comparativ, în anul 2023 sunt depistate cel mai mare număr de contravenții de mediu, în temeiul: art.115 alin.3 (Arderea în câmp deschis a resturilor vegetale de orice proveniență) – **404 cazuri**; art.122 alin.1 (Tăierea ilegală sau vătămarea arborilor și arbuștilor pînă la gradul de încetare a creșterii lor ori vătămarea arborilor și arbuștilor care nu întrerupe creșterea lor) – **135 cazuri**; art.158 alin.1 (Încălcarea interdicțiilor sau a regulilor de întreținere a câinilor, a pisicilor și a altor animale, aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale) – **997 cazuri**.

În anul 2024 numărul de contravenții depistate în temeiul art.115 alin.3 (Arderea în câmp deschis a resturilor vegetale de orice proveniență) – **293 cazuri**; art.122 alin.1 (Tăierea ilegală sau vătămarea arborilor și arbuștilor pînă la gradul de încetare a creșterii lor ori vătămarea arborilor și arbuștilor care nu întrerupe creșterea lor) – **174 cazuri**; art.158 alin.1 (Încălcarea interdicțiilor sau a regulilor de întreținere a câinilor, a pisicilor și a altor animale, aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale) – **1102 cazuri**.

În perioada anilor 2022-2024 numărul cauzelor contravenționale expediate în judecată este unul modest, după cum urmează: art.115 alin.3 (Arderea în câmp deschis a resturilor vegetale de orice proveniență) – **11 cazuri**; art.116 alin.2 (Ocuparea nelegitimă a terenurilor, îngrădirea lor) – 1 caz; art.142 alin.2 (Comercializarea sau circulația produselor lemnoase fără acte legale de proveniență (acte de livrare conform documentației de evidență contabilă) – **1 caz**; art. 154 alin.1 (Nerespectarea modului stabilit de colectare, păstrare, transport, depozitare, neutralizare și evacuare, inclusiv în obiectivele acvatice, în subsol etc., a deșeurilor industriale, de construcție, a biodeșeurilor, a deșeurilor municipale și de altă natură) – **1 caz**; art.154 alin.2 (Nerespectarea

modului stabilit de colectare, păstrare, transport, depozitare, neutralizare și evacuare, inclusiv în obiectivele acvatiche, în subsol etc., a deșeurilor industriale, de construcție, a biodeșeurilor, a deșeurilor municipale și de altă natură, care au creat pericolul poluării mediului) – **1 caz**; art.157 alin.2 (Provocarea ilegală intenționată a durerii sau suferinței evitabile animalului, dacă fapta nu constituie infracțiune) – **2 cazuri**; art. 157 alin.12 (Provocarea ilegală intenționată a durerii sau suferinței evitabile animalului, dacă fapta nu constituie infracțiune în mod repetat în decursul aceluiași an calendaristic în public sau în prezența minorilor; de o persoană responsabilă de îngrijirea, protecția și bunăstarea animalelor, de dresarea sau de acordarea asistenței medicale veterinare; față de două sau mai multe animale– **1 caz**; art.158 alin.1 (Încălcarea interdicțiilor sau a regulilor de întreținere a câinilor, a pisicilor și a altor animale, aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale) – **1 caz**.

Analiza contravențiilor (2022-2024) depistate în domeniul prejudicierii regnului animal se rezumă la art. 114 (Încălcarea regulilor de protecție a resurselor piscicole și a regulilor de pescuit – **67 cazuri**; art.140 (Colectarea sau nimicirea plantelor, capturarea sau nimicirea animalelor incluse în Cartea Roșie a Republicii Moldova și în anexele la Convenția privind comerțul internațional cu specii sălbatice de faună și floră pe cale de dispariție (CITES) – **3 cazuri**; art.149 (Poluarea mediului cu cauzarea de prejudicii) – **2 cazuri**.

Constatăm că documentarea contravențională a ilegalităților ce se raportează la prejudicierea regnului animal este una neînsemnată, întâietate ocupând ilegalitățile ce țin de încălcarea interdicțiilor sau a regulilor de întreținere a câinilor, a pisicilor și a altor animale domestice, aprobate prin decizie a autorității administrației publice locale.

Este esențial să existe sancțiuni adecvate și descurajante pentru activitățile care dăunează mediului, având în vedere creșterea numărului de infracțiuni împotriva mediului și impactul lor extins în afara granițelor statelor în care sunt comise. Introducerea unor sancțiuni mai severe poate contribui la protejarea mediului și la prevenirea daunelor semnificative aduse aerului, solului, apei, animalelor și plantelor, inclusiv conservarea speciilor.

O „reacție penală” promptă reprezintă un „instrument” important pentru garantarea respectării obiectivelor stabilite în legislația Uniunii Europene privind responsabilizarea și protecția mediului prin dreptul penal.

Prin aplicarea unor sancțiuni mai severe și descurajante, se urmărește responsabilizarea celor care comit infracțiuni împotriva mediului și reducerea impactului negativ asupra acestuia.

Totodată, o astfel de abordare contribuie la promovarea unei culturi a respectului față de mediu și a conștientizării importanței protejării acestuia pentru generațiile viitoare.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

Acțiunea în justiție constituie calea legală prin care se poate realiza dreptul la reparație și aparține atât celui prejudiciat printr-o daună cauzată regnului animal, cât și celui prejudiciat prin lezarea interesului public.

Este important de menționat că această acțiune poate fi inițiată de către persoanele afectate direct de daună, precum și de către autoritățile sau organizațiile care protejează interesele publice în domeniul respectiv.

Astfel, acțiunea în justiție poate fi utilizată pentru a obține despăgubiri pentru daunele cauzate mediului și regnului animal, dar și pentru a solicita remedierea sau încetarea activităților care au generat aceste daune. Este un mecanism important în asigurarea respectării normelor de protecție a mediului și în apărarea intereselor publice legate de conservarea naturii și a ecosistemelor.

Dreptul la reparație se naște la data întrunirii condițiilor răspunderii patrimoniale, care implică existența unei daune, a unei fapte ilicite și a unei legături de cauzalitate între ele. Acest drept se manifestă prin posibilitatea de a solicita remedierea daunei și/sau despăgubiri pentru prejudiciul suferit.

În cazul în care se obține o hotărâre judecătorească favorabilă, dreptul la reparație se transformă într-un drept la despăgubiri în echivalent bănesc. Aceasta înseamnă că persoana prejudiciată va primi o sumă de bani ca reparație pentru paguba suferită din cauza faptei ilicite a părții responsabile.

Este important de menționat că dreptul la despăgubiri în echivalent bănesc poate fi stabilit printr-o hotărâre judecătorească sau prin acordul părților implicate în litigiu, în cadrul unei înțelegeri extrajudiciare sau a unei medieri.

Hotărârea într-un caz penal sau contravențional nu numai că își exercită efectele asupra vinovăției și a pedepsei, ci și asupra dreptului la despăgubiri pentru victime. Aceasta marchează momentul în care dreptul victimei la despăgubiri în echivalent bănesc devine o creanță certă, lichidă și exigibilă, adică o creanță ce poate fi revendicată și executată prin intermediul autorităților competente.

Pronunțarea hotărârii aduce cu sine mai multe consecințe juridice importante. Printre acestea se numără faptul că dreptul de creanță devine producător de dobânzi începând cu momentul pronunțării hotărârii. Acest lucru este relevant în calculul despăgubirilor, iar întinderea despăgubirii se determină ținând cont de situația din momentul pronunțării hotărârii.

Astfel, dreptul la despăgubiri se materializează într-o sumă de bani care poate fi majorată cu dobânzi pentru perioada de timp de la pronunțarea hotărârii până la efectuarea plății.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Din rândul elementelor de noutate care reflectă **rezultatele științifice noi**, înaintate spre susținere, am putea scoate în evidență următoarele:

1) au fost delimitate terminologic conceptele de „regn animal” *versus* „animal sălbatic”, „faună”, „fond cinegetic”; 2) au fost identificate criteriile și au fost clasificate daunele cauzate regnului animal în baza acestora; 3) au fost fundamentate științific delimitarea răspunderii civile delictuale de răspundere de mediu pentru daunele cauzate regnului animal; 4) au fost apreciate procedurile de reparare a daunelor civile cauzate ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal; 5) au fost identificate și enunțate particularitățile procedurilor de reparare a daunelor de mediu ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal; 6) au fost justificate regimurile distincte de răspundere aplicabile răspunderii de mediu și răspunderii civile delictuale; 7) a fost constituit fundament științific necesar în vederea elaborării proiectului Legii privind protecția animalelor votat în prima lectură la Parlamentul Republicii Moldova³⁹⁶.

În același context, analiza cercetărilor dedicate reparației daunelor cauzate regnului animal permite formularea unor concluzii generale cu relevanță teoretică și practică. Astfel, se evidențiază următoarele aspecte esențiale:

Finalitatea studiului realizat în mod logic și concis se rezumă la formularea unor propuneri constructive de ordin doctrinar și aplicativ. De altfel, putem deduce ferm că orice cercetare este bazată pe un ansamblu de obiective și urmează a fi consolidate prin formularea unor concluzii eficiente și raționale după cum urmează:

1. Conceptele de „regn animal”, „animal sălbatic”, „faună” și „fond cinegetic” trebuie delimitate din perspectiva juridică, biologică și ecologică, ceea ce va asigura doza de claritate în contextul aplicării și interpretării acestor noțiuni de către cercetători și practicieni³⁹⁷ (*cap.2 par.2.1*).

2. Dezvoltarea unui sistem detaliat de clasificare a daunelor cauzate regnului animal va facilita determinarea și evaluarea prejudiciilor precum și va ușura aprecierea cuantumului de despăgubire în procedura de reparațiune a acestor daune (*cap.2 par.2.1.1*).

3. În funcție de modul în care acțiunea dăunătoare afectează în mod imediat sau mediat regnul animal, daunele cauzate regnului animal urmează a fi divizate în: daune directe (prin vânătoare, pescuit sau alte activități economice) și indirecte (prin degradarea habitatului,

³⁹⁶ Disponibil: <https://www.parlament.md/material-details-md.nspx?param=f86187c4-faf3-4fca-b7e5-6d1fdbaa8010> [accesat: 10.10.2024]

³⁹⁷ TROFIMOV, Igor; GUGULAN, Eugenia, Aspecte definitorii privind regimul juridic aplicabil regnului animal. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice* Nr. 16 / 2022 / ISSN 1857-0976. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/713/Anale_stiint_ale_Academiei_nr_16_2022_%2081-91.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accesat: 10.10.2024]

pierderea biodiversității etc.)³⁹⁸ (cap.2 par.2.1.1)

4. Răspunderea de mediu în contextul prejudiciilor cauzate regnului animal urmează a fi delimitată de răspunderea civilă delictuală, evidențiindu-se premisele, condițiile de angajare, regimul probator și finalitatea distinctă a acestei forme de răspundere juridică.³⁹⁹ (cap.3.2 par.3.2.1.)

5. Răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal trebuie să fie întemeiată pe următoarele repere: dreptul la acțiune în reparare aparține oricărei persoane; modul de reparațiune a daunei de către făptuitor poate fi doar prin compensare; pentru făptuitor răspunderea survine, indiferent de vinovăția sa.⁴⁰⁰ (cap.3).

6. Analiză procedurilor existente privind reparația civilă a daunelor cauzate prin încălcarea legislației referitoare la regnul animal, a scos în evidență drept aspecte problematice stabilirea daunelor, determinarea cuantumului despăgubirii și asigurarea accesului efectiv la justiție⁴⁰¹ (cap. 3).

6. La stabilirea corectă a daunelor cauzate regnului animal trebuie să se țină cont atât de criteriile științifice cât și de cele ecologice, economice și juridice, dintre care am scoate în evidență: **specia afectată** (statutul juridic al speciei, valoarea ecologică, valoarea conservativă, importanța culturală sau economică); **numărul de exemplare afectate**; **tipul daunei** (directă, indirectă, permanentă, temporară); **durata și extinderea impactului**; **capacitatea de regenerare naturală**; **contextul ecologic și geografic**; **criterii juridice și normative**; costul reparației sau prevenirii (cap.3 par.3.2).

7. Atât la stabilirea daunelor cauzate regnului animal cât și la determinarea cuantumului despăgubirii urmează a fi efectuată o evaluare pluridisciplinară cu antrenarea experților în mediu, economie și drept (cap.3).

8. În procesul de evaluare a daunelor cauzate regnului animal și de stabilire a

³⁹⁸ GUGULAN Eugenia, KURILO Tetyana, The particularities of the assessment of the damage caused by the practice of the illegal hunt”. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”*, nr.10/2019 Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/490/anale_st_nr_10_2019%20109-122.pdf?sequence=1&isAllowed=y [accesat: 10.10.2024]

GUGULAN Evghenia, PASCAL Mihaela, „Aprecieri conceptuale privind dauna de mediu în raporturile de reparare a prejudiciilor cauzate mediului”. În: *Materialele Conferinței „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”*. Volum 2. Chișinău, 2023. Editura: CEP USM. ISBN: 978-9975-62-529-6. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/196-201_17.pdf [accesat: 10.10.2024]

³⁹⁹ GUGULAN Eugenia, „Legal liability for violations of the law on hunting and animal kingdom”, În: *Journal of Law and Administrative Sciences*, Special Issue/2015 ISSN 2392-8298. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=2420522 [accesat: 10.10.2024]

⁴⁰⁰ TROFIMOV Igor, GUGULAN Evghenia, *The justification for establishing the presumption of guilt in the procedure for environmental (ecological) offences*. p.323-329. Volumul Conferinței internaționale din 17-19 mai 2024, Cluj-Napoca. Volum coordonat de Corina Adriana Dumitrescu „Statul de drept între realitate și deziderat: în memoriam Momcilo Liburici. Editura Universul Juridic, București, 2025. ISBN 978-606-39-1611-3.

⁴⁰¹ GUGULAN, Eugenia, „Cadrul normativ privind instrumentele fiscal-bugetare eficiente de reparare a prejudiciilor cauzate mediului/ Framework concerning effective fiscal-budgetary instruments of environmental remediation”. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice* Nr. 16 / 2022 / ISSN 1857-0976. Disponibil: <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/722> [accesat: 10.10.2024]

despăgubirilor corespunzătoare, trebuie avute în vedere următoarele principii fundamentale: principiul precauției, principiul răspunderii obiective, principiul „poluatorul plătește” și principiul compensării integrale a daunelor (*cap.3 par.3.2.1.*)

9. Legiuitorul autohton urmează a revizui poziția procesuală și a consacra regula potrivit căreia drept loc al examinării cauzei de către instanța de judecată, în ceea ce privește daunele cauzate regnului animal, să fie determinat a fi locul producerii daunei or, o astfel de abordare, nu ar pune în dificultate reclamantul în vederea deplasării sale către locul aflării pârâtului (*cap.3*).

10. În opinia noastră, dacă obligația de reparațiune în exercitarea unui drept civil obișnuit poate fi prescrisă, atunci dreptul la acțiune în dezdăunare pentru prejudiciile cauzate regnului animal, chiar dacă au un caracter patrimonial, urmează a fi unul imprescriptibil (*cap.3*).

Cercetarea a contribuit la soluționarea **problemei științifice actuale și de importanță majoră**, care se exprimă în *fundamentarea* naturii juridice distincte a răspunderii de mediu pentru daunele cauzate regnului animal, ceea ce *a contribuit* la confirmarea necesității stabilirii particularităților și aplicării răspunderii obiective pentru daunele de mediu cauzate regnului animal, fapt care *va spori* considerabil eficiența și corectitudinea practicilor de dezdăunare în această materie.

În contextul celor menționate *supra* și întru implementarea concluziilor enunțate venim cu un ansamblu de recomandări formulate cu titlu *de lege ferenda*:

1. Suplinirea textului articolului 38 CPC RM cu un nou alineat cu următorul cuprins: „(3) *Acțiunea în privința reparării daunei cauzate mediului poate fi depusă, la discreția reclamantului, la instanța din raza teritorială a domiciliului (sediului) reclamantului, a pârâtului sau a locului producerii prejudiciului*”.

2. Operarea modificărilor la CPC RM privind regimul juridic aplicabil citației publice, și anume: în articolul 108 CPC RM⁴⁰², unde în alineatul (1), după sintagma: „*Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia*” se va completa cu textul: „*precum și în cazul în care reclamantul invocă o cerere de reparare a daunei cauzate mediului*”, iar termenul „*acestuia*” se va exclude.

3. Considerăm că textul alineatului (2) al articolului 108 Cod de procedură civilă, după punct urmează a fi completat cu următorul conținut: „*În cazul în care citația publică se face pe motivul că reclamantul invocă o cerere legată de repararea daunelor cauzate mediului, citația se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova*”.

4. Textul articolul 169, alin. (1) lit. b¹), art. 265 CPC RM, la lit. c¹), „...*(d)acă retragerea a fost acceptată de instanță*”, urmează a fi completată cu textul: „*Instanța nu poate admite*”.

⁴⁰² Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.

renunțarea de la acțiunea civilă, dacă aceasta are ca obiect o daună adusă mediului”.

5. Conținutul articolului 267 CPC RM „*Instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care:*” urmează a fi substituit cu textul: „*Cu excepția cazului de depunere a unei cereri care are ca obiect o daună de mediu, instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care:*”.

6. În textul articolului 405 al CC RM ar trebui completat cu litera d), care va avea următorul cuprins: „*d) rezultate din daunele cauzate mediului*”.

7. Art. 51 CPP RM, la alin. (2) ar urma să fie suplinit cu un punct nou cu următorul cuprins: „*3) în mod obligatoriu, în cazurile în care se constată o daună cauzată mediului*”.

8. Art. 219 CPP RM, urmează a fi completat cu un nou alineat (10), cu următorul cuprins: „*(10) În cazul constatării existenței unei daune cauzată mediului prin infracțiunea comisă, dar în privința căreia acuzarea nu a formulat acțiune civilă, instanța de judecată se autosesizează din oficiu și se pronunță și în privința reparării daunelor cauzate mediului*”.

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse în domeniul reparației daunelor cauzate resurselor regnului animal sunt semnificative din perspectiva asigurării unui mecanism juridic fiabil, consecvent și adaptat necesităților actuale în domeniul protecției mediului. Aceste elaborări vizează combinarea și interacțiunea normelor de răspundere civilă cu cele specifice domeniului mediului într-un cadru aplicativ consolidat.

Cercetarea a condus la formularea unui cadru teoretic solid, care poate servi drept bază științifică pentru elaborarea și perfecționarea cadrului normativ în materie. În acest sens, rezultatele obținute au contribuit la susținerea inițiativei legislative privind Legea pentru protecția animalelor, aflată în proces de legiferare în Parlamentul Republicii Moldova. Adoptarea Proiectului va genera necesitatea de a perfecționa un ansamblu de acte normative, legi, regulamente și instrucțiuni, care în mod iminent vor îmbunătăți fundamental mecanismele și metodologiile de reparare a daunelor cauzate regnului animal.⁴⁰³

Impactul în dezvoltarea științei se reflectă în ideile inovatoare care susțin configurarea unei noi perspective asupra soluționării problemelor legate de repararea daunelor cauzate regnului animal, în special în ceea ce privește procedura de remediere a acestor daune, ca rezultat al încălcării legislației privind protecția și utilizarea regnului animal. Putem afirma cu cea mai mare convingere că prin prisma cercetărilor și studiilor realizate, dimpotrivă, apar și noi tematici de discuții în vederea conturării unor dezbateri și mai valoroase la acest compartiment.

⁴⁰³ Disponibil: <https://www.parlament.md/material-details-md.nspx?param=f86187c4-faf3-4fca-b7e5-6d1fdbaa8010> [accesat: 10.10.2024]

BIBLIOGRAFIE:

A. Surse în limba română

1. ADAM, Ioan. *Tratat de drept civil. Obligațiile. Răspunderea civilă extracontractuală. Faptul juridic civil*. Vol. II. București: C.H. Beck, 2021. 944 p. ISBN 978-606-18-1050-5.
2. ANGHEL, Doina. *Răspunderea juridică privitoare la protecția mediului. Privire specială asupra răspunderii civile*. București: Universul Juridic, 2010. 260 p. ISBN 978-973-127-363-1.
3. ALBU, Ioan. *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*. Cluj-Napoca: Dacia, 1984. 277 p. 347/A33; II 26489.
4. ALBU, Ioan, URSA, Victor. *Răspunderea civilă pentru daunele morale*. Cluj-Napoca: Dacia, 1979. 310 p. 67.98 / A-30.
5. ARDELEAN, Grigore. Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. În: *Legea și Viața*, 2015, nr. 12, pp. 29-35. ISSN 2587-4365. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/5.Notiunea%20daunei%20de%20mediu%20si%20a%20prejudiciului%20ecologic.%20Delimitari%20conceptuale.pdf
6. ARDELEAN Grigore, Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității care le caracterizează. În: *Legea și Viața*, 2016, nr. 5, pp. 40-45. ISSN 2587-4365. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/40_45_Consacrarea%20diferitor%20tipuri%20de%20prejudicii%20ecologice%20prin%20prisma%20specificitatii%20ce%20le%20caract%20erizeaza.pdf
7. ARDELEAN, Grigore. Considerațiuni cu privire la titularii dreptului la acțiuni în repararea prejudiciului ecologic. În: *Teoria și practica administrării publice*, 19 mai 2017, Chișinău, Republica Moldova: S.C. „Elan Poligraf” S.R.L., 2017, pp. 316-319. ISBN 978-9975-3019-6-1. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/316_319_Consideratiuni%20cu%20privire%20la%20titularii%20dreptului%20la%20actiune.pdf
8. ARDELEAN, Grigore. *Repararea prejudiciului ecologic*. Chișinău: GlobeEdit, Academia de „Științe ale Moldovei”, 2018. 251 p. ISBN 978-613-9-41255-6.
9. ARDELEAN, Grigore, Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene, În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, nr.1, 2018, pp.59- 63. ISSN 1857-0976.

10. ARDELEAN, Grigore, URSU, Veaceslav, BOȘCANENAU, Marcel. *Răspunderea penală și civilă pentru poluarea apei*. Chișinău: „Artpoligraf” SRL, 2022. 602 p. ISBN 978-9975-3395-4-4.
11. AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Oportunitățile realizării dreptului de acces la justiție în materie de mediu. p. 6-13. În: *Revista națională de drept* Nr. 2, februarie 2007. ISSN 1811-0770 /ISSNe 2587-411X. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6-13_13.pdf
12. AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Dreptul la un mediu sănătos*. p. 10-11. The 7th International Conference: „Ecological and Environmental Chemistry-2022”, March 3-4, 2022, Chisinau, Republic of Moldova EEC-2022 Abstract Book, Volume 2, <http://dx.doi.org/10.19261/eec.2022.v2>. ISBN: 978-9975-159-06-7. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/10-11_41.pdf
13. BACAL, Petru *Mecanismul economic de protecție a mediului în Republica Moldova. Abordare geografică și ecologică*. Chișinău: Biotehdesign, 2018. 296 p. ISBN 978- 9975-108-50-8.
14. BAIEȘ, Sergiu, ROȘCA, Nicolae. *Drept civil. Drepturi reale. Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Cartier, 2005. 516 p. ISBN 9976-78-398-8.
15. BAIEȘ, Sergiu ș.a. *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*. Chișinău: Cartier, 2015. 752 p. ISBN 978-9975-53-458-1.
16. BALTAG, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. Cimișlia: Tipcim, 1996. 330 p. ISBN 9975-64-002-8.
17. BARAC, Lidia. *Răspunderea și sancțiunea juridică*. București: Lumina Lex, 1997. 374 p. ISBN 973-588-013-X.
18. BARBU, Adrian Ilie. *Dreptul mediului*. București: C.H. Beck, 2017. 387 p. ISBN 978-606-18-0669-0.
19. BĂDESCU, Valentin-Stelian. *Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu*. București: C.H. Beck, 2011. 414 p. ISBN 978-973-115-862-4.
20. BELECCIU, Ștefan, ROTARU, Alina. Legislația ecologică a Republicii Moldova: Concept și esență. În: *Revista națională de drept*, 2010, nr. 1. pp.44-50. ISSN 1811-0770. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6.Legislatia%20ecologica%20a%20RM_Concept%20si%20esenta.pdf
21. BELECCIU, Ștefan, SĂNDULESCU, Ingrid-Ileana. Referințe asupra esenței raporturilor juridice de răspundere patrimonială pentru încălcarea legislației ecologice în legislația franceză. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Seria Drept privat*. nr. 5, pp. 191-194. 2005. ISSN 1857-0976.

22. BÎRGĂU, Mihail, CERNOMOREȚ, Sergiu, FAIGHER, Anatolie, NASTAS, Andrei. *Crimonologie. Curs universitar*. Chișinău: Pontos, 2023. (Print-Caro). 456 p. ISBN 978-9975-72-808-9.
23. BÎRSAN, Corneliu. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*. Ediția. 2. București: C.H Beck, 2010. 1887 p. ISBN 978-973-115-676-7.
24. BLOȘENCO, Alexandru. *Răspunderea civilă delictuală*. Chișinău: Arc, 2002. 308 p. ISBN 9975-61-207-5.
25. BOILĂ, Lacrima Rodica. Răspunderea civilă delictuală pentru pagubele cauzate de lucruri și animale, potrivit Codului civil român. În: *Dreptul*, nr. 8, 2014, pp.53-69. ISBN 1018-043501408.
26. BOROI, Gabriel, STĂNCIULESCU, Liviu. *Drept civil. Curs selectiv. Teste grilă*. București: All Beck, 2002. 512 p. ISBN 973-655-201-2.
27. BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela. *Drept procesual civil*. Ediția a 4-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2017. 1357 p. ISBN 978-606-27-0875-7
28. BOROI, Gabriel, STANCU, Mirela, *Drept procesual civil. Partea general. Judecata în fața primei instanțe*. Vol. I. Ediția a 6-a, revizuită și adăugită. București: Hamangiu, 2023. 884 p. ISBN 978-606-27-2360-6.
29. BRAUN, Lester R. (coord.), *Probleme globale ale omenirii*. București: Editura tehnică, 1992. 243 p. ISBN 973-31-0395-0.
30. *Carta Africană asupra drepturilor omului și ale popoarelor*. Adoptată la Nairobi la 27 iunie 1981 ca parte a Conferinței de către miniștrii justiției ai Organizației Unității Africane (OUA). Disponibil:
https://koaha.org/wiki/Carta_africana_dei_diritti_dell%27uomo_e_dei_popoli
31. CANTARAGIU, Iuliana, COȘERU, Ina, FALA, Alexandru, PÎNTEA, Dumitru, *Aplicarea instrumentelor fiscal-bugetare în soluționarea problemelor de mediu*. Chișinău, 2020.
<https://environment.md/public/files/8b4fae9f84f048701b4b234e2bff4096.pdf>
32. CAPCELEA, Arcadie. *Dreptul ecologic*. Chișinău: Știința, 2000. 271 p. ISBN 9975-67-159-4.
33. *Cartea albă privind responsabilitatea de mediu*, Reflecții și scenarii pentru UE-27 până în 2025. Disponibil: https://commission.europa.eu/system/files/2017-06/cartea_alba_privind_viitorul_europei_ro.pdf
34. *Cartea Roșie a Republicii Moldova* = The Red Book of the Republic of Moldova/Min. Mediului al Rep. Moldova, Acad. de Științe a Moldovei, Grădina Botanică & Inst. de Zoologie; Comisia Naț.: Valeriu Munteanu [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca (președinte) [et al.] – Ed. a 3-a. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2015 (Combinatul Poligr.). 492 p. ISBN 978-9975-67-

- 998-5. Disponibil: https://zoology.md/sites/default/files/inline-files/Cartea%20Rosie_Partea%20II%20Animale_0.pdf
35. CĂTANĂ, Emilia Lucia. *Drept administrativ*. București: C.H. Beck, 2017. 451 p. ISBN 978-606-18-0687-4.
36. CIUTACU, Florin, JORA. Cristian, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. București: Themis Cart, 2003. 589 p.
37. Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, 661. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136381&lang=ro#
38. Codul civil al României, aprobat prin Legea 71/2011, republicată. În: *Monitorul Oficial al României*, 15.07.2011, nr. 505.
39. Cod fiscal al Republicii Moldova nr. 1163 din 24.04.1997. Publicat: 18.09.1997 în *Monitorul Oficial* nr. 62.
40. Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.
41. Codul de procedură civilă al României din 1 iulie 2010. Legea nr. 134/2010 republicată. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/177197>
42. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 3-6, 15. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136060&lang=ro#
43. Codul penal al Republicii Moldova nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 72-74 din 14.04.2009. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=136064&lang=ro#
44. Codul de procedură penală nr. 122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 248-251 din 05.11.2013.
45. Codul silvic nr. 69 din 28.03.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 188-191 din 26.04.2024.
46. *Comentariu al practicii judiciare de repertoriu financiar. Aspecte teoretico-practice*. Sergiu CHIRIAC, Nicolae GHENCUIU, Victor MOCANU, agenția pentru Susținerea Învățământului Juridic și a Organelor de Drept „Ex Lege”. Chișinău: Ulysse, 2002. 332 p. ISBN 997509663-6-5.
47. *Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova*, Vol. II. Chișinău: ARC, 2006. Persoane care au contribuit: Mihail BURUIANĂ, Nicolae EȘANU, Oleg EFRIM, Leonid ANTOHI. 1355 p. ISBN 9975614086.

48. Comunicat asupra fiscalității în Uniunea Europeană, Doc.Com. (96) 546. Disponibil: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/taxation_ro
49. *Convenția de la Bruxelles privind responsabilitatea civilă pentru pagube datorate poluării prin hidrocarburi* din 29 noiembrie 1969. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/summary/civil-liability-for-oil-pollution-damage-bunkers-convention.html>
50. *Convenția privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător în context transfrontalier* (Espoo, 25 februarie 1991), ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1546-XII din 23 iunie 1993.
51. *Convenția privind efectele transfrontaliere ale accidentelor industriale* (Helsinki, 17 martie 1992), ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1546-XII din 23 iunie 1993.
52. *Convenția asupra responsabilității civile pentru pagube rezultând din activități periculoase pentru mediu*, adoptată la Lugano la 21 iunie 1993, din inițiativa Consiliului Europei.
53. *Convenția privind poluarea transfrontalieră a aerului la distanțe mari* (Geneva, 13 noiembrie 1979), ratificată prin Hotărârea Parlamentului a Republicii Moldova nr. 399-XIII din 9 iulie 1995.
54. *Convenția la justiție privind problemele de mediu* (Aarhus, 29 iunie 1998), ratificată prin Hotărârea privind accesul la informație, participarea publicului la procesul adoptării deciziilor și accesul Parlamentului nr. 346-XIV din 7 aprilie 1999.
55. *Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale*, adoptată la Roma, 4.XI.1950. În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997. Disponibil: https://www.echr.coe.int/documents/convention_ron.pdf
56. *Convenția Europeană privind protecția mediului prin dreptul penal*, adoptată de Consiliul Europei la Strasbourg, în data de 4 noiembrie 1998.
57. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128016&lang=ro#
58. *Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus SOLLFRANK; red.: Nina PÂRȚAC, Lucia ȚURCANU – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress”). – 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0.*
59. COSTIN, Mircea. *Răspunderea juridică în dreptul R.S.R.* Cluj-Napoca: Dacia, 1974. 220 p. ISBN 2097-485-2.
60. COSTIN, Mircea, MUREȘAN, Mircea, URSA, Victor. *Dicționar de drept civil.* București: Editura științifică și enciclopedică, 1980. 548 p. ISBN/COD:519IPIBDI.

61. COSTACHI, Gheorghe, ROTARU, Alina. Funcția ecologică a statului – esență și forme de realizare. În: *Legea și viața*, 2008, nr. 5, pp. 4-8. ISSN 1810-309X.
62. COSTACHI, Gheorghe. *Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept. Monografie*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014. 672 p. ISBN 978-9975-53-380-5. Disponibil:
https://www.constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf
63. CORHAN, Adriana. *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*. București: Lumina Lex, 1999. 335 p. ISBN/Cod: 973-588-091-1.
64. COTOROBAL, Mihai, URSU, Victor, ZAMFIR, Pavel. *Drept funciar*, Chișinău. 2001. 248 p. ISBN 9975-79-121-2.
65. CRASNOBAEV, Adrian. Formele de realizare a funcției ecologice a statului. În: *Protecția drepturilor omului: Mecanisme naționale și internaționale*. Materiale ale mesei rotunde cu participare internațională consacrată aniversării a 20-a de la fondarea Academiei de Administrare Publică de pe lângă Președintele Rep. Moldova, 11 decembrie 2012. Chișinău: Elan Poligraf, 2013, pp. 217-231.
66. CREȚU, Andrian. *Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice*, Teza de doctor în drept, Chișinău, 2017, 176 p. Disponibil:
http://www.cnaa.md/files/theses/2017/52225/cretu-andrian_thesis.pdf
67. CREȚU, Andrian. Perspectiva conferirii caracterului obiectiv al răspunderii contravenționale și penale pentru faptele cauzatoare de daune de mediu. În: *Revistă științifico-practică a Academiei de Administrare Publică*, nr. 1. Chișinău, 2022. p.68-73. ISSN 1857-4440 /ISSNe 2587-3393. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/08_0.pdf
68. CRISTIAN, Teodor, RĂZVAN, Călin. *Politica de mediu*, București: Tritonic, 2007, 132 p. ISBN 978-973-733-135-9.
69. DEAK, Francisc. *Curs de drept civil. Dreptul obligațiilor. Partea I. Teoria generală a obligațiilor*. București, 1960. 525 p.
70. Decizie Curtea de Apel, sediul mun. Chișinău din 03.02.2015 în Dosarul nr. 2a-4960/14. Disponibil: https://cac.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/cd3dadda-6fb6-e411-8112-005056a5d154 [accesată: 10.03.2025]
71. Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 10.06.2019 în Dosarul nr. 05-2a-331-14032019. Disponibil: https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7f4a3b6b-b79e-41fb-b2d1-eae033e23e42 [accesată: 10.03.2025]
72. Decizie Curtea de Apel Cahul, sediul mun. Cahul din 27.02.2024 în Dosarul nr. 2-20000003-05-2a-27072023. Disponibil:

https://cach.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7945f700-41bd-4beb-a93c-ef87d6288ae9 [accesată: 10.03.2025]

73. *Declarația universală a drepturilor omului* din 10.12.1948. Publicat: 30.12.1998 în *Tratate Internationale* Nr. 1. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115540&lang=ro
74. DIDIER, Michel. *Economia: Regulile jocului*. București: Humanitas, 1994. 319 p. ISBN 973-28-0451-3.
75. Directiva 43/92 *privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică* din 21 mai 1992. (JO L 206/7). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/1992/43/oj?locale=ro> [accesat la 10.03.2025]
76. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 *privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului* (JO L 143, 30.4.2004, p. 56). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0035-20130718&from=EN>
77. Directiva 2005/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 *privind poluarea cauzată de nave și introducerea unor sancțiuni în caz de încălcare* (JO L 255, 30.9.2005. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0035&from=RO>
78. Directiva 2008/99/CE *privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0099&from=PT>
79. Directiva 147/09 *privind conservarea păsărilor sălbatice* din 30 noiembrie 2009. (JO L 20/7). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32009L0147> [accesat la 10.03.2025]
80. Directiva 2024/1203 a Parlamentului European și a Consiliului din 11 aprilie 2024 *privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și de înlocuire a Directivelor 2008/99/CE și 2009/123/CE* (JO L, 30.4.2024). Disponibil: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401203
81. Documentul de lucru al serviciilor Comisiei – Verificarea adecvării Regulamentului (UE) nr. 995/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 octombrie 2010 *de stabilire a obligațiilor care revin operatorilor care introduc pe piață lemn și produse din lemn* (Regulamentul UE privind lemnul) și privind Regulamentul (CE) nr. 2173/2005 din 20 decembrie 2005 *privind instituirea unui regim de licențe FLEGT pentru importurile de lemn în Comunitatea Europeană* (Regulamentul FLEGT) 17.11.2021 SWD (2021) 328 final.
82. DRAGOMIR, Matei. *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc în contextul integrationist european*. Teza de doctor. Chișinău, 2012. 179 p.

83. DURAC, Gheorghe. Aspecte teoretice și practice privind natura și fundamentul răspunderii juridice pentru daune ecologice. În: *Patrulaterul facultăților de drept Iași – Chișinău – Bălți – Cahul*, 2007, nr.1. pp. 1-9.
84. DURAC, Gheorghe, BOURIAUD, Laura. *Dreptul mediului. Răspunderea juridică pentru daunele ecologice; doctrină și legislație*. Iași: Junimea, 2004. 391 p. ISBN 978-370-975-1.
85. DURAC, Gheorghe. *Dreptul protecției mediului. Regimul juridic al răspunderii în domeniul mediului. Doctrină și legislație*, București: Hamangiu, 2023. 394 p. ISBN/ISSN: 978-606-27-2190-9.
86. DUȚU, Mircea. În legătură cu răspunderea civilă pentru daunele ecologice, În: *Dreptul*, 1991, nr. 10-11. pp. 24-32. Cod ISSN: 1018-0435.
87. DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului*. București: Editura Economică, 1996. 382 p. ISBN 973-9198-53-68.
88. DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului: tratat*, Vol. I, București: Ed. Economică, 1998. 404 p. ISBN 973-590-038-6.
89. DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului*. Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2007. 464 p. ISBN 978-973-115-343-8.
90. DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. 1109 p. ISBN 978-973-115-202-8.
91. DUȚU, Mircea. Considerații în legătură cu delimitarea și corelarea sistemelor (regimurilor) juridice de prevenire și reparare a daunelor ecologice în dreptul român. În: *Dreptul*, 2013, nr. 3. pp. 239-261.
92. DUȚU, Mircea. *Introducere în dreptul penal al mediului*. București: Hamangiu, 2013. 288 p. ISBN/ISSN: 978-606-678-626-3.
93. DUȚU, Mircea. Probleme juridice ale asigurării riscului de mediu și reparării daunei ecologice. În: *Pandectele române*, 2014, nr. 2. pp. 81-94.
94. DUȚU, Mircea. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: *Pandectele române*, 2014, nr. 6. pp. 16-36.
95. DUȚU, Mircea. Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. Perspectiva de mediu. În: *Pandectele române*, 2014, nr. 8. pp. 17-30.
96. DUȚU, Mircea, DUȚU, Andrei. *Dreptul mediului*, Ediția a 4-a. București: C.H. Beck, 2014. 485 p. ISBN 978-606-18-0383-5.
97. DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. 480 p. 349.6.

98. DUȚU, Mircea, LAZĂR, Augustin. *Apărarea dreptului mediului și a fondului forestier prin dreptul penal*. București: Editura Academiei Române, Universul Juridic, 2016. 234 p. ISBN 978-973-27-2727-0.
99. DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului și al climei*. Vol. I. Partea generală, București: Universul Juridic, 2022. 604 p. ISBN: 978-606-39-1006-7.
100. DUȘCĂ, Anca Ileana, BARBU, Adi Ilie. *Hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene în materia mediului*. București: Universul Juridic, 2010. 255 p. ISBN 978-973-127-423-2.
101. DUȘCĂ, Anca Ileana. *Dreptul mediului*, București: Universul Juridic, 2014. 182 p. ISBN 978-606-673-519-3.
102. ENE, Cornel, VLAD, Cornel. *Legislație cinegetică. Doctrină și jurisprudență*, București: C.H. Beck, 2007. 492 p. ISBN (13) 978-973-115-181-6.
103. ENE, Cornel. *Dreptul mediului. Noțiuni*. București: C.H. Beck, 2011. 208 p. ISBN 978-973-115-948-5.
104. ELIESCU, Mihail. *Răspunderea civilă delictuală*. București: Editura Academiei, 1972. 515 p. 67.062.08 / E-44.
105. FLOREA, Sonia. *Cererile în procesul civil. Dispoziții generale*. București: Universul Juridic, 214. 314 p. ISBN 978-606-673-253-6.
106. HANCIU, Oana-Maria. *Răspunderea internațională a statelor pentru daunele de mediu transfrontaliere*. Editura C.H. Beck, București, 2021. 322 p. ISBN 978-606-18-1118-2.
107. IONESCU-LUPEANU, Mihai-Bogdan. *Regimul juridic al faunei sălbatice terestre și acvatice pe plan național și internațional*. Editura Hamangiu, București, 2022. 510 p. ISBN 978-606-27-2105-3.
108. IONESCU-LUPEANU, Mihai-Bogdan. *Dreptul cinegetic în România*. București: Universul Juridic, 2024. 230 p. ISBN 978-606-39-1400-3.
109. *Încheiere Curții Supreme de Justiție, Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ din 6.03.2019 în Dosarul nr. 2ra-413/19*. Disponibil: https://jurisprudenta.csj.md/search_col_civil.php?id=49760 [accesată: 10.03.2025]
110. JURJ, Remus, DRĂGHICI, Vasile. *Infrațiuni privind braconajul și traficul cu specii protejate CITES. Acte normative europene și internaționale*. Sarmisegetuza, România. 12-14 octombrie 2022. Studiul prezentat în cadrul Proiectului SwiPE. Disponibil: <https://stopwildlifecrime.eu/wp-content/uploads/2023/08/8.-Procurori-acte-normative.pdf> [accesat la 10.03.2025]
111. JURJ, Remus, DRĂGHICI, Vasile. *Drept penal al mediului*. Editura: Universul Juridic. București, 2022. 749 p. ISBN 978-606-39-1032-6.

112. GUCEAC, Ion. Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine-qua-non a societății ecologic inofensive. În: *Materialele Conferinței „Realități și perspective ale învățământului juridic national”*. Culegerea comunicărilor, Chișinău, Moldova, 1-2 octombrie 2019. Manifestare științifică cu participare internațională. pp. 20-29. ISBN: 78-9975-149-79-2. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/20-29_6.pdf
113. **GUGULAN, Eugenia**. Legal liability for violations of the law on hunting and animal kingdom, În: *Journal of Law and Administrative Sciences*, Special Issue/2015, pp.57- 66. ISSN 2392-8298. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=2420522
114. **GUGULAN, Eugenia**. The place and role of public authorities in ensuring the conservation of biodiversity as a tool to prevent ecological crisis in Moldavia. Cluj-Napoca: *Journal Fiat Iustitia*, no.1, 2015. pp. 67-75. ISSN 1224-4015. Disponibil: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=483290>
115. **GUGULAN; Eugenia**. Legal regulation of the rules, terms and methods of hunting in Moldova. Cluj – Napoca: *Journal Fiat Iustitia*, 2016, no. 2. pp.134-140. ISSN 1224 – 4015. Disponibil: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=497078>
116. **GUGULAN, Eugenia**. Probleme actuale privind administrarea și gestionarea fondului cinegetic în Republica Moldova. În: *Materialele Conferinței „Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova”*. Chișinău, Moldova 23 noiembrie 2018. pp. 264-271. ISBN: 978-9975-134-20-0. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/91298
117. **GUGULAN, Eugenia**. State control in the field of use hunting in the Republic of Moldova. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”*, 2018, nr.1, pp.83 – 87. ISSN 1857 – 0976. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/182/Anale_st_2018_nr_1_83_87.pdf?sequence=1&isAllowed=y
118. **GUGULAN, Eugenia, KURILO, Tetyana**. The particularities of the assessment of the damage caused by the practice of the illegal hunt. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”*, 2019, nr.10, pp. 109-122. ISSN 1857-0976. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/490/anale_st_nr_10_2019%20109-122.pdf?sequence=1&isAllowed=y
119. **GUGULAN, Eugenia**. Dreptul la un mediu sănătos din perspectiva analizei practicii CEDO. În: *Materialele Conferinței „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale*

omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”. Ediția I-a, 2021. pp. 125-133. ISBN (pdf): 978-9975-135-53-5. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/125-133_10.pdf

120. **GUGULAN, Eugenia.** Cadrul normativ privind instrumentele fiscal-bugetare eficiente de reparare a prejudiciilor cauzate mediului/ Framework concerning effective fiscal-budgetary instruments of environmental remediation. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: Științe juridice*, 2022, nr. 16, pp.284 – 296. ISSN 1857–097. Disponibil: <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/722>
121. **GUGULAN, Eugenia.** Perspectiva consacării caracterului obiectiv pentru răspunderea contravențională și penală pentru daunele cauzate regnului animal/ Consideration of the objective nature of criminal and misdemeanour liability for damage to the animal kingdom. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională* din 08 decembrie 2022. pp. 173-178. ISSN 1811-0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/173-178_25.pdf
122. **GUGULAN, Eugenia.** Abordări doctrinar-aplicative privind dreptul copilului la un mediu ecologic echilibrat/ Jurisprudential approaches to the right of the child to a balanced ecological environment. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale: „Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială”*. Chișinău, Moldova, 30 septembrie - 1 octombrie 2022. pp. 410-419. ISBN (pdf): 978-9975-62-506-7. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/410-419_0.pdf
123. **GUGULAN, Eugenia.** Regimuri juridice europene de protecție a mediului. pp.39-43. În: *Materialele Conferinței Internaționale „EU: Building links to eastern Partnership Countries”*, 15-16 martie 2023. ISBN 978-9975-175-46-3
124. **GUGULAN, Eugenia.** Reglementări privind răspunderea de mediu și protecția mediului prin Dreptul penal la nivelul Uniunii Europene/ Regulations on environmental liability and environmental protection through criminal law at EU level. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Omul, crimonologia, știința”*, Ediția a II-a, Chișinău, 24 martie 2023, pp.678-683. ISSN 1814-3199/ISSNe 2345-1017. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/678-683_0.pdf
125. **GUGULAN, Eugenia, PASCAL, Mihaela.** Aprecieri conceptuale privind dauna de mediu în raporturile de reparare a prejudiciilor cauzate mediului. În: *Materialele Conferinței „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”*. Vol. 2. Chișinău, 2023. CEP USM, pp. 196-201 ISBN: 978-9975-62-529-6. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/196-201_17.pdf

126. **GUGULAN, Eugenia.** Consacrarea juridică a principiului precauției în contextual protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la un mediu înconjurător sănătos. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională* din 07.12.2023, Chișinău. pp.136-144. ISBN 978-9975-135-84-9.
127. **GUGULAN, Evghenia, TROFIMOV, Igor.** Legal– applicative Regulation of the Damages Caused to the Animal Kingdom. Cluj-Napoca: *Fiat Iustitia*, 2023, nr. 1. ISSN 1224-4015.
128. **GUGULAN, Evghenia.** Răspunderea transfrontalieră pentru prejudiciul cauzat regnului animal. pp. 81-85. În: *Legea și viața*, 2023, nr.6, pp.81-85. ISSN 2587-4365.
129. **GUGULAN, Evghenia.** Consacrarea juridică a principiului precauției în contextual protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la un mediu înconjurător sănătos. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională: „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”*, Ediția a 3-a din 7 decembrie 2023. Chișinău: Departamentul Editorial-Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2024, pp.136-144. ISBN 978-9975-135-84-9.
130. **GUGULAN, Eugenia, TROFIMOV, Igor.** Definition aspects of the legal regulation concerning the animal kingdom. Chișinău: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova*, 2023, nr.16, pp. 81-91. ISSN 1857 – 0976. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/81-91_7.pdf
131. **GUGULAN, Evghenia, Crime of Ecocide in Ukraine - Environmental Consequences of Russian Military Aggression.** Raport de experizare în cadrul Proiectului Ministerului Educației a Poloniei, intitulat: *"Legal Analysis of Russia's Actions in Ukraine Since 2014 in Terms of Crimes of Aggression, War Crimes and Genocide, and Legal Solutions of Countries Neighbouring Ukraine Regarding the Status of Ukrainian Citizens"*. Universitatea Catolică din Lublin, Polonia, 2024. Disponibil: <https://www.agresjarosyjska.info/en/ekspertyzy/zbrodnia-ekob%C3%B3jstwa-na-ukrainie---skutki-%C5%9Brodowiskowe-rosyjskiej-agresji-wojskowej>
132. **GUȚULEAC, Victor.** *Drept contravențional*. Chișinău: ULIM (Tipogr “Bons Offices”), 2006. 270 p. ISBN 978-9975-934-96-1.
133. **GUȚULEAC, Victor, COMARNIȚCAIA, Elena.** *Drept contravențional* Ed. a 2-a reviz. și actualizată. Chișinău, 2016. 208 p. ISBN 978-9975-3101-4-7.
134. **HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich.** *Principiile filozofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știința statului* (traducere de Virgil BOGDAN și Constantin FLORU). București: Editura Academiei, 1969. 336 p.

135. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție privind aplicarea normelor Codului de procedură civilă la judecarea pricinilor în primă instanță nr.24 din 12.12.2005. Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.8, pag.9.
136. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile, nr. 3 din 22.12.2010.
137. Hotărârea CEDO din 18 decembrie 1996, *cauza Loizidou contra Turciei* (1996). Disponibil: <http://www.echr.coe.int/ECHR/EN/Header/Case-Law/Hudoc/Hudoc+database/>
138. Hotărârea CEDO din 19.02.1998, *cauza Guerra c. Italia* (Cererea nr. 14967/89). Disponibil: <https://www.informea.org/en/court-decision/case-guerra-and-others-v-italy>
139. Hotărârea CEDO din 25 octombrie 2016, *cauza Otgon c. Republicii Moldova* (Cererea nr. 22743/07), STRASBOURG 25 octombrie 2016. Disponibil: <https://www.lhr.md/ro/2016/10/hotararea-in-cauza-otgon-c-moldovei/>
140. Hotărârea CEDO din 09.12.1994, *cauza Lopez Ostra c. Spania*. Disponibil: <https://www.globalhealthrights.org/wp-content/uploads/2013/02/ECtHR-1994-Lopez-Ostra-v.-Spain-Romanian.pdf>
141. Hotărârea CEDO din 27.01.2009, *cauza Tătar și Tătar c. României*, no.67021/01, Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Tatar-impotriva-Romaniei.pdf>
142. Hotărârea CEDO din 30.05.2010, *cauza Băcilă c. României*, no.19234/04. Disponibil: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Cauza-Bacila-impotriva-Romaniei.pdf>
143. Hotărârea Guvernului privind aprobarea Regulamentului Cadastrului de stat al regnului animal: nr. 1005 din 13.09.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 175 din 24.09.2004.
144. Hotărârea Guvernului despre aprobarea Regulamentului cu privire la înființarea, înregistrarea, completarea, păstrarea, exportul și importul colecțiilor de animale și plante din flora și fauna sălbatică: nr. 1107 din 11.09.2003. Publicat: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 204 din 26.09.2003. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112909&lang=ro#
145. Hotărârea Guvernului pentru aprobarea Regulamentului privind atribuirea în folosință a terenurilor din fondul forestier în scopuri de gospodărire cinegetică și/sau de recreere: nr. 187 din 20.02.2008. Publicat: 29.02.2008 în *Monitorul Oficial* nr. 42-44.
146. Hotărârea Parlamentului pentru aderarea Republicii Moldova la unele convenții în domeniul protecției mediului înconjurător și ratificarea Convenției privind diversitatea biologică: nr. 1546 din 23.06.1993. Publicat: 30.06.1993 în *Monitorul Oficial* Nr. 006. Promulgat: 23.06.1993. Disponibil:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=LEGISSUM%3A128102>

147. Hotărârea Guvernului privind organizarea activității de standardizare și metrologie: nr. 363 din 25.06.1996. Publicat: 01.08.1996 în Monitorul Oficial nr. 51.
https://ro.wikipedia.org/wiki/Cartea_Ro%C8%99ie_a_Republicii_Moldova
148. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2024-2030 nr. 409 din 12.06.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.325-328/650 din 30.07.2024.
149. Hotărâre Judecătoria raionului Dondușeni, orașul Dondușeni din 24.02.2010 în Dosarul nr. 2-19/2010. Disponibil: https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/ee5579c1-1030-df11-9b41-00226442fbc5 [accesată: 10.03.2025]
150. Hotărâre Judecătoria Ungheni, mun. Ungheni din 11.12. 2019 în Dosarul nr. 2-1398/2019. Disponibil: https://jun.instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/8b8ed7e3-1866-490f-8617-456060f575db [accesată: 10.03.2025]
151. HOVARD, Breda, GOFMAN, Ludmila. *Legislația și politicile în domeniul protecției mediului. Armonizarea legislației Republicii Moldova cu standardele cu UE*. Chișinău: „Policolor” SRL, 2010. 378 p. ISBN 978-9975-9956-6-5.
152. IANCU, Gheorghe. *Drepturile fundamentale și protecția mediului*. București, 1998. 255 p. ISBN: 973-567-208-1.
153. IONIȚĂ, Gheorghe – Iulian, IONIȚĂ – BURDA, Ștefania – Diana. *Dreptul protecției mediului*, Ed. a V-a, București: Universul Juridic, 2022. 388 p. ISBN: 978-606-39-0998-6.
154. IORDANOV, Iordanca-Rodica, PUNGA, Irina. *Mecanismele legale de protecție a drepturilor omului la un mediu sănătos*. p. 351-359. Conferința "Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală", Editura: Centrul Editorial-Poligrafic al USM. 2022. 532 p. Chișinău, Moldova, 8-9 decembrie 2021. ISBN: 978-9975-159-32-6.
155. IORDANOV, Iordanca-Rodica, PUNGA, Irina. *Obiective de conservare și evaluarea biodiversității: piloni ai protecției naturii în Republica Moldova*. p.137-143. În: materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024 / comitetul științific: Igor Șarov [et al.]. – Chișinău: [S. n.], 2024 (CEP USM) – . – ISBN 978-9975-62-687-3.
156. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic în rezultatul poluării de către sursele staționare, aprobată de Ministerul Ecologiei și Resurselor naturale, nr. 381 din 16.08.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 15.10.2004, nr. 186.

157. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat mediului în rezultatul nerespectării legislației privind subsolul, aprobată de Ministerul ecologiei și resurselor naturale nr. 385 din 08.08.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.10.2004, nr. 189.
158. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor de sol, aprobată de Ministerul Ecologiei și Resurselor naturale nr. 383 din 08.08.2004 În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.10.2004, nr. 189.
159. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat resurselor piscicole, aprobată prin Ordinul ministerului ecologiei construcțiilor și dezvoltării teritoriului, nr. 206 din 07.10.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 20.08.2004, nr. 150-155.
160. Instrucțiunea privind evaluarea prejudiciului cauzat aerului atmosferic la gestionarea deșeurilor de producție și menajere, aprobată de Ministerul Ecologiei și Resurselor Naturale, nr. 384 din 08.08.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 22.10.2004, nr. 189.
161. LAZĂR, Augustin. *Studii de drept al patrimoniului cultural și natural. Patrimonium*. București: Universul Juridic, 2023. 619 p. ISBN 978-606-39-1237-5.
162. Legea privind protecția mediului înconjurător: nr. 1515 din 16.06.1993. Publicat: 30.10.1993 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 10.
163. Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995 Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.
164. Legea cu privire la Cartea Roșie a Republicii Moldova nr. 325 din 15.12.2005. Publicat: 03.02.2006 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 21-24.
165. Legea cu privire la resursele naturale: nr. 1102 din 06.02.1997. Publicat: 19.06.1997 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 40, art. Nr. 337.
166. Legea privind plata pentru poluarea mediului: nr. 1540 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55 din 18.06.1998.
167. Legea privind fondul ariilor naturale protejate de stat: nr. 1538 din 25.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.66 din 16.07.1998.
168. Legea cu privire la spațiile verzi ale localităților urbane și rurale: nr. 591-XIV din 23 septembrie 1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* din 02.12.1999, nr. 133-134.
169. Legea pentru ameliorarea prin împădurire a terenurilor degradate: nr. 1041 din 15.06.2000. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 141-143 din 09.11.2000 .
170. Legea apelor: nr. 272 din 23.12.2011. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 26.04.2012, nr. 81.
171. Legea privind protecția animalelor republicată: nr.205/2004. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.320 din 30.04.2014.

172. Legea privind evaluarea impactului asupra mediului: nr. 86 din 29.05.2014. Publicat: 04.07.2014 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 174-177.
173. Legea privind evaluarea strategică de mediu: nr. 11 din 02.03.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 109-118 din 07.04.2017 .
174. Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic a României: nr. 407 din 9 noiembrie 2006. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 944 din 22 noiembrie 2006. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/77053>
175. Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic nr. 55 din 14.03.2024. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.148-150/213 din 12.04.2024.
176. Legea pescuitului și a protecției resursei acvatice vii nr. 176 din 3 iunie 2024. În: *Monitorul Oficial al României* nr. 517 din 3 iunie 2024. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/public/DetaliiDocument/283479>
177. LEȘ, Ioan, GHIȚĂ, Daniel, LOZNEANU, Virginel ș.a. *Tratat de drept procesual civil. Principii și instituții generale. Judecata în fața primei instanțe*. Vol. I. Ediția a II-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020.759 p. ISBN 978-606-39-0721-0.
178. LEȘ, Ioan, JUGASTRU, Cătălina, BODOAȘCĂ, Teodor ș.a. *Tratat de drept procesual civil. Căile de atac. Dispoziții privind asigurarea practicii judiciare unitare. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional*. Vol. II. Ediția a II-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2020. 993 p. ISBN 978-606-39-0722-7.
179. LUPAN, Ernest. *Dreptul mediului*. București: Lumina Lex, 1993, 197 p. ISBN 973-96296-5-2.
180. LUPAN, Ernest. Consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii juridice pentru poluarea mediului. În: *Analele Universității din Oradea, seria Drept*, anul III, 1995, pp. 82-92. ISSN 1221-1273/e-ISSN 2065 – 3409.
181. LUPAN, Ernest. *Dreptul mediului: Tratat elementar*. Vol. II, București: Lumina Lex, 1996. 238 p. ISBN 973-9186-82-3.
182. LUPAN, Ernest. *Dreptul mediului*. București: Lumina Lex, 1996. 232 p. ISBN/COD:973-9186-82-3.
183. LUPAN, Ernest, MINEA, Mircea Ștefan, MARGA, Amalia. *Dreptul mediului. Partea specială: Tratat elementar II*. București: Lumina Lex, 1997. 527 p. ISBN 973-588-010-5.
184. LUPAN, Ernest. *Dicționar de protecția mediului*. București: Lumina Lex, 1997. 231 p. ISBN 973-588-058-x.
185. LUPAN, Ernest, TROFIMOV, Igor. Răspunderea de dreptul mediului. Cluj-Napoca: *Fiat Justitia*, 1998, nr.1, pp.207-217. ISSN 1224 – 4015.

186. LUPAN, Ernest, Observații pe marginea prevederilor Legii nr. 137/1995 privitor la răspunderea juridică, În: *Fiat Justitia*, 2003, nr. 1, pp. 58-64. ISSN 1224 – 4015.
187. LUPAN, Ernest. Dreptul la indemnizație al deținătorului factorului de mediu poluat. În: Pentru o teorie generală a statului și dreptului, Cluj-Napoca: Arvin Press, 2003, pp.219-227.
188. LUPAN, Ernest. Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: *Dreptul*, 2003, nr.3, pp.77-89.
189. LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. 415 p. ISBN 973-8445-28-0.
190. LUPAN, Ernest, POP, Ioan Sabău. *Tratat de drept civil*. Partea generală, Vol. I. București: All Beck, 2006. 376 p. ISBN 973-655-854-1.
191. LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. 669 p. ISBN 978-973-115-519-7.
192. MANEA, Teodor, IVAN, Dragoș Lucian. *Violența împotriva animalelor: dispozițiile art. 25 din Legea nr.205/2004 privind protecția animalelor comentate și adnotate. Practica judiciară recentă*. București: Editura Hamangiu, 2020. 200 p. ISBN 978-606-27-1650-9.
193. MARINESCU, Daniela. *Dreptul mediului înconjurător*. București: Tempus – S.R.L., 1992, 230 p.
194. MARINESCU, Daniela. *Dreptul mediului înconjurător*. București: Casa de Editură și Presă „Șansa” S.R.L., 1993. 397 p. ISBN 973- 9167-64-0.
195. MARINESCU, Daniela. *Tratat de dreptul mediului*. Ediția a III-a, București: Universul Juridic, 2008. 772 p. ISBN 978-973-127-025-8.
196. MAZILU, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL Beck, Colecția Juridică, Biblioteca Studentului, 1999. 392 p. ISBN 973-9435-30-0.
197. MIHĂILESCU, C. ș.a. *Ghidul cu privire la evaluarea prejudiciului cauzat mediului de la activitățile antropogene și mecanismele de compensare a lui*. Chișinău, 2006. 216 p.
198. MINEA, Elena-Maria. *Dreptul Mediului. Partea specială*. București: Ed. Lumina Lex, 1997, 527 p.
199. MINEA, Elena Maria. *Protecția mediului*. Cluj-Napoca: Accent, 2008. 296 p. ISBN 978-973-8915-76-3.
200. MINEA, Elena-Maria. *Protecția mediului*. Suport de curs. Cluj-Napoca: 2010. 121 p.
201. MINEA, Mircea Ștefan. Despre constituționalitatea taxelor parafiscale instituite în România, În *Materialele al 3-lea Colocviu constituțional internațional intitulat „Curțile Constituționale și doctrina. Un dialog posibil?”*, organizat de Tribunalul Constituțional din Andorra, în perioada 1-3 decembrie 2011. Disponibil: <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2021/01/minea.pdf>

202. NICOLAU, Ingrid Ileana. Delimitarea raporturilor juridice de dreptul mediului de alte raporturi de drept. În: *Legea și viața*, 2008, nr. 6, pp. 43-47.
203. NICOLAU, Ingrid Ileana. Aspecte privind responsabilitatea pentru daune ecologice în legislația franceză. În: *Legea și viața*, 2010, nr. 11, pp. 38-40.
204. NICOLAU, Ingrid Ileana. *Raportul juridic de drept al mediului*. Teza de doctor. Chișinău, 2012.
205. Ordonanța de urgență a României privind protecția mediului, nr. 195 din 22.12.2005 În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 30.11.2005, nr. 1.196.
206. Ordonanța de urgență a Guvernului României nr. 68/2007 privind răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului. În: *Monitorul Oficial al României*, 29.06. 2007, nr. 446.
207. ORLOV, Maria. *Răspunderea în dreptul administrativ. Aspect teoretic*. Chișinău: 1997. 117 p.
208. OȚEL, Monica-Elena. *Răspunderea internațională în domeniul dreptului*. Tomul 3, București: Universul juridic, 2009. 348 p. ISBN 978-973-127-106-4.
209. ONET, Cristina. *Dreptul mediului*. București: Universul Juridic, 2017. 445 p. ISBN 978-606-39-0175-1.
210. OSMOCHESCU, Nicolae. Dreptul internațional al mediului: instituirea și problemele conceptuale de dezvoltare. În: *Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Serie nouă „Științe juridice”*. Nr. 8: Probleme actuale - teoretice și practice - privind legislația Republicii Moldova, 2005. pp. 130-135.
211. OSMOCHESCU, Nicolae. Răspunderea internațională a statelor pentru daune aduse mediului. În: *Revista Națională de Drept*. 2007, nr. 4(79), pp. 17-22.
212. *Pactul Verde pentru Europa*, Disponibil: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_ro
213. PARASCHIV, Daniel-Ștefan. Considerații privind răspunderea, potrivit dreptului european, pentru fapte care aduc atingere mediului. În: *Acta Universitatis George Bacovia. Juridica*. Volume 3. Issue 2/2014. ISSN 2285-0171/ISSN-L=2285-0171. https://www.ugb.ro/Juridica/Issue6RO/3.Consideratii_privind_raspunderea_in_dreptul_UE_pentru_fapte_care_aduc_atingere_mediului.Daniel_Paraschiv.RO.pdf
214. PAUL, Mihaela Cristina. *Dreptul mediului. Curs universitar*. București: Hamangiu, 2023. 179 p. ISBN 978-606-27-2238-8.
215. PISARENCO, Olga. *Drept procesual civil*. Chișinău: Tehnica, UTM, 2011. 404 p. ISBN 978-9975-45-180-2.

216. PEREIRA Ricardo, A Critical Evaluation of the New EU Environmental Crime Directive 2024/1203. In: *European Law Forum: Prevention. Investigation. Prosecution*. Issue 2/2024. pp 158 – 163. Disponibil: https://eucrim.eu/media/issue/pdf/eucrim_issue_2024-02.pdf#page=80
217. PETRESCU-MAG, Ruxanda Mălina. *Protecția Mediului în Contextul Dezvoltării Durabile*. Cluj-Napoca: Bioflux, 2011. 363 p. ISBN 978-606-8191-11-9. <http://www.editura.bioflux.com.ro/docs/Petrescu-Mag.pdf>
218. PLOTNIC, Olesea, ZAMFIR, Natalia. *Asigurarea dreptului la un mediu sănătos, inclusiv la aer curat prin reducerea poluanților atmosferici periculoși pentru sănătatea umană*. pp.252-258. În: materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”, dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare, 7-8 noiembrie 2024 / comitetul științific: Igor Șarov [et al.]. – Chișinău: [S. n.], 2024 (CEP USM) – . – ISBN 978-9975-62-687-3.
219. POP, Liviu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Vol. I. Iași: Chemarea, 1993. 350 p. 347.4/.5(498).
220. POP, Liviu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor.*, Iași, 1994. 514 p. ISBN/COD:108IPIASDR.
221. POP, Liviu. *Tratat de drept civil. Nașterea, statica, dinamica și stingerea obligațiilor. Ființa obligațiilor civile*. București: Universul Juridic. 2023. 689 p. ISBN 978-606-39-1277-1.
222. Proiect de lege privind protecția animalelor. <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6528/language/ro-RO/Default.aspx> [accesat: 04.04.2024].
223. Propunere de *Directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal și de înlocuire a Directivei 2008/99/CE*. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021PC0851&from=EN>
224. Raportul special 2021, Curtea de Conturi Europeană, Utilizarea sustenabilă a apei în agricultură: fondurile din partea PAC sunt susceptibile să promoveze mai degrabă o utilizare mai intensă decât una mai eficientă a apei. Disponibil: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10997-2022-INIT/ro/pdf>
225. Raport despre activitatea procuraturii în anul 2021, Chișinău, 2022. Disponibil: <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=32yb7yiii2k%3D&tabid=202&language=ro-RO>

226. Raport despre activitatea procuraturii în anul 2023, Chișinău, 2024. Disponibil: <https://www.procuratura.md/sites/default/files/2024-02/Raportul%20de%20activitate%20al%20Procuraturii%20pentru%20anul%20%202023.pdf>
227. Regulamentul (CE) nr.338/97 al Consiliului *privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea* din 9 decembrie 1996. (JO L 61, 3.3.1997, p. 1). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:01997R0338-20130810&from=en> [accesat la 10.03.2025]
228. Regulamentul (CE) nr. 865/2006 al Comisiei de stabilire a normelor de punere în aplicare a Regulamentului (CE) nr. 338/97 al Consiliului *privind protecția speciilor faunei și florei sălbatice prin controlul comerțului cu acestea* din 4 mai 2006. (JO L 166, 19.6.2006, p. 1). l: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02006R0865-20150205> [accesat la 10.03.2025].
229. Regulamentul (UE) nr. 995/2010 al Parlamentului European și al Consiliului din 20 octombrie 2010 de *stabilire a obligațiilor care revin operatorilor care introduc pe piață lemn și produse din lemn*. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:295:0023:0034:RO:PDF>
230. Rezoluția Parlamentului European din 20 mai 2021 *referitoare la răspunderea întreprinderilor pentru daunele aduse mediului* (2020/2027(INI)) Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0259_RO.html
231. ROSETTI-BĂLĂNESCU, Ion, SACHELARIE, Ovid, NEDELCU, Nicolae-George. *Principiile dreptului civil român*. București: Editura de stat, 1947. 800 p. ISBN/COD:2VLAPU.
232. ROTARU, Vasile. *Prezumția de vinovăție. Cum se verifică dacă inculpatul și-a recunoscut vina benevol și nu a fost forțat*. Disponibil: <https://www.bizlaw.md/2016/11/30/prezumtia-de-vinovatie-cum-se-verifica-daca-inculpatul-benevol-si-a-recunoscut-vina-si-nu-a-fost-fortat>
233. ROȘU, Claudia. *Drept procesual civil. Partea specială*. Ediția 3. București: C.H. Beck, 2010. 533 p. ISBN 978-973-115-800-6.
234. SAVVA, Alexandru, TIHON, Vitalie. *Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: 2012, 215 p. ISBN 978-9975-80-544-5.
235. SĂNDULESCU, Ingrid-Ileana, Definiția răspunderii civile în raporturile de dreptul mediului. În: *Analele Științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor*

- Interne al Republicii Moldova*, Ediția a VII-a, Chișinău, 2007, pp.121-123. ISSN 1857-0976.
236. Sentința Judecătoria Soroca, sediul Florești din 26.12.2024 în Dosarul nr.1-213/2023 (1-23171025-46-1-30112023). Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/479ACC4A-3728-4683-BF7F-B2C6953C2E53 [accesată: 10.03.2025]
237. Sentința Judecătoria Ungheni, din 04.09.2023 în Dosarul nr. 1-174/2023. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/F4A92696-EE55-4918-BC54-6DBF459B82BA [accesată: 10.03.2025]
238. Sentința Judecătoria Strășeni (sediul central), din 05.12.2022 în Dosarul nr. nr. 1-303/2022. Disponibil: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/A6561EA3-EC2B-45CF-93AF-0A591F354C77 [accesată: 10.03.2025]
239. SION, Ion Grigore. *Ecologie și drept internațional. Cooperarea și strategia internațională în domeniul protecției mediului înconjurător*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1990. 294 p. 341.96:349.6.
240. STĂNILĂ, Laura- Maria. *Răspunderea penală obiectivă și formele sale în dreptul penal român*. Disponibil: <https://drept.uvt.ro/administrare/files/1481042436-laura-maria-stanila-.pdf>
241. SMOCHINĂ, Andrei, VLĂESCU, George. Educația — determinant primordial al asigurării dreptului constituțional la un trai decent. În: *Studii Juridice Universitare*. Numărul 3-4 (43-44)/2018 / ISSN 1857 – 4122, pp. 85-94. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/85-94_5.pdf
242. SMOCHINĂ, Andrei, VLĂESCU, George. Dificultățile asigurării dreptului omului la un trai decent. În: *Materialele Conferinței „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală*, Chișinău, 2023. Volumul 1 „Statul, securitatea și drepturile omului în era digital”, pp.401-409, ISBN: 978-9975-62-529-6. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/401-409.pdf
243. STĂTESCU, Constantin, BÂRSAN, Corneliu. *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*. Ediția a III-a. București: All Beck, 2000. 439 p. ISBN 973-9392-27-X.
244. TEBIEȘ, Mălina. *Prejudiciul rezultat din comiterea infracțiunilor economice și faptelor de natură fiscală. Aspecte teoretice și practice*. București: Universul juridic, 2022. 323 p. ISBN 978-606-39-0933-7.
245. TEODOROIU, Simona-Maya. *Răspunderea civilă pentru dauna ecologică*. București: Lumina Lex, 2003. 425 p.

246. *Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene* C 326/47 din 26.10.2012. Disponibil:
https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_2&format=PDF
247. TROFIMOV, Igor, ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului. Partea generală. Curs introductiv*. Chișinău, 1998. 176 p.
248. TROFIMOV, Igor. *Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv*. Chișinău, 2000, 222 p.
249. TROFIMOV, Igor. *Dreptul mediului*. Chișinău: Tipografia "Elena-V.I.", 2002. 203 p. ISBN 9975-930-42-5.
250. TROFIMOV, Igor., *Implicații asupra formelor de răspundere în dreptul contemporan, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, seria Drept privat*, Chișinău, 2003, pp. 8-9. ISSN 1857 – 0976.
251. TROFIMOV, Igor, *Vinovăția pentru cauzarea de daune civile prin poluare de mediu. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, seria Drept privat*, 2004, nr. 4, pp. 41-48. ISSN 1857 – 0976.
252. TROFIMOV, Igor. *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului*. Teza de doctor în drept. Chișinău, 2006. 143 p.
253. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia**, ARDELEAN, Grigore. Problema determinării limitelor răspunderii patrimoniale pentru actele de poluare transfrontalieră/ Issue regarding the determination of the limits of liability for transboundary pollution acts. Disponibil: <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/294>. În: *Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale: Materialele conferinței științifico-practice internaționale*, 5-6 noiembrie 2009, Chișinău, pp. 90-94. ISBN 978-9975-935-19-7.
254. TROFIMOV, Igor, ARDELEAN, Grigore, CREȚU, Andrian. *Dreptul mediului*. Chișinău: Bons Offices, 2015. 320 p. ISBN 978-9975-80-955-9.
255. TROFIMOV, Igor, CREȚU, Andrian. *Drept procesual contravențional*. Chișinău: Cartea Militară, 2017. 245 p. ISBN 978-9975-3163-1-6.
256. TROFIMOV, Igor, *Reflecții teoretice privind răspunderea în dreptul mediului*. În: *Administrarea Publică*, 2015, nr. 1, pp.49-56. ISSN 1813 – 8489. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Reflectii%20teoretice%20privind%20raspunderea%20patrimoniala%20in%20dreptul%20mediului.pdf

257. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia** The child's right to an ecologically balanced environment -the basic objective of contemporary society. Cluj-Napoca: Revista *Fiat Iustitia*, 2017, nr.2, pp. 96-104. ISSN 1224 – 4015.
258. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia**. Repairing the damage caused to the animal world by practicing illicit hunting. Cluj-Napoca: Journal *Fiat Iustitia*, 2018, pp.295-306. ISSN 1224 – 4015.
259. TROFIMOV, Igor. *Dreptul civil. Introducere în dreptul civil*. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2020. 250 p. ISBN 978-9975-3130-5-6.
260. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia**, Protection of the animal kingdom – preventing mechanism regarding the cause of damages. Alba-Iulia: ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES JURISPRUDENTIA, 2022, nr. 25, pp. 225-235. ISSN 1454 – 4075.
261. TROFIMOV, Igor, DIACONU, Luminița. Controlul ecologic ca instrument principal de asigurare a protecției mediului.. În: *Materialele Conferinței științifice cu participare internațională: „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice”*, Ediția a 3-a din 7 decembrie 2023 – Chișinău: Departamentul Editorial- Poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2024, pp.87-93. ISBN 978-9975-135-84-9.
262. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Evghenia**, CREȚU, Andrian, SAVVA, Alexandru, *Perspectiva aplicării principiului prezumției de vinovăție și consacării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu*. Chișinău: 2023. 73 p. ISBN 978-9975-170-07-9.
263. ȚARCĂ, Ștefan. *Tratat de dreptul mediului*. București: Lumina Lex, 2010. 573 p. ISBN 978-973-758-216-4.
264. ULIANOVSKI, Xenofon, Protecția juridico-penală a mediului înconjurător la nivel internațional și regional. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale „Omul, Criminologia, Știința”*, Ediția a II-a, Chișinău, 24 martie 2023. pp.353-361. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/353-361_0.pdf
265. VRABIE, Genoveva, POPESCU, Sofia. *Teoria generală a dreptului*. Iași: Ștefan Procopiu, 1993. 197 p. ISBN/COD:973-95852-2-1.
266. ZAMFIR, Natalia. *Mecanismul implementării actelor internaționale de mediu în dreptul național al Republicii Moldova*, Teză de doctorat: Chișinău: 2006. 218 p.
267. ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului. Partea specială*. Chișinău, 1998. USM. 238 p.
268. ZAMFIR, Pavel. Dezvoltarea durabilă prin asigurarea securității ecologice. În: *Revista Națională de Drept*, 2009, nr. 10-12, pp.68-70. ISSN 1811 – 0770. Disponibil:

https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Dezvoltarea%20durabila%20prin%20asigurarea%20securitatii%20ecologice.pdf

269. ZAMFIR, Pavel. Ghidul judecătorului în materia aplicării Convenției de la Aarhus. Chișinău: Eco-TIRAS, 2010. 88 p. ISBN 978-9975-66-211-6. Disponibil: <https://eco-tiras.org/books/Aarhus-Judges-Guide-MD-2010.pdf>
270. ZAMFIR, Pavel, DOAGĂ, Valeriu. *Ghidul judecătorului pentru cauze civile*. Ediția a II-a, Cap. VI. paragraful 8. Litigii ecologice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1200 p. ISBN 978-9975-53-197-9.
271. ZAMFIR, Pavel. Obiectivele dezvoltării durabile: provocări pentru Republica Moldova. În: *Buletinul științific al Universității de Stat "Bogdan Petriceicu Hașdeu" din Cahul, Seria "Științe Sociale"*. 2017, nr. 1(5), pp. 78-90. ISSN 2345-1858.
272. ZAMFIR, Pavel. Evaluarea impactului asupra mediului – ca instrument juridic de promovare a intereselor în context transfrontalier: problema bazinului râului Nistru. Chișinău: În: *Revista Națională de Drept*, 2019, nr. 7-9 (225-227), pp. 34- 42. ISSN 1811 – 0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/34-42_6.pdf

B. Surse în limba rusă

273. БАЛАШЕНКО, С.А.. *Экологическое право*, Минск. 2008. 318 с.
274. БОГОЛЮБОВ, С.А. *Экологическое право*. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 1998. 448 с. ISBN 5-89123-259-6.
275. БРИНЧУК, М. М. *Экологическое право*. Москва: Юрист, 1998. 684 с. ISBN 5-7975-0090-6.
276. БРИНЧУК, М.М. *Экологическое право*. Москва: Городец, 2009. 672 с. ISBN 978-5-699-35837-3.
277. *Гражданский кодекс Российской Федерации* 14-ФЗ от 26.01.96, <http://zakonbase.ru/zakony/ob-ohrane-sredi>
278. ГУСЕВ, Р.К. *Экологическое право*. Москва, 2001. 208 с. ISBN 5-16-000320-7.
279. ЕРОФЕЕВ, Б. В. *Экологическое право России*. Москва, 2001. 624 с. ISBN 5-7357-0190-8.
280. ИОФФЕ, О. *Ответственность по советскому гражданскому праву*. Ленинград: 1955. 310 с.
281. Закон Российской Федерации от 24.07.2009 N 209-ФЗ: «Об охоте и о сохранении охотничьих ресурсов, и о внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации».

282. Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года N 593-II Об охране, воспроизводстве и использовании животного мира art.1, p.10. Disponibil: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z040000593>
283. Закон Кыргызской Республики «О животном мире» от 17 июня 1999 года №59. Disponibil: <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/224>
284. Закон Республики Армения «О животном мире» от 3 апреля 2000 года. Disponibil: https://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=7454
285. Закон Республики Беларусь «О животном мире» от 10 июля 2007 г. № 257-3. Disponibil: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_zhivotnom_mire.htm
286. ЗАМФИР, Павел, ЗАМФИР, Наталья. *Земельное законодательство*. Кишинев: „Pontos”, 2002. ISBN 9975-902-49-9.
287. КАЛИНИН, И.Б. *Экологическое право*. Томск, 2009. 350 с. ISBN 978-5-7511-1922-6.
288. КРАЕВ, Н.В., КРАЕВА, В.Н. О юридическом статусе диких животных, обитающих в состоянии естественной свободы, содержащихся и разводимых в неволе и полувольных условиях // Адвокат. 2016, № 10. с.22.
289. ЛАЕВСКАЯ Е.В. *Введение в климатическое право*. Минск: Колорград, 2024. – 619 с. ISBN 978-985-896-716-1
290. *Модельный закон об обращении с животными* (Принят в г. Санкт-Петербурге 31.10.2007 Постановлением 29-17 на 29-ом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств-участников СНГ) // Информационный бюллетень. Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств. 2007. N 41. сс. 443 - 485.
291. Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 18.10.2012 N 21 (ред. от 31.10.2017) «О применении судами законодательства об ответственности за нарушения в области охраны окружающей среды и природопользования»// Бюллетень Верховного Суда РФ. 2012. № 11.
292. САРКИСОВ, О.Р., ЛЮБАРСКИЙ, Е.Л. *Экологическое право*. Казань, 2014. УДК 34(075.8). Disponibil: <https://kpfu.ru/portal/docs/F331996391/PRAVO.pdf>
293. СЛЕПЕНКОВА, О.А., БИРЮКОВА Т.А. *Комментарий к Федеральному закону от 24 апреля 1995 г. № 52-ФЗ «О животном мире» (постатейный)*. Доступ из справ. правовой «КонсультантПлюс», 2013.
294. СУХАНОВ, Е.А. *Гражданское право*. Том IV. Москва: Wolters Kluwer, 2010. 755 с. ISBN: 978-5-8354-1887-9
295. ТРОФИМОВ, Игорь. *Возмещение затрат, понесенные государством в процессе расследования преступлений и административно-деликтуальных правонарушений*.

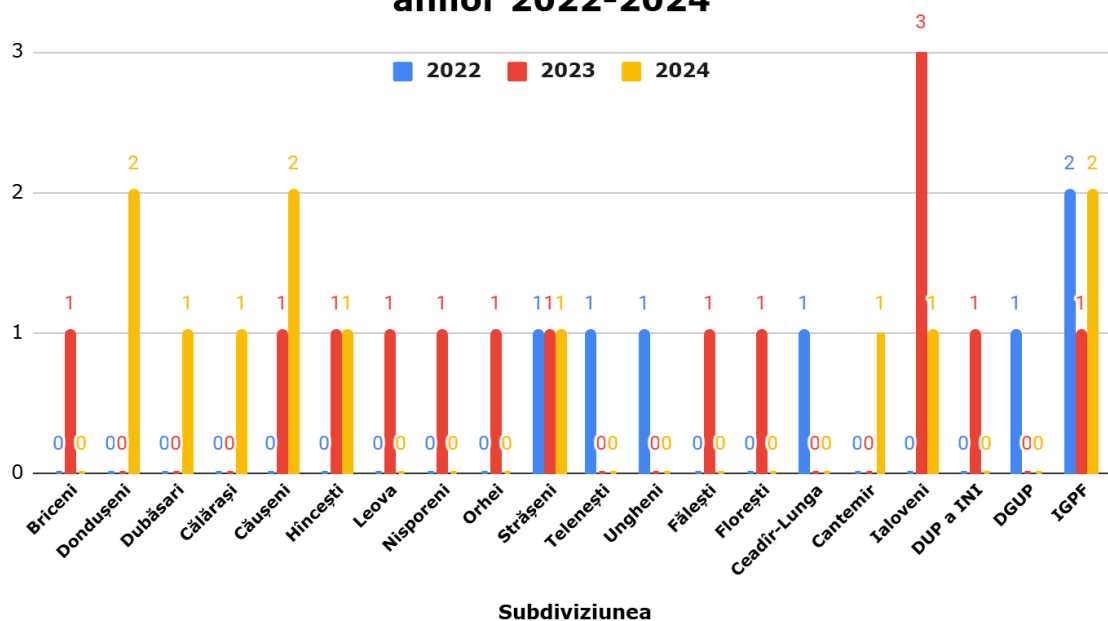
The Vth International Scientific Conference: „The role and place of the police in democratic state formation, Odessa, Ukraine, 26.04.2013. c.278-279. УДК 351.74/ББК 67.401.133/

C. Surse în limbi străine

296. BOUTONNET, Mathilde, NEYERT, Laurent, *Prejudice moral et atteinte a l'environnement*, Droit, Recueil Dalloz, Paris, 2010.
297. CALDWELL, L.K. *International Enviromental Policy, Emergence and Dimensions*, Second edition, 1990. 460 p. ISBN 0822310589/9780822310587. Disponibil: <https://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1249&context=mjil>
298. CODE CIVIL DU QUÉBEC est entré en vigueur le janvier 1994. Disponibil: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/CCQ-1991>
299. CORNU, Gérard, FOIER, Jean. *Procédure civile*, 3-e Ed. Paris: P.U.F., 1996. 779 p. ISBN 2-13-048036-5.
300. DANDACHI, Amira. *La Convention sur la protection de l'environnement par le droit pénal*, Revue Juridique de l' Environnement,| No.3; pp. 281 – 288.
301. DESPAX, Michel. *La pollution des eaux et ses problemes juridiques*. Paris: Librairies techniques, 1968. 219 p. ISSN 0007-974X (imprimé)/1918-8218 (numérique) Disponibil: <https://www.erudit.org/fr/revues/cd1/1970-v11-n3-cd5002169/1004854ar.pdf>
302. DESPAX, Michel. *Droit de l'environement*. Paris, 1980. 880 p. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/rjenv_0397-0299_1980_num_5_3_1579_t1_0268_0000_3
303. DESPAX, Michel. *Droit de l'environnement*. Paris: LITEC, 1980. 879 p. ISBN 10: 2711102297.
304. *Oxford Reference*. Disponibil. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780195369380.001.0001/acref-9780195369380-e-480>
305. Guide, *L'indemnisation des dégâts de grands gibiers*, Chambres D'agriculture France, Janvier 2014. Disponibil: https://lozere.chambre-agriculture.fr/fileadmin/user_upload/Occitanie/071_Inst-Lozere/gerer_1_exploitation/2_Chasse_Guide_indemnisations_APCA_CA48.pdf
306. LARSSON, Marie-Louise. *The law of environmental damage – Liability and reparation*, Kluwer International, 1999. 681 p. ISBN 9139004562/ 9789139004561.
307. PRIEUR, Michel (Auteur). *Droit de l'environnement*. Paris: Dalloz, 1991. 775 p. ISBN/ISSN/EAN: 978-2-247-01191-9.
308. PRIEUR, Michel Auteur,. *Droit de l'inveronnment*. 6e édition. Paris: Dalloz, 2011. 1151 p. EAN 978-2-247-07589-8.

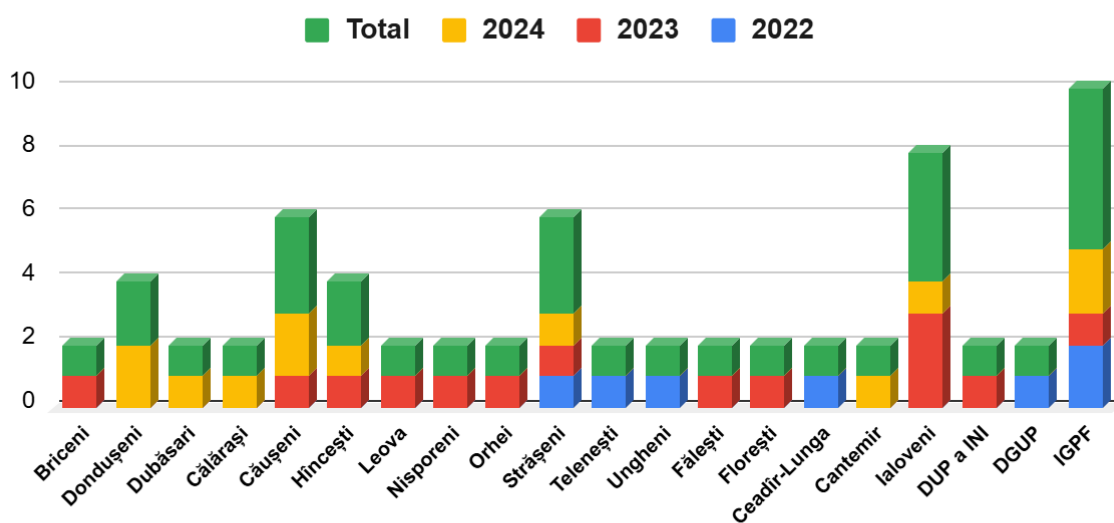
309. STANTON, IFE John. Strict Liability: Stigma and Regret. In: *Oxford Journal of Legal Studies*, 2007, vol. 27, nr.1, pp.151-173. Disponibil: <https://www.jstor.org/stable/4494577>
310. VINCENT, Jean., GUINCHARD, Serge. *Procédure civile*. 25e éd., Paris: Dalloz, 1999. 1166 p.

Infracțiuni în domeniul mediului constatate în perioada anilor 2022-2024

Tabel nr.3.1. Date statistice privind infracțiuni în domeniul mediului constatate în perioada anilor 2022-2024

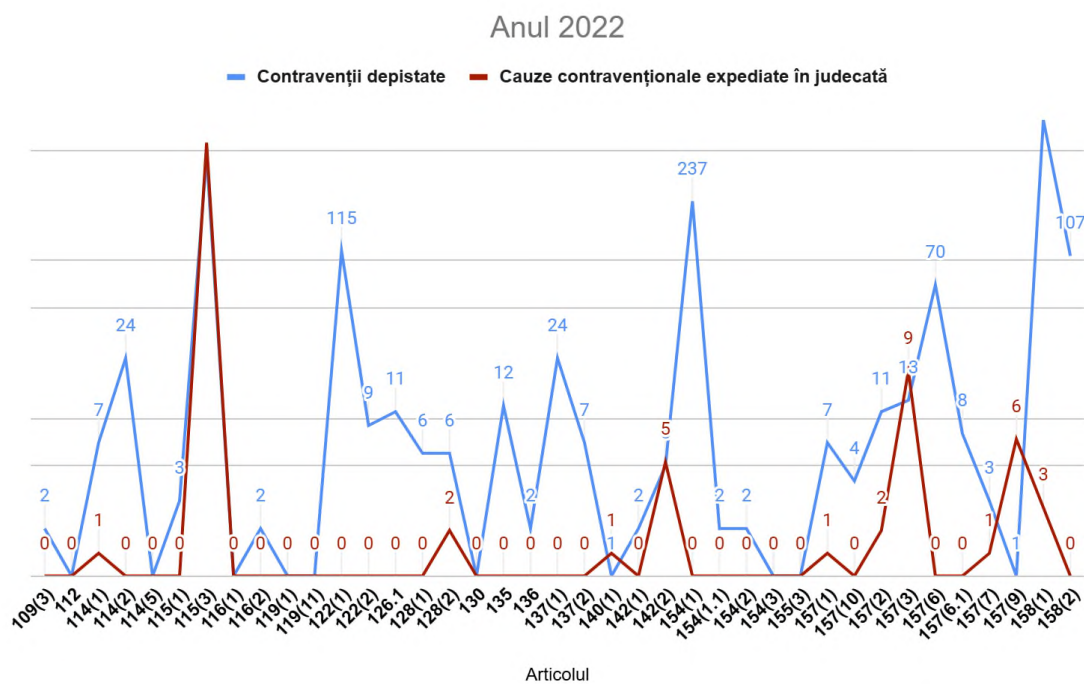
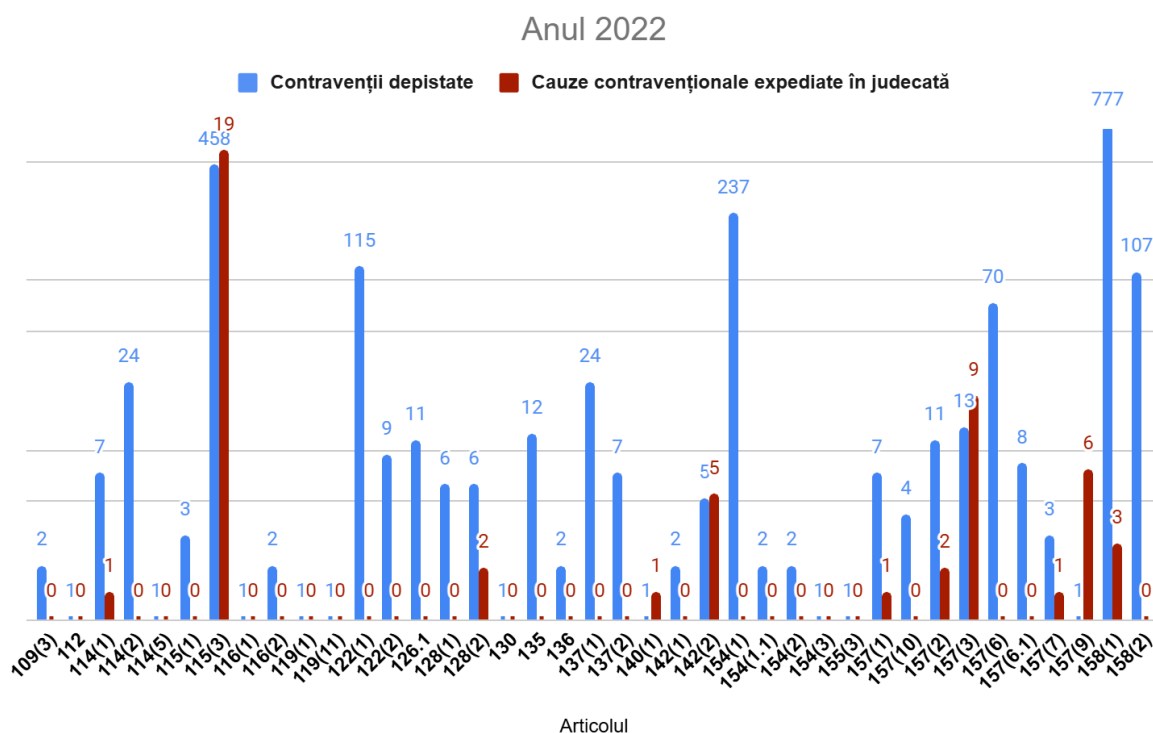
Infracțiuni de mediu constatate în perioada anilor 2022-2024

Subdiviziunea

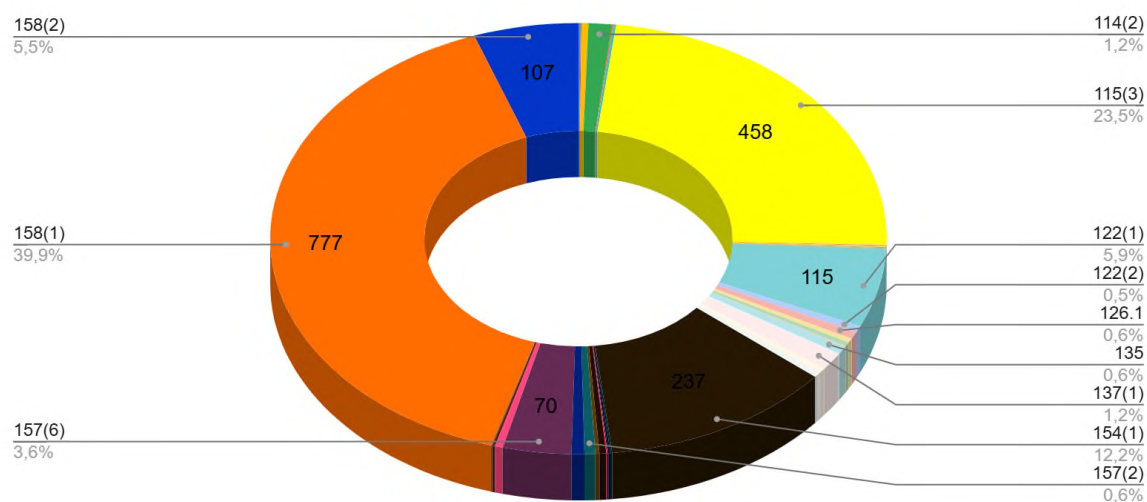
Tabel nr.3.2. Date statistice privind infracțiuni în domeniul mediului constatate în perioada anilor 2022-2024

Tabel nr.3.3 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului depistate și expediate în instanță în anul 2022

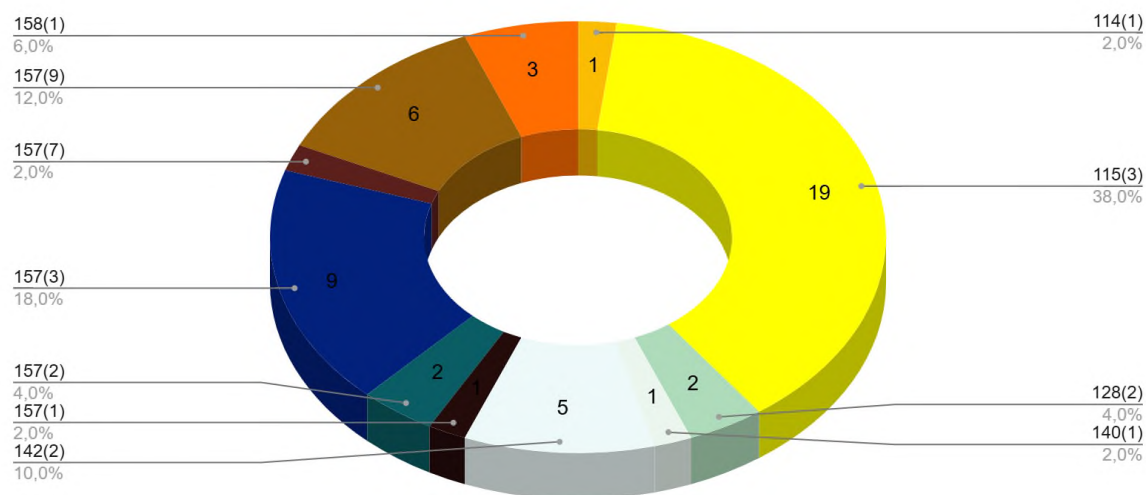
Tabel nr.3.4 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului depistate în anul 2022

Contravenții depistate în anul 2022

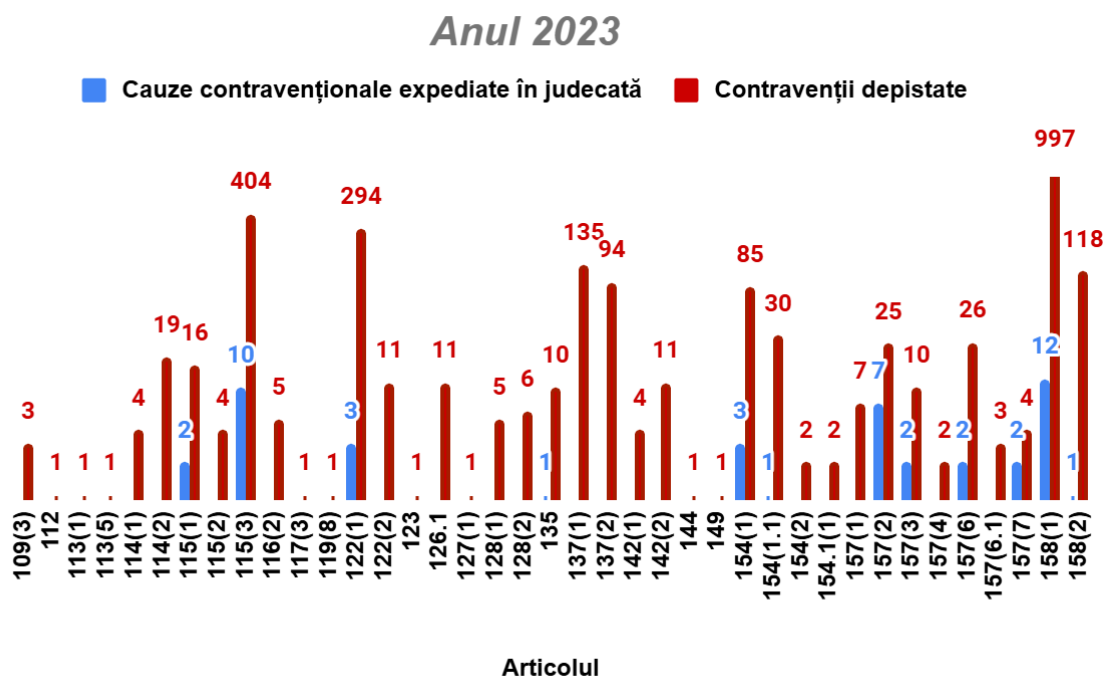

Tabel nr.3.5 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului expediate în instanță în anul 2022

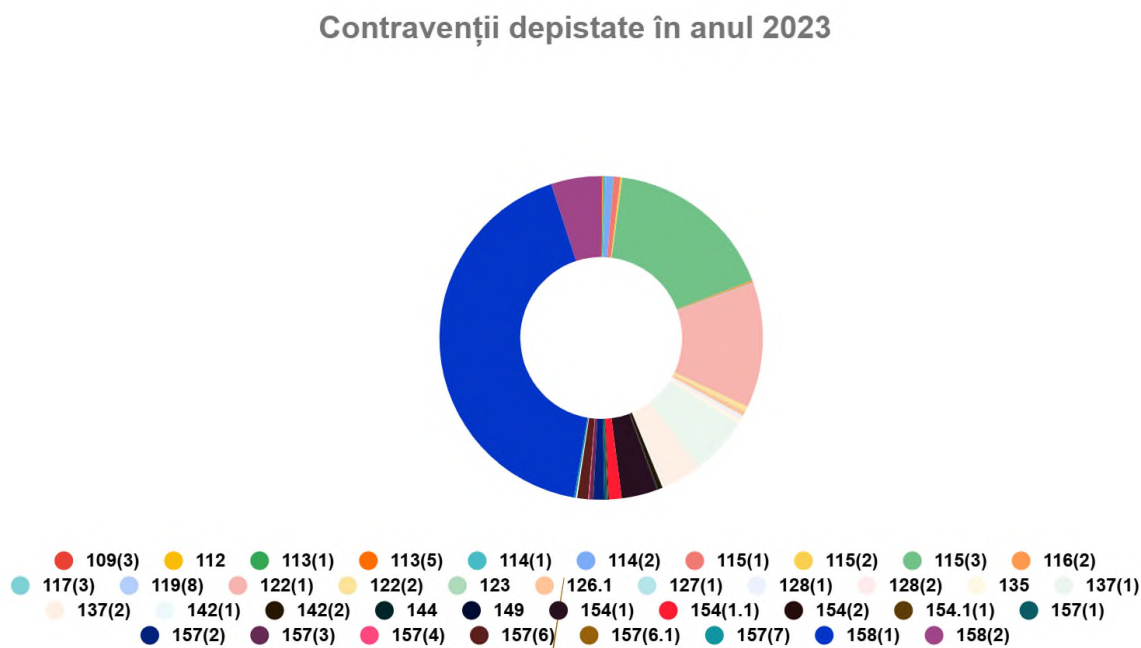
Procese contravenționale expediate în instanță în anul 2022

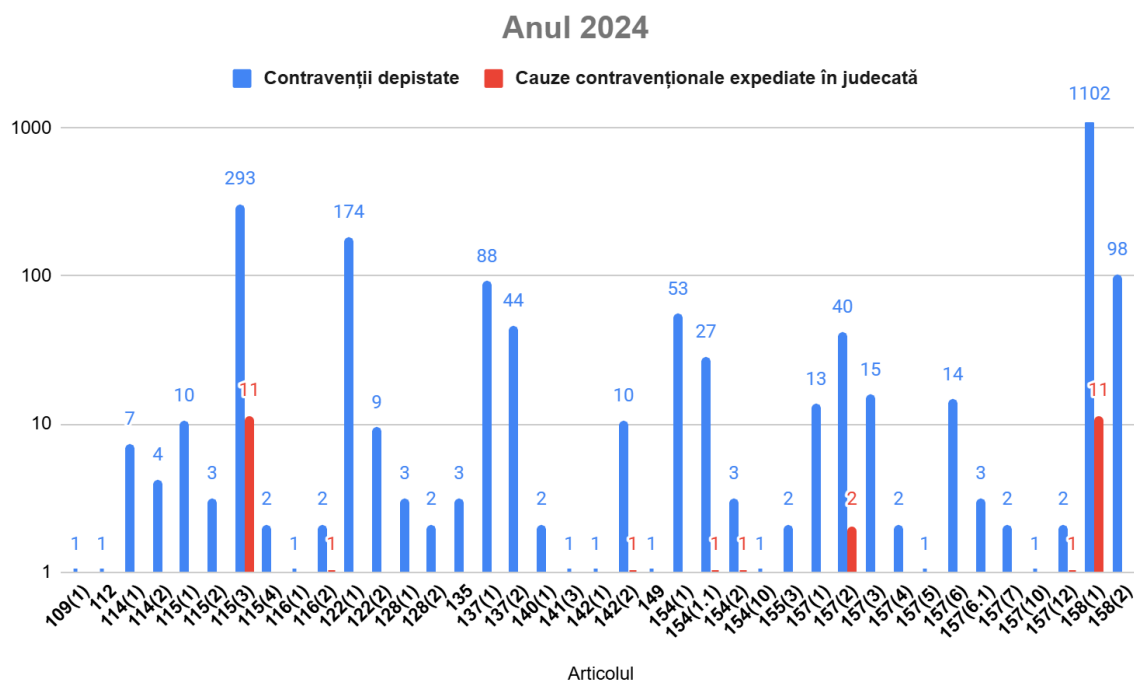
Tabel nr.3.6 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului depistate și expediate în judecată în anul 2023

Tabel nr.3.7 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului depistate în anul 2023

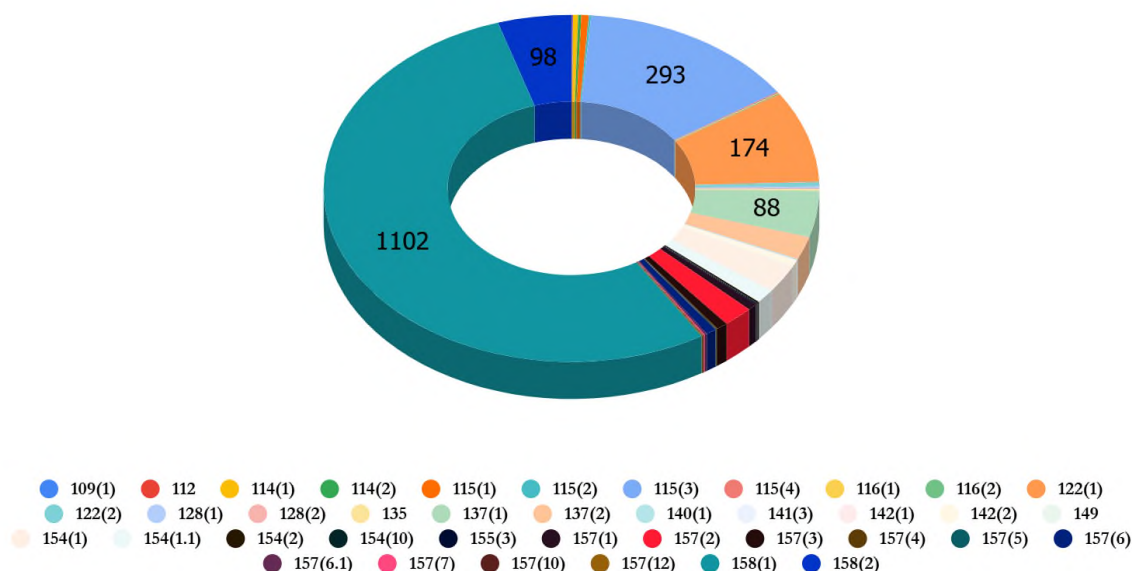

Tabel nr.3.8 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului depistate și expediate în judecată

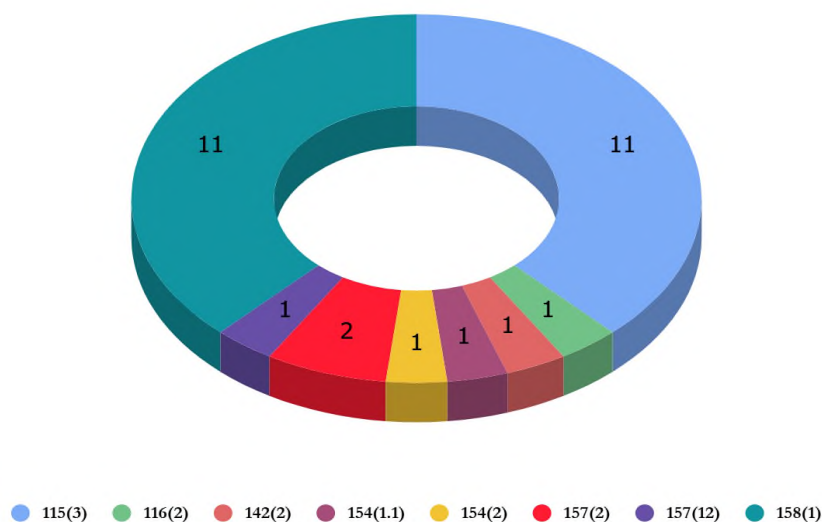
Tabel nr.3.9 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului depistate în anul 2024

Contravenții depistate în anul 2024

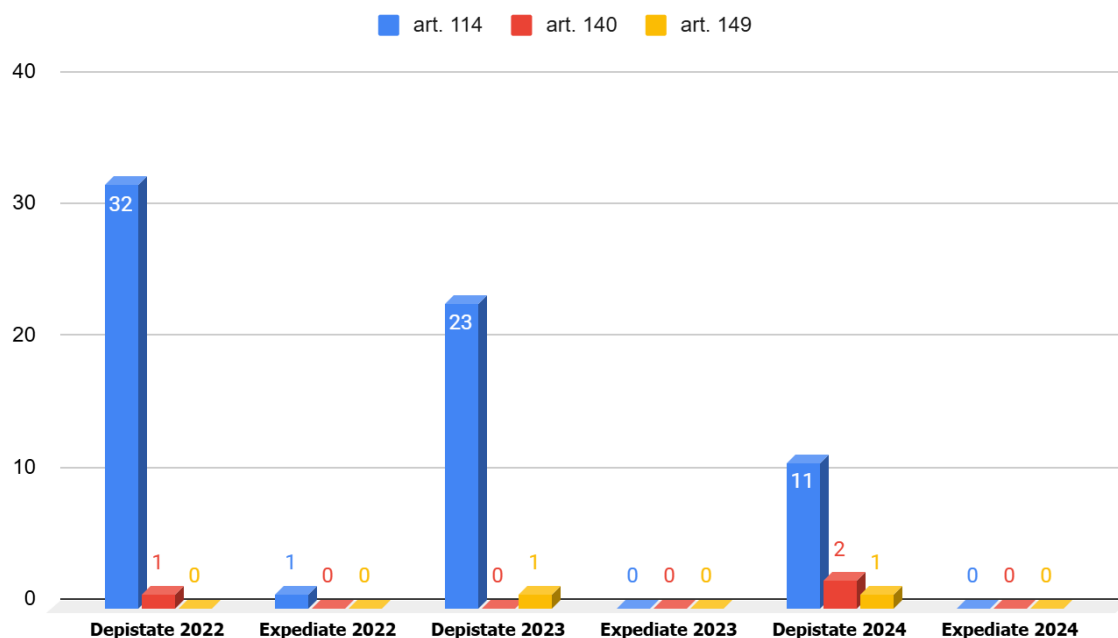
Tabel nr.3.10 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului expediate în judecată în anul 2024

Cauze contravenționale expediate în judecată

Tabel nr.3.11 Cauze contravenționale în domeniul protecției mediului (art.114, art. 140, art.149)

Statistica pentru anii 2022-2024 (art. 114, art. 140 și art. 149 Cod contravențional)

Tabel nr.3.12

**Informații privind amenzile aplicate de Inspectoratul pentru protecția mediului (IPM)
în perioada anilor 2019-2023, mii lei**

Domeniul în care s-au depistat încălcări ale legislației de mediu	Amenzi aplicate					Prejudicii calculate				
	2019	2020	2021	2022	2023	2019	2020	2021	2022	2023
Apă	1114,0	1274,2	1228,0	1537250	2495800	41174,7	4269,2	13571,1	43461	85524
Aer	443,7	301,5	511,4	751900	960253	25,3	10,5	0,0	6382	5833
Deșeuri/ substanțe chimice	1684,7	1341,4	1765,0	2948750	4959250	2,2	0,7	2,9	3449	49698
Floră	1918,6	1998,5	2141,1	2366775	5958275	1626,2	3588,9	8680,6	2612037	7090366
Faună (Resurse cinegetice/Piscicole)	664,3	724,2	862,1	904400	909950	502,4	252,4	342,1	474848	650944
Sol/Subsol	791,2	713,6	851,5	1036500	886550	60225,4	13922,0	749027,4	2231983	562937
TOTAL	6616,5	6353,4	7359,1	9545575	16170078	103556,2	22043,7	771624,1	5372150	8445302

Sursa: Informații prezentate de IPM în cadrul Raportului auditului conformității eliberării actelor permissive și administrării taxelor, amenzilor și plăților aferente mediului,
aprobat prin Hotărârea Curții de Conturi nr.28/2022

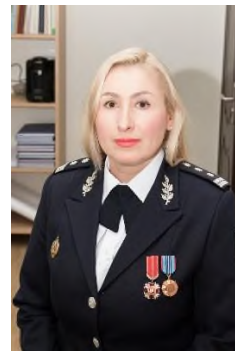
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Gugulan Evghenia

Data:

CURRICULUM VITAE

I. DATE PERSONALE:

Numele: Gugulan

Prenumele: Evghenia

Data nașterii: 21 decembrie 1981

Locul nașterii: or. Chișinău

Domiciliu: mun. Chișinău, bd. Dacia, 36, ap.79

Starea civilă: căsătorită, doi copii

Cetățenia: Republica Moldova

I. INSTRUIRE/STUDII:

1989-1999

Școala medie de cultură generală nr.26 din or. Chișinău

studii gimnaziale

1999-2003

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al

studii licență

RM; Specialitatea: Drept; Diploma Seria AL nr.0058728, **balul 9,97**

2003-2004

Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al

studii masterat

RM; Masterandă la Academia MAI „Ștefan cel Mare”,
specializarea: Drept civil; Diploma seria AM nr. 003606, **balul 9,57**

2018-2020

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România

studii masterat

Domeniul de studii: Drept

Programul de studii: Științe penale și criminalistică, Diploma seria
MA nr. 0247680 **balul 10,00**

II. STAGII/CALIFICĂRI:

Start Date: 29.11.2024 End Date: 28.11.2028	COST Action CA23113, Climate change impacts on mental health in Europe (CliMent)
Start Date: 28.11.2024 End Date: 27.11.2028	COST Action CA23157, European Network for Multiple View Life Cycle Sustainability Assessment (MultiViewLCSA)
Start Date: 08.10.2024 End Date: 08.10.2028	COST Action CA23118, Futures-oriented Governance of Outer Space: Towards Peace, Equity, and Environmental Integrity (FOGOS)
Start Date: 05.10.2023 End Date: 04.10.2027	COST Action CA22128, Establishing Networks to Implement the Principles on Effective Interviewing for Investigations (IMPLEMENDEZ)
2023-2025	Proiecte de cercetare cu Universitatea Catolică din Lublin (KUL), Polonia cu genericul: „Legal aspects of Russia’s Aggresions Against Ukraine”. Membru grupului de experți.
27.11.2023- 28.04.2024	Team coach to the national Moot Court Competittion (1st edition), Chisinau, Republic of Moldova.
2024	Curs de formare a formatorilor. Psihopedagogie. Ordinul 360-f.c.din 26.12.2023
2023	CURSO DE PERFECCIONAMIENTO EN PROTECCIÓN DEL PATRIMONIO CULTURAL, dictado por el INSTITUTO UNIVERSITARIO DE LA POLICÍA FEDERAL ARGENTINA, bajo la modalidad virtual asincrónica, durante los meses de agosto a noviembre de 2023, con una carga horaria total de cuarenta y dos (42) horas de duración.
22.03.2023	Participarea la webinarul: „Eficiența personală în managementul structurilor de aplicare a legii”. Chișinău, 2023.
3-13 mai 2022	Participarea la cursul de instruire „Peace at war”, proiect european

	Erasmus+, Vilnius, Lituania
Aprilie 2022	Absolventă a Programului de instruire și mentorat pentru femei a Academiei de Liderism Femenin, Promoția 2021-2022
3-6 noiembrie 2021	Participarea la cursul de instruire educațională în cadrul proiectului internațional „Expend your frontiers on High technical skills on public speaking”, Franța, Paris.
15-19 octombrie 2021	Participarea la întâlnirea privind proiectul transnațional lansat de UE Erasmus+, „School Programme for Children Well-Being and Outdoor Learning”, Grecia, Mykonos.
16-19 septembrie 2021	Participarea la cursul de formare internațională educațională în cadrul proiectului „Active Citizenship Through Education (ACTE)”, Germania, Bonn.
01-10 august 2021	Participarea la cursul de formare internațională educațională în cadrul proiectului „Conjuncții-lupta cu discriminarea și excluderea socială în muncă pentru tineri”, Franța, Paris.
22 aprilie 2021	Participarea la Webinarul dedicat Zilei Mondiale a Proprietății Intelectuale „Fenomenul contrafacerii în Republica Moldova”, Chișinău.
Septembrie 2020-martie 2021	Participantă la program de instruire organizat de Academia pentru Integritate în Conducere, obținând un certificat de participare și o bursă.
16-18 februarie 2021	Instruirea la cursul privind model de leadership, „Comunicarea în situații de criză și cooperare internațională” în cadrul programului EU Twinning Project „Reform of initial and continuous training of the police system in the Republic of Moldova”
9-11 februarie 2021	Instruirea la cursul privind Managementul riscului, orientarea către client și managementul calității” în cadrul Programului EU Twinning Project „Reform of initial and continuous training of the police system in the republic of Moldova”
25 ianuarie și 1 ianuarie 2021	Participarea la cursul de instruire „Integrarea scrierii și argumentării juridice în învățământul superior juridic” organizat de ABA ROLI Moldova
18-22 ianuarie, 2021	Participantă la Programul de consolidare a capacităților pentru ONG-uri „Protecția mediului, schimbări climatice, aspecte de gender, managementul proiectelor de mediu”, Chișinău

21 decembrie 2020	Organizarea și participarea la Conferința științifico-practică studențească cu genericul: „Eficiența normelor juridice în domeniul reparării prejudiciilor”
14-18 decembrie 2020	Participarea la Programul de consolidare a capacităților pentru ONG-uri: „ Protecția mediului, schimbări climatice, aspecte de gen și managementul proiectelor de mediu”
15-17 decembrie 2020	Instruirea la cursul de management strategic din în cadrul Programului EU Twinning Project „Reform of initial and continuous training of the police system in the Republic of Moldova”
2018-2020	Obținerea titlului de master în Drept, programul de studii Științe penale și criminalistică, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, rezultatul examenului de finalizare a studiilor cu nota <u>10,00</u> , Seria MA nr. 0247680
11.10. 2017	În conformitate cu Ordinul MAI nr.177 ef. din 11.10.2017 a fost decorată cu Crucea „Pentru merit” de Clasa 2
Octombrie 2017	Pentru merite deosebite în activitatea Academiei „Ștefan cel Mare” a fost decernată Diploma „Celui mai bun profesor al anului de studii 2016-2017”
3-6 martie 2015	Participantă la cea de a 4-a Conferință regională cu genericul (cursuri de instruire): „Femeile în organele de drept” organizată sub egida Guvernului SUA și a Organizației Internaționale pentru Migrare (OIM), desfășurată în or. Tbilisi, Georgia, obținând un certificate de participare
05.03.2014	În conformitate cu Ordinul MAI nr.52 ef. din 05.03.2014 a fost menționată cu insigna „Colaborator eminent”
04.11.2013-15.05.2014	Ministerul Educației, Certificatul seria ACR nr.0004785 privind absolvirea cursurilor de Formare continuă în domeniul Psihopedagogie, cu nota medie 10,00
08.09.2008-28.11.2008	Certificat de absolvire a cursurilor desfășurate în cadrul Institutului de Formare Profesională Continuă și Cercetări Științifice aplicative a Academiei MAI „Ștefan cel Mare” (pregătirea inițială a corpului de comandă mediu), Seria A nr.001968, balul 9,25
iunie-iulie 2005	Participanta la un curs de instruire sub genericul „Metode interactive de predare organizat de USAID și CEELI obținând un certificat de participare

III. DOMENII DE INTERES ȘTIINȚIFIC: Dreptul mediului; Drept civil; Reglementarea și procedura de formare și înregistrare a bunurilor imobile, Tehnica încheierii contractelor.

IV. EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ:

2003-2004 Universitatea Tehnică din Moldova, Catedra „Drept patrimonial”, lector asistent;

2004-28.02.2025 Catedra „Drept privat”, asistent universitar; Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM;

03.03.2025-prezent Șef interimar Catedra „Drept privat”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.

V. PARTICIPĂRI LA FORURI ȘTIINȚIFICE (naționale și internaționale)

1. Participarea la Conferința științifico-practică internațională „State, security and human rights in the digital era” Ediția a 9-a. 12-13 decembrie 2024, Chișinău. Titlul comunicatului: 1Aspecte procedurale privind repararea daunelor cauzate regnului animal / Procedural aspects regarding the repair of damage caused to the animal kingdom”.
2. Participarea la Conferința internațională în insolabilitate: „Insol.legal 2024: Restructurarea accelerată vs Insolabilitatea”. 28 noiembrie 2024, Chișinău.
3. Participarea în proiecte, granturi internaționale câștigate prin concurs: membru al echipei de proiect **COST Action CA22128- Establishing Networks to Implement the Principles on Effective Interviewing for Investigations (IMPLEMENDEZ)**.
4. Participarea în proiecte, granturi internaționale câștigate prin concurs: membru al echipei de proiect **COST Action: CA23113 - Climate change impacts on mental health in Europe (CliMent)**.
5. Participarea în proiecte, granturi internaționale câștigate prin concurs: membru al echipei de proiect **COST Action: CA23157 - European Network for Multiple View Life Cycle Sustainability Assessment (MultiViewLCSA)**.
6. Conferința științifică națională cu participare internațională „INTEGRARE PRIN CERCETARE ȘI INOVARE” dedicată Zilei Internaționale a Științei pentru Pace și Dezvoltare 7-8 noiembrie 2024. Titlul comunicării: „ARHITECTURA JURIDICĂ ALE CLAUZELOR SPECIFICE ÎN CONTRACTUL DE FRANCIZĂ”
7. Participare on-line la congrese științifice internaționale/ EMIDWORLD'2024, the 2nd International Congress on Economics, Public Finance, Business & Social sciences, held in Istanbul/Turkye 7-9 november 2024. Titlul comunicării: „SPECIFIC CLAUSES IN THE FRANCHISE CONTRACT - A VARIETY OF CONTRACTS FOR PLACING ANOTHER'S PRODUCTS ON THE MARKET”

8. Participare on-line la congrese științifice internaționale/ EMIDWORLD'2024, the 2nd International Congress on Economics, Public Finance, Business & Social sciences, held in Istanbul/Turkye 7-9 november 2024. Titlul comunicării: „Procedural issues regarding environmental offences in the perspective of the application of the principle of presumption of guilty in the contravention process”.
9. Conferința națională cu participare internațională ediția a V-a, REPERE PRIVIND VICTIMOLOGIA, VICTIMIZAREA ȘI VICTIMELE ÎN/DIN ROMÂNIA 29- 30 Noiembrie 2024. Titlul comunicării: „The Legal Framework of Ecocide Victims”. (participarea on-line).
10. Conferința Internațională ACROSS CULTURES – INTERCULTURAL COMMUNICATION IN A BORDERLESS WORLD 28-29 noiembrie 2024, Chișinău, Republica Moldova. Titlul comunicării „ENVIRONMENTAL SECURITY - A FUNDAMENTAL PILLAR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT”
11. Participarea la cursuri de instruire și dezvoltare profesională, naționale și internaționale, precum și organizate prin Platformele online, cu eliberarea certificatului respectiv. Cursul de formare: „Evaluare externă a calității programelor de studii superioare de licență/studii integrate și master”, realizat on-line de Direcția evaluare în învățământul superior, ANACEC, perioada 23.09.24-23.10.24.
12. Participarea la cursuri de instruire și dezvoltare profesională, naționale și internaționale, precum și organizate prin Platformele online, cu eliberarea certificatului respectiv.VIII International Forum „MEDIATION AND LAW” din 24-27 iulie 2024, organizată de Academia de Mediere din Ucraina.
13. Participare, în calitate de moderator, la conferința internațională cu genericul „The Efficiency of Legal Norms”, organizată de Facultatea de Drept din Cluj-Napoca din cadrul Universității Creștine „Dimitrie Cantemir” București și Centrul de Cercetări Juridice „Mircea Mureșan”, în perioada 17-19.05.2024, participare online.
14. Participarea la a III-a Conferință Internațională de Criminalistică „EMILIAN STANCU” - PROBLEME ACTUALE ALE CRIMINALISTICII SI MEDIULUI. CONSTANȚA 16-17 Mai 2024. UNIVERSITATEA OVIDIUS DIN CONSTANȚA. Comunicat cu genericul: „Particularitățile procedurii în cazul contravențiilor de mediu în perspectiva aplicării principiului prezumției de vinovăție în procesul contravențional/ Procedural issues regarding environmental offences in the perspective of the application of the principle of presumption of guilty in the contravention process.
15. Participarea la Conferința Internațională „Dreptul afacerilor, tehnologiilor și inteligenței artificiale”, Ediția a II-a 11 -12 Aprilie 2024 Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba

Iulia, și online pe site-ul Wolters Kluwer România prin aplicația Zoom. Evghenia GUGULAN, Lecturer, PhD/ Mihaela PASCAL, Lecturer, PhD, Academy „Ștefan cel Mare” of Ministry of Internal Affairs”, Moldova, Department, „Private Law”- „Extended producer responsibility – waste management mechanism”

16. Participarea la Conferință: „Formarea competențelor de cercetare, scriere și argumentare juridică la facultățile de drept”, 21 martie 2024 Universitatea de Stat din Moldova.
17. Participarea la conferință științifică internațională: „CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ PUBLIC & PRIVATE AFFAIRS: LAW, BUSINESS AND PUBLIC ADMINISTRATION AFACERI PUBLICE ȘI PRIVATE: DREPT, BUSINESS ȘI ADMINISTRAȚIE PUBLICĂ”. 28-30 iunie 2023, Tîrgu-Mureș, România. Titlul comunicării: „Normative reflections regarding the legal regulation of marriage in the Republic of Moldova”.
18. Participarea on-line cu comunicare la Conferința științifică internațională: „Ethical an social dimensions in public administration and law - 8th edition”, Suceava, România, 15-17 iunie 2023. Evghenia GUGULAN, Department of Private Law, „Ștefan cel Mare” of Ministry of Internal Affairs”, Associate Professor, Ph.D, Igor TROFIMOV, „Ștefan cel Mare” of Ministry of Internal Affairs”. Titlul articolului: „Legal issues regarding damages caused to the animal kingdom”
19. Participarea on-line cu comunicare la Conferința științifică internațională: „ENSURING THE RIGHT TO A HEALTHY ENVIRONMENT AND THE CHALLENGES OF THE TRANSITION TO EU”. May 12, 2023. Titlul articolului: „The procedural documentation of environmental infringements through the remediation procedure”
20. Participarea on-line cu comunicare la Conferința științifică internațională: „THE EFFICIENCY OF LEGAL NORMS” 12th Edition: „MIGRATION AND HUMAN RIGHTS”. May 18th – 20th, 2023. Cluj-Napoca, România. Titlul articolului: „LEGAL-APPLICATIVE REGULATION OF THE DAMAGES CAUSED TO THE ANIMAL KINGDOM”
21. Participarea on-line cu comunicare la Conferința științifică internațională: „THE IMPACT OF THE DEFINITION OF MARRIAGE ON THE LEGAL SOLUTIONS APPLIED IN POLAND AND SELECTED MEMBER STATES”. Lublin, Polonia, 27-28 April 2023. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II Collegium Iuridicum. Titlul comunicatului: „LEGAL REGULATIONS ON MARRIAGE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA”.
22. Participarea la minicurs on-line cu genericul „Administrarea deșeurilor”, desfășurat în perioada 13.03.2022-17.03.2022
23. Participarea la instruirile în cadrul Academiei de Liderism „Femeile pentru buna guvernare” din 26.02.2022

24. Participarea la Seminarul metodic-practic cu genericul „Cadrul didactic universitar – competențe și calități în formarea tinerilor specialiști” organizată de Academia „Ștefan cel Mare” la data de 23.02.22. Titlul discursului: „Reflecții metodic-practice privind organizarea unui seminar de succes”.
25. Masa Rotundă „Migrația transfrontalieră și dezvoltarea economică în zonele de frontieră” din 17.12.2021. Academia de Studii Economice a Moldovei.
26. Participarea la Conferința internațională cu genericul: „Administrația publică la 30 de ani de Independentă a Republicii Moldova. Realizări și perspective ale statului de drept, bune guvernări și integrării europene” din 10.12.2021-11.12.2021. ISAM / Academia „Ștefan cel Mare” / Ambasada Franței.
27. Participarea la Conferința științifică cu participare internațională cu genericul: „Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice” din 09.12.2021. Academia Ștefan cel Mare.
28. Participarea la Webinarul cu genericul: „Dezvoltarea afacerilor inovatoare și protecția proprietății intelectuale în era digital”, 18 noiembrie 2021 organizată de către AO de Cultură Juridică Henri Capitant Moldova în cadrul Proiectului Jean Monnet EUPROIN, implementat cu suportul Programului Erasmus + al Uniunii Europene.
29. Participarea la cea a 10-a ediție a Conferinței Internaționale cu genericul: „Eficiența normelor juridice. Mijloace legale de prevenire a crizelor viitoare” din 12-14 mai 2021, Cluj-Napoca.
30. Participarea la Webinarul dedicat Zilei Mondiale a Proprietății Intelectuale „Fenomenul contrafacerii în Republica Moldova”, Chișinău, 22 Aprilie 2021.
31. Organizarea și participarea la Conferința științifică internațională cu genericul: Reglementări naționale și standarde juridice internaționale în domeniul protecției drepturilor consumatorului din 19 martie 2021
32. Membru la Colegiului de redacție al volumului Conferinței științifico-practice internaționale din 9 martie 2021 cu genericul: „Reglementări naționale și standard juridice internaționale în domeniul protecției drepturilor consumatorului”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI.
33. Instruirea la cursul privind model de leadership, „Comunicarea în situații de criză și cooperare internațională” în cadrul Programului EU Twinning Project „Reform of initial and continuous training of the police system in the republic of Moldova” din 16-18 februarie 2021.
34. Instruirea la cursul privind „Managementul riscului, orientarea către client și managementul calității” în cadrul programului EU Twinning Project „Reform of initial and continuous training of the police system in the republic of Moldova” din 9-11 februarie 2021.

35. Participarea la cursul de instruire „Integrarea scrierii și argumentării juridice în învățământul superior juridic”, organizat de ABA ROLI Moldova din 25 ianuarie și 1 ianuarie 2021.
36. Conferința „Achizițiile publice între norme și practice. Context national și internațional”, eveniment care a avut loc în perioada 27.02.2020 – 01.03.2020, la Hotel Aluniș, Sovata. București: C.H. Beck, 2020. ISBN 978-606-18-1017-8. Atribuirea contractelor de achiziții publice în sistemul medical din Republica Moldova (Maria Orlov, Marina Grosu, Eugenia Gugulan), pp.200-207 (0,5 coli de autor).
37. Participarea la data de 21.12.2020 în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI la Conferința științifico-aplicativă națională cu genericul: „Eficiența normelor juridice în domeniul reparării prejudiciilor”, marcată de aniversarea a 30 de ani de la înființarea instituției.
38. Participarea la Programul de consolidare a capacităților pentru ONG-uri: „Protecția mediului, schimbări climatice, aspecte de gen și managementul proiectelor de mediu”, 14-18 decembrie 2020.
39. Participarea la 8th Moldova Cyber Week 2020 online Conference and webinars, care a avut loc la 25-27 noiembrie 2020.
40. Participarea la data de 09.12.2020 în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI la Conferința științifico-practică studențească cu genericul „Promovarea drepturilor omului prin prevenirea și combaterea violenței în baza de gen”, Ediția a V-a, în regim de videoconferință organizată de către membrii catedrelor „Drept polițienesc și securitate publică” și „Drept public și securitate a frontierei” în cadrul campaniei internaționale „16 Zile de activism împotriva violenței în bază de gen”.
41. Participarea la data de 04.12.2020 în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI la Conferința științifico-practică internațională cu genericul: „Pregătirea profesională a cadrelor pentru subdiviziunile Ministerului Afacerilor Interne și alte organe de drept” (în regim de videoconferință), cu prezentarea articolului științific cu titlul: „Gestionarea situațiilor de criză în formarea profesională a organelor polițienești”.
42. Participarea la Webinarul online la data de 25.11.2020 „Comunicarea non-verbală în mediul penitenciar. Disimularea – Investigarea indicatorilor emoționali”, organizată de PsyForensic.
43. Participarea la Atelierul online „*Rolul proprietății intelectuale în dezvoltarea unei afaceri de succes*”, organizat la data de 6 noiembrie 2020 în cadrul Proiectului Jean Monnet Support to Associations in European Integration and Intellectual Property Protection Studies/ EUPROIN, implementat cu suportul Programului Erasmus+ al Uniunii Europene.
44. **Gugulan Eugenia**, „Reglementări juridice privind repararea prejudiciului cauzat în cadrul accidentelor de vânătoare”, Conferința științifico-practică cu genericul: „Abordări științifico-

practice privind domeniul reparării prejudiciilor”, 24 noiembrie 2017, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.

45. Trofimov Igor, **Gugulan Eugenia**, „The child's right to an ecologically balanced environment-the basic objective of contemporary society”. Fiat Justitia, no.2/2017, „Dimitrie Cantemir” Christian University, Faculty of law, Cluj-Napoca, 2017.
46. **Gugulan Eugenia**, Legal regulation of the rules, terms and methods of hunting in Moldova. Cluj – Napoca: Journal Fiat Iustitia, 2016, no. 2. pp.134-140. ISSN 1224 – 4015. Disponibil: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=497078>
47. **Gugulan Eugenia**, Buciușcan Ludmila, „Constituirea și evoluția sociologiei juridice ca știință: repere introductive definitorii”, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția a XV-a, nr.1, Chișinău, 2015.
48. **Gugulan Eugenia**, „The place and role of public authorities in ensuring the conservation of biodiversity as a tool to prevent ecological crisis in Moldavia”, Fiat Justitia no.1/2015, „Dimitrie Cantemir” Christian University, Faculty of law, Cluj-Napoca, pp.67-76, 2015.
49. **Gugulan Eugenia**, „Legal liability for violations of the law on hunting and animal kingdom.”, International Conference "Current issues of administration and justice", Journal of Law and Administrative Sciences, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative din 12 iunie 2015, pp. 57-76.
50. **Gugulan Eugenia**, „Reglementarea juridică a persoanei juridice – subiect de drept civil”. Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”. Ediția a XIV-a. Chișinău, 2014. nr.2.
51. **Gugulan Eugenia**, „State control in the field of use hunting in the Republic of Moldova”, Materialele conferinței cu genericul: „Constituția și societatea contemporană”, din 5 decembrie 2014, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative pp.42-49.
52. **Gugulan Eugenia**, „Proprietatea, administrarea și controlul folosirii și protecției regnului animal în Republica Moldova”, Materialele Conferinței cu genericul: „Tendințe actuale în dreptul public. Abordare juridică și filosofică”, din 13 iunie 2014, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative, pp.221-232.
53. **Gugulan Eugenia**, „Probleme actuale privind protecția drepturilor copilului și a familiei”, Conferința științifico-practică națională organizată de Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova din 31.10.2014.
54. **Gugulan Eugenia**, Vasilița Vladimir, „Evaluarea prejudiciilor personale nepatrimoniale sub formă de vătămări corporale, cauzate lucrătorilor de poliție în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu”, coautorat, Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 26-27

octombrie 2010 cu genericul „Evaluarea și prevenirea riscurilor la care sunt expuși colaboratorii organelor afacerilor interne și ai altor organe de drept”, Chișinău 2010.

55. **Gugulan Eugenia**, Sîrbu Sergiu, „Răspunderea instituției de învățământ pentru prejudiciul cauzat în timpul dezordinilor de masă de către minorul care se află sub supravegherea acesteia”, coautorat, Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 28-29 ianuarie 2010 cu genericul „Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă”, Chișinău, 2010.
56. **Gugulan Eugenia**, „Reglementarea juridică a circuitului licit de droguri”, **2009**, Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 9 octombrie 2008 cu genericul „Rolul societății și al organelor de drept în contracararea narcomaniei”, Chișinău, 2008. Analele științifice ale Academiei MAI.
57. Trofimov Igor, **Gugulan Eugenia**, Ardelean Grigore, „Problema determinării limitelor răspunderii patrimoniale pentru actele de poluare transfrontalieră”, Materialele conferinței științifico-practice internaționale cu genericul „Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale” din 5-6 noiembrie 2009, Chișinău 2009.
58. Zavatin Vasile, **Gugulan Eugenia**, „Istoricul reglementărilor de drept internațional cu privire la prevenirea și reprimarea terorismului internațional”, Materialele conferinței științifico-practice internaționale cu genericul „Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale” din **5-6 noiembrie 2009**, Chișinău 2009.
59. Pînzari Alexandru, **Gugulan Eugenia**, „Aspecte generale privind protecția juridică a regnului animal în Republica Moldova”, coautorat, **2009**, Analele științifice ale Academiei Ștefan cel Mare a MAI al RM, Ediția a IX-a, Chișinău, 2009.
60. **Gugulan Eugenia**, „Reglementarea juridică a circulației licite de droguri”, Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 9 octombrie 2008 cu genericul „Rolul societății și al organelor de drept în contracararea narcomaniei”, Chișinău, 2008.

VI. LUCRĂRI ȘTIINȚIFICE PUBLICATE:

1. **GUGULAN Evghenia**, „Crime of Ecocide in Ukraine - Environmental Consequences of Russian Military Aggression”. Disponibil: <https://www.agresjarosyjska.info/en/ekspertyzy/zbrodnia-ekob%C3%B3jstwa-na-ukrainie---skutki-%C5%9Brodowiskowe-rosyjskiej-agresji-wojskowej>
2. **GUGULAN Evghenia**, „Răspunderea transfrontalieră pentru prejudiciul cauzat regnului animal”. În: Legea și viața, nr.6/2023, p.81-85. Tipul C. ISSN 2587-4365

3. **GUGULAN, Eugenia**, SLISARENCO, Ion, „Documentarea procesuală a contravențiilor de mediu prin procedura remedierii”. pp.167-177. În: Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Asigurarea dreptului la un mediu sănătos și provocările tranziției spre UE”. Chișinău, 2023. ISBN 978-9975-3418-3-7.
4. **GUGULAN, Evghenia**, TROFIMOV, Igor, „Legal-applicative regulation of the damages caused caused to the animal kingdom”. In: INTERNATIONAL CONFERENCE “THE EFFICIENCY OF LEGAL NORMS”, 12th Edition, MIGRATION AND HUMAN RIGHTS. Cluj-Napoca, România, 2023.
5. **GUGULAN, Eugenia**. „Reglementări privind răspunderea de mediu și protecția mediului prin Dreptul penal la nivelul Uniunii Europene/ Regulations on environmental liability and environmental protection through criminal law at EU level”. Omul, criminologia, știința Nr. 3(93) / 2016 / ISSN 1814-3199 / ISSNe 2345-1017. Disponibil online 29 March, 2023. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/678-683_0.pdf
6. **GUGULAN, Eugenia**. „Abordări doctrinar-aplicative privind dreptul copilului la un mediu ecologic echilibrat/ Jurisprudential approaches to the right of the child to a balanced ecological environment”. Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială. / / CZU: 342.734-053.2:349.6:504.06 Disponibil online 21 March, 2023. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/410-419_0.pdf
7. **GUGULAN, Eugenia**. „Perspectiva consacrării caracterului obiectiv pentru răspunderea contravențională și penală pentru daunele cauzate regnului animal/ Consideration of the objective nature of criminal and misdemeanour liability for damage to the animal kingdom”. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/173-178_25.pdf Nr. 5(187) / 2016 / ISSN 1811-0770. Disponibil online 23 February, 2023.
8. **GUGULAN, Eugenia**. „Cadrul normativ privind instrumentele fiscal-bugetare eficiente de reparare a prejudiciilor cauzate mediului/ Framework concerning effective fiscal-budgetary instruments of environmental remediation”. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice Nr. 16 / 2022 / ISSN 1857-0976 <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/722>
9. TROFIMOV, Igor; **GUGULAN, Eugenia**. „Aspecte definitorii privind regimul juridic aplicabil regnului animal”. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice Nr. 16 / 2022 / ISSN 1857-0976
10. TROFIMOV, Igor; **GUGULAN, Evghenia**, „Protection of the animal kingdom -preventing mechanism regarding the cause of damages”. p. 225-235. In: ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES JURISPRUDENTIA. 25/2022. ISSN 1454-4075

http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/713/Anale_stiint_ale_Academiei_nr_16_2022%2081-91.pdf?sequence=1&isAllowed=y

11. **GUGULAN, Eugenia.** „Dreptul la un mediu sănătos din perspectiva analizei practicii CEDO”. CZU: 349.6+341.231.14(4) CEDO. Pag. 125-133. Materialele conferinței: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice. Ediția I-a, 2021
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/125-133_10.pdf
12. **GUGULAN, Eugenia, KURILO Tetyana.** „The Particularities on the Assessment of Injury Caused by Committing Illegal Hunting”, INTERNATIONAL CONFERENCE “THE EFFICIENCY OF LEGAL NORMS”, 8th Edition “GLOBALIZATION AND LAW”, May 23rd - 25th, Cluj-Napoca, Romania, 2019.
13. **GUGULAN, Eugenia.** „Analiza cadrului normativ privind datele cu caracter personal”, ANALE ȘTIINȚIFICE ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Ediția a XVIII-a, nr. 2, Chișinău, 2018.
14. **GUGULAN, Eugenia.** „State control in the field of use hunting in the Republic of Moldova”, Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Ediția , nr. 1, Chișinău, 2018.
15. **GUGULAN, Eugenia.** „The procedure for compensation of damage caused by unlawful actions of bodies of the criminal investigation, prosecution and courts”, International scientific and practical conference: „THEORY AND PRACTICE OF CRIME COUNTERACTION IN CURRENT CONDOTIONS”, Lviv, november 9, 2018.
16. **GUGULAN, Eugenia.** „Probleme actuale privind administrarea și gestionarea fondului cinegetic în Republica Moldova”. Conferința științifico-practică internațională cu genericul: „CONSOLIDAREA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE LOCALE ȘI PERSPECTIVELE EUROPENE ALE REPUBLICII MOLDOVA”, Guvernul Republicii Moldova, Academia de Administrare Publică, Chișinău, 23 noiembrie 2018.
17. **GUGULAN, Eugenia, DIMITRIȘIN Malvina,** „Probleme actuale privind combaterea criminalității transfrontaliere”, Conferința științifico-practică cu genericul: Prevenirea și combaterea criminalității transnaționale prin consolidarea capacității de securitate a frontierei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 26 iunie 2018.
18. **TROFIMOV Igor, GUGULAN, Eugenia.** „The child's right to an ecologically balanced enviroment-the basic objective of contemporary society”. Fiat Justitia **no.2/2017**, „Dimitrie Cantemir” Christian University, Faculty of law, Cluj-Napoca, 2017.

19. **GUGULAN, Eugenia.** „Legal regulation of the rules, terms and methods of hunting in Moldova”, Fiat Justitia **no.2/2016**, „Dimitrie Cantemir” Christian University, Faculty of law, Cluj-Napoca, 2016.
20. **GUGULAN, Eugenia, BUCIUȘCA Ludmila.** „Constituirea și evoluția sociologiei juridice ca știință: repere introductive definitorii”, Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția a XV-a, nr.1, Chișinău, 2015.
21. **GUGULAN, Eugenia.** „The place and role of public authorities in ensuring the conservation of biodiversity as a tool to prevent ecological crisis in Moldavia”, Fiat Justitia **no.1/2015**, „Dimitrie Cantemir” Christian University, Faculty of law, Cluj-Napoca, pag.67-76, 2015.
22. **GUGULAN, Eugenia.** „Legal liability for violations of the law on hunting and animal kingdom.”, International Conference "Current issues of administration and justice", Journal of Law and Administrative Sciences, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative din **12 iunie 2015**, pag. 57-76, 2015.
23. **GUGULAN, Eugenia.** „Reglementarea juridică a persoanei juridice-subiect de drept civil”. Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, Ediția a XIV-a, nr.2, Chișinău, **2014**.
24. **GUGULAN, Eugenia.** „State control in the field of use hunting in the Republic of Moldova”, Materialele conferinței cu genericul: „Constituția și societatea contemporană”, din **5 decembrie 2014**, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative pag.42-49, 477 p.
25. **GUGULAN, Eugenia.** „Proprietatea, administrarea și controlul folosirii și protecției regnului animal în Republica Moldova”, Materialele conferinței cu genericul: „Tendințe actuale în dreptul public. Abordare juridică și filosofică”, din **13 iunie 2014**, Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de Studii și Cercetări Juridice și Socio-Administrative, p.221-232. 487 p.
26. **GUGULAN, Eugenia.** „Probleme actuale privind protecția drepturilor copilului și a familiei”, Conferința științifico-practică națională organizată de Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova din **31.10.2014**.
27. **GUGULAN, Eugenia, VASILIȚA Vladimir.** „Evaluarea prejudiciilor personale nepatrimoniale sub formă de vătămări corporale, cauzate lucrătorilor de poliție în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu”, coautorat, Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din **26-27 octombrie 2010** cu genericul „Evaluarea și prevenirea riscurilor la care sunt expuși colaboratorii organelor afacerilor interne și ai altor organe de drept”, Chișinău 2010. 5 pag./ 0,31 col.de autor.

28. **GUGULAN, Eugenia, SÂRBU Sergiu.** „Răspunderea instituției de învățământ pentru prejudiciul cauzat în timpul dezordinilor de masă de către minorul care se află sub supravegherea acesteia”, coautorat, *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 28-29 ianuarie 2010* cu genericul „Asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timpul manifestărilor cu caracter de masă”, Chișinău, 2010. 5 pag./0,31 col.de autor.
29. **GUGULAN, Eugenia.** „Reglementarea juridică a circuitului licit de droguri”, *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 9 octombrie 2008* cu genericul „Rolul societății și al organelor de drept în contracararea narcomaniei”, Chișinău, 2008. *Analele științifice ale Academiei MAI*.
30. **TROFIMOV Igor, GUGULAN, Eugenia, ARDELEAN Grigore.** „Problema determinării limitelor răspunderii patrimoniale pentru actele de poluare transfrontalieră”, coautorat, *Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 5-6 noiembrie 2009*, Chișinău 2009.
31. **ZAVATIN Vasile, GUGULAN, Eugenia.** „Istoricul reglementărilor de drept internațional cu privire la prevenirea și reprimarea terorismului internațional”, *Materialele conferinței științifico-practice internaționale din 5-6 noiembrie 2009*, Chișinău 2009.
32. **PÎNZARI Alexandru, GUGULAN, Eugenia.** „Aspecte generale privind protecția juridică a regnului animal în Republica Moldova”, coautorat, **2009**, *Analele științifice ale Academiei Ștefan cel Mare a MAI al RM*, Ediția a IX-a, Chișinău, 2009. 262 p.
33. **GUGULAN, Eugenia.** „Reglementarea juridică a circulației licite de droguri”, *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale din 9 octombrie 2008* cu genericul „Rolul societății și al organelor de drept în contracararea narcomaniei”, Chișinău, 2008.
34. **GUGULAN, Eugenia, URSU Viorica.** „Contractul matrimonial”. Chișinău, **2005**, UTM (note de curs, coautorat), 82 p.
35. **GUGULAN, Eugenia, URSU Viorica.** „Contractul de leasing”. Chișinău, **2005**, UTM (note de curs, coautorat), 80 p.
36. **TROFIMOV Igor, ZAVATIN Vasile, GORBACIOVA (GUGULAN), Eugenia.** „Drept civil. Persoanele”. Chișinău, **2004** (note de curs, coautor).
37. **TROFIMOV Igor, ZAVATIN Vasile, GORBACIOVA (GUGULAN), Eugenia,** „Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică”. Chișinău, **2004**, (note de curs, coautor). Tipografia Elena V.I., pag.167-175. 245 p.
38. **GUGULAN, Eugenia.** „Noțiunea și formele răspunderii juridice în dreptul civil” (*Analele științifice ale Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, seria Drept privat nr.1/2003*, Chișinău, 2003), pp.74-77. 88 p.

39. **GUGULAN, Eugenia.** „Соблюдение прав человека органами внутренних дел Республики Молдова” (Analele științifice ale Academiei MAI „Ștefan cel Mare”, seria Drept public, Chișinău, 2002), pp.83-86. 86 p.

Lucrări științifico-didactice publicate:

1. „Perspectiva aplicării principiului prezumției de vinovăție și consacării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu”, Studiu monografic (coautorat), Departamentul Editorial-poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2023. p.72. ISBN 978-9975-170-07-9.
2. „Contractul matrimonial”. Chișinău, 2005, UTM (Note de curs, coautorat), 82 p.
3. „Contractul de leasing”. Chișinău, 2005, UTM (Note de curs, coautorat), 80 p.
4. „Drept civil. Persoanele”. Chișinău, 2004 (Note de curs, coautorat).
5. „Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică”. Chișinău, 2004, (note de curs, coautor). Tipografia Elena V.I., 245 p.

VII. CUNOAȘTEREA LIMBILOR

limba română	—	avansat;
limba rusă	—	avansat;
limba engleză	—	intermediar;
limba ucraineană	—	intermediar.

XIX. DATE DE CONTACT

Tel.: (+373)69299708

e-mail: gugulan.eugenia@gmail.com